دەقی شیعرەکان

بە ڕێنووسی نوێی کوردی

ساغکردنەوە و سەرەتاو پەراوێزنووسینی: ئەنوەر سوڵتانی

(١)

F.٨b

الم[حزونی؟]

وەنەوشێو مەبۆ ج[ـە وەڵ وەهاران]
بەر مەیۆ نەسای چ[ـەتر چناران]
وەنەوشەی وەش وەخت، خاوێر خاونەرم
ساوای سەر نە بنج، مەست ناز شەرم
[بە نیم خا]و* نەرم، خاو خەرامان
مەبۆ بە بۆم دۆز فەڕش نەمامان
باد بۆش ماوەرۆ وەسەر زەمیندا
بۆرماچۆ وەبان بۆی موشك چیندا
٥ شێوەی وەنەوشە، ها بەو خاڵەوە
بەو گونای گوڵڕەنگ بووم لاڵەوە

١) پارچە شیعری یەکەمی کەشکۆڵەکەیە و لەڕاستیدا، بەندی یەکەمی "تەرجیعبەند"ێکی هەشت بەشییە. ئەم هەشت بەشە، لە دیوانی بێسارانی (نوسخەی دەستنووس و چاپی)دا، جیاجیا و لە لاپەڕەی جیاوازدا نووسراونەتەوە. کەشکۆڵی شێخ، حەوتبەندی یەکەمی ئەم تەرجیعبەندەی لە لاپەڕەی یەکەمدا (٨) هێناوە و تەنیا بەندێکی (گوڵ تەبەقێو هەن...) بردووەتە لاپەڕەی دواتر (٩) و بە دوای چەند شیعری دیکەدان نووسیویە.
من ئەوی شم هێناوە تە پێ شەوە و لە گەڵ حەبەندە کەی دی کەدا یەکم خ ستووەتەوە. تەرجیعبەندەکە، لە وەسفی بەهار و گوڵانی بەهاریدا گوتراوە، سەرجەم،٤٠ فەردە (هەر بەندی ٥ فەرد)، بەڵام کەشکۆڵی شێخ، تەنیا ٣٠ فەردی تۆمار کردووە، من ٩ فەردی دیکەیم لە نوسخەی "س" و "ن" وەرگر تووە نوسخەی (ع) پ ێنج بە ند لە بە ندەکانی ئەم تەرجیعبەندەی بەسەریەکەوە هێناون (وەنەوشە، نەرگس، سۆسەن، بەڕەزاو لەولاو) بەڵام لە کۆتاییدا، ٩ فەرد شیعری غەزەلێکی دیکەشی لەگەڵ تۆمار کردوون. (ل١٢٤، ٣٤ فەرد) ئەم بەندە تایبەتەش (وەنەوشە)، بریتییە لە ٥ فەرد و لەسەرەتادا هاتووە. هەشتەم تەنیا چوار فەردی لیٰ تۆمار کراوە گەرچی بە حیسابی بەندەکانی دیکە، دەبوایە ئەویش ٥ فەردیی بوایە. ئەم تەرجیعبەندە، بەشێکە لە شیعری بەهارییە و شیعرەکانی دیکەی ئەم بابەتە، بە شوێنیدا دێن. بۆ بەندی یەکەم، بڕوانە: س، ٢٢٥، ٥ فەرد، ن– * [بەخەنا] و؟

(٢)

F. 8b

وله

نەرگسێو مەبۆ، ساق سەوز جام زەرد
شەو، بە شەونم کەیل، پەل سپی، بێگەرد
شەوان بە شەونم خاڵ مەدۆ جەڵا
جام زەرد پێوەن چون چوققەی تەڵا
چەنی باد صوبح باڵا مەنمانۆ
شکۆفەش بە شەوق ئافتاب مەمانۆ
تەن لەرزان بە جەور باد صوب طـۆفان
پێشرەو قۆشەن شەوق شکۆفان
٥[شێوەی ئەو نەرگس، بەوشەوبەندەوەن]
[بەو شای شکۆفان شاپەسەندەوەن]

(٣)

F.8b

[وله؟]

[سۆسەنی مەبۆ سۆسەن وەش وەخت]
ب[ـەرمەیۆنە پای تەختەی وەفرسەخت]
گەه لاوەشبووان مەماڵۆش [جەمین]
گەه پەل مەکەرۆ بە خووناو نەمین
گەه کلکتن (؟) چون زەڕڕین کڵاو*
گەه باد مەکەرۆش پەل جە پەل وڵاو
هەردان مەکەرۆ بە دەشتان چین
جە ڕەشك دیدەی مەحبووب ماچین
٥ شێوەی ئەو سۆسەن، ها بەو دیدەوە
بەو گۆنای گوڵڕەنگ بەرگوزیدەوە

٢) بەندی دووهەمی "تەرجیعبەند"ەکەیە و لە هەمان لاپەڕەدا نووسراوەتەوە.
دیوانی بێسارانی (نوسخەی "س"، ژمارە ٢٢٠) پێنج فەردی شیعرەکەی تۆمار کردووە و من فەردی پێنجەمم بە یارمەتیی دیوانەکە، ساغ کردووەتەوە.
نوسخەی ن–
نوسخەی "ع" هەر پێنج فەردەکەی تۆمار کردووە. بڕوانە پەراوێزی پارچە شیعری ژمارە ١.
٣) بەندی سێهەمی "تەرجیعبەند"ەکەیە، هەمان لاپەڕە.
نوسخەی "س"، ١٦٥، ١٠ فەرد. ن–
نو سخەی "ع"، فەردی چوارەمی ئەم بە ندەی تۆ مار نەکردووە. بڕوا نە پەراوێزی پار چە شیعری ژمارە ١.
* گوڵاو (؟)

(٤)

F. ٨b

وله

بەڕەزایۆ هەن نە سای کەمەردا
پەخش پەڕ کەندەن بەسەر ئەندەردا
چون زوڵف یاران صاف سەرئاوێز
[مە]گێڵۆ نە دەور طـۆفان صوبـخێز
٣ گەهـ گرژ لوولەن چون زوڵف نەمناك
گەهـ باد مەکەرۆش تاتا جە هەم تاك
[بەر مەیۆ نە پای بەرزە مخاران]
[شەماڵ مەشانۆش چون زوڵف یاران]
٥ [شێوەی بەڕەزا، ها بەو زوڵفەوە]
[بەو زنجیرەی زوڵف*، دەس طوڵفەوە]

(٥)

F.٨b

و[لە؟]

لێوەی لەولایێ مەبۆ [نە چەمەن]
نە دەور ڕەیحان [چووزەی یاسەمەن]
دەست ڕەنج شیرین، جەمین قورص زەڕ
خاص گۆ به خاطر، لەیلی خاطرتەڕ**
مەخێزۆ جە خاکن مەنمانۆ باڵا
مەبۆ بە پەشتان نەوتوول ئاڵا
تەبەق تەبەق گوڵ، پیرۆزە و ماوی
مەدرەوشۆ چون باڵ سۆنەم سەر ئاوی
٥ شێوەی ئەو لەولاو، ها بەو باڵاوە
بەو باڵای شیرین سەرەواڵاوە

٤) بەندی چوارەمی "تەرجیعبەند"ەکەیە و سەرجەم، سێ فەردی زیاتر ناخوێنرێتەوە. دوو فەردی دواتری بە یارمەتی ئەم نوسخانە ساغ کراوەتەوە: س، ٢٣، ٥ فەرد. ن، ٤٧، ٥ فەرد. پێویستە بگوترێ نوسخەی (ن) (بەرگی یەکەمی دیوانی چاپکراوی بێسارانی، ك. ذیك ڕەفتار) تەنیا ئەو شیعرانەی گوتۆتەبەر، کە فەردی یەکەمیان بە پیتی /ئ/ تا /د/ دەست پێ دەکات. وەك پێشتر باسم کرد، بەندی جیاجیای ئەم تەرجیعبەندەش وەك شیعری سەربەخۆ سەیر کراوە و بەو بۆنەیەوە، تەنیا ئەم بەندەی تەرجیعبەندەکە، لە دیوانی چاپی دا دەبینرێ. نوسخەی (ع) هەر پێنج فەردەکەی تۆمار کردووە. بڕوانە پەراوێزی پارچە شیعری ژمارە ١.

*** لە نوسخەی (ع)دا، "عەدڵ" هاتووە و ئەم تەعبیرە، گەلێك وێچووە.**

٥) بەندی پێنجەمی (تەرجیعبەند)ەکەیە وسەرجەم ٥ فەردە.

نوسخەی (س)، ١٧٤، ٤ فەردە. ن–

نوسخەی (ع) هەر پێنج فەردەکەی تۆمار کردووە. بڕوانە: پەراوێزی پارچە شیعری ژمارە ١.

**** کەو (؟)**

(٦)

F.٨b

[وله؟]

نەورۆز گوڵێ هەن زێبای سەر کاوان
بەر مەبۆ نە پای ڕێزەی وەفراوان
سەرتاپا نیلی وەی نەجم ڕەشـ[ـتە]
[بۆی] مشك و [عەنبەر] بە خاڵدا [وەشتە]
٣ پەل پەل [نوختەی نوور، ڕێزە] مەواری*
[بە نوختەی خاڵان وێ کەرد دیاری]
[دەستە بە دەستە چون زوڵف وەشبۆ]
[بەر ئامان مدران کۆ وەبان کۆ**
٥ [شێوەی نەورۆز گوڵ، ها بەو نەخشەوە]
[بەو نەخش خاڵان وەشبۆی پەخشەوە]

(٧)

F.٨b

[وله؟]

ڕەیحانێو مەبۆ پەل دێز بێگەرد
چون زوڵف سیای لەیلی جیب؟ زەرد؟
بەر مەیۆ نە خاك باڵا مەنمانۆ
بۆی عەنبەر نە ڕووی زەمین مەشانۆ
٣ هەرکۆ باخێوهەن ئانا بێشەدا
بۆی عەنبەر [مودام مەیۆ پێشەدا]
[چون باخچەی خانان قەیتوول‌و ناران]
[دەستەبەدەستە چون زوڵف یاران]
٥ [شێوەی ئەو ڕەیحان بەوکلاڤەوەن]
[بەو کلاڤ سەوز موشك نافەوەن]

٦) بە ندی شە شەمی (تەرجیعبەند)ەکە یە. سەرجەم، سێ فەردی (بەنا تەواوی) لە پەراوێزی خوارەوەی لاپەڕەکەدا نووسراوە من یارمەتیی نوسخەی (س) پاشماوەکەیم ساغ کردەوە:

س، ٢٢٧، ٥ فەرد. ن−

* ڕێز مرواری.

٧) بە ندی حەو تەمی (تەرجیعبەند)ەکە یە و لە پەراوێزی لای سەرەوەی لاپەڕە کەدا، بە ناتەواوی نووسراوەتەوە. بە یارمەتیی نوسخەی (س)، ناتەواویەکانیم ساغ کردەوە:

س، ١٤٣، ٥ فەرد. ن−

** کۆکۆنە پای کۆ.

(٨)

F.٨b

[وله؟]

[گولێ]ته بەقیو هەن، پێش ما چان
شەستپەڕ
زەرد بۆم بێعەیب، جەمین قورص زەڕ
بەر مەیۆ نە دەور ڕەیحانان شەم
گۆناش بە خووناو سەحەر مەدۆ نەم
دەور مەدۆ نە دەور باغچەی ئەمیران
وێنەی قەطارەی قاشوونی گیران
٤ سالار سپای گشتین گولآنەن
ئەوەل وەنەوشە، جەخاك هوردانەن
٥ ... ...
... ...؟

(٩)

F. ٨a

وله

یا بیەن پەیدا
نیشانەی وەهار یابیەن پەیدا
بلّبلّ موانۆ بە ئاواز شەیدا
دلّەی دەردینان مەدۆ بە وەیدا
هەر مورغ سەحەر نەغمە سازیۆەن
پەی دەردەداران دلّ نەوازیۆەن
بە ساز منقار، صەدای دەروون جۆش
خوفتە بێدەردان ماوەرۆ وە هۆش
سەرزەمین تەمام بەرگ نۆ پۆشان
عاشقان دیسان هووناوان نۆشان
بلّبلّ مەژەنۆ طەپلّ بێخەمی
ئارەزووش یاران، پەرێ هەمدەمی
ئەووەلّ گولّ [مەبۆ] بەر ئامان جە خاك
عەطر عەبیرەن غونچەی دەهەن چاك
هەر یەكێ مایەی عەطارێ داران
نشانەی گۆنای تەطارێ داران
٩ [عەجەب فەصلێ]یۆەن فەصلّ وەهاران
[پەی ڕەونەق] مەسیر تەماشای یاران!

٨) بەندی هەشتەم و دوابەندی (تەرجیعبەند)ەكەیە. چوار فەردە و فەردی پێنجەمی لە هیچ سەرچاوەیەكی بەردەستی مندا، تۆمار نەكراوە.

بەندی پێشوو، لە لا پەڕە ٨ بە شوێن یەکدا هاتبوون، بەڵام ئەم بەنەدەی دوایی کەوتۆتە لاپەڕەی دواتر. وا وێ دەچێ شێخ عەبدولموئمین، دوای نووسینی ٥ بەندی یەکەم، چووبێتە سۆراغی شیعرەکانی دیکە ("یابیەن پەیدا"و...) ئیذجا ماوەیەك درەنگتر ویستبێتی سێ بەندەکەی دیکەشی لێ زیاد بکات و بە ناچاری لە پەراوێزی دوو لاپەڕەدا نووسیبێتنیەوە.

س، ٦. ٢، ٤ فەرد. ن–

٩) س، ل٢٤، ٨ فەرد.

ن–

ع، ل١٦٢، ٨ فەرد، جێگای فەردەکان لەم نوسخەیەدا، هەندێ گۆڕاوە.

(١٠)
F.٩a
[وله]

[وەهار یاوا]وە
[فەڕش سەو]ز نە ڕووی چەمەن یاواوە
[باد پێچیا، وە بە]ژن غونچەی ساواوە
[غونچەی ساوا] ویش، پەل شکاوەوە
وێنەی سپی باز، قەطرەی دوڕ وەشان
جابەرد نە پەردەی زوڵف مەهوەشان
جەلا دا جەمین خاڵ نەورۆزان
مەجیۆش صاحێبخاڵ خاص داخ نەسۆزان
سونبولان سەوز زوڵف چەنبەرینان
دەور بەستەن نە کوڵ زوڵف عەنبەرینان
فەصلێوەن ئیمە و بڵبلان هەر شەو
چەند فرسەخ دووریم جە مەنزڵگای خەو
ئەوان بە ناڵین، من بە سۆز زار
مەکەرمی جەستەی سیاسەنگ بێدار
٨ تا واخر چۆن بۆ سەر ئەنجاممان
مەردەن بۆ یاوەصڵ دڵبەر کاممان؟

(١١)
F.٩a
وله

وەهار ئاماوە
گوڵ، مەشکاویا، وەهار ئاماوە
سونبوڵ بە زەنجیر زوڵف خامەوە
دڵەی دەردینان کەرد بە دامەوە
بڵبڵ بە ناڵەی سەحەرخێز باخ
ئاوەرد جەدەروون زووخ ئالوودەی ئاخ
دەست ئامانەت وەدامان گوڵ
خارپێکا نەبۆ غافڵ جە بڵبڵ
یا شا! واد وەصڵ دڵبەران ئامان
نەستانان جە دەست بێدڵان دامان!

١٠) س، ٢٢٩، ٨ فەرد. ن–
ع، ل١٢٨، ٥ فەرد. ئەم پێنج فەردە، لە نوسخەی (ع)دا، تێکەڵ بە ٩ فەرد لە پارچە شیعرێکی دیکەی بێسارانی بووە: ((شەماڵ وەیاران، زێد زامن دوور)). بڕوانە: غەزەلی ژمارە ٣٠٢ی ئەم کتێبە.
جەلی، دەبێ وەك جەلا بخوێنرێتەوە.
١١) س–، ن–
ع، ل١٢٢، ٥ فەرد.

(١٢)

F. ٩a

وله

وەهار نمانا
وەهار ڕەنگ سەوز زەرگوون نمانا
بڵبڵان نەغمەی زگاردین وانا
عاشقان جە چەم هووناوان شانا
واراوە ڕێزەی خووناو زەمین
پۆل نازدراران جەلا دا جەمین
سەیلات هۆرێزا شەطاوان ماڵا
وەفر نساران بەردن وەباڵا
داران بەرگ سەوز پەیدا کەردەوە
ژەنگ سیاتار جە وێ دەردەوە
شاخەی شەطاوان، سەدای ساز طەرز
خەمان کەرد جیا، دەماخان کەرد بەرز
سەنگەرچەی گوڵان جە نەو پەیدابی
عاشقان بێهۆش بەتەر شەیدابی
٨ ئەووەڵ وەنەوشە جە خاك هوردا، سەر
[بۆی عەمبەر مەدۆ چون زوڵف دڵبەر]

١٢) س-، ن-

(١٣)

F. 9b

[وله؟]

[سۆسەنێن گوڵە؟]ن بەسەر ئەندەردا
ئاوێزان بیەن وە ڕووی کەمەردا
[...]دۆز گوڵ گریاش تاسەی سەرئاوان
بەڕزیا نە پای ڕێزەی وەفراوان
چنوور، کۆنە زێد لەیلاخان کەرد مەیل
طـەوقطـەوق جەم بەستەن وێنەی زوڵف لەیل
سۆسەن ساق سەوز جە سەر نساران
چون طـەوافچییان قەیتوول وناران
عاشق گولاڵان مەلەرزانەوە
صەف صەف جەم بەستەن جە بەرزانەوە
شەقایق مدران جە لانساران
زار زار مەگرەوۆ پەی دووریی یاران
خەم گرتەن نە دڵ، دەروون کەردەن کەیل
مەوارۆش جە چەم ئەسرین وێنەی سەیل
گوڵان جە سەد ڕەنگ زەمین پۆشنا
عاشقان صەدای دەروون جۆشنا
فەصڵ کەسێوەن جە خەم بێزار بۆ
جە کارخانەی ذەوق وەهار بێدار بۆ
کەمەر ببینۆ هەر صوب چەنێو [یار]
بێخەم بگێڵۆ دیار بە دیار
نەک چون من من خەریک پڕ دەرد زامەت
هەر ئاخ ئاخمەن تا ڕۆی قیامەت
پەی چێش؟ پەی قیبلەم، نمە دۆ دیار
بێزارم جە سەیر گوڵان وەهار
١٣ جەدووریی قامەت زوڵف ئەشەدبۆوان
بێزارم جە گەشت سەیر سەر کۆوان

١٣) سەرەتای غەزەلەکە دیار نییە، بەڵام دیارە لە درێژەی ئەو شیعرانەی "مەحزوونی" (بێسارانی) دایە کە لە وەسفی بەهاردا گوتراوە. نوسخەی (س)، نوسخەی (ن).

(١٤)

F. 9b

وله

زەڕگوون کەردەوە
نەووەهار زەمین زەڕگوون کەردەوە
سەبزوار کێشا سەر جە پەردەوە
شەو، شەونم خومار دیدەش بەردەوە
خێزا بارخانەی باد صەبایی
کەرد وێنەی عەطار نافە گوشایی
چەمەن پەی مەجلیس گوڵان وەشبۆ
توند کەرد تەنافان هۆردا چەتر نۆ
داخڵ مەجلیسان مەست جام مەی
فەرما بڵبڵان نەوای ساز نەی
کوهسار نمانا ڕەن[ـگ زەڕگوونی]
شەقایق مەی کەرد نە جام هوونی
چنوور دەماخ بەرز، سۆسەن خەیمەکۆ
ساقی شەقایق شەو شفای شەوبۆ
بەڵێ! پەی کەسێ نە دڵ نەبۆش خار
ویارۆ بە ذەوق سەرمەستی وەهار
نەك چون من خەریك زام بێدەرمان
تەن تاویای تاو ئایر حیرمان
نێش جەفا و جەور نەدین یاران
ڕێزا جە دیدەم سەیل وەهاران

١٤) س، ١٤٤، ١١ فەرد، ن-

(١٥)

F.٩b

وله

نەووەهار، جەمین
شاهد شادیش، نمانا جەمین
پۆشنا ڕەنگ ڕەنگ، صاراو سەرزەمین
چەمەن جەگوڵ کەرد بە بوتخانەی چین
سوز سونبوڵان، جەناو گوڵزاران
سووچنا نێشتەر پڕ جەفای خاران
جام نەرگسان، هەوای بۆ بەهەشت
جە بادەی مینا، تەم ڕێزا کەرد، وەشت
زنجیرەی سیمین صاف سەرشەطان
ئەودی بە ست نەدەور پای سپی بەطان
٦ غونچەی سۆسنان جەسای مخاران
مانای نە شێوەی خاڵ تەطاران

(١٦)

F. ١٠a

وله

وەهار خەمین
عەجەب وەهارێن دڵگیر و خەمین
هۆرمەگیرۆ ئاو بە دیدەی تەمین
مەوارۆ بەتاو وەڕووی سەرزەمین
شەطاوان چون مار، پێچ مەدان وەهەم
بینای وەفراوان پێشان مەبۆ کەم
بەڵێ، پەی کەسێ خەبەردار جە دەرد
بگیرۆ دامان تاك تەنیای فەرد
جە مەعدەن خار، گوڵ بەرماوەرۆ
هەریەك بە ڕەنگێ پەیدا مەکەرۆ
سەر کوان نەمین، دەشتان زەڕگوون
بڵبڵ مەژەنۆ ساز ئەرغەنوون
مەژەنۆ بە سۆز، مەگەرۆ بە زار
بە وێنەی عاشق، دەروون پڕ جەخار
[گا] شادەن بە سەیر شکۆفەی گوڵان
گایێ ذەلیلەن چون سفتەدڵان
... تانە چەمەن، گوڵان بە چاخەن
... چون خانان بڵنددەماخەن
ئەوسەکەم مەبۆ شەوق شۆڵەی گوڵ
وێنەی دەردەدار لەت لەت مەبۆش دڵ
دەردەدار، مەبۆ وێنەی بڵبڵ بۆ
دایم ئینتیظار بەدین گوڵ بۆ
١٢ وەی پەی حەکیمێو دانشمەند دڵ
ناستاش حەسرەتمەند داخ بەروو وەگڵ!

١٥) س -، ن-   ١٦) س -، ن-

(١٧)
F.١٠a
وله

غونچەی گوڵ جە گوڵ
زیاوە جەپەی نەووەهار جە گوڵ
جەناو چەمەنان وەندەوە بڵبڵ:
وەی پەی هامدەردێ چون من داخنەدڵ
بە دیدەی پڕ زووخ، بە دڵەی پڕ داخ
بشیایمی وەسەیر گوڵغونچان باخ
ناڵەمان کەردا، چەنێو بڵبلان
ئێمە پەی یاران، ئەوان پەی گوڵان
هەرتا چاخ فەصڵ نەووەهار شیا
دەنگ ناڵەمان نە چەمەن بیا
مدیۆ کەس نیەن غەیر جە من فێشتەر
هەردەم دەردیار وەنەش دۆ نێشتەر
[هەر] من دەردینم منیچ سا جارێ
[مەدیێ] جە ناکام نەسای موخارێ
٨ بەی گشت دەردەوە بە دیدەی نەمناك
گیان تەسلیم کەرد، خەڵطان بی نە خاك

(١٨)
F.١٠a
وله

شکۆفان گوڵ
خاص ئامان وەهار شکۆفان گوڵ
هەریەك بە ڕەنگێ بەر ئامان جە گڵ
بەڵێ مەخێزۆ جێشان دەرد دڵ
وەلێ بەبێ یار مەدیۆ پێشاندا
چما، دڵ مەدۆ وەسەر نێشاندا
٤ یانی هەر پێسەن دایم گەشت دڵ
یار بێگوڵ وەشەن، بێیار وەش نی گوڵ!

١٧) س، ل١٩١، ٨ فەرد. ن–
١٨) س، ل١٨٦، ٤ فەرد.

(١٩)
F.١٠a
ولە

د[یم جەمی گو]ڵیٚ
بەقەتارەوە، دیم جەمی گوڵیٚ
دەروون پڕ سەدەف چون بۆتەی طەڵا
زوڵف سەوز تاتا، بە شەونم جەلا
تەلیٚ صەدەفین جە صەدەفخانە
بەرزبین چون لوول چوققەی شاهانە
قامەت باریك، سیای تورك تەڕ
شەیداو سەر وڵاو چون ئەودالٚ بەڕ
[هەر]یەند بادلیٚشان مەکەرۆ گوزار
[هوو]ناو جە صەدەف مەتکیۆ وەوار
٦ دایم سەروەشان شەیدا و مەستەنی
قاشوونی سیفەت، دەست وەدەستەنی

(٢٠)
F.١٠b
[ولە؟]

[گوڵـ]غونچێوە دیم، وەرەق نەشکوفتە
جە نەشکوفتەگیش یانەی دلٚ ڕوفتە
..نەئەی گوڵغونچەی بە خار هەمسایە
گوڵغونچەی وەشبۆی موشك چێن مایە
هێمای بڵبڵیٚ نەڕووش نەناڵان
مەکەرۆ یانەی هەزار دلٚ تاڵان
٤ ئەگەر بڵبڵیٚ نەڕووش بوانۆ
ئەڵڵا نەرد قاتلٚ ناڵەم* مەشانۆ!

١٩) س، ل١٣٧، ٧ فەرد. ن– ع، ل١٥١، ٦ فەرد.
٢٠) س، ل٢٠٥، ٤ فەرد. ن– ع، ل١٥٠، ٤ فەرد.
* نە عاڵەم.

(٢١)

F.١٠b

استاد میکائیل

مەولام گوڵغونچەی ساوای نەشکوفتە
سەودای چەند بڵبڵ تێدا نەهوفتە
هێمای نەبریان نامش بە گوڵێ
نەژنەوان بە گۆش ناڵەی بڵبڵێ
بە نیم نیگای وێش، هیچ نمەزانۆ
جە شێخ صەنعان ئیمان مەستانۆ
ئەر بڵبڵ نەڕووش نەغمێو بوانۆ
دین دینداران باطـــڵ مەمانۆ
٥ ئانە گوڵێوەن نەشکوفتەی ساوا
داخۆ یانەی کێش پێ مەبۆ ئاوا

(٢٢)

F.١٠b

وله محزون

سۆسەن گوڵێ دیم، بۆش چون عەنبەر بی
دەهەن شکستەی باد سەحەر بی
یەقین هۆ نەوخێز غونچەی ساوا [بی]
جە وەشبۆش پڕ عەطر، سەهەند ئاوا بی
بەڵێ صوب سەحەر پێکابێش لافێ
وە زوڵف لوول دێز، موشکین کلافێ
واتەبیش منیچ بۆم چون ئەو زوڵفەن
وەلێ ئەو چین چین، سەرتاپا کوڵفەن
نمەز بای شەماڵ جاڕووی زوڵف دەستە
مەژنووش چەنە لاف بێ جەستە
بێحیساب قارێ نە دڵ مەبەرۆ
بێجا، دەهانش شکست مەکەرۆ
٧ جەو پەی پێکای لاف باد بێ مەوزوون
هێمای دەهانش نەشوستەن* جە هوون

٢١) س، ل٢٠٧، ٥ فەرد.

دوو شیعری دواتر واتە پارچە شیعری مەولانا زەینەلعابدین: مەولام سۆسەن گوڵ نەشکاوە یادم... (□١٠) و هەروەها شیعری (وله محزونی: یەك گوڵدەستەییێ...) (□١٠) لە ڕەدیفی ئەم شیعرەدا گوتراون و بە شوێن ئەویشدا هاتوون. هەرسێ پارچەش لە ئیستیقباڵی شیعری ژمارە ٢٠دا هۆنراونەتەوە. کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی (محەمەد عەلی قەرەداغی)، ب ٢، ل٢٢٧، ئەم شیعرەی بە ناوی " مەلا میکا یل"ەوە هێناوە، کە سەلماندنێکی ناوی "استاد میکائیل"ە.

٢٢) س، ل١٥٥، ٧ فەرد، ن–

نوسخەی (ع) ئەم پارچە شیعرەی تێکەڵ بە شیعرێکی دیکە کردووە و هەموو فەردەکانی هێناونەتەوە: ل ١٤٦، ٧ فەرد. دوای ئەوەی زنجیرەی شیعرەکانی مەحزوونی (بێسارانی) بەهۆی پارچە شیعرێکی "استاد میکائیل"ەوە پچڕا، ئەوا سەرلەنوێ شیعری مەحزوونی دەست پێ دەکاتەوە و شێخ عەبدولموئمین بە عیبارەتی (وله محزوونی) ئاماژە بەو ڕاستییە دەکات.

* نشەستەن(؟)

(٢٣)

F.١٠b

مولانا زين العابدين

مەولام! سۆسەن گوڵ نەشکا وەیادم
ساوای سپی ساق شۆریای شەونم
وەلیٚ ها نازك فرەی ساوا بی
دەماخش بەباد سەحەر یاوا بی
صارایی وێنەی کەم فامان ڕۆییٚ
لاف مەدا وەخاڵ زوڵف ئەشەدبۆییٚ
ناگا باد بە قار لێش مەشـ ...[؟]
دەهان بەستەش مەکەرۆ شکست
٥ جە پێکای ئەو لاف بێمەوزوونەوە
هێمای دەهانیش ها بە هوونەوە

(٢٤)

F.١٠b

وله محزونی

یەك گوڵدەستەییٚ
ئامان جە بەهەشت، یەك گوڵدەستەییٚ
بە کلافەی سەوز نمناك بەستەییٚ
بیەن بە جەمین ئاوات وەستەییٚ
ئاڵەم ڕۆشن کەرد شەوق ڕووی گوڵش
نەم دا بە هەوا، دەستەی سونبوڵش
جە عەکس شەوقش، جە هەوای نەمین
دوو قەوس و قەزاش کەفتەن وە جەمین
گوڵدەستە، دوو تەڵ نەرگس هاتێدا
قەوس و قوزاشان گرتەن بەوێدا
٦ یاشا! گوڵدەستەی بەهەشتی مایە
شاباڵ ئەخیش*، بۆ وەسەر سایە

٢٣) س–، ن–

ئەم پار چە شیعرەن بە شوێن شیعرێکی ا ستاد میکائ یل (مەولام گوڵغوز چەی ساوای نە شکوفتە (□١٠) هەروەها شیعرێکی مەحزوونی (یەك گوڵدە ستەییٚ ... (□١٠)دا، هاتووە، واتە هەرسێکیان لە یەك ڕەدیفدان.

٢٤) س، ٢٥١،٢ فەرد. ن–

ع، ل ١٤٨ن ٦ فەرد.

دە قی د یوانی دەستنوو سی بێ سارانی نا تەواوە و تەنیا لە دوو فەرد پێک هاتووە. وەك دەبینر ێت دوای ئەوەی شیعرێکی " مەولانا زەینەلعا بدین" کەو تە ذ ێوایی شیعرەکانی مەحزوونییەوە، ئەوا سەر لە نویٚ دەست کراوەتەوە بە شیعری مەحزونی و عیبارەتی "ولە مەحزونی" ئەم ڕاستییە نیشان دەدات.

* ئەخی= ئەخی جیبرائیل= جیبرائیل فریشتە.

(٢٥)

F. ١٠b

وله

سەرزەمینانەن
وەهار جەلابەخش سەرزەمینانەن
مەکان گوڵگەشت جام جەمینانەن
فەصڵ ئاخ‌وداخ دڵ خەمینانەن
نازداران بە ذەوق گوڵان ئاڵا
شادی و ذەوقشان مەگێرۆ باڵا
دەردینان جە سەیر شکۆفەی باخان
ئاخشان مەبۆ بە داخمای داخان
٥ هەردڵ بێ‌دەردەن وێنەی سەنگ خار،
بێ‌بارەن جە نەخش ڕشتەی نەووەهار!

(٢٦)

F. ١٠b

وله

میرزام! وەهاران
صوبحدەم وەشەن فەصڵ وەهاران
تەماشای قەطرەی دوڕ وێنەی واران
ئاوێز بوو جە وەڵگ نەونمای داران
خەندەی شکۆفان نە ڕووی بڵبلاّن
جە بێ‌پەروایی نازپەروەر گوڵان
دیدەی نەرگسان خاڵ نەورۆزان
چ خاص وێنەی داخ دەروون پڕسۆزان
پەرێ تەماشای بەور بەرز دەماخ
دەماخ جە نەوبەت جام مەی بە چاخ
بەڵێ هەر وەختێ خوسرەو دارا
مەیل کەرۆ وە مەی، سەیر کەرۆ سارا
قەدەم بە دەوڵەت باوەرۆ بە خەیر
فەڕش چەمەنان سێر [بـ]کەرۆ [سەیر]*
٨ مەوزاوۆ ئەوسا، خەم بدۆ بە باد
کەمتەر خەمگینان باوەرۆ وەیاد

٢٥) س، ل١٥٦، ٥ فەرد. ن−
لە درێژەی شیعرەکانی مەحزوونی (بێسارانی)دایە.
٢٦) س−، ن−
مەکەنزی تەرجەمەی ئینگلیزی سەرجەمی ئەم شیعرەی بە دەقی کوردییەوە، لە وتارەکەی خۆیدا (ژمارە ١) هێناوە (پاشکۆی ٣).
ع، ل١٠٩، ٩ فەرد.
*** میسراعی دووهەمی فەردی حەوتەمم لە بەر ئەم نوسخەیە نووسیوەتەوە.**

(٢٧)

F.١١a

وله

وەیمەن دەردەدار!
وەیمەن پەی کەسیٚ چون من دەردەدار
بدیا وە شێوەی نەخش نەووەهار
هۆر گرتا مایەی گوڵان صەد هەزار
جە زەردە گوڵان ڕەنگ جە نەورۆز داخ
جە شەونم ئەسرین، جە دۆد تەم ئاخ
جە وەنەوشە خەم، جە نەرگس خومار
جە گوڵاڵان هوون دیدەی شەو بێدار
جە غونچە پەیکان، جە سەوزە خاریٚ
خاریٚ نە دڵ بۆ، جە زەخم یاریٚ
جە باڵای نەمام، تیر خار جەرگ
جەگوڵگەز هووناو، گوڵ گوڵ کەرۆ بەرگ
جە دەردەداران هەر منەنان وەس
مدیۆ مەوینۆ، هەنیچ نییەن کەس
٨ تەن بە داخ دەرد، خەمان مەسپارۆ
چەنیو بیٚدەردان هیچ کار نەدارۆ

(٢٨)

F.١١a

وله

نەسەر بەندانەن
[چو] گوڵ خەندانیٚ نەسەر بەندانەن
یەند خەندەی شیرین بە گشت ئەندانەن
خەندەشان وەپەی خەندەی خەندانەن
خەندەی گشت گوڵان بە بای سەحەرەن
خەندانی خەندەش چون کۆی شەکەرەن
٤ یاشا! تانەی بەد دوور بۆ جەخەندەش
یەکێو بۆ طوفەیل، یەکێو بۆ بەندەش!

٢٧) س، ل٢٢٨، ٧ فەرد. ن–
ع، ل١٠٩، ٨ فەرد.
٢٨) س–، ن–
ع، ل١٦٨، ٤ فەرد.

(٢٩)
F. ١١a
وله

نەووەهار، سیان
ئیمساڵ وە طاڵەم، نەووەهار سیان
نوور بیناییم جە دیدە جیان
بە هیچ ڕەنگێدا نمتاوو دیان
من هەرییێند مەگنووم چەم بە دین گوڵ
چون غونچەی نەوخێز لەتلەت مەبۆم دڵ
هەر گوڵ نێشتەرێن، هەر سۆسەن خارێ
هەر چەمەن زندان، هەر شەطاو مارێ
٥ وە بەختم دیە چ طەرز شێویان
سپای مەینەتان وەنەم دێویان

(٣٠)
F. ١١a
وله

میرزام! نەووەهار
هەنیچ نەیۆوە ئیمساڵ نەووەهار
وەنەوشەی شیوان، بە خەم نگوونسار
بەرنیان وەبەر سۆسەن[ان جەخار]
ژەرەژ نەوانۆ جەسەر نساران
شەماڵ نەشانۆ شەونم وەداران
گوڵان بەرنەیان نە سەوز و نە زەرد
خاطر خەمین بان چەنی تۆزو گەرد
٥ مەولام! بۆ، ڕائیم، بدەرە تەدبیر
زندەگیم شیەن نە بەند زەنجیر!

٢٩) س، ل٢١٩، ٥ فەرد. ن–
ع، ل١٥٧، ٥ فەرد.
مەکەنزی تەرجەمەی ئەم پارچە شیعرەی لە وتارەکەی خۆیدا هێناوە (ژمارە ٢)، بڕوانە پاشکۆی ٣).
٣٠) س، ل٢٠٨، ٨ فەرد. ن–
بەم شیعرە، کۆتایی بە تاقمێك شیعر دێت کە لە سەرەتای کەشکۆڵەکەوە تا ئێرە درێژەیان بووە و لە بابەتی بەهاردا نووسراون.
(سەرجەم، ٣٠ پارچە شیعری بەهاریات).

(٣١)

F. ١١b

شيخ احمد تختی

طەرزێو خەزان دیم جە فەصڵ هامن
بەگڕ مەسۆچیا بەتەرتر جەمن
واتم هەی خەزان! یە، فەصڵ تۆ بی
ئەی گڕە ئایرە پەی تۆ جەکۆ بی؟
واتش تۆ هاڵزان طەرز خەزانی
چ خەیرەن بەی هاڵ هەواڵ مەزانی؟
هەر خەزان ڕەشتەی فەصڵ سوەیلەن
ئەو بە خود نازی ئەندەکێش مەیلەن
بۆ بدیە وە بێخ بەرگ و باڵامان
من دڵ سفتە نان ئەویشان دامان
ئەوان نەڕای دۆست بەرگێو ڕێزنان
من بەرگ و بێخم پەی ئەو بێزنان
هەوای شەوق دۆست گەرمی ڕۆی هامن
بیٚ ئیختیار سەند ئیختیار جەمن
هەر کەس بیٚ تاوەن جە شەوق ئا[زیز]
کەی قەرار دارۆ تاوەخت پایز!
٩ مەولام! هەر کەسیٚ دەروون پڕدەردەن،
جە گشت فەصڵێدا ضایف و زەردەن

(٣٢)

F. ١١b

وله محزونی در پائیزیات

هەور نۆ ئامان خەم پۆش نەمین
من دوورین وڵات، دەروون مەهتەمین
تا جە هەور مەبۆ یەك قەطرە ڕێزان
من جە دیدەم سەیل هووناو هۆڕێزان
٣ نەم نۆ پایز، خەم هیجران بەخت
مەکەران بە گەرد جەستەی سەنگ سەخت

٣١) س، ل١٨٧، ٩ فەرد.

سەرەڕای ئەوەی وا ئەم شیعرە لە دیوانی بێسارانی بە ناوی ئەوەوە هاتووە، لە دەقی کەشکۆڵەکە وا دەردەکەویٚ شیعری شێخ ئەحمەدی تەختەیی مەردۆخی بێت. بەم شیعرە، سەرەتای شیعری "پایزی" دادەمەزرێت ولە شیعری دواتردا، مەحزوونی "نەظیرە"یەك بۆ

ئەم شیعرەی شێخ ئەحمەد دێنێتەوە. مەکەنزی (نموو نەی ٢)، دە قی ٥ فەردی ئەم شیعرەی بە تەرجەمەی ئینگلیزییەوە چاپ کردووە (پاشکۆی ٣).

٣٢) س، ل٢٣٨، ٣ فەرد، ن–

سۆن (ژ مارە ١) و مە کەنزی (ژ مارە ٣)، ئەم فەردا نەیان بە تەرجە مەی ئینگلیزی یەوە چاپ کردووە (پاشکۆی ١ و ٣) لێرە بەدواوە، شیعری "پایزی"ی مەحزوونی (بێسارانی) دە ست پێ دەکات.

(٣٣)

F.١١b

وله

نۆ سوەیل! باخان
دیسان مایەی ڕەنگ ئاوەرد وە باخان
فرۆزا جە وەڵگ وەزان چراخان
سووچنا پێشان پەروانە داخان
ڕە نگبـــە ست کەرد سەرطـــەرزن باڵای بلەرمان
چون بەرگ زووخین، زام بیٚدەرمان
وەڵگ وەنداران، وەخت ئافتاوخێز
کەردن وێنەی لاڵ نگین پەروێز
جە عەکس خەزان، جام گوڵاوان
هەریەك چما قورص طەڵا تیٚ تاوان
پەی کەسیٚ شێوەی سەوداش نە سەر بۆ
جۆیای جانفدای وەصڵ دڵبەر بۆ
٧ خەزان جەللابەخش خەم خەیاڵشەن
پاماڵکەر گەنج شادی و ماڵشەن

(٣٤)

F.١١b

وله

پایز ئاماوە
ئەودی نەو پایز جەنەو ئاماوە
بلەرمان سەرطەرز زەردی ڕاماوە
عاشقان سەودای دەروون فاماوە
قافڵەی سوەیل زیا جە یەمەن
کردەوە سێوەنگ سەرتاپای چەمەن
طەبەق طەبەق هەور سیای دوود تەم
مدا سەرزەمین بە سەیلات خەم
قەطرە قەطرە، نەرم، هووناو وەشتەوە
جە صەد هەزار ڕەنگ خەزان ڕەشتەوە
پەڵپەل مەڕێزۆ مەگنۆ وەڕووی سەنگ
بە ئەمر خالق، بێدەواو بیٚدەنگ
بیان بدینان زەردەدار دەرد
خەزان ضایف زافەران زەرد
٨ وەشڵێم بەخەزان بەوێش مەبۆ زەرد
ئەو جە وادەی وێش، من جەتاو دەرد

٣٣) س، ل٢٢، ٧ فەرد. ن–
ع، ل٨٦ و ١٧٢، ٧ فەرد.
٣٤) س، ل١٦، ٧ فەرد. ن–

(٣٥)

F.١١b

[وله؟]

هەور نۆ ئامان!
باجەتی ڕەسووڵ مروەتەن، ئامان!
لادیۆ جە سەیلات ببۆت مدارا
[مە]بادا بیۆە، قبلەم جە سارا
٣ باجەتی پیران شای سەرەوالا
بە سەیل تەڕ مەکە ئەو بەژن[و بالا؟]

(٣٦)

F.١١b

وله

پایز، نمانا
نشانەش بە باد ستەم نمانا
خەط غەضەبناك خەزانان وانا
پەل پەل و زار زار وەڕووی خاك شانا
چەندیۆ سەرپا سەوز، وێنەی سەییدان
چەندیۆ بەرگ هوونین وێنەی شەهیدان
چەندیۆ بە بارگەی بەرگ هوونەوە
مەدرابی چون چەتر بێستوونەوە
صەد هەزار ڕەنگیٚ نەمایەشان بی
دڵدار بێدڵ نەسایەشان بی
ناگا، بادیٚ هات، چون هاڵنەزانان
بەڕیش کەرد طەناف چەتر خەزانان
پارە پارەش کەرد جامەی وەڵگ دار
ڕێزە ڕێزە بی گشت ئاما وەوار
ستوونان مەندەن سەرتاپا سیا
وێنەی غوڵامان جە حەبەش زیا
٩ منیچ چون ئەوان دەروون سەفتەنان
بە باد جەفا، صەد بار ڕەفتەنان

٣٥) ئەم پارچە شیعرە، ناتەواوە بە خەتێکی جیاواز لە پەراوێزی لاپەڕەکەدا نووسراوەتەوە. س، ل٢٣٧، ٤ فەرد (بەڵام تەنیا فەردی یەکەمی لەگەڵ کەشکۆڵەکەدا، یەك دەگرێتەوە). ن-سۆن (٤) و مەکەنزی (١١) وەریان گێڕاوەتە سەر ئینگلیزی.
سەرەوالا، مەحموودی سەرەوالا شەخسێك بووە چوونەتە خزمەتی. [محەمەد عەلی قەرەداغی]
٣٦) س، ل٢٤، ٩ فەرد. ن، ٤٩، ١٢ فەرد.
دەقی (س) هەندێك شێواوە.

(٣٧)

F.١٢a

وله

نەوپایز بێدەرد،
ئێمە دەردەدار، نەو پایز بێدەرد
بێدەرد بەڕێزەی ڕاز هەوای سەرد
تاڕاج دووکان چەمەنانش کەرد
چەند پارچەی ڕەنگ ڕەنگ خەزان ئالآ
ڕەنگ ئالآشان نە ڕووی خاك مالآ
دیبای فەڕەنگی جە مەرگ طەرزان
کەردن هەوای سەرد نەو پایز ئەرزان
ئێمە بار خەم بەی جەستەی زویر
مەشیمان بەدین خەزانان جەویر
ئەر صەد ڕەنگ خەم مەپۆشا خەیاڵ
مەخصەڵ ماڵ مەکەرد خەزانان لاڵ
هەوای نۆپایز، جە هاڵ نەزانی
خەزان ڕێزان کەرد، داران خێزانی
٣٨ ئیسە هایمە دەرد جەفای ڕۆژگار
دەست نەگەردنیم تا وەخت وەهار!

(٣٨)

F.١٢a

وله

پەل پەل خەزانان مەڕێزان نە خاك
مەکەران چون نێش پەڕەی دڵ صەد چاك
دڵ جە زام چاك پەڕێو جەستەی وێش
قەطرە قەطرە هوون جیا مەبۆ جێش
مەیۆ نە دەوران دیدەی پڕ جەخار
مەوارۆ وە ڕووی خەزانان زار
٤ جەو پەی پەردەی دڵ پڕان هوون تێشەن
یانیٚ ڕەنگ و بۆی دوورینان پێشەن

٣٧) س-، ن-
٣٨) س، ل٢٥، ٦ فەرد. ن-

(٣٩)

F. ١٢a

وله

هەر خەزان بە زەرد زار مەڕێزیۆ
دڵ، دەردش بەدین ئەو مەخێزیۆ
یەند پەرواز مەبۆ، مەرسینەم بۆ چاك
تا چەنی خەزان خەڵطان بۆ نەخاك
مەدۆش بیاوۆ بە هامدەرد وێش
سینەی بێدەردم ڕانمەدۆ پێش
٤ جە ئەزرەت ڕێزاش ڕێزانە دەروو[ن]
ئێد ڕێزای خاکەن ئەوخەڵطان هـ[ـاروون]

(٤٠)

F. ١٢a

وله

ئاڕۆ وێنەی وێم، دیم خەزانیۆ زار
بەندبی بە زامەت جەور و جەفا[ی خار]
ئەو، جە بێدەردیش بێمدارا بی
خار چەنگ زامەت جێش ویارا بی
بە زار زارەوە هەر وێش مەشانا
جە زامەت خار دووریش مەنمانا
خار، شەرمش نەکەرد جە ڕەنگ زەردش
تا بە جەفا و جەور صەد پارە کەردش
فەرضەن جە هەرکۆ دەردەداریۆ بۆ
زەدەی زام سەخت نێش خاریۆ بۆ
٦ وەلێ بە جەستەی من دەردەدار بێ
یا بەی طەور زەدەی زامەت خار بێ

٣٩) س-، ن-
٤٠) س، ل١، ٨ فەرد.
ن، ل٣٣، ٦ فەرد.

(٤١)
F. ١٢b
وله

ئارۆ خەزانیٚ زەرد بامم وینا
کەفتەیی نەلیۆ طاف گولٚ مینا
عەکسش دیار بی نە گۆلاو طاف
چمان من مەدیام نە ڕووی جام صاف!
٣ شیان هۆرم گرت دیام پیٚشدا
چمان چەمم دا بە صەد نیٚشدا

(٤٢)
F. ١٢b
وله

ئارۆ دیم خەزان دوور جە پای نەمام
ضائیف و زەبوون، هیجران سەرئەنجام
ئەویچ بە جەستەم مەنالاٚ بە زار
[بە جە]فای هیجران مەکەردش ئیقرار
پەرسام هەی زەدە[ی] گەردوون بیٚڕام!
زیندەی سەر وەشووم دوور جەپای نەمام
یە، چ بەد بەختین پیٚسەپیٚت ئامان،
مەرجە خاو وینی بالاٚی نەمامان!
واتش هەی هامدەرد دەروون پڕ جەخار
سەرگەشتەی هیجران، زەدەی ڕۆزگار
یە، هیجران کەردەن، جە دیدە کۆر بام
نە طەرز مەوینوو نە بالاٚی نەمام
٧ ئەو جە نالیٚنش ستاران ڕیٚزا
من جاه سەردم قیامەت خیٚزا

٤١) س، ل٦، ٣ فەرد.
ن، ل٣٨، ٣ فەرد.
میٚجەر سۆن (ژمارە ٢)، دوو فەردی ئەم شیعرەی بە تەرجەمەی ئینگلیزیەوە لە چاپ داوە.
هەروەها مەکەنزی (نموو نەی ٤) هەر سیٚ فەردەکەی بە تەرجەمەی ئینگلیزیەوە چاپ کردووە (پاشکۆی ١ و٣).
٤٢) س، ل٥، ٦ فەرد.
ن، ل٣٦، ٦ فەرد.
هەردوو نوسخەکە بەم میسراعە دەست پیٚدەکەن: ((ئارۆ خەزانیٚ، دوور جەپای نەمام...))

(٤٣)

F. ١٢b

محەد قلی سلیمان

ئارۆشیان دیم ڕەنگ خەزانان
هاڵیشان بیەن، ئێمە نەزانان
دیم بە طەرزەوە، خەزانێ بە طەرز
تەمام هاڵ ویش پەرێ کەردان عەرز
پەرسام یەچێشتەن ئەی زەردیی خەزان؟
وات: مەیۆم نەخاو جیایی طەرزان
واتم: ئێمەو تۆ هەردوك جەستەمان
زام یەك گازەن مارانگەستەمان
تۆ جیا جە طەرز، من جە باڵایێ
تەڕتەڕ جە نەرگس سەرە واڵایێ
٦ داخ جیایی نەوتوول نەمامان
جەی نەخاوت دی، من پەنەم ئامان

(٤٤)

F. ١٢b

ولە [محزونی؟]

سەیر نەمامان
ڕوێ شیم وەسەیر نەوتوول نەمامان
دیم، عوریان بەدەن زار خەرامان
وەڵگ باڵاشان ڕێزان نەدامان
بێذەوق کەم چاخ، وێنەی خەم*کێشان
ذەلیل و زەبوون، زارو پەرێشان
پەرسام: نەمامان! خاطر جەخەم کەیل
کۆن وەشی وەرین، ذەوق نۆ سوەیل؟
واتشان پەندم: ئەرێ بێ خە[بەر]!
بە کەس نمەدان وەشی تاوەس[ـەر]
ڕەشتەبیش سوەیل وەڵگ باڵامان
کەردەبیش ئەرزان ئاڵ و واڵامان
ناگا غەضەب باد، سەرد ستەمناك
وەڵگ باڵامان ڕێزان کەرد نەخا
٨ ئیسە نەمەندەن چاخ وەشیمان
وەشی فەصڵێو بی دیمان نەدیمان!

٤٣) س، ل٤، ٦ فەرد.

ن، ل٣٤، ٦ فەرد.

ئەم شیعرەی محە ممەد قولی سولێمان "نەظیرە" یە بۆ "شیعرە پایزە" کانی مەحزوونی (بێ سارانی) و کەوتووە تە دێوان شیعرەکانی ئەو. لە گەڵ ئەوە شدا هەردوو دیوانی دەستنووس و چاپی بێسارانی بە ناوی بێسارانیـیەوە هێناویانە.

٤٤) س، ل١٥٧، ٩ فەرد. ن–

* خوم (؟)

(٤٥)
F. ١٢b
وله

خەزانیٚ بەچاخ

ئارۆ دیم بە چەم خەزانیٚ بەچاخ
ڕەنگیش پیٚ نەبی جە دەرد نیٚش داخ
من دەرسات جە دڵ کیٚشام ئالرئاخ
پەرسام: هەی خەزان، ڕەنگ بە قەم ویٚنە
ذەڕڕیٚ داخ دەرد جەفای من پیٚنە
سا، بواچە پیٚم، تۆ جە چ کاری؟
پیٚسە ڕەنگ صاف بیٚدەردان داری؟
واتش: هەی لیٚوەی دڵ بە خەم پارە!
من، هوون زامم کەفتەن نەچارە
٦ تۆن ماچی بیٚدەرد، هەرکەس بیٚدەرد بۆ
شەڵڵا چەنی گڕ بە زوخاڵ گەرد بۆ!

(٤٦)
F. ١٢b
وله

دوورنمای ڕەزان

ڕەنگ زەرد و سوور، دوورنمای ڕەزان
قەطرەی خوردەڕیٚز دوور نەڕووی خەزان
پەردەی دڵ چون گاز ماران مەگەزان
یانی ها خەزان ڕەنگیٚ مەنمانۆ
ڕەنگش بە ڕوخسار دەردین مەمانۆ
دەردین مەوینۆ ڕەنگ ویش بە تار
ئەو تار[ە؟] مەبۆ، لیٚش بە گاز مار
٥ ویٚمەن پەریٚ ڕەنگ ڕەشتەی خەزانان
بدیۆ پیٚشاندا دیدەی نەزانان

٤٥) س، ل١٠٧، ٦ فەرد.
ن، ل١٥٩، ٦ فەرد.
میٚجەر سۆن (ژمارە ٣) و مەکەنزی (ژمارە ٥) سەرجەمی ئەم پارچە شیعرەیان وەرگیٚڕاوەتە سەر ئینگلیزی (پاشکۆی ١ و ٣).
٤٦) س، ل١٢٠، ٦ فەرد. ن–
بەشی (شیعرە پایزە) لێرەدا کۆتایی پیٚ دیٚت. سەرجەم ١٦ پارچە شیعری مەحزوونی (بیٚسارانی) ئەو بابەتە، لەم بەشەدا هاتووە.

(٤٧)

F.١٣a

وله در چراخيات

چراخ! تا کەردم
یەك تایێ جە زوڵف سیات تا کەردم
ڕۆح چەنی ئەوتا، جابەجا بەردم
صەد نەفرین وەتەخت شایی شاکەردم
٣ ئیسه، من گیانم ئەو تایی وەشبۆن
ئەو گییان نە جای تایێ زوڵف تۆن

(٤٨)

F.١٣a

وله

چراخ! وەشبۆشەن
پێچ زوڵف تۆ ئەوەند وەشبۆشەن
مەوینۆ چون شەوق جەمینت ڕۆشەن
موشك ناف پەرێش زەنگیی پۆست پۆشەن
خەیلێ پەی زوڵفت وەردەن هوون جەرگ
جەوپەی پۆستپۆشان سیاش کەردەن بەرگ
دڵ کەردەن جە دەرد زوڵف تۆ دارا
قەیس ئاسا، ماواش بەردەن وە سارا
٥ فدای زوڵف بام! بۆی وەشبۆی کلاڤ
دەرد مەجنوونش دا بە موشك ناف

٤٧) س، ل٣٥، ٣ فەرد.
ن، ل٧٤، ٣ فەرد.
لێرە بەدواوە، ڕازاوەترین بەشی شیعرەکانی مەحزوونی (بێسارانی) دەست پێ دەکات. شێخ عەبدولموئمین، ئەم بەشەی "چراخيات" ناوناوە، واتە ئەو شیعرانەی بە چراخ یا چراخم دەست پێ دەکەن و شاعیر، دۆستەکەی خۆی بە چرای شەوقدار دەشوبهێنێ. لەم بەشەدا، سەرەتا ئەو شیعرانە دێن کە بە "چراخ" دست پێ دەکەن، ئیدجا ئەو تاقمە شیعرانەی وا سەرەتایان "چراخم"ە، گەرچی هەندێ جار وا هەیە نەزمەکە بشێوێ.
٤٨) س، ل٣٦، ٥ فەرد.
ن، ل٧٥، ٥ فەرد.
مەکەنزی (ژمارە ٦) ئەم غەزەلەی بە تەرجەمەی ئینگلیزییەوە چاپ کردووە (پاشکۆی ٣).

(٤٩)

F. ١٣a

وله

چراخ! وەنەوشە، چنوور، چەنی گوڵ
عەزم ڕای ویصاڵ تۆ شاد[ـە نە دڵ]
چنوور جە سەرکۆ، وەنەوشە جە چەم
گوڵ جە گوڵستان، وەهەم بیەن جەم
یەك یەك چەنی هەم ماجەڕاشانەن
خەیاڵ ویصاڵ تۆ سەوداشانەن
واتشان دەردین! بەندەی فلانی!
چون هاڵ زانەنی، هەم هاڵ مەزانی
چون هاڵ زانەنی بکەردای کارێ
بیاومی بە وەصڵ ئەو دڵبەر، جارێ
چراخ! یا هەرسێم بەستەن بەدەستە
چ دەستە؟ دەستەی بە زگار بەستە
هەرسێم یا ئاوەرد، چون خاکساران
هەریەك وایەی وێ نە چەم مەداران
[چنوور] پەی زوڵفت پەشێوهاڵشەن
[وەنەو]شە سە[ودای] خاڵ خەیاڵشەن
گوڵ پەی جەمینت مەسووچۆ چون شەم
جە دووریت نیشتەن نە پاش خار خەم
١٠ صاحێب مایەنی بڵند بۆ پایەت
با وایەگێران هەر یەك نە سایەت

(٥٠)

F. ١٣a

وله

چراخ! سەر سەوزێو مەبۆ سپی و صاف
ئاینەی گوڵاو، ماوا لێو طاف
گۆشش دان بە دەنگ طاف صاف نەفەس
مەجیۆش صاحێبخاڵ هەنیچ نیەن کەس
وێش مەوزۆ نە کۆڵ گوڵ وێنەی صەدەف
کۆکۆ مرواری پێش مەنیۆ وەکەف
هەردەم مەکەرۆ بە خوردە باڵش
ڕێزەی مرواری خەڵطان خاڵش
سا، وەخت سەیرەن فەصڵ نەووەهار
شۆ وەسەیر گوڵ صاف صەدەفکار
چۆکە بنمانە خاڵ مشکینت
بڵا با پەخش بۆ، زوڵف وە جەمینت
٧ سان سەرسەوز وەخاڵ وێش بێزار مەبۆ
کۆکۆ پەشێویی وەنەش بار مەبۆ

٤٩) س، ل٥٨، ٩ فەرد، ن، ل٩٨، ٩ فەرد. × گۆڤاری سروە، ژ ١٠٢– ١٠١، ل٤٣، ٩ فەرد. پیرەمێرد، لە شێوەی کرمانجی خواروودا هۆندوویەتەوە:

ئازیز! وەنەوشە، چنوور لەگەڵ گوڵ
سەودای دیتنی تۆیان کەوتە دڵ... (٧ فەرد)
(بڕوانە: پەراوێزی لاپەڕە ٩٨ی نوسخەی "ن").
٥٠) س، ل٣٧، ٤ فەرد. ن–

(٥١)
F. ١٣b
وله

چراخ! بەدکاران
مەزانی چۆنەن واتەی بەدکاران؟
بەو سەیل مەمانۆ جە ئەوەڵ وەهاران
مەوارۆ وە ساق سپی چناران
نمەتاوۆ ڕەنگ سپیش بەرەوە
نە باڵاش جەو طەرح کۆتا کەرەوە
هەر یەند فێشتەرەن سەیل وەهاران
خاستەرەن ڕەونەق سپی چناران
چراخ! ئەو صەدبار بەدان بەدگۆ
وێنەی سەیل بەدیی بواچان بەتۆ
٦ تۆ هەر بەو چنار سپی بمانە،
جە واتەی بەدان جەلا* بستانە!

(٥٢)
F. ١٣b
وله

چراخ! دە جارێ بۆ نە خاومدا
پا بنیە وەبان هەردوك چاومدا
مەواچە موژەت تیژتەرەن جە خار
پای گوڵەندامم مەدەرۆ ئازار
من بەی موژەی خار، یە خەیلێ وەختەن
بە جاڕووکاری، نە ڕای تۆم جەختەن
شەو و ڕۆژ نە ڕات پەرێ ئی [سەودا]
یەك یەك بیەنێ شکستەی مەودا
بۆ، بەبێ ئەندێش پا بنیە لێشان
بدیە بینایی پێش مەندەن تێشان؟
ئەگەر تێشان بۆ خەیر جە هوون فێشتەر
هیجرانت بەتەر لێشان دۆ نێشتەر
٧ سەحەر مەزانی، باڵا زەڕستوون!
پات وێنەی حەنا، ڕژیا بۆ بە هوون

٥١) س، ل٩١، ٦ فەرد.
ن، ل١٤٩، ٦ فەرد.
***جلی.**
٥٢) س، ل٣٨، ٧ فەرد.
ن، ل٨٣، ٧ فەرد.

(٥٣)

F. ١٣b

وله

چراخ! جه خاودا

نیمەشەو ئامای جه شیرین خاودا

ئایر دای وه دڵ دەروونم تاودا

دیدەم بە موژگان سەیل زووخاودا

دەرسات جه خاودا ئوفتادەی پات بیم

ڕوخسار گەردئالوود خاك پای ڕات بیم

واتم مەر بدیەی وه جەستەی هاڵم

بزانی پەی چێش دەروون زووخاڵم

تۆ جه تانەی بەد ڕەقیبان تەرسای

هیچ هاڵ دەروون سفتەم نەپەرسای

ڕوت جێم گەردان کەر، من سەرگەردان بیم

بەی طەور پابەندی بەند زندان بیم

٧ فدات بام! واتەی بەدکاران چێشەن؟

تۆ دڵت جێشان یەند بە ئەندێشەن!

(٥٤)

F. ١٣b

وله

چراخ! قوربانەن، قوربانیەنان

غەیر پەی تۆ، پەی کەس، قوربان نییەنان

دیدەم نگەران تێخ دەست تۆن

ئەرواحم جۆیای کوشتەی قەصد تۆن

پەی تێخت جه هوون مەوجەن دەروونم

بێ تێخت ڕەوان نمەبۆ هوونم

سا، دەست وه قەبضەی تیخ ئەڵماس کەر

قوربانیت بەوەخت قوربان خەڵاص کەر

ئەر سەد کە، وینۆ دەستت ئازارێ

ثەوابتەر جەی کار نییەن هیچ کارێ

٦ تێخ بەدەست وێت بنیەم نە گەردن

تۆ صاحێب ثەواب، من شاد بە مەردەن

٥٣) س، ل٣٩، ٦ فەرد.

ن، ل٧٧، ٧ فەرد.

مەکەنزی سەرجەمی غەزەلەکەی بە تەرجەمەی ئینگلیزییەوە لەچاپ داوە، ژمارە ٧ (پاشکۆی ٣).

٥٤) س، ٤٠، ٦ فەرد.

ن، ٧٣، ٦ فەرد.

(٥٥)

F. ١٤a

وله

چراخ لەنگم بی!
جە دووریت زوان لاڵ لەنگم بی
خاطرێ وێنەی سیاسەنگم بی
شەوان چەنی بەخت تارۆ جەنگم بی
نە تەوانام بی چەنی کەس دوان
نە پام بی بیٚ تۆ وەجایێ لوان
وێنەی سەرسامان نەزان هەواڵان
زەدەی زام سەخت تیر خەیاڵان
وێڵ وێڵ مەگێڵام بێزار جە ژیان
خەمێو فراوان کە میۆ جە گیان
٦ یانی ها، دووریت نەکەرد ئەو کارێ
وەرنە، مەر گڵکۆم بوینات جارێ!

(٥٦)

F. ١٤a

وله

چراخ، ئەر ساتێ دوور گنوو جەتۆ!
نەمانوو شەڵڵا، بوینوو ئەوڕۆ
خەیاڵ چون نێشتەر دڵ مەکاوەنۆ
دڵ، جە دیدەم سەیل زووخ مەیاوەنۆ
دیدەم بینایی پێش نمەمانۆ
پەڕو باڵ نە دەور زوڵمان مەشانۆ
٤ بەشق شای شاهان هەی نوور دیدە!
بیناییم تۆنی، مەشۆم جە دیدە

٥٥) س، ل٤١، ٦ فەرد.
ن، ل٧٦، ٦ فەرد.
٥٦) س، ل٤٢، ٤ فەرد.
ن، ل٨٢، ٤ فەرد.
نوسخەی (ع)، سێ فەردی یەکەمی غەزەلەکەی لەگەڵ فەردێکی دیکەدا هێناوە کە ئەمیان هی پارچە شیعرێکی دیکەیە، ل٨٩، ٤ فەرد.

(٥٧)

F. ١٤a

وله

چراخ، قنیاتم به خەیاڵتەن!
به خەیاڵ زوڵف موشکین خاڵتەن
واتم جه تەن دا چون گیانمەن
هەر بەو زندانەن، بەو ژیانمەن (؟)
ئەر ناگا خاوێم مەشۆ نەدیده
نمازۆش جه دەست هەی بەرگوز[یده]!
سەر مەنیۆ وەپا، وێنەی حەڵقەی دام
تا مەر پابەند بۆ، بەر نەشۆ جەلام
به فدای خەیاڵ گییان مایەت بام
سەرگەرد تای زوڵف موشکینسایەت بام

(٥٨)

F. ١٤a

وله

چراخ! نۆش کەردەن
جەوساوه دڵ، جام دووریت نۆشکەردەن
جه چەم هوون دڵ یەند خرۆش کەردەن
سوەیل، چەمەنان پێ ڕەنگپۆش کەردەن
جه زەردی ڕەنگم جەپەی بار دەرد
مایەی هەور گرتەن خەزانان زەرد
وەختێ نەو سوەیل وەڕەنگێش مەیلەن
موژانم مووی دەست نەخش سوەیلەن
فدای دووریت بام پێسەش کەردەن پێم
سوەیل مایەی ڕەنگ هۆر مەگیرۆ جێم

٥٧) س، ل٥٠، ٥ فەرد.
ن، ل٨٨، ٥ فەرد.
٥٨) س، ل٥٥، ٥ فەرد.
ن، ل٩٦، ٥ فەرد.

(٥٩)

F.١٤b

وله

چراخ! وەڕەزان
ئارۆ ڕایم کەوت شیان وەڕەزان
بە زوان هاڵ پەرسام جە خەزان
تەن بیەن مەجڕووح چون مارانگەزان
واتم هەی خەزان! ڕەژێدەی چەمەن
ئوستاد نەققاش بەڵەرم یەمەن
سەبەب جە چێشەن ڕەنگ زگارەنی؟
سەرتاپا هوونین، دڵفگارەنی
واتش هەی بێمەیل! ناگا جە ڕۆیێ
دیم ئاما ویەرد، زوڵف ئەشەدبۆیێ
خەرامان ویەرد بە صەد نازەوە
بە دیدەی قەطران سورمە سازەوە
مەودای موژانش نشتەن نە جەرگم
یە، هوون دڵەن پێی ڕژیان بەرگم
ئێمەیچ چون خەزان، هوون دڵ وەردیم
جە دووریی یاران داخ وەگڵ بەردیم
٩ نە، من ضائیفیم جە بۆنەی لەیلەن
عامیان ماچان ڕەشتەی سوەیلەن!

(٦٠)

F.١٤b

وله

چراخ ڕەزان بۆ
خاص ئیدەن گڵکۆم نەپای ڕەزان بۆ
نە پڕشنگ طاف سەر قەڵوەزان بۆ
ئامێتەی خاکم وەڵگ خەزان بۆ
بامانەت بشان بەڕەزانەوە
طەرزان ببەران بە خەزانەوە
باوەران پەرێم بەبێ درەنگێ
وەڵگ خەزانان هەریۆ جە ڕەنگێ
پەرێم باوەران بەبێ مدارا
گڵکۆم جە خەزان بکەران دارا
بە وەڵگ خەزان بپۆشان سەنگم
تا نیشانە بۆ جە زەردیی ڕەنگم
مەواچە قیبلەم بە ناکام جارێ
ڕام بەوزۆ بە سەیر بەزم شکارێ
نابەڵەد بنیۆ پا وە گڵکۆم دا
بە خاك کۆنەی قەبر نۆم دا[؟]
٩ مەگەر جەودەمدا ساکن بۆ دەردم
تا سەنگ نەسووچیۆ بە ئاه سەردم

٥٩) س، ل٤٣، ٩ فەرد.
ن، ل٨، ٩ فەرد.
٦٠) س، ل٥٤، ٦ فەرد.
ن، ل٨٠، ٦ فەرد.

(٦١)

F. ١٤b

وله

چراخ! جگەرم

چراخ، صەد پارەن بیٚ تۆ جگەرم

هەر یەند مەیۆ ئاه دلْ پارە کەرم

پارەش مەویارۆ جە بالاّی سەرم

بە ویٚنەی پڕشنگ کوورەی گڕ نەسەر

هەناسەم ڕیٚزەی دلْ ماوەرۆ بەر

٤ فیدای کردەی کار بەبیٚ تۆییت بام!

خەیالْ کوشتەی ماوەرۆییت بام!

(٦٢)

F. ١٤b

وله

چراخ! ضەروورەن

ئەوەند پەی دینت تاسەم ضەروورەن

هەر شەو نە ئالْەم، نالْەم مەنشوورەن

ڕۆی ڕۆشن پەریٚم شەو دەیجوورەن

نە بە ڕۆ قەرار، نە شەوم خاوەن

شەوان جە نالْەم، ئالْەم بە تاوەن

پەی دین دەستەی زولْف پڕ جە خەم*

قامەت چون کەمان سەر نیان وەهەم

٥ سان من یەند تاسەی زولْف یارم بۆ

چەنیٚ بە شەو خاو، ڕۆ قەرارم بۆ

٦١) س، ل٤٤، ٤ فەرد.

ن، ل٦٨، ٣ فەرد.

هەردوو نوسخەکە، بەم فەردەی خوارەوە دەست پیٚ دەکەن بەلاّم پاشماوەی فەردەکان لە یەکتر دەچن.

((چراغم جەرگم

چراغ سەدە پارەن پەریٚ تۆ جەرگم...))

نوسخەی "ع" لە شیٚوەی کەشکۆلْەکەدا تۆماری کردووە و جیاوازییەکەی تەنیا لەوەدا یە، چوار فەردی زیادیی لە کۆتایی ئەم چوار فەردەدا، هیٚناوە: ل٩٦، ٨ فەرد.

٦٢) س، ل٥١، ٤ فەرد.

ن، ل٩٠، ٤ فەرد.

*** لوول.**

(٦٣)

F.١٥a

وله

چراخ! کەی بۆ، کەی؟
جە دوور ڕامەنی، دینت کەی بۆ، کەی؟
جە کۆی پڕ زامەت، سارای پڕ جە وەی
جە گەردشت چەرخ گەردان کەرێم طەی
چەند چۆڵ ئەربەد بەڕڕیێ سامان
چەند گێج گۆلاو دەریای بێ ئامان
چەند خار موغەیلان بیابان دەرد
پەردەی تەن‌شکاف، سەر نەدەروون بەرد
چەند ڕوان جەفا، شەوان بێداری
بێداری چەنی سەیلات زاری
ئێمە بەبێ تۆ سالێوە و سەرسام
خەیاڵ چەنی دەرد بێخاوی و بێڕام
٧ یانی ئەندامم نەڕێزا نە خاك
وەرنە، دڵ چون گوڵ سینە کەردەن چاك

(٦٤)

F.١٥a

وله

چراخ! نەتۆ بەست؟
نەتۆ چەنی من عادو بەینت بەست؟
نەتۆ وە قورئان شەریف کێشای دەست:
ڕووم نییەن نەڕای ڕەقیبان گەست
واتت تا بەو ڕۆ بەرمەشۆم نەفەس
جە بەد بێزارم هەر تۆمەنی کەس
سەوگەندت مەوارد بە دانای داوەر
غەیر جە تۆ فێشتەر بە کەس نیم ڕابەر
ئیسە سەوگەندت پەی چی شی جەیاد؟
پەی چێش عادو بەین وەفات دا بەیاد؟
٦ یانە وێرانی هەر بە من ئامان
نمەتاوو گێرۆ کەسێونی دامان

٦٣) س، ل٤٥، ٦ فەرد.
ن، ل٧٨، ٧ فەرد.
ئەم غەزەلە لە نوسخەی "ع"دا نییە بەڵام غەزەلێکی تێدا تۆمار کراوە کە جیاوازە:
((چراخ! کەس پەی کەس
جەی ڕەنگ کێ کێشان جەفا کەس پەی کەس؟))، (ل١٢١، ٣ فەرد).
٦٤) س، ل٤٦، ٦ فەرد.
ن، ل٦٧، ٧ فەرد.

(٦٥)

F.١٥a

وله

چراخ! هاڵ دەرد

بێ خەبەر جە دەرد نەزان هاڵ دەرد

جە ڕووی نازەوە ئەر، من نازێم کەرد

شەرطەن جەو نازە خاطر گیرۆت گەرد

کەردەی گوستاخیم جە پەی نازەوەن

نازم هەر جە ڕەنج بێئەندازەوەن

ئەگەر نمەبیت وەیاگەی نازم

کەی نازم مەکەرد هەی ئاوات وازم!

٥ ئی سوخەن پەندەن، جە قەدیم یامان

خواجان مەکێشان ناز غولامان

(٦٦)

F.١٥a

وله

چراخ! من ئێشان

من خاطر تەنگ بوون بەدرد و ئێشان

من بوو چون زوڵفت، تا تا پەرێشان

پەنەم هەن طاقەت جەفای دەردکێشان

تۆ هەر زوڵفت بۆ پەرێشان جەستە

جیۆتی باڵات، من بوو تەن خەستە

٤ ئەوسا من زامەت تۆ کێشانم بوو

حاشا گەر ئانەی چێو ئێشانم بوو

٦٥) س، ل٤٧، ٥ فەرد.

ن، ل٨٥، ٥ فەرد.

٦٦) س، ل٥٣، ٤ فەرد.

ن، ٩٣، ٤ فەرد.

(٦٧)

F. ١٥a

ولە

چراخ! من زامەت

من زامەت دار بوو، من کێشوو زامەت

من بوو دەرد هوون بار مەلامەت

من زامەت کێش بوو پەرێ ئەو قامەت

بە شەوان، ڕوێ، ماهێ یا ساڵێ

ئەر بە تۆ یاوۆ کەمتەر مەلالێ

٤ ئە من جیۆتیت سەرو ماڵ مین

ماڵ خوڵکان بران سەر وەخاك زەمین*

(٦٨)

F.١٥b

ولە

چراخ! ئەودالآن

پێم کەردی تەواف بارگەی ئەودالآن

بێحەد بە زاری وەنەشان لالآن

پێشان سپەردیم شای سۆسەن خالآن

بە موژە جاڕووی ماواشان کەردیم

بە زوان بالآت پێشان سپەردیم

٤ سوودشان چێش بوو قیبلەم جەی خاستەر

دوعاگۆی تۆ بان هەر شام، هەر سەحەر؟

٦٧) س، ل٤٧، ٤ فەرد.

ن، ل٨٦، ٤ فەرد.

نوسخەی (ع) ٣ فەردی ئەم غەزەلەی لە کۆتایی پارچە شیعرێکی دووروودرێژدا هێناوە.

شیعرەکە، لە ڕاستیدا کۆمەڵی سێ پارچە شیعرە، ل٩٠، ١٦ فەرد (؟).

* فەردی ئاخیر، جارێکیش لە پەراوێزی لاپەڕەکەدا، دووپات بووەتەوە.

٦٨) س، ل٥٢، ٤ فەرد.

ن، ل٩١، ٤ فەرد.

(٦٩)

F. ١٥b

وله

چراخ! نه دڵەن
هەر کەس غەریبەن هەر خەم نەدڵەن
دڵەی غەریبان چون پەڕەی گوڵەن
گوڵێ خارتێش نیشۆ خەیلێ موشکڵەن
گوڵێ ئەر بنیشۆش خارێ نە ڕوخسار
جە زەخم ئەو خار، ضائیف مەبۆ زار
غەریب ئەر پەنەش بواچان سەردێ
هەر سەردێ مەبۆ پەرێش بە دەردێ
دڵەی غەریبان مەثەل گوڵ دارۆ
کافر ئەو کەسەن غەریب مازارۆ
موڵك غەریبیم بێ حیساب دییەن
داخ غەریببیم جە حەد بەرشیەن
هەر کەس مەکەرۆ غەریب نەوازی
بێ شك خوداوەند جێش مەبۆ ڕاضی
٨ هەر کەس مەگیرۆ غەریبان عیززەت
پەی وێش مەسازۆ جایێ جە جەننەت

(٧٠)

F. ١٥b

وله

چراخ! نەزانام
من، بێوەفاییت جە ئەزەل نەزانام
وێنەی غوڵامان وێم پێت نمانام
چەنی ویرد ئەوراد، نامت موانام
نەزانام بێ شەرط، وەفاو بەینەتی
بێباك جە تانەی مەنا و مەینەتی
نییەنی بە تەنگ نەنگ و نامەوە
چەند جار پام پێچای، بەو[...] دامەوە
ئێسە بێشەرطیت ماڵووم بییەن لێم
بیم بە سەرکۆنەی هامسەران وێم
٦ چەنی ناکەسان کەردات وەراوەر
سەنگ وەنەت وارۆ خاصت بەرداوسەر!

٦٩) س، ل٤٩، ٨ فەرد.
ن، ل٨٧، ٨ فەرد.
٧٠) س– ، ن–
نوسخەی (س) ئەو غەزەلەی تێدا نییە بەڵام غەزەلێکی دیکەی تۆمار کردووە:
چراخ! نەزانان،
چێش کەروون چەنی ئەحواڵ نەزانان (ژ. ٩٢)

(٧١)

F. ١٥b

وله

چراخ! وەیاران
ئیمشەو جە خاودا شیم وەلای یاران
ئیجازەم [واستەن؟] جە ئیجازەداران
مولەمما[ی] بەیان، شەو چەنی ماران
جفتێ کاڵەبەی ها بەو دارەوە
دوو شامار بەندەن بەو چنارەوە
ماران وە بەیان هەر مەلەرزانی
نمەز چ سڕڕەن نمەگەزانی
((تبارك الله)) **جەی دەستەی چنار**
شاماران جفتێن، مار توولان هەزار
صوب کە سپی بی جە خاو بیم بێدار
نە مار مەندەبی، نە بەی نە چنار
٧ دریغ جە خاودا شامار بگەستام
چەنی بێبەینەت بەینەت نەبەستام!*

(٧٢)

F. ١٥b

وله

چراخ! سیای تۆ
بە هەردوو دیدەی مەست سیای تۆ
بە نیم نیگای ناز ناگادیای تۆ
بە زوڵف حەبەش پەشێویای تۆ
بە طاق ئەبرۆی قەڵەمکێش تۆ
بە موژەی ناواك ژار نێش تۆ
بە ڕێزەی ڕازان شەکەرڕێز تۆ
بە ناف ئاهووی عەنبەربێز تۆ
بە باڵای چون سەڵو خەرامان تۆ
بە جەور و جەفای بێسامان تۆ
٦ بە گشت سەوگەند بۆ، جەمین وێنەی جام!
دووری تۆ کەردەن خاو وەنەم حەرام

٧١) س، ل٦٠، ٧ فەرد؛ ن، ل١٠٤، ٩ فەرد. هەردوو دەقی دیوانەکەی بێسارانی، بەم شێوەیە دە ست پێ دە کەن: چراخم! یاران... . ئەم پار چە شیعرە، هاو شێوەی شیعرێکی " میرزا شەفیع"ە: میرزا زام حەی... (بڕوانە: پەراوێزی ل١٠٤، نوسخەی "ن").
*** ئاڵوگۆڕکراوی ئەم فەردە، لە شیعری " شارەکەم سنە!"ی کاك محی الدین حقشناس دا هاتووە و کاك مح یدین، وەك شیعرێکی فۆلك لۆری ناو چەکە، کردوویە تە ناو ئاخنی شیعرەکانی خۆی. (گوێ بگرە لە شریتی شیعری – شارەکەم سنە!).**
٧٢) س، ل٥٩، ٦ فەرد. ن، ل١٠٢، ٥ فەرد.
لە مەڕ ئەم پارچە شیعرە بەناوی "ئەحمەد بەگی کۆماسی"یەوە، بڕوانە: پەراوێزی لا پەڕە ١٠٢، نوسخەی (ن)

(٧٣)

F.١٦a

وله

چراخ یانی چێش؟
ئەی چەم ئێشانە بە تۆ یانی چێش؟
دیدەی من خاصەن پەریٚ ئێش و نێش
ئێش دیدەی تۆ بەیۆ بشۆ تێش
دیدەی من خاصەن پەریٚ ئێشیا[ن]
پەردەی لێلاویش پیدا کێشیان
دیدە تۆ نەیشۆ پڕ بادەو کەیفەن
دیدەی من ئێشو، کیٚ ماچۆ حەیفەن؟
٥ باجەتی ڕەسوولٚ! دیدەی تۆ نەیشۆ
ئەخی جبرەئیل باڵش سەرکێشۆ

(٧٤)

F.١٦a

وله در چراخیات

چراخم ڕویٚ، جە صوب سەحەردا
ناگا خەدەنگێش بەرد بە جگەردا
جگەر پەنهان کەرد، تا دڵ نەزانۆ
بی ڕامەن، نەبا چەنەش بستانۆ
دڵ دەرسات زاناش هۆر ئاما بە جەنگ
گرتە بی بەدەست سەرفاقەی خەدەنگ
مەکێشۆ مەدۆش نەدۆش بە جگەر
جگەر سەخت گرتەن نمەیۆ وەبەر
جەنگ پەنهانی دەروونشانەن
دامانم گوڵگەز بە هوونشانەن
فدای دەستت بام هەی خەدەنگبەدەست!
با خەدەنگێو نێت بەر بشۆ جە شەست
٧ بەرە بە دڵدا بە وێنەی جگەر
تا جەورو جەفام ناوەران وەسەر

٧٣) س، ل٥٦، ٧ فەرد.
ن، ل٩٥، ٤ فەرد.
لێرەدا تاقمی یەکەمی بەشی چراخیات واتە ئەو شیعرانەی بە ((چراخ)) دەست پیٚ کراون و ژمارەیان ٢٧ پارچە بوو تەواو دەبێت.
تاقمی دووهەم، بە ((چراخم)) دەست پیٚدەکەن:
٧٤) س، ل٧٠، ٧ فەرد.
ن، ل١١٧، ٧ فەرد.

(٧٥)

F.١٦a

وله

چراخم! نه دڵ

دڵ پڕ ئايرەن بۆ وەس شۆم نه دڵ
نازکتەرەنی تۆ جه پەڕڕەی گوڵ
نەداری طاقەت زوڵف شاخ سونبوڵ
دڵ ئاخ مەکێشۆ، گڕ مەیۆ وەبەر
نەبا نێشڵدان پێت یاوۆ زەرەر
تێدا مەنیشه هەی بەرگوزیده
بۆ، جات بکەروون وەبان دیده
موژەم هەم ئەبرۆم کەرۆت به پەرچین
تا پێت نەیاوۆ ناواك بەدبین
ئەوسه تەماشای سەر جۆی ڕەوان که
باڵات وێنەی سەڵو تێ دەستنیشان که
٧ عەجەب ياگەتەن نەمام وایەم
پایەبڵند بای پەرێ سەر سایەم!

(٧٦)

F.١٦a

وله

چراخم! جەلات

دڵ مەیل کەرد جەستەش بنمانۆ جەلات
دەروون ڕاش نەدا نەبیش دەستەڵات
بی به هوون جه چەم، ڕێزاو کەفت نەڕات
هەر قەطرەی هوونش جه دیده جیان
پەرێ داد، به زووخ سەرتاپاش سیان
شەرطەن بپەرسی چێشەن دادشان
چێشەن سیابەرگ چون سەوادشان
٥ ئەوسه مەزانی دڵ جەفاش کێشان
هاڵ داد ئاخ بپەرسی جێشان

٧٥) س، ل٩٧، ٧ فەرد.
ن، ل١٣، ٧ فەرد.
٧٦) س، ل٧١، ٥ فەرد.
ن، ل١٤٥، ٤ فەرد.

(٧٧)

F.١٦b

وله

چراخم! بیٚ تۆ

ئێوار تا سەحەر بێخاوم بیٚ تۆ
ئەسرین جە دیدەم پەیاپەی مەشۆ
چون سەیل وەهار شەوان تا بە ڕۆ
کزەی جەرگ وێم مەژنەوون بە گۆش
دلٚ لادێو جە خەم نییەن فەرامۆش
٤ ئێمە زەدەی زام پەشێوهالٚ جەستە
ئینتیظار بەدین شای ئاوات وەستە

(٧٨)

F.١٦b

وله

چراخم! زامیٚ

دلٚ ئاوەرد ڕویٚ جە تەخشت زامیٚ
زام ژارئالوود، بێدەوا نامیٚ
مەزانۆ جەی زام مەوینۆ کامیٚ
یە، چەندیٚ وەختەن دلٚ جەفاش بەردەن
پەی زامیٚ بەی طەور گییان پەروەردەن
پەی چێش؟ پەی ئەوسا، وەخت مەرگش بو
دوور جە سەر تۆ، گلٚکۆ بەرگش بو
بواچان کوشتەی زام تەخش تۆن
ناواك نیان دیدەی وەحش تۆن
٦ وایە و مرادی، چەند سالٚ مەبی پێش
شوکر، هەم یاوا ئەو بەوایەی وێش

٧٧) س، ل٧٢، ٤ فەرد.
ن، ل١٤٤، ٤ فەرد.
٧٨) س، ل٧٣، فەرد.
ن، ل١٤٦، ٥ فەرد.

(٧٩)

F.١٦b

وله

چراخم! جامەن

تۆ ماچی جەمین جەلاش بە جامەن
جام ماچۆ منیچ ئەو جەمین، جامەن
ئەر ئەو جام نەبۆ، من نامم کامەن!
ئەگەر عەکس ئەو نەوینوو نەوێم
هەرگیز نامەی جام نمەواچا پێم
مەواچا بەدڕەنگ، شیشەی شکەستە
دوور جەشار نە خاك صارا جەخەستە
٥ ئیسە سەرفرازکەردەی شاهیٚ بیم
ئازادکەردەی شەوق شۆڵەی ماهیٚ بیم

(٨٠)

F.١٦b

وله

چراخم! حاڵت

بەد بەد مەنوازان بە دوازان حاڵت
مەواچان زوڵفان مشکین زوخاڵت
بیٚناز شێویان وەبووم لاڵت
زوان بەستەیان، یە چۆن دڵداران؟
باس تۆ بازاڕ ستەم مەداران!
پەی چێش؟ بیناییی هەردوو دیدەنی
بیٚتای بیٚهەمتای بەرگوزیدەنی
باڵا زەڕستوون خاطردارەنی
نەمام نەوخێز گەوهەربارەنی
خاص ئێدەن تا دەور دنیای بیٚقەرار
تۆ نەبۆت ئازار، نەشێویۆت بازاڕ
٧ خودا پەی شفات جە سەر، بەمێر بۆ*
ئازارت ئازار عاقیبەت خێر بۆ

٧٩) س، ل٧٧، ٥ فەرد.
ن، ل١١٦، ٥ فەرد.
٨٠) س، ل٧٨، ٧ فەرد.
ن، ل١١٩، ٧ فەرد.
*** مێر، مەیر، میهر = مۆیەت.**

(٨١)

F.١٧a

وله

چراخم! طەناف
بەتای بیٚ هەمتای ماڵ بەبیٚ طەناف
بە دووری باڵات، سۆسەنی کەڵاف!
بیەنان بەتوول تەن شکستەی طاف
گا، خەریك گێج بەحر قەڵوەزان
گا، زەرد وێنەی وەڵگ خەزان وەزان
زەردیم جە هیجران خاڵ ئاڵاتەن
کڵافەی موشکین بەرز پاڵاتەن
٥ قیبلەم! مەر ئەوسا ساکن بوو جە خەم
خاك ئاستانەت بماڵوو نەچەم

(٨٢)

F.١٧a

وله

چراخم! گەردان
بدیە وەگەردشت گەردوون گەردان
ئەمن هیجران کێش خەمزەدەی دەردان
چۆنش کەردەنا وێل سەرگەردان
نە نەجاییێدا یەك سات مدارام
نە هو یەکبار وێڵ، گەردیدەی سارام
گا، عەزم تەنجەی ماوای توونمەن
گا، تەمای وەسڵەت نەدەروونمەن
مەگەر خوداوەند، حەکیم نەردباز
نەرد خێر وەبەخت من بکەرۆساز
٦ ئەودی بگێڵۆ* دەوران بە چاخم
شاد کەرۆ بە شەوق شۆڵەت، چراخم

٨١) س، ل٧٩، ٦ فەرد.
ن، ل١٢٠، ٦ فەرد.
٨٢) س، ل٨١، ٥ فەرد.
ن، ل١٢٣، ٥ فەرد.
* وشەی بگێڵنۆ لەسەر وشەی بگێڵۆ نووسراوە.

(٨٣)

F.١٧a

وله

چراخم! ژیام

سا، كه من بیٚ تۆ نەمەردم، ژیام

جه چەفتی چارەم، جه بەخت سیام

قەدەمیٚ نەڕای ئەجەل نەنیام

بیٚ تۆ ئایرێم نەخێزا نەدڵ

نەبیم به زوخاڵ، نەڕێزام نەگڵ

٤ چۆن واچوو جه سەر وەفای تۆ دارام

تۆشەدان پەریٚ سەرسامی سارام

(٨٤)

F.١٧b

وله

چراخم! به چەم

بەینەت دووری بداره به چەم

ئەوڕۆ بینایی دیدەم بیەن كەم

فەلەك جیا كەرد من و تۆ جەهەم

نەبا خاطرت جێم بگیرۆ گەرد

نه دوور وەطەنیم مەیلت ببۆ سەرد

هەر پاسه بییەن شەرط دڵداران

بەینەت دووری بەچەم مەداران

من ئەر چه غەریب، دوور جه زامەنم

هێمای ئەو غولاٚم دەست وەدامەنم

٦ كەسیٚ كه ئاهەنگ ڕەسم یاریشەن

جه دووروەطەنان كەی بێزاریشەن؟

٨٣) س، ل٨٢، ٤ فەرد. ن، ل١١١، ٤ فەرد.

نوسخەی (ع)، غەزەڵێكی بەم (مەطلەع)ە تۆمار كردووه:

((چراخ! نەمەردم   ساكه من بیٚ تۆ، ژیام، نەمەردم))، ل١٢٠، ٤ فەرد.

غەزەلی ناوبراو، كەمیٚ هاوچەشنی ئەم غەزەلەیە، بەڵام گەلێك ئاڵوگۆڕی تێدا دراوه.

٨٤) س، ل٨٣، ٥ فەرد. ن، ل١٢٤، ٥ فەرد.

غەزەڵێكی دیكەی له لاپەڕەی ١٧دا دەبینریٚ كه مەطلەع واته فەردی یەكەمی لەگەڵ ئەم غەزەلەدا، یەك دەگرێتەوه، بەڵام پاشماوەی فەردەكانی كاریان بەسەر ئەم غەزەلەوه نەداوه.

غەزەلی ناوبراو، له دیوانی بێ سارانیدا نابینریٚ، گەر چی ئەویش نیشانەی (و له)ی بەسەرەوەیە و دەبیٚ هیی مەحزوونی (بێسارانی) بێت. بڕوانه: غەزەلی ژماره ٨٦.

(٨٥)

F.١٧a

وله

چراخم! چۆنم؟

چۆن واچوو جه دەست هیجرانت چۆنم؟

گیرۆدەی ئافاق دەور گەردوونم

صەبرت سۆچنا یانەی دەروونم

بەویێت مەزانی دڵ چەند صەبرش بەرد

پەردەی سڕ پۆشا، شکایەت نەکەرد

ئیسە، ها صەبرم جه تاقەت بڕیا

یانەی صەبرم سەفت، پەردەی دڵ دڕیا

پۆسەشان واتەن حەکیمان ساڵ

جه ماوای صەبرم سەنگ مەبۆ بەلاڵ

٦ من چەند صەبرم بەرد، سەنگ نەبی بەلاڵ

من یا بیم بە سەنگ، سەنگ بی بە زوخاڵ!

(٨٦)

F.١٧b

وله

چراخم! بە چەم

بەینەت دووری بدارە بە چەم

مەر، دۆستێو هەنی ماوەنای وەهەم؟

یە خەیلیێ وەختەن مەیلت بیەن کەم

صەبرت بکەردا، دۆستت بمەردا

ئەوسە فکر دۆست تازەت بکەردا!

٤ دۆستت بمەردا، ببیای سەرگەردان

بدای بەسەردا، بشیای وەهەردان

٨٥) س، ل٨٤، ٦ فەرد.

ن، ل١٢٦، ٦ فەرد.

٨٦) من ئەم پار چە شیعرەم لە دو یوانی بێ سارانی (دە ستنووس و چاپی ١)دا چاوپێ نەکەوت. تەنیا ئەوە نەبێ غەزەلێکی تر بە هەمان مەطـ-ڵەع لە کەشکۆڵەکەدا هاتووە و لە دیوانی بێسارانیش دا تۆمار کراوە. بڕوانە: غەزەلی ژمارە ٨٤.

(٨٧)

F.١٧b

وله

چراخم! دەردم
شەویٚ جە شەوان دیٚونا دەردم
خەیالٚ خەم ئاوەرد، پەژارە بەردم
تا صوب سپی بی، شەوکەرد، من کەردم
نەعرەدام، نالاٚم، تا بە شەبەق زەرد
زەڕڕیٚ خاو وەبان دیدەم مەیل نەکەرد
هەر کەس گۆشش دا بە ئاە و ناڵەم
((لاحول)) مەوانا پەی شوومی تاڵەم
مەواتش یا ڕەب، یەکام دەردینەن؟
شەوان هەر نە فیکر زایەڵە و شینەن
تاوە صوب هەر کەس وەنەم بی نەزداو
جە شوومیم ئەو شۆ هیچ نەکەردن خاو
٧ صەدبار واتەن پیٚم: جەزوان لەنگ بای!
دەیسە ساکن بە، بە سیاسەنگ بای!

(٨٨)

F.١٧b

وله

چراخم! وەفات
بیٚ بەینەتەنی هیچ نیەن وەفات
سیٚ سالٚ چون یەك ڕۆ من کیٚشام جەفات
جەو سیٚ سالٚ، ساتیٚ هیچ نەدیم وەفات
سی و شەش ماهەن جەفات مەکیٚشوو
یانەی صەبرم سەفت، تاکەی بنیشوو؟
هەزار و هەشتاد ڕوان بی کاملٚ
ڕویٚ مرادم نەکەردت* حاصلٚ
قیبلەم کەر حیساب سا[عەتان] چەندەن
بە هەر ساعەتیٚو دلٚ جەلات بەندەن
بیست و پەنج هەزار، نۆصەد و بیستەن
دلٚ مەیلش بە تۆن، هەر تۆش ئەویستەن
٧ ئەگەر مەیلت هەن، ڕاست بواچە پیٚم!
وەرنە ساکن بوو نە کلیس ویٚم

٨٧) س–، ن–
٨٨) س، ل٨٠، ٧ فەرد.
ن، ل١٢١، ٧ فەرد.
*** کردتت(؟)**

(٨٩)

F.١٧b

وله

چراخم! مەیل کە
بۆ، جاریٚ وە گەشت چەمەنان مەیل کە
تەماشای ڕەنگبەست ڕەشتەی سوەیل کە
خەزانان دامان جە عەنبەر کەیل کە
نۆ سوەیل جە مڵك یەمەن بەرئامان
پۆشنان ڕەنگ ڕەنگ باڵای نەمامان
وایەش هەر ئێدەن ناگا تۆ جاریٚ
راوزی وەڕەنگ ڕەشتەش گوزاریٚ
٥ سوەیل دڵ؟ شادەن، خەزان ڕەنگ تۆ
بگیرۆ بە شەوق شیوەی ڕەنگ تۆ

(٩٠)

F.١٨a

وله

چراخم بیٚ تۆ گوڵان وەهار
مەیان وەدیدەم بە نێشتەر هەزار
هەر یەك چون نێشتەر، بەرگوزیدەی من!
بیٚ تۆ شکاوا پەردەی دیدەی من
بەڵیٚ بەبیٚ تۆ مەدیۆ نەلێشان
مەیان وەدیدەم تیژتەر جە نێشان
٤ غەیر جە بیٚتۆیی چێش مەبۆ فێشتەر
گوڵان حەریر، کەری بە نێشتەر

٨٩) س، ل٨٥، ٤ فەرد.
ن، ل١١٤، ٤ فەرد.
٩٠) س، ل٨٦، ٤ فەرد.
ن، ل١٢٥، ٤ فەرد.
مە کەنزی (ژ مارە ٨) هەر چوار فەردە کەی بە تەرجە مەی ئینگلیزی یەوە چاپ کردووە (پاشکۆی ٣).

(٩١)

F.١٨a

وله

چراخم! گوڵان

ئەر بیٚ تۆ بدیوو من وە ڕووی گوڵان
بەری بوو جەسۆز نالەی بڵبلان
هام دەرد بوو چەنی دەرد بیٚدڵان
ئەر چەمەن بیٚ تۆ بوینوو بە چەم
دڵ بەئەسر خەم، چەم مەدەرۆ وەنەم
جە بیٚدەردان بۆ دڵ بەوێنەی سەنگ
سەنگیٚ ڕووبەڕووی ئادەم مەدۆ دەنگ
ئاخر زیندەگیم بی تۆ بەتاڵەن
ئەر کەمتەریٚو بوو خاو، یام خەیاڵەن

(٩٢)

F.١٨a

وله

چراخم! ئامان

ئامانەت فەرضەن ئامان سەد ئامان!
وەصیەتم ئێدەن دەستم بەدامان
بەی وەسەر گلکۆم سەلۆ خەرامان!
زار زار بگرۆی بە گڵکۆمەدا
بە قەبر تازەی تاك نۆمەدا
ئەسرین جە دیدەی خەرامان تۆ
جە سەر بتکێو بگنۆم وەگلکۆ
خوڵکان بپەرسەن: ئێنە چێش بیەن؟
– هەی موسوڵمانان! زۆر وەنەم شیەن!
ئێنە غولامێم بە تازە مەردەن
داخ دیدەی من وەگلکۆش بەردەن
ئیسە هانە ژێر تەختەپۆش سەنگ
نە قەبر تاریك بیٚدەوار بیٚدەنگ
وەدەرگای فەڵەك زار زار بناڵە
دوو گیسووی سیات نە ڕووی خاك ماڵە
یاڵڵا! جەو دنیا ویاری گوناش
چون من جەی دنیا فریٚم دان سزاش
چونکە جەی دنیا فریٚم دان جەفاش
فەڵەك! بامانت! بویەر جەگوناش

٩١) س، ل٨٨، ٨ فەرد. ن، ل١٣٠، ٧ فەرد.

نوسخەی (ع) ٢ فەردی یەکەمی ئەم غەزەلەی لەگەڵ ٤ فەردی غەزەلێکی دیکەدا، تۆمار کردووە (ل٧٤، ٦ فەرد).

٩٢) س، ل٨٧، ٥ فەرد. ن، ١٢٧، ٥ فەرد. ع، ل١٥٤، ٥ فەرد.

(٩٣)

F.١٨a

وله

چراخم! کەردم

ئیمشەو بە خەیر بۆ، یاد تۆ کەردم
جە دوور وەطەنیت گران بی دەردم
صەد پایە جە پای مەردەن ویەردم
ئەوەندە ضایف بیم جە نالّینمدا
دیم ئەجەل ئاما وەبالّینمدا
هەربەند پیّم گیّلاّ نەژنەوا دەنگم
ئەو پیّسەش زانا من سیاسەنگم
٥ فدات بام ئازیز! کوشتەو تۆنانی
ئەجەل نەزانان، من جە کۆنانی!

(٩٤)

F.١٨b

وله

چراخم! تیّژتەر

چەند موژەداری جە ئەلّماس تیّژتەر!
هەر یەك هەزار زام مەکەران فیّشتەر
هەم جە پەی زامان تیّژ مەیان تیّژتەر
هەر یەك بە موژەی سیای مەودایی
مەشکاوان سینەی بەندەی سەودایی
٤ مەوادش با بردەن سەر نیانە دلّ
جەو پەی ژاربیّش مەڕیّزۆ نە دلّ

٩٣) س، ل٩٦، ٥ فەرد
ن، ل١٣٦، ٥ فەرد.
٩٤) س، ل٨٩، ٤ فەرد
ن، ل١٣٢، ٤ فەرد.

(٩٥)

F.١٨b

وله

چراخم! جیا
هەر کەسی کەردش من جە تۆ جیا
نائومێد نیشۆ وەبەخت سیا
زیانش چێش بی من تۆم بدیا؟
هەر کۆست کەوتەبۆ، کەردش ئەو کاریٚ!
نەوینوو بالآت بە صەد ڕۆ جاریٚ
هەر کۆست کەتە بۆ، کۆست بە کۆستەوە
الله دۆست پێکۆ وە کەڵپۆستەوە!
ئەر لادیٚ بالآت نەوینوو بە چەم
مەشوو نە مەزهەب مەسیحای مەریەم!

(٩٦)

F.١٨b

وله

چراخم! چگێر دەستچن تۆ دیم
سەنگ بە سەنگ گریام فدای یەکیەك بیم
پەرسام هەی چگێر سەنگجەسەنگ جیا!
یە، دەست کیٚ بی تۆش وەهەم نیا؟
واتش: زڵێخای بوم خۆر زەردەن
بە پەنجەی سێوەنگ ئێمە جەم کەردەن
جەو بۆنە مەبوو بە فدای سەنگش
ئەڵبەت شنەفتەن ڕازیٚ جە دەنگش
ئەو سەنگ چگێرە ئازیز چنابی
فداش بام فدا! هێما نەوجا بی

٩٥) س، ل٩٤، ٥ فەرد.
ن، ل١٥١، ٥ فەرد.
٩٦) س، ل٧٤، ٥ فەرد.
ن، ل١٣٤، ٥ فەرد.

(٩٧)

F.١٨b

وله

چراخم! شەهید

وەختێ بە نیگات مەکەریم شەهید

بۆ بەشق خودای حەمید و مەجید

جە زوڵف سیات تاییێوە وەحید

[بـ]ـوزەم نە گەردەن بە وێنەم زوننار

بەو زوننارەوە، مەشوو وە مەزار

تا ئەر مەلەکان بیانیم وەسەر

وینان بە زوننار تۆم بەستەن کەمەر،

٥ شەرم زوڵف دێز* سیات کەرانێ

هیجران عەذاب بەد نەدەرانێ!

(٩٨)

F.١٨b

وله

چراخم بیڕام

مەتەرسوون جە جەور گەردوون بێڕام

ماچوو نەك بێمەیل ڕوێ جە ناکام

وەنەم شۆنەقین دوور وەزۆت جەلام

بە وێنەی مەجنوون ڕووکەرۆ نە بەڕ

ڕەوان بۆ هووناو بەسر* دیدە تەڕ

ئایڕ دووریت نە دڵ گیرۆ کۆ

بناڵوو جە داخ دەرد دووریی تۆ

قیبلەم گەر گەردوون ئێدەش بۆ نەدڵ

هەنای وەر جە گشت من بەرۆ وە گڵ

٦ پەی چێش؟ جای ئەلحەد تەنگنای گڵکۆ

خاستەرەن جە داخ دەرد دووریی تۆ

٩٧) * لەسەر وشەی (دێز) نووسراوە، (لوول).

س، ل٦٢، ٥ فەرد.

ن، ل٨٩، ٥ فەرد.

٩٨) س، ل٦٤، ٦ فەرد.

ن، ل١٠٨، ٦ فەرد.

***بە ئەسر.**

(٩٩)

F.١٨b

وله

چراخم! كامەن؟
مابەین دۆستی من وتۆ كامەن؟
نە عەرضت عەرضەن، نە نامەت نامەن
مەر قاتی كاغەذ دوعاو سلامەن؟
مەر قاتی كاغەذ بڕیان جە شاران؟
سیاش بكەری پەی دەردە داران
٤ یا كاغەذ بڕیان یا مەلّلا مەردەن؟
یا هو عارتەن جە دۆست یاد كەردەن!

(١٠٠)

F.١٩a

وله

چراخم! كەرەم
ئەگەر كەرەم دار بكەرداش كەرەم
شەویٚ ئیٚمەو تۆ بیاوای وەهەم
من چون پەروانە، تۆ بە ویٚنەی شەم
لەب بەلەب بنیام، ناف بەنافەوە
سینە بە سینەی سیم صافەوە
تا صوب بنیامان سەر وەیەك سەرین
كەردەمان ڕازان ویەردی وەرین
٥ قیبلەم! جەو دما، ئەگەر مەمەردم،
جە مەردنی ویٚم شادی مەكەردم!

٩٩) س، ل٦٥، ٥ فەرد. ن، ل١٠٩، ٥ فەرد.
ئەم شیعرە، لە كەشكۆڵی كەلەپووری ئەدەبی كوردی (محەمەد عەلی قەرەداغی)دا هاتووە و لەویٚدا ٧ فەردە. قەرەداغی دەنووسیٚ: ((شیعرەكە لە دەستخەتی ١٢٦٧ وەرگیراوە و ناوی كەسی بەسەرەوە نییە.)) (ب ٢، ل١٥٥).
مامۆستا محەمەد عەلی سوڵتانی دەنووسیٚت: تایبەتمەندییەكانی شیٚوازی ئەم غەزەلە، شایەدی ئەوە دەدات كە هۆنراوەی بیٚسارانییە. مەولەوی و شیٚخ سیراجەددینی نەقشبەندی تەضمینیان كردووە. مەنزوومەی مەولەوی لە دیوانەكەیدا بەم شیٚوەیە:
شیٚخ دەوڵەمەند بەهرەی سەمەدی یاگەی حەقیقەت جیلوەی ئەحمەدی... دیوان مەولەوی، لل٣٠٠- ٢٩٨).
١٠٠) س، ل٦٨، ٥ فەرد .
ن، ل١١٣، ٥ فەرد.

لە کتێبی (تەلای دەستەوشار)ی کاك صدیق بۆرەکەیی[١]، ئەم شیعرە بە ناوی "نەجەف خانی" بایەندور"ەوە هاتووە و ٦ فەردە (ل٤٨). هەروەها، کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی (مامۆستا محەمەد عەلی قەرەداغی) ئەم پارچە شیعرەی هێناوە کە سەرجەم ١١ فەردە، قەرەداغی دەڵێ شیعرەکەی ((لە دەسخەتی پێنجوێنی وەرگرتووە و ناوی کەسی بەسەرەوە نییە لەدوای پارچەی "گۆرانی– کوردی"یەوە نووسراوە و مێژووی ١٣١٤ کۆچی لە سەرە)). هەروەها لە پەراوێزی لاپەڕە کەدا، دەڵێ: ((دوا یی، کاتێ دەسخەتەکەی "پێنجوێنی"م بە تەواوی پشکنی... بۆم دەرکەوت کە ئەم زەلامە کە ئاوا بە سۆزەوە شیعری بۆ دڵبەرەکەی گوتوە... مەلا محەمەد حەسەنی کوڕی مەلا محەمەد ساڵحی بانەیی نووسەری دەسخەتەکەیە... دەبێ ئەوەیش لە بیر نەکەم هەردوو نووسەرەکەی دەسخەتی پێنجوێنی ناز ناوی " مەحزوون" بەکار دەهێنن.)) بڕوانە: محەمەد عەلی قەرەداغی، کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی، ب ٣، ل٢٠٩. و شەی " مەحزوون" وەك نازناوی نووسەرانی نوسخەی پێنجوێنی کە قەرەداغی باسیان دەکات بۆ مەسەلەی کەشکۆڵەکە جێگەی سەرنجە وا دەگەیێنێ دوو کەس بە نازناوی "مەحزوون"ەوە شیعریان گوتووە. بەڵام من گومان ناکەم شیعرەکە، هی مەلا محەمەد حەسەنی بانەیی بێت.

(١٠١)
F.١٩a
وله

چراخم، ئامان!
[چو]ن عەرەب دەخیل، مروەتەن، ئامان!
[گە]ر چێوم واتەن [جەتا]و زامان
وەنەت سەخت نەیۆ، بەشق ئیمامان!
ئەگەر کوشتەنیمن بەندم (؟) خەڵاص کەر
وەرنە دەروونم وەس بە پەڵاس کەر!
تۆ مەکوشەم بە تێخ، دیارەن برین
ساماچان خواجە غولام کوشت جە قین
٥ تائێ زوڵف دێز وەزەم نەگەردەن
تا واچا بە مەرگ مفاجات مەردەن!

(١٠٢)
F.١٩a
وله

چراخم! زویر
جە دووریی باڵات زامدارم زویر
هەر یەند بەخەیال ماوەروت ئەوویر
بەتەر بەنەهار، داخت مەدۆم گیر
چون مەگنووم وەیاد گۆنای گوڵ بێزت
دیدەی بێمەی مەست موژەی هوونڕێزت
ڕەفتار، شێوەی ئاماو لواییت
ئاداب و دەستوور صاحێب وەفاییت
یەك یەك لێم بیەن بە زام خەطەر
نەهاران فرەین یەك جە یەك بەتەر
٦ مەر ئەوسا داخت بەرکەروو نەدڵ
ئەو سەرم کۆ بۆ کۆگای سەنگ و گڵ

١٠١) س، ل٧٥، ٧ فەرد.
ن، ل١٣٣، ٥ فەرد.
١٠٢) س، ل٩٨، ٦ فەرد.
ن، ل١٣٧، ٦ فەرد.

(١٠٣)

F.١٩a

وله

چراخم! شەندی
تۆ توخم هیجران وە بەختم شەندی!
تۆ وەشی دنیا جە دەستم سەندی!
تۆ ڕیشەی نەشات زیندەگیم کەندی!
تۆ جام زووخاو میحنەت پێم نۆشای!
تۆ سیا دەوار وە جەستەم پۆشای!
تۆ وەگەردنم خەمان کەردی بار!
تۆ کەردی سۆمای نوور دیدەم تار!
تۆ وەستا جە تەخت مەرتەبەی شایی!
تۆ دای وەدەستم عەصای گەدایی!
تۆ لونگ مەجنوون وەستی وە شانەم!
تۆ دەستەی ئایر وەردای وە یانەم!
چراخم! ئەر هەن جەفات جەی فێشتەر
سزام دەر سزا، ڕۆ بە ڕۆ فێشتەر
٨ ئەر صەد هیجرانت وەجەستەم بارەن!
دڵ بە جەفای تۆ هەر گرفتارەن!

(١٠٤)

F.١٩b

وله

چراخم! بە وێم
ئیمشەو دۆزەخ دیم من بە دیدەی وێم
بڵێسەی پڕ دوود بەگڕ خێزا جێم
عەذاب ڕوێ حەشر قیامەت دا پێم
قرچەی ئیستیخوان کزەی دەروونم
بۆی کەباب جەرگ جۆشیای هوونم
ئاڵەم گشت تەمام جێش ئاما بەتەنگ
لوان وە صەحرا فرسەنگ بە فرسەنگ
بەو حالە من بیم، ئیمشەو تا بە ڕۆ
هەر بەدواز خاڵ دەور دیدەت بۆ!
فدای باڵات بام زوڵف بۆ عەنبەرین
لەیلی سایەدار! زوڵف و خاڵ شیرین
٧ ئەو دۆزەخ چێشەن عەذابش جەکۆن؟
دۆزەخ هەر دۆزەخ دووریی باڵای تۆن!

١٠٣) س، ٩٩، ٨ فەرد.
ن، ١٣٨، ٨ فەرد.
١٠٤) س، ١٠٠، ٧ فەرد.
ن، ١٤، ١١ فەرد.

(١٠٥)
F.١٩b
وله

چراخم نه جەرگ
هیجران دووریت چەنگ پێکا، نە جەرگ
سەرتاپام سیان، قەڵاخێمەن بەرگ
هەر ڕۆمەوازوو سەد ئاوات وەمەرگ
دیدەم بیٚ نوورەن جەتاو ئەسرین
هوون جێش مەتکیۆ چون سفتە برین
جەوساوە دیدەم دوورکەوتەن جەتۆ
لێڵاویش لێڵەن، لێڵاوتەر مەبۆ
رۆشنی بیساگ وەدیدەم تارەن
شادی وزیندەگیم چون ژارمارەن
کەسیٚ کەبەی تەور هاڵ جەستەش بۆ
دەرد بیدەرمان جیٚ نەڕەستەش بۆ،
٧ خاصش هەرئێدەن مەرگش مەیمان بۆ
مەگەر ئەو بە مەرگ دەردش دەرمان بۆ!

(١٠٦)
F.١٩b
وله

چراخم! جەویر
جە دمای مەردەن، نمەشیم جەویر
ئەگەر وە گلکۆم ڕات بگنۆ تەقدیر
خاك ئەلحەدم مەبۆت دامانگیر
زنهار وە گلکۆم پانەکەری کەم!
ڕۆح ڕەوانم مەوینۆت بە چەم
نەواچیی مەردەن، هانە ژێر گڵ
هێمای مەیل تۆم بەرنەشیت جە دڵ
ئەورۆ جە ئەلحەد سەر ماوەروو بەر
بە مەیل تۆوە مەشوو وە مەحشەر
٦ جە سونگ تۆوە بەهەشت مەدا پێم
وەر نە چ کەسم؟ کیٚ مەزانۆ کێم؟

١٠٥) س، ل٧٤، ٥ فەرد.
ن، ٧١، ٧ فەرد.
تاریخ مشاهیر کرد (روحانی)، ب ١، ل١٧٠، ٧ فەرد.
١٠٦) س، ل٦٧، ٦ فەرد.
ن، ل١١٢، ٦ فەرد.

(١٠٧)

F.١٩b

وله

چراخم! وازان

من جە خوداوەند تۆم باوات وازان!
بەو شا، کە شاهان پەنەش مەنازان
حەلقە گۆش تۆم شای شەکەر ڕازان!
ئەگەر گشت ئاڵەم شەکەر ڕازان بان
صاحێب شەرط وشوون، زوڵفدرازان بان
غەیر جە تۆ فێشتەر لەیلی جەمین جام!
پەرێو کەس نەبیەن خاو وەنەم حەرام
٥ دڵ پابەند تۆن شای بەینەتداران
بەو بابا شێخە ماڵ جە بێساران!

(١٠٨)

F.٢٠a

وله

چراخم دەست ڕەس

دەستیٚ نەدارۆ بە وەصڵت دەستڕەس
بەچێو شاد مەبۆ خاطر هەر کەس
شادی دوو دنیام خەیاڵ تۆ، وەس
مەفلیس مەنیشۆ خەیال مەکەرۆ
بەو خەیاڵ گەنجیٚ بەدەست ماوەرۆ
ئەوسە، مەبەرۆش، خەیاڵ وەجاییٚ
نمەیۆش نە چەم چون خوسرەو شاییٚ
منیچ ئەو موفلیس، وەصڵ تۆ گەنجم
هەرتا زیندەنان پەرێت نەڕەنجم
٦ لازم، یا مەشۆم سەر بە ڕەنجدا،
یا ڕەنج مەبەرۆم پا بە گەنجدا

١٠٧) س، ل٦٦، ٥ فەرد.
ن، ل١١٠، ٥ فەرد.
١٠٨) س، ل٦٩، ٦ فەرد.
ن، ل١١٥، ٦ فەرد.

(١٠٩)
F.٢٠a
*[؟]

چراخم! جه ئەزەل
بەو کەلامانە نازڵ بین جه ئەزەڵ**
[ئەر؟] مەشوو وەخاك باواتم بەدەل
هیجران زەدەی تۆم نه واچان ئەجەل
نەك هام سەرانم باوەرا نه دڵ
ئەجەل پێم ئاما منش بەرد وه گڵ
٤ هەر ئێد بواچان ئامانەت فەردەن
به هیجران شیەن بێئەجەل مەردەن

١٠٩) س، ٦١، ٤ فەرد.
ن، ١٠٦، ٥ فەرد.
* شوێنی عینوانی شیعرەکە، دڕاوە و پاشان کوتە کاغەزێکیان بەسەرەوە داوە.

(١١٠)

F.٢٠a

ولە

چراخم! بەختەن
بە وێم مەزانوو بەدبەختیم بەختەن
جە دووریی دینت زامەتم سەختەن
مەزانوو ئەحواڵ مردەنیم وەختەن
ئەڵماس موژەت وە دڵ، جاکەردەن
بە صەد حەکیمان دەوا نەبەردەن
زامەت دووریت وە دڵ کەردەن کار
سیوا جە مەردەن کەس نەبەردەن چار
شیم وەلای حەکیم ببەرۆ دەوام
دەرد بێبرین، هیجران سەرئەنجام
واتم: هەی حەکیم، هانا هەی هانا!
ببەرم دەوا، حەکیم دانا!
حەکیم وات فەقیر! زامت بێ چارەن
دەردت دەردێوەن دەوا نەدارەن
سا زانام حەکیم دەواش نەبەردا
دەستێو خۆڵ یەو خاك كەردم بەسەردا
هەر دام بەسەردا پەی زام سەختم
بە ستارەی شووم، بەدبەختی بەختم
هەر دام بەسەردا پەرێ جەستەی وێم
دەرد بێبرین جێ نەڕەستەی وێم
١١ سا کە من حەکیم نەبەردش دەوام
مەر ئەجەل بەیۆ باوەرۆ شەفام

١١٠) س، ل٩٥، ١٢ فەرد.

ن، ل٦٩، ٦ فەرد.

مەکەنزی (ژمارە ٩) سەرجەمی شیعرەکەی بە تەرجەمەی ئینگلیزییەوە بڵاو کردووەتەوە (پاشکۆی ٣). لێرەدا، بەشی دووهەمی چراخیات واتە ئەو شیعرانەی بە (چراخم) دەست پێ دەکران کۆتاییان هات. سەرجەم ٣٧ پارچە شیعر بوون، بەم پێیە، چراخیاتی مەحزوونی (بێسارانی) بریتی لە هەردو بەشی چراخ و چراخم، دەبنە ٦٣ پارچە شیعر.

(١١١)

F.٢٠a

وله در یاران یاران

یاران! ڕای طەواف
رویٚ دلٚ کەردش عەزم ڕای طەواف
نۆشا جام شەوق، گێلاٚ قاف بە قاف
پەی کەعبەی مەقصوود، ڕەوضەی نوور صاف
چەند گێلا جەکۆ، سەر بە پا کەردە
خار خەم نە تەخت سینە جا کەردە
چەند طەی کەرد چۆلان شەو بەبیٚ ڕابەر
بارکێش مەینەت پڕ جە سەودای سەر
چەند جە کلێسا، چەند خانەقاه
چەند جە مەیخانەی مەستان مەیخواه
وێش موجەڕڕەد کەرد پەی مەقصوود جە غەیر
تا هەفت طەبەقەی زەمین کەردش سەیر
چەندیٚ وێنەی فکر هەیئەتی پەروەر
گێلاٚ هەفت گەردوون گەردان سەراسەر
هەرچی مەوجوود بیٚ، نە کان عەدەم
دڵەی مراد جۆ، لێش نیا قەدەم
ئاخر یەند گێلا، نەدیش چ جایٚ
پەیدا بووپەی دین مەقصوودش ڕاییٚ
مانا بە جەستەی خەستەی کەوتەی وێش
ئەو جەدەرد عەشق، شەو نەسرەوتەی وێش
بە سینەی پڕ دەرد، بە دڵەی پڕ هوون
بە فیکر تەمام سەر بەرد نە دەروون
تەماشایش کەرد دیا، دیش ناگاه

جەلای وێش ئەو نوور شەوق نما چون ماه
نوور گشت عاڵەم جۆیای دینش بی
دیا، دیش بە وێش نە جەمینش بی
١٤ سا، کە دڵ زاناش مایەش جەچێش بی
جاڕووی جانفدای قیبلەگای وێش بی

١١١) س، ل٢٤١، ١١ فەرد. ن- نوسخەی (ع)، ١١ فەردی ئەم غەزەلەی لەگەڵ ٥ فەردی غەزەلێکی دیکەدا، تۆمارکردووە (ل٧٦، ١٦ فەرد). لێرەوە، شیعری "یاران یاران" دەست پێ دەکات کە سەرجەم ١٠ پارچەن.

(١١٢)

F.٢٠b

وله

یاران! بەختێمەن ئەر سەنگم یار بۆ
شەرطەن ئەو جە مەیل وەفام بێزار بۆ
ئەگەر هەزار ساڵ نازەپەروەرم بۆ
چون گیان دایم بە یاوەرم بۆ
مەكان تەخش بان یدەم بۆ
جە گیان ئازیزتەر بەرگوزیدەم بۆ
٤ ئاخر هەر ئێدەت جەفا مەنمانۆ
نێشتەر سەردیم نە دڵ مەشانۆ

(١١٣)

F.٢٠b

وله

یاران! لاڵی دیم
ئاڕۆ جەلالان عەجەب لاڵیٚ دیم
وەلاڵان لاڵان هۆرێزام وشیم
جە پەی ئەو لاڵە، چون لاڵان لاڵ بیم
كەندەبی لاڵیٚ حەكاكان جە سەنگ
لاڵ گۆناو لاڵ بوم، لالە و لالەڕەنگ
هەرچەندە نیشتم بەمەڵاڵەوە
چون لاڵان لاڵ بیم وەلای لاڵەوە
٥ وە لاڵان لاڵان لاڵیم لاڵام
ڕوخسارم وەگەرد خاك پاش ماڵام

١١٢) س، ل٢٤٢، ٤ فەرد. ن–
١١٣) س،– ن،–

(١١٤)
F.٢١b
وله

یاران! دێوانه
ئەمن ئایرناك، وێڵێ دێوانه
کەردەنم بە زێد چۆڵێ وێرانه
سازانم چەنی، بایەقووش، یانه
ئەو بە نالەی وێش، من بە ناڵەی دەرد
بێداریم هەرشۆ تا بە شەبەق زەرد
بەلێ من هەردەم، هەر سات جە نۆوه
جە دوود ئاهم ئایر مەبۆوه
مەتەرسوو ناگا بایەقووش باڵش
بسوچۆ باهم*، پەشێو بۆ هاڵش
واچدێ با یەقووش ئەر فامێ هەن پێش
جە هامسایی من، گڕ بە دەستش چێش
٧ بشۆ، خۆ بدۆ نە ئاوای یانه
من بازوو چەنی جەفای وێرانه

(١١٥)
F.٢١a
وله

یاران! من نەفەس
بەدین کەسێ پێم مەندەن نەفەس
ئەر ڕوێ صەد بار بوینوو ئەو کەس
نە چەم مەبۆ سیر، نە دڵێ ماچۆ وەس
ئەوساکە مەلۆ، مەشۆ گیانم
مەیەوە مەدۆ بە تەن ژیانم
٤ سی، با دوور نەبۆ جە دیدە ساتێ
تا باهم نەبۆ سۆزان وڵاتێ

١١٤) س، ل٢٤٣، ٥ فەرد. ن–
*بە ئاهم.
١١٥) س، ل٢٤٤، ٤ فەرد. ن–

(١١٦)

F.٢١a

وله

یاران! وه دیدەم ئەمساڵ نەوبەهار
چون دەروونمەن، سیان سفتەکار
مەشوو وه چەمەن، گوڵان بەستەن جەم
توانام نییەن وینووشان بە چەم
[ئەر کە]سێ واچۆ ئینا غونچەی گوڵ
من دوود ئاهم بەرمەشۆ جه دڵ
[یانی]ها جه خەم تەمام دارانەن
نێش خەم چون خار، جەرگش خارانەن
٥ وەی من! سا ئەجەل بەرداش گیانم
تا نەبیا چەندێ بەی تەور ژیانم

(١١٧)

F.٢١a

وله

یاران! بە ڕووی حەق، بویندێ ڕەزان
ڕەنگ من زەردتەر، یا وەڵگ خەزان؟
خەزان کەی چون من زافەرانیشەن؟
کەی چون من خەریك زندەگانیشەن؟
ئەر صەد، کە لێش باد هیجران مەخێزۆ
ئاخر هەم نەپای نەمام مەڕێزۆ
٤ نەك بە وێنەی من بە ئاه ئایرناك
دوور جه پای قیبلەم سەر مەنیۆ وه خاك

١١٦) س، ل٢٤٥، ٣ فەرد. ن–
١١٧) س، ل٢٤٦، ٣ فەرد. ن–

(۱۱۸)

F.۲۱a

وله

یاران! سەرسامم

سادار کۆگەرد، لێوەو سەرسامم

بیابان مەسکەن، وێڵ کەم فامم

قەیس ئاسا شەیدای شای گوڵەندامم

مەجنوون کەی چون من بار دەرد تاوا؟

کەی دوی دەماخش وە گەردوون یاوا؟

مەجنوون ئەر لادێ جە لەیل مەبی طاق

بە بانگ بڵند ئەڵوەدای فیراق

شیشەی بەدنامیش مەپێکا وەسەنگ

وێش ڕسوا مەکەرد، لەیل مەدا بەنەنگ

شاباش جەی طاقەت، من بەی دەردەوە

بەی دەرد دەروون سەر جە پەردەوە

۷ غەیر جە صوبحدەم شنۆی باد سەرد

کەس جێم نەشنەفتەن ناڵەی داخ دەرد

(۱۱۹)

F.۲۱a

وله

یاران! شکاف کەرد

نێش غەم، غونچەی دلم شکاف کەرد

دەروونم سەرڕێژ هووناوان صاف کەرد

دوودیدەم جە هوون سەرچەشمەی طاف کەرد

دەرخت شادیم جە بێخدا پەی کەرد

وەجاش، دەست نیشان نەمام وەی کەرد

بە سەنگ بەڵا، لێم ستێزە بی

مینای ئەرواحم ڕێزە ڕێزە بی

یندە بەڵای خەم وەنەم بیەن بار

گشت نەپێواران، یەکێو نادیار

٦ ئەر ذەڕڕێ جەی خەم ئاشکارا بی

سا ئاڵەم تەمام ڕوش نەصارا بی

۱۱۸) س، ل۲٤۷، ٦ فەرد. ن–

۱۱۹) س، ل۲٤۸، ٦ فەرد. ن–

(١٢٠)

F.٢١b

وله

یاران! کیَ دیەن؟
سەرڕشتەی خەمان چون من کیَ دیەن
[قاڵب]م* [جە خەم] ڕێزەی خەم بیەن
ڕۆحم بە خەمناك نە قاڵب شیەن
ئەصڵم جە خەمەن، جە خەم بیەنان
بابۆی من خەمەن، خەمان دیە نان
سەرتاپام خەمەن، جە مەدرەسەی خەم
دەرس خەم وانان جە لای نیەن کەم
دەرسم هەر خەمەنن هەر خەم مەوانوو
غەیر جە خەم فێشتەر، هیچ نمەزانوو
٦ هەر کەس خەمینەن بیۆ وەلای من
خەم، چەنێو خەمان، زوو مەبۆ ساکن

(١٢١)

F.٢١b

وله در دڵە دڵە

دڵە زاریش کەرد
وەخت مەرگش بی، ڕویَ زاریش کەرد
ناگا کەسیَ لێش نگای یاریش کەرد
بەو نگا، جە مەرگ نگاداریش کەرد
جەو پەی، دیدەی بەد نگاش نیان بی
نیانش بە طەور جەستەی گیان بی
٤ فدای نگاش بام بیم (؟) بە فریادڕەس
یاوۆ بە فریاد جە ئاخر نەفەس

١٢٠) س، ل٢٤٩، ٦ فەرد. ن-
*** نوسخەی (س): قامەتم.**
١٢١) س، ل٢٤٩، ٤ فەرد. ن-
لێرە بەدواوە ئەو شیعرانەی مەحزوونی دێن، کە بە ((دڵە!)) دەست پێ‌دەکەن و سەرجەم ١٨ پارچە شیعرن (شیعرێکی "محەمەد قولی سولەیمان"یشیان لەگەڵ کەوتووە).

(١٢٢)

F.٢١b

وله

دڵەی کەمتەر ویر!
دڵەی کەم خەیاڵ! کەم فام کەم ویر
شۆ، جانفدایی جە پەروانە گیر
پەروا، نەدارۆ جە شۆڵەی ئایر
وێنەی پەروانەی پڕ مێرو وەفا
پەریٚ وەصڵ دۆست بکێشە جەفا
تا دڵ بە ئایر عەشق نمەسوزۆ
کەی مەبۆ ساکن، دۆست چۆن مەیوزۆ
٥ ویٚ دە نە ئایر، وێنەی پەروانان
تاجە طایفەی مەجنوونت وانان

(١٢٣)

F.٢١b

محمد قلی سلیمان

دڵە! تۆ جە طەوق
مەترسە جایر، خەوف مەکەر جە طەوق
پەروانە دەستوور، بسۆزە بە شەوق
شەوق ئەو ئایر لێت مەبۆ بە طەوق
پەروانە جە پەی هەوای دۆستەوە
پەی دۆست مەگێلۆ بە کەڵپۆستەوە
ئەو مەشۆ نە شەمع کوورەی بێدەرنگ
مەبۆ بە زووخاڵ جێش نمەیۆ دەنگ
جەو بۆنە، مەبۆ بە صاحێب هونەر
جە ئایر سۆزان نمەپێچۆ سەر
٦ دڵە! ئەر عاشقی، چون پەروانە بە
وەرنە، شۆ ساکن وێران یانە بە

١٢٢) س، ل١٢٢، ٥ فەرد.
ن، ل١٦٠، ٥ فەرد.
١٢٣) س، ل١٢٣، ٥ فەرد.
ن، ل١٦٢، ٥ فەرد.

شێخ عەبدولموئمین، زنجیرەی شیعرەکانی مەحزونی (بێسارانی) پساندۆتەوە بۆ ئەوەی ئەم شیعرە بکاتە ناوئاخنیان و بە شوێن ئەودا سەر لە نوێ گەڕاوەتەوە سەر شیعری مەحزوونی.
من هیچ گومانێکم نییە ئەم شیعرە هی محەمەد قولی سولەیمانە نەک هی مەحزوونی (بێسارانی)، ئەوەش لەکاتێکدا، کە شیعرەکە بە ناوی بێسارانییەوە لە دیوانەکەیدا تۆمار کراوە.

(١٢٤)
F.٢١b
وله محزونی

دڵە! بیٚ نازەن
نازپەروەر بیەن، دیسە بیٚنازەن
کەفتەی بیٚقیمەت، بیٚزیای نازەن
ئاوارە مەبۆ هەر نەپەروازەن
مەبۆ نە پەرواز، من گرتەن باڵش
ناز پەروەر بیەن، پەشیٚوەن هاڵش
٤ من ئەر نازم هەنن وەر نازم نییەن
جە خاك پای دۆست پەروازم نییەن

(١٢٥)
F.٢١b
وله

دڵە! بەشق حەق مەبە سەرگەردان!
مەشۆ نە جامەی گرۆی بیٚدەردان
بیٚدەردان داران دڵەی ویٚنەی سەنگ
بە هیچ خاص و گەست نمەیان وەتەنگ
نە پەروای نە دین دڵبەر شانەن
نە سەودای کەسیٚ نە سەر شانەن
هەر شەو تا بە ڕۆ، هەر ڕۆ تا بە شەو
هیچ نمەزانان غەیر جە خورد و خەو
بیٚزار بە جە دین ئەو ناجەستانە
ئەو دڵ سەنگینان بیدەرد خەستانە
٦ با، مودام جە دەرد دەروونت پەڕ بۆ
لیٚوت بە شەربەت شەو ناڵین تەڕ بۆ

١٢٤) س، ل١٢٤، ٥ فەرد.
ن، ل١٦٣، ٥ فەرد.
دوای شیعرەکەی محەمەد قولی سولەیمان شیٚخ عەبدولموئمین سەرلەنویٚ گەڕاوەتەوە سەر شیعری مەحزوونی (بیٚسارانی).
١٢٥) س، ل٢٦، ٦ فەرد. ن–
نوسخەی (ع)، غەزەلیٚکی ١١ فەردی تیٚدایە، کە بەم شیٚوەیە دەست پیٚ دەکات:
((جە دوورە ڕایی
ڕووم ئەم وەطەن بی ئامان....)) (ل١١٢).
فەردی حەو تەمی غەزەلە کە سەرەتای ئەم غەزەلە یە، بەڵام پا شماوەی شیعرەکان یەکتر ناگرنەوە.

(١٢٦)

F.٢٢a

وله

دڵە! دەور دوون
بۆ بەتەنگ جە جەور جەفای دەور دوون
وێت مەکەر بە چەنگ خارخەم زەبوون
با بێپەروا بی تا چوون مەبۆ چوون
ئەر خەم خەیاڵش چون کۆ، لێت بارەن
ئەر شادیش پەی پەی هەزار هەزارەن،
ئاخر هیچ کامێ پیش نی مەدارا
مە ویەران چون باد، بێ سوود سارا
سا، کە بێمدارەن خەم و شادی دەور
بۆ، تا پەی شادیش نەبیم بەند جەور
٦ گەردەن نەهادەی بەند قەضاش بە
بێپەروا جە بار ڕشتەی سەزاش بە!

(١٢٧)

F.٢٢a

وله

دڵەی دەردینم!
هەی دڵەی پڕ داخ، دایم دەردینم!
[مە]کان کێشان ئاه سەردینم
[بە] باد ستێزەی تەن گەردینم
تا کەی مەنمانی جەفا بە هاڵم؟
مەوینی بەکۆن جەلات زوخاڵم!
بەڵێ مەوینوو بەخت سیای تۆ
ستارەی مەیشووم، نەچەم زیای تۆ
٥ منەت مەبەروون ئەوەندە زامەت جێت
پاسک بەخت تۆن همای کەمەن پێت!

١٢٦) س، ل١٢٧، ٦ فەرد. ن–
١٢٧) س، ل١٢٨، ٥ فەرد. ن–

(١٢٨)

F.٢٢a

وله

دڵە! لاڵ خاصەن
زوانت بەستەو لەنگ و لاڵ خاصەن
جە بێ بەینەتان بەین بەتاڵ خاصەن
جەسای مخاران خەم خەیاڵ خاصەن
جەستەی بێزیات سەنگەسار خاصەن
گڵکۆی نەدینت نادیار خاصەن
دیدەی نەمینت بەبێ نوور خاصەن
چەنی تەق؟ چۆلان نوورجەیدوور خاصەن
سا کە تۆ وێت دی بەی هاڵ وینە
هیچ ئەندام بە قەول، قەرار وی، نە(؟)
٦ بەتەر تەرکنی بێ مەینەتی بی!
بەندیی بێنمای بێبەینەتی بی!

(١٢٩)

F.٢٢a

وله

دڵە، بەزەییش ئاما بە وێدا
شەوان مەناڵۆ چون نەی جە جێدا
((واللە)) **حەققشەن، صەد جەفاش بەردەن**
بە جەفا چەند ساڵ وەفاش پەروەردەن
دوور کەوتەن جە زێد قەومان و خوێشان
مەگەر پەی جارێ نازش بکێشان
ئاخر نازش کەرد جە لای نازدارش
نازش بێ ناز بی، چۆن بۆ قەرارش!
٥ با ناڵەش بەرز بۆ، ڕەنج بێ بەر بیەن
بێ قەدرو بێ ناز، دەربەدەر بیەن

١٢٨) س، ل١٢٩، ٥ فەرد. ن–

١٢٩) س، ل١٣٠، ٥ فەرد.

مەکەنزی (ژمارە ١٠)، شیعرەکەی بە تەرجەمەی ئینگلیزییەوە چاپ کردووە (بڕوانە پاشکۆی ٣).

(١٣٠)

F.٢٢a

وله

دڵە! هەزارەن

ئەر صەد زامەتت هەزار هەزارەن

ئەر صەد خەیالت شەوان چون خارەن

بێ وەفا ئاخر جەفاش نە کارەن

فرێ کەس چون تۆ نەدایرەی دەور

کێشان پەرێ بەین بێبەینەتان جەور

ئاخر جەفاشان بێ بارە بیەن

بەین جە بەختشان، ئاوارە بیەن

سا، کە بێوەفایان* پەرێ ئەو یاران

وەفاو مەیرشان بەبێ مداران،

٦ ئێمەیچ بگیرمی نەبەردیم ڕەنجێ

نەدیمان جە جەور خەرابات گەنجێ!

(١٣١)

F.٢٢b

وله

دڵەی من جە بێخ

بەزەی دڵەی من کەندەشان جە بێخ

بە گاز گرتە شان بریشان بە تێخ

مەکشان شانا، پێکاشان وە سێخ

کوورەشان چەنی ببەرد بە ئایر

سێخ چەنی کەباب دەردشان بە ئایر

٤ کەباب چەنی سیخ گڕگڕ مەگڕیا

هیجران قیبلەم جێش نمەبڕیا!

١٣٠) س، ل١٣١، ٥ فەرد. ن–

*** بێوەفایان.**

١٣١) س، ل١٣٢، ٤ فەرد. ن–

(١٣٢)
F.٢٢b
وله

دڵە! ئەر ناڵەت
واچمی جە گەردوون بویەرۆ ناڵەت
جە ئەزەڵ بەو طـەور نووسییان تاڵەت
چ سوود مەدۆ پێت ئەی جەفاو لاڵەت؟
گەردوون کەی بە قەید ئاه سەردەوەن؟
داخمای صەد داخش نە ڕووی پەردەوەن
ئەر بە لاڵەو ئاه، یۆش خەڵاص مەکەرد،
مەجنون کەی جە نەجد پۆستپەڵاس مەکەرد؟
٦ بێسوودەن دەعوای خەلاصی کەردەن
خاص ئێدەن وازی ئاوات وە مەردەن!

(١٣٣)
F.٢٢b
وله

دڵە! ناڵەتەن
دەیسە بناڵە! چاخ ناڵەتەن
سەرت داخ کەران، یە چ زاڵەتەن؟
مەر دنیای فانی نە قەباڵەتەن!
دانگیٚ شەو مانۆ، بێداربە جە خەو
دۆست مەدارۆ دۆست ناڵەی نیمە شەو
صوب سەحەرگاهان ئاوە لاڵەوە
بە ئەسرینان گەرم باه* و ناڵەوە
٥ ئەگەر سۆزێو هەن جە ناڵەتە دا
سا، ڕەحمێو مەیۆ بە لاڵەتەدا

١٣٢) س، ل١٣٣، ٦ فەرد. ن–
١٣٣) س، ل١٣٤، ٥ فەرد. ن–
*** بە ئاه.**

(١٣٤)

F.٢٢b

وڵە

دڵە! زام نۆ
ضایف و زەبوون، زەدەی زام نۆ
چەند تیر کاریت نەتەن گرتەن کۆ
ئاخ پەی بەخت ویم، دڵە! داخ پەی تۆ!
من زار خەمناك، زەدەی هیجر* یار
پێکیای پەیکان طایفەی تەتار
دەروون سیا داخ، سووچیای خەمان
بێذەوق کەم چاخ خار ستەمان
کەردات بە سەرمەشق زامان بێشۆ
ئاخ پەی بەخت ویم، دڵە! داخ پەی تۆ!
فریم وات دڵە! مروەتەن ئامان!
مەوزم نە گێجاو بەحر بێسامان!
هەر نەتاو عیشق جە دەروون فڕیای
تابشی لەشم، چراخان گڕیای

تەن بی بە زووخاڵ سیای سفتەی کۆ
ئاخ پەی بەخت ویم، دڵە! داخ پەی تۆ!
ئایر دەروون سەر کەردەن نە دڵ
جەرگم چون کەباب پێکیان وە چڵ
نازداران بە خەشم غەضەب گرتەن لیم
بێوەرمی شەوان بیەن بە خەدیم
جە تاو زوڵفان سیای عەنبەر بۆ
ئاخ پەی بەخت ویم، دڵە! داخ پەی تۆ!
حەکیمان مەیان مەوینان سزام
شادەت ماوەران وەسفتەی سیام
دەیسە بگیرە دەست بە زامەوە
بە زام خەدەنگ نەونەمامەوە
١٤ هەر بپێکە ئاه، شەوان تا بەڕۆ
ئاخ پەی بەخت ویم، دڵە! داخ پەی تۆ!

١٣٤) س، ل١٣٥، ٥ بەند. ن-

***هیجران.**

ئەم شیعرە، لەڕاستیدا (مسمط)ێکی ٥ بەندییە و هەر بەو بۆنەیەوە، من شێوەی نووسینەوەیم گۆڕی.

(١٣٥)

F. ٢٣a

وله

دڵە! بە دامەن،
چەندی جەفاو جەور سەرتاپای دامەن
نە پای لواتەن نە نشتەی زامەن
ئاخ وەیمەن پەی دڵ! دلە، های وەیمەن!
ضـایف و زەبوون، میحنەت زەدەی خەم
جە تاو هیجران بە بێزکەفتەی چەم
بەو دلاو مەجنوون، شێت و لێوەو جیێ
ئاخ وەیمەن پەی دڵ، دڵە، های وەیمەن!
... ... بە تاو زەمان و زەمین
توشی و ئەو نامەت جەشق ئەو زەمین
ئەر بیستوون بی، مەکەنیا جە بن
ئاخ وەیمەن، پەی دڵ، دڵەهای وەیمەن!
مورغت پەرواز کەرد بێ پەرواو بێ فام
شی وەپەی دانە، غافڵ بی جە دام
... ... چینەش بەرد بەفامەوە
هەر ئەوسەش زانا، بی بەدامەوە
تۆ وەستەن ئاداب، پەرێ سەودای من
ئاخ وەیمەن پەی دڵ، دڵە، های وەیمەن!
جگەر شکاوا، بە مەودای ستەم
ژار ئاورد پەی زام جیۆتی مەرهەم
دەیسە، بگیرە دەست بە زامەوە
دانەی یارکەردەن پات بەدامەوە!
١٢ نە پای لواتەن، نە نشتەی زامەن
ئاخ وەیمەن پەی دڵ، دڵە! های وەیمەن

١٣٥) لە دیوانی بێسارانیدا (س، ن) چاوم بم (مسمط) نەکەوت.

(١٣٦)

F.٢٣a

وله

دڵه! دونیا دەور
بۆ تا بدیمی چەندی دونیا دەور!
پەیسەش نمانا ستەم نمای جەور
بشمی وەجای ئاو، هۆر گیرۆ هەور
بوێرمی جە ڕووی ڕۆشناییی وڵات
پشتان نە پایەی بەحر ظوللەمات
ڕەفیق ماهی مەنزڵ نە ئاو بیم
سپی* چون ماهیان دەروون سیاو بیم
یاشنا شنیا بو دانێو جە شنەخت (؟)
جەو دانە دانێو خەیر کراوان بەخت
وەرنە چۆکە نێش هیجران چون نێشتەر
بکەری دەریا بەسرینان فێشتەر**
٧ تا وەختێ ظاهیر دەور مادی بۆ
خەم داخان جە تاو طەبلەی شادی بۆ

١٣٦) ئەم پارچە شیعرەم لە دیوانی بێسارانیدا (س، ن)، چاو پێ نەکەوت.
*** سی؟**
**** بە ئەسرینان.**

(١٣٧)

F.٢٣a

وله

دڵەی من پێتەن، مەر نمەزانی؟
مەشی وەیانان ئایر مەستانی!
ئایرێ چون دڵ من بە دەستت بۆ
ئایر واستەن پەی چێش قەستت بۆ؟
دڵەی من وەسەن جیۆتی ئایر
پەنەش مەسووچۆ کەش و کۆ و بائیر
بگیرەش بە دەست، هەی ئاوات وەستە!
بەرەش وەیانان چون گڕان دەستە
٥ بلا با نەبۆ ڕووبەڕووی شەماڵ
نەبا ئاڵەمێ پێش بۆ بە زووخاڵ!

(١٣٨)

F.٢٣a

وله

دڵە! تۆ بە تیر
ناشی کەمەندار بپێکۆت بە تیر!
پەی بێ بەینەتان مەنیشی زویر
هەرگیز بەینەتدار نمەگنۆت ئەو ویر
ئەگەر تۆ پێتەن ذەڕڕێ عەقڵ و فام
پەی بێبەینەتان شێت مەبە سەرسام
دۆست بێ بەینەت سزا مەدۆ پێت
بە زوان ماچۆ سەرم هانە ڕێت
لەعنەت وە نەشان دۆست بێ بەینەت
هەر ڕۆ بە ڕەنگێ مەنمانا مەینەت
ئەگەر تۆ بە ڕاست مەیل دۆستت بۆ
یارێ بگیرە سەرش نە ڕێت بۆ
ئەگەر بێ بەینەت بانی هەزارێ
سەرم بە قوربان یەك بەینەتدارێ!
٨ [ئەگە]ر بێبەینەت قەبرش پڕ نوور بۆ
قەبرمان جە قەبر بێبەینەت دوور بۆ!

١٣٧) س، ل١٢٥، ٥ فەرد. ن–

١٣٨) س، ل١٣٦، ٧ فەرد. ن–

(١٣٩)

F.٢٣b

ولە

دڵە! بێدار بە!　　وادەی تۆبەتەن، حیرص دونیا وەس!
جە خاو غەفڵەت دەیسە بێدار بە　　وادەی تۆبەتەن، یاوانت نۆبە
جە خەوف مەردەن هەر خەبەردار بە　　نۆبەی تۆبەتەن، کەڕەمدار! تۆبە
بە دام شەیتان وەس گرفتار بە　　یاداویرت بۆ خەم گۆڕەو شار
جە دام شەیطان بەندت ڕەهاکە　　مەنزڵگەی خەراب، بای سەخت و دشوار
حیرص دونیا وەس! خەوف جە خودا کە　　ئەو ڕاگەی خەطەر، تۆمەشیش پێدا
بە فسق و فجوور عومرت دا بە باد　　صەد هەزار ڕاگیر، ها نشتەن تێدا
ڕوێ نەکەردت گۆڕو مەرگ ئەویاد　　با دایم خەیاڵ خوداو پیرت بۆ
شۆ وەڵای خواجات واد سەحەرگاه　　کەلیمەی تەوحید هەر بە ویرت بۆ
جە هەفت ئاسمان گوشادەن دەرگاه　　نام خودا نەبەر* بە ڕۆژو بە شەو
ڕوێ صەد نۆبەت سوجدەی خواجات کەر　　هیچ کەس جەی دنیا نەبەردەن گرەو
ئەندەك ئامرژن بەنای باڵای سەر (؟)　　بە هەردوو دەستان دنیات گرتەن سەخت
ئەگەر جە بیڕەن وەگەر جەبیارەن　　گۆڕ پەشیمان، شوم ناشنەخت
ئەو بە کردەی تو هەر خەبەردارەن　　نە فکر دنیای بێ بونیادەنی
عومرت ویاران بە هەواو هەوەس　　سا، مەرگش پێوەن، بە چێش شادەنی؟

١٣٩) ئەم پار چە هەڵبە ستە، لە د یوانی بێ سارانیدا (س، ن) نەهاتووە و لە شیعری بێسارانیش ناچێت.

* لە سەر و شەی (نبر)، بە شێوە خەتێکی ج یاواز نوو سراوە (و بر)، بە بڕوای من دە بێ خوێ نەرێکی لەخوداترس، نە بەری گۆڕیبێت و کردبێتیەوە بەر! لە حاڵێکدا، وا تەی سەرجەمی شیعرەکە، بە نیسبەت خوداپەرستانەوە سەلبی نییە؛ شاعیر دەڵێ: هیچکەس لەم دنیایەدا گرەوی نەبردۆتەوە ئەگەر شەوو ڕۆژ ناوی خودای نەبردبێ.

کاك محەمەد عەلی سوڵتانی دەنووسێت: بۆچوونەکە ڕاستە و شیعری بێسارانی نییە، لە باری شێواز و ئوسلووبەوە بۆی هەیە هۆنراوەی "کۆماسی" بێت.

(١٤٠)

F.٢٣b

وله در "امشويات"

ئیمشەو خار +
ئیمشەو خار یاد زەمانەی ویصاڵ
بەردم بەڕێدا بەدەست خەیاڵ
تا بەدەست نێش، خار خەیاڵ بی
نە دەوران دڵ کۆی، ستەم تیژباڵ بی (؟)
وەختێ خەم زەنجیر مەنیاش وەگەردەن
صەد پایە مەویەرد جە ئاداب مەردەن
٤ کەسێ پەی قیبلەش یەند ژیانش بۆ
پێش کەمەن بەی طـەور ژار گیانش بۆ

(١٤١)

F.٢٣b

وله

ئیمشەو خار یاد زەمانەی ویصاڵ
بەردم بە دڵدا، بە دەست خەیاڵ
وختێ خار نە تەخت دڵ گرتش قەرار
من، شکۆفت نەڕووم گوڵ هەزار هەزار
جە پەی زام خار دەست نشان دڵ
چەم بی بە گوڵزار، من بیم بە بڵبڵ
ناڵەی بڵبڵیم بلند پایە بی
جە پەی شووم بەختیم ئایر مایە بی
٥ جەستەم گرت نوور تا صوب بەیاندا
صوب باڵام نشان سفتەنیاندا

١٤٠) ئەم پارچە شیعرە، لە دیوانی بێسارانیدا (س، ن) نەهاتووە، بەڵام غەزەلی دواتر، کە ١٤٠) مەطــڵەعێکی نزیك بە مەطــڵەعی ئەم شیعرەی هەیە، لە هەردوو سەرچاوەدا دەبینرێ: ((ئیمشەو خار یاد زەمانەی ویصاڵ...)) (س، ل٢٥٣، ٥ فەرد؛ ن، ل٢٢، ٥ فەرد).
بەم غەزەلە، شێخ عەبدولموئمین گوتەنی، بەشی (ئیمشەوییات) دەست پێ دەکات، کە سەرجەم، ٦ پارچە شیعر دەگرێتەوە.

١٤١) س، ل٢٥٣، ٥ فەرد.
ن، ل٢٢، ٥ فەرد.
بڕوانە: پەراوێزی شیعری پێشتر (١٤٠).

(١٤٢)

F.٢٤a

وله

ئیمشەو، من گریام، خرووس کەرد ناڵین
صوب، ئەو بیٚ نشان، من زووخ نە باڵین
گریەی من جە داخ دووریی کەسیٚ بی
ئەو جە دەرد بیٚباك، وەش نەفەسیٚ بی
نە سۆزا بە سۆز نەبەردمەوە،
ناما، نەپەرساش بە دەردمەوە
ویٚنەی بیٚدەردان سەرد خاو خەیاڵ
تا صوب من گریام، نە زاناش بە هاڵ
٥ بیٚدەرد بیٚدەردیش ئەوسە دیاردا
ناڵەش بیٚ پەروا ئاما وە شاردا

(١٤٣)

F.٢٤a

وله

ئیمشەو، دڵ جە دەرد
تا صوب سپی بی، هەر ناڵا جە دەرد
پەیوەست مەکێشاش هەناسان سەرد
هەر سەنگ و ئاهەن پەیش مەبی بەگەرد
واتم هەی دڵە! ئیسە وەس ناڵە
خەڵکان جە ناڵەی تۆشان شی زاڵە
واتش بی مروەت! خەبەرسەردەنی
چەنی نەناڵوو، مەر بیٚ دەردەنی؟
جەی وەرتەر، قیبلەم هەر شام، هەر سەحەر
مەنماناش باڵای نەمام نەوبەر
ئیسە لیٚڵاوی ئەوەندینمەن،
جەو پەی ئاه سەرد زاری و شیٚمەن
یە، خەیلیٚ وەختەن لیٚم نادیارەن
نە شەو خاوم هەن نە ڕۆم قەرارەن
٨ کەسیٚ، کە دۆستش نەپیٚوارش بۆ
چەنی بەشەو خاو، ڕۆ قەرارش بۆ!

١٤٢) س، ل٧، ٥ فەرد. ن، ل٣٩، ٥ فەرد.

١٤٣) س، ل٨، ٨ فەرد.

نوسخەی (ن) لە (مەقطەع) واتە کۆتایی غەزەلەکەدا، فەردیٚکی هەیە کە نازناوی "بیٚسارانی" تیٚدا هاتووە و ئەوەش تاکە غەزەلیٚکە وا شاعیر، نازناوی "بیٚسارانی" لە شیعریٚکیٚکی خۆیدا هیٚنابیٚتەوە:

((چون "بیٚسارانی" هەر کەس بیٚ دڵ بۆ
چون باغچەی بیٚ ئاو، دایم بیٚ گوڵ بۆ...)) (ن، ل١٧، ١٠ فەرد).

(١٤٤)

F.٢٤a

وله

ئیمشەو جەخاودا، زوڵف دێزیٚ دیم
چون سیا شامار، ژارئاوێژیٚ دیم
شیانی گرتم من بە نەزانی
نمەز ئەو قاتڵ داوی گەزانی
تیژتەر جە ئەڵماس قولاپێش سازا
یەك ذەرڕەیٚ تەنم ناستش بە ئازا
واتش مەر بەرشۆ دوور بۆ جە ئێشان
زامەت مارگاز نمتاوۆ کێشان
ئەو دی هەم بەردش سەر نە دەهانم
ڕاگیر بی پەریٚ ڕۆح و ڕەوانم
ڕۆح جە ئێش زام قاپیەی قاتڵ
وێش جە پەراوێزی ئەوە کەرد باتڵ
٧ بەی گشت زامەوە، شی بە تەنمدا
بە تەن پڕ دەرد، خەم وەتەنمدا

(١٤٥)

F.٢٤a

وله

ئیمشەو ئایرێم گربەست نە دەروون
بڵێسەش یاوا وە سەقف گەردوون
جە گڕکۆی ئایر، جە بڵێسەی نار
ستێزام چون بەرق هەر کەردم هاوار
ستێزام چون بەرق هەر کەردم هاوار
جە هاوار هاوار سزاو ناڵەی من
جە هەی ئاو هەی ئاو، شین زایەڵەی من
نمەز مەژنەوۆ یەك خودا ترسیٚ
موسوڵمان صفەت، ڕای حەق پرسیٚ
ماوەرۆ کۆزەی* نەفت بەیتولماڵ
مەشانۆی ئایر گڕ سەندەی شەماڵ
پۆسە مەزانۆ یە کۆزەی ئاوەن
ئەوهو کۆزەی نەفت توون پیٚ تاوەن
کۆزەی نەفتش کەرد بە بڵێسەمدا
چرقەی کۆزەی نەفت یەند بە جەستەمدا
هەر تا سەحەر بی، من سۆزام بە سۆز
سەحەر سفتەی ڕوم [؟]باد بەردش چون تۆز
٩ هەر کەس وێنەی من، ستارەش چەفتەن
نەواچۆ هەی ئاو، نەصیبش نەفتەن!

١٤٤) س، ل٩، ٨ فەرد. ن، ل٢٣، ٨ فەرد.

١٤٥) س، ل١٠، ٩ فەرد. ن، ل١٩، ٩ فەرد.

***گۆزەی؟**

بەم پارچە شیعرە، بەشی "ئیمشەوییات" کۆتاییی دێت.

(١٤٦)

F.٢٤b

وله در شيرينيات

شيرين! شەرم نييەن
شيرين پەی خاصان شەرطەن شەرم نيەن
چێش بی مواچا حيجاب خاص بيەن؟
خاصتەر جافتاب كەسێ كەی ديەن!
كەسێ وێنەی تۆ شەوقەن جەمنيش
لازم پەروانان مەيان وە دينش
كەسێ وێنەی تۆ شەوق شۆڵەی شەمەن
لازم پەروانان چۆكەشان جەمەن
ئێمەيچ پەروانەی شەم شناسانيم
پەڕوباڵ سفتەی دين خاسانيم
ميللەت پاك دين پێغەمبەرانيم
نەك جە طايفەی كەج نەزەرانيم
٧ بنمانە جەمين! نوور پاكتەن
ئەرتۆ پاكەنی، جەكێ باكتەن؟

(١٤٧)

F.٢٤b

وله

شيرين! زوڵف لوول
فدای زوڵفت بام، گا گرژەن، گا لوول
گا چون سيامار، پەشێوەن مەلوول
گا، وێنەی لەولاو، مەپێچۆ نە توول
گايی چەم وەردەن چون چەممەرەی جين
گايی جەمينت بيەن بە پەرچين
گايێ پەشێوەن، گايێ گرنجەن
گاگا، گرێبەند (مولەمما)ی زنجەن
گا تاتا جە تاو گەردشت شەماڵ
گا، خوفتەو ساكن نە دەوران خاڵ
ديدەم! چێش مەبۆ تايێ جەو زوڵفە
بدەی بەدەستم، هەی بەرگوزيدە!
چون طەوافچييان ماڵووش نەديدە!
٨ بماڵووش نە چەم، ساكن بوو جە دەرد
دڵ بێ بە زووخاڵ، با نەبۆ بە گەرد

١٤٦) س، ل١٧٥، ٦ فەرد. ن-
لێرەوە بە شی " شيرينيات" دە ست پێدە كات، كە بە گوێرەی دا بەش كردنە كەی شێخ عە بدولموئمين ئەو شيعرانە دەگرێتەوە وا سەرەتايان و شەی " شيرين"ە و سەرجەم ١٥ پارچەن.
١٤٧) س، ل١٧٦، ٨ فەرد. ن-
*** شێخ عەبدولموئمين ئەم ميسراعەی بەهەڵە نووسيوەتەوە:**
ديدەم! چێش مەبۆ جەو زوڵفە تايێ... كە لەگەڵ قافيەی ميسراعی پێشتردا، يەك ناگرێتەوە.

مامۆستا عەلائەددین سەجادی ئەم فەردەشی لەگەڵ شیعرەکەدا تۆمار کردووە:
وەزیم نە گەردەن عومر ویەردەم
تەجدید بو دەفع هووناوان وەردەم
(مێژووی ئەدەبی کوردی، ل١٨٥)

(١٤٨)

F.٢٤b

وله

شیرین! نگایێ
کەردەم کەم مەکەر جە نیم نگایێ
جە پەی واتەی عام، نە جەگشت جایێ
جائێ بێرەقیب، ئەویچ هەم گایی
نە تۆ تازە زەین، بەدکاران بێ زەین
مەتەرسوو وزات دوور جە وەفاو بەین
جەفات نەکێشان پەی کەسێ جارێ
بێوەفا مەبی بە یەك ئازارێ
جە پەی واتەشان، خاگر گەرد مەبی
وێنەی بێمەیلان، مەیلان سەرد مەبی
٦ نەبا ڕازشان، پێمان زیان بۆ
فدای نگات بام! با بەنیان بۆ!

(١٤٩)

F.٢٤b

وله

شیرین، تار کەردەن
یەك تایێ جە زوڵف سیاش، تار کەردەن
بە تارش عەقڵم تارمار کەردەن
بە پێچش کۆی خەم وەنەم بار کەردەن
بە وەشبۆش پڕ عەطر دەماخم کەردەن
بە ڕەنگش ڕەنگ بەست ڕووی داخم کەردەن
بە باریکیش کەرد تەنم بە ئەودا
ئەوداش بەرد نەبەرگ بافتەی سەودا
بە درازیش عومر، کۆتام درازەن
تا بەو ڕۆ حیجاب نە ڕووی ڕاز، بازەن
[ئەو] بە تای زوڵف سیای بۆعەنبەر
مەکەرد گیانم بەند ڕۆی مەحشەر
٧ ئەر دەستەی زوڵفش شەماڵ بشانۆ
گشت ئاڵەم زندەی جاوید مەمانۆ!

١٤٨) س، ل١٧٧، ٦ فەرد. ن–

١٤٩) س، ل١٧٨، ٧ فەرد. ن–

(١٥٠)

F.٢٥a

وله

شیرین، بەلا کەرد
رویٚ بەزم جەزم شۆر بەلا کەرد
سپای سام نەدەور دیدەش وەلا کەرد
نەبەرد بەزید ڕویٚ کەلبەلا کەرد
پۆشا بەرگ و ساز سیای غەضەبناك
دڵ جە ڕەحم ڕای ڕەضای خودا پاك
ئاستانەی ویٚش کەرد، بە کەلبەلا جیٚ
چەند شەهید صاف، خەڵطان خاك بیٚ
یەکیٚشان من بیم، بە یەك دیانی
نیشتە بیم نە دڵ هەزار پەیکانی
٦ کەسیٚ سپای سام دیدەش بیٚ نوور بۆ
ئەر زوڵفش پەخش بۆ، سا چۆنش جوور بۆ!

١٥٠) س، ل١٧٩، ٧ فەرد. ن–

(١٥١)

F.٢٥a

وله

شیرین! نێشتەرەن
نە دەور دیدەش هەزار نێشتەرن
موژانش جە تێغ ئەلماس تێشتەرەن
زامەتش جە زام ئەفعا فێشتەرەن
دەست دا نەدیدە، خێزا کەرد ئاخێز
ساودا بە سۆهان مێڵ موژەی هوون ڕێز
نە هیلال قەوس، سیا کەرد پەیوەست
فاقە نەگیر گازشتت(؟) سەرپەل بەست
پای چەپ وەست وەپێش، ڕاست نەجا موحکەم
چەپ کەرد بە ستوون، ڕاست ئاوەرد وەخەم
هەر ئەوسام زانا، دڵ دەرووندا
پەخشیار پەخش بی، ڕێزا بە هووندا
٧ پێکیای خەدەنگ، موژەی نەمیدەم
شەهید شەیدای شاباز دیدەم

١٥١) س، ل١٨٠، ٧ فەرد. ن–

(١٥٢)

F.٢٥a

وله

شیرین، نیاوه
پەی سفتە دلان، پڕشنگ نیاوه
پەردەی سیامالٚ هۆردا، دیاوه
چون مانگ نەگۆشەی هەور سیاوه
ئەر صەد مانگ دارۆ شۆڵەی شەوق نوور
کەسێش پیٚ نیەن پەروانە دەستوور
ئێد چەند پەروانەی جانفدا دارۆ
پەی دینش جە دوور گیان بسپارۆ
هەر شەمیٚ کەسێش پەی سۆزان نەبۆ
سی ئەوشەم هەرگیز فرۆزان نەبۆ

(١٥٣)

F.٢٥a

وله

شیرین! وەتاڵی
خەم ڕێزنا نەدلٚ، شیرین وەتاڵی
تەخت دلٚ جە گرد شادیان تاڵی
کەردش پەی سپای تاڵیان خاڵی
هەر کۆ خەمیٚ بی، با ئاما نەدلٚ
نە زێد و ماوای دلٚ کەردش مەنزلٚ
عەهدی کەرد چەنی سپای دلٚ تاڵی
تا دلٚ بۆ، نەبۆ جە تاڵی خاڵی
دلٚ (موقەددەم)ەن، (تاڵی)ش تاڵییەن
جەزای دلٚ سزای دەرد ناڵییەن

١٥٢) س، ل١٨١، ٦ فەرد. ن-
١٥٣) ئەم شیعرە، لە نوسخەی (س) و (ن)دا نەهاتووە.

(١٥٤)
F.٢٥a
وله

شيرين! شناسان
يه، چ ڕویٚ بەد بی، من تۆم شناسان؟
نه خودا مەدۆ مەرگێو بە ئاسان
نه دڵ، جەلای تۆ مەبۆ هەراسان
نه پام ڕامەدۆن بشۆن وە جائیٚ
نه هەن حەکیمێو، بەرۆم دەوائیٚ
٤ دەست و پابەستەی خەجاڵەتەنان
چون شایی شاطرەنج کش و ماتەنان!

(١٥٥)
F.٢٥a
وله

شیرین، جە خاودا
ڕویٚ دیم شیرین جە شیرین خاودا
ڕای ڕەضای گەردوون نەدی جە ناودا
قەمەریان خاو کەرد وە ڕووی ئافتاودا
وەلا کەرد بەناز شابازان مەست
صەنعانی ئاسا، صەد کەس کەمەر بەست
قاپی دین شکەست، مەزهەب دا بە باد
دونیا کافر کەرد شۆخ بیٚ بونیاد
شی نەڕای مەذهەب عارەبان بەڕ
پەی غەزای ئوممەت، پشت بەستەن بە شەڕ
یاشا! باجتی ڕەسووڵ سەروەر
باوەریش نه دین پاك پێغەمبەر
٧ تا شاد بۆ بە شەوق شۆڵەی ئەو جەمین
نەبۆ چون کافر، بێزار بۆ جە دین

١٥٤) س، ل١٨٤، ٤ فەرد. ن-
١٥٥) ئەم شیعرە، لە نوسخەی (س) و (ن)دا نییە.

(١٥٦)

F.٢٥b

وله

شيرين، مەوانا
ئايەت شەريف قورئان مەوانا
گا، جەمين چون قورص قەمەر مەنمانا
من بە فرشتەى پاى عەڕشم وانا
((تبارك الله))! **ئەوڕۆ، جەو دەمدا**
زوڵف چون باد صوبح مەداش بە هەمدا
دوو دەستەى كەلاف مەويارا بە صەف
پەخش بى وەبان (بسم الله)**ى موصحەف**
ئەر بە دەنگ نەرم، ڕێزەى ڕازەوە
بە مەدد تەجديد خۆش ئاوازەوە
جە وەقت مەمات ئادەم نە ناسين
ئەر شيرين پەرێت بوانۆ ياسين،
٧ صەداى دەنگ ئەو بژنەوى بەوێت
((انشاء الله)) **بەهەشت باقى مەبۆ جێت!**

(١٥٧)

F.٢٥b

وله

شيرين! بەين بۆ
مەرچەنى بە دان بەستت بەين نۆ؟
زوڵف ئەشەد كلاَف، خالاَن عەنبەر بۆ!
من بێبەينەتيم نەپنداشت جە تۆ
ئەوڕۆ ئيبتيداى عەهدو پەيمان بى
پەيمانت بە عەهد لەيلى وێنان بى
بە لەفظ شيرين ئيقرارت مەكرد
لاف بەين مەداى، سەوگەندت مەوەرد
مەواتت هەى قەيس! زام زەدەى مەينەت
كەس چون من نيەن بدارۆ بەينەت!
منيچ بەو گوفتار خەيلێو بەردم ڕەنج
واتم مەر جە ڕەنج حاصڵ مەبۆ گەنج!
ئاخر، نە گەنج ديم، نە سوود، نە مايە
ڕەقيب جاستانەت ياوا بە وايە
٨ حاشا جە ئەڵطاف لوطف خوداوەند
ڕەنجبەر بێبەش بۆ، ڕەقيب وايەمەند!

١٥٦) ئەم پارچە شيعرە لە نوسخەى (س) و (ن)دا نييە.
١٥٧) س، ل١٨٢، ٧ فەرد. ن–

(١٥٨)

F.٢٥b

وله

شیرین! بەینت بەست
بەیادت مەیۆ ئەوڕۆ بەینت بەست؟
دەست ڕاست نیای نەڕووی دیدەی مەست
تەبەسومت کەر، لێو لەعلت گەست
من بە شەرط و بەین بەستەی جانا جان
تۆم کەرد بە صەنەم، وێم بیم بە ڕەهبان
مەذهەب میللەت مەسیحای مەریەم
دەردەم دەر ساعەت، ئاوەردم وە هەم
زاهدان [زانان] ظاهر بی نیام [؟]
شیرین بەندێوەش سەندەن پەی غولام
ئیسە، یە چێشەن موژەت شەڕ دارۆ؟
جە چارەت غەضەب غەزا مەوارۆ!
بێزاریت واستەن جە کەمتەر بەندە
غولام جە خدمەت وێت کەرد ڕەهەندە
٨ داخم هەرئێدەن، حۆری حۆر لەقا،
شەرط داران وانا، تۆ بەبێ وەفا!

١٥٨) س، ل١٨٣، ٨ فەرد. ن-

(١٥٩)

F.٢٦a

وله

شیرین، سەندە بی
جە دامیاران دامیٚ سەندە بی
دام نەدایرەی جەمین تەندەبی
نەپای دامدا، دانیٚو شەندە بی
مورغ دڵ چون طەیر بەستەی پەشیٚو هاڵ
بەرشی هەوا سەند بەزم دانەی لاڵ
لوولەش بەست چون زوڵف، ئاما نە باڵا
باڵ دا وەهەمدا، ڕووی زەمین ماڵا
چەنگ وەست وە زەمین، دانەش گرت بە چەنگ
گیر ئاورد بە دام، قەطرانی شی ڕەنگ
٦ هەر بەندە فڕیا، تا جەدام وەر بو
دام نەپەرجا قەید هۆ سەختتەر مەبو

١٥٩) ئەم شیعرە لە دیوانی بیٚسارانی (ن، س)دا نییە.

(١٦٠)
F.٢٦a
وله

شیرین، سەرەوە
شیرین بە شەدەی موختەصەرەوە
ئاما بەزم سەیر ساراو دەرەوە
دیا دەستش گرت بە ڕووی خوەرەوە
جە منیش چون جام، جەهان دا جەلا
گرتە بیش نەدەور تەن بۆتەی تەلا
زوڵف طەڵ و حەلق مار چوققەیی کاوس
قەطران تەر جە پەڕ ژێر باڵ طاوس
دیدە تای نەرگس بەکام نەیاوا
ڕواو ڕەفت وێنەی وەلەدەی ساوا
٦ حەق، حافظ حوسن جە عەیب بەریش بۆ
شەو، بەندەی شەدەی موختەصەریش بۆ

(١٦١)
F.٢٦a
وله در زلێخائیات

زلێخا! ئەسەر
جەوساوە دووریت لێم کەردەن ئەسەر
چون ڕوو مردەگان، سفتە زون جگەر
دەستێم وەخاکەن، یەك وەبان سەر
وە پەی دین تۆ، جە نائومێدی
وێڵ وێڵ مەگێلۆ بەیدی بە بەیدی
٤ خودایا! بە وەصڵ، تۆ شادم کەرۆ
یا بە خێر بە مەرگ ئازادم کەرۆ!

١٦٠) ئەم شیعرە، لە دیوانی بێسارانیدا (س، ن) نابینرێت.
١٦١) ئەم پارچە شیعرە لە دیوانی بێسارانیدا (س، ن) نابینرێت.

(١٦٢)

F.٢٦a

وله

زلێخا! زوننار
پەرێ دینی تۆ، یابەستم زوننار
بێخەوف جە تانەی ڕەقیب ئەغبار
یا، شیم نە مەذهەب کلیسای کوففار
چون شێخ صەنعان بەر شیام جە دین
پۆشام خەرقەی خضر، تەرسای ئایرین
بەرشیام جەدین خوداو پەیغەممەر
نەڕای دین تۆ، یابەستم کەمەر
پەی چێش؟ پەی دەستەی زوڵف چـینچینت
تاریکی کوففار دەور جەمینت
٦ تاکە بواچان نە ڕووی سەرزەمین
کەسێو پەی کەسێو بەرشیەن جە دین

١٦٢) ئەم شیعرە لە دیوانی بێسارانیدا (س، ن) نابینرێت.

(١٦٣)

F.٢٦a

وله

زلێخا، چەنبەر

زوڵفش پەی شینم خاص بەستەن چەنبەر
پۆشان بەرگ صاف سیای موشك نەوەر
کەردەن بەسەردا، پێم کەردەن عەنبەر
موژانش دڵ دان بە ماتەمەوە
تەن بەندەن بەچەنگ خار خەمەوە
یانی دوودیدەش خومار مەی داران
وەرنە پێم داران جەستەی بیماران
٥ کەسی زوڵف ئەو پێش چەنبەر گیرەن
ماوای بەهەشتش جە کۆ جەویرەن!

١٦٣) ئەم شیعرە لە دیوانی بێسارنیدا (س، ن) نابینرێت.

(١٦٤)

F.٢٦b

ولە

زلّێخام، ساوان
دوودیدەش وێنەی وەلەدەی ساوان
کام وەلەد؟ ئانەك* خوتەن پێش ئاوان
هەر سالّ ناف مەوزۆ، صوب جە سەراوان
جەیران دوور دەو، دەلیلەی بالّدار
لەنجەو سمکۆ کەر، خاوێر خالّدار
خەرامان مەست، حوققەی ناف بەدۆش
قنیات بە سونبولّ چووزەی نەرگس نۆش
وەلگ گولّ جە بێخ بە هونەر کەندە
سادار سەرسام سای وێش سلّ سەندە
زامن نە جەبەل صەییاد سەندەخۆ
کەمەننە (؟) و گرێز پاکیش نەوارۆ
دەیریی دیدەوان، ڕەوێلەی خوتەن
بێزار جە زامن دوورکەوتەی وەطەن
سەرسام بێهۆش، خاویر مەلوول
شەو خاوگەو مەکۆش پای بارگەی باوول!
قودرەت بکەرۆ تای بێهەمتائیت
بە دائرەی چەرخ هەفتەم سەمائیت،
ئەو وەلەدەی وەحش، شۆخ خەیالّ خام
پەی ساکنی دلّ، گیرش دەی نەدام!

١٦٤) س، ل١٥٠، ١٠ فەرد. ن-.

* ئەوەی.

(١٦٥)

F.٢٦b

وله میرزا ابراهیم

زڵێخام تەتار

دوو دیدەش وێنەی وەلەد تەتار
جەیران دوور دەو، جیا جە قەتار
دوڕ گۆنەی صەحرا، ماوا خوتەن شار
مەرغوزار ماوا، دەلیلەی ڕەوێڵ
وەلگ گوڵ بەدەم نە پای هەردان گێڵ
زامن جە سەرتیپ بەند (مێشاو)
خەوف صەییاد پێش، شەو نەکەردە خاو
دەیری دیدەوان، دەوەندەی دوورپەڕ
کەڵاف بە شەونم غونچەی گوڵان تەڕ
لا نەجین لانخێز، ئارەزووی سەیران
مودیرەی دانا، جاسووس جەیران
قنیات کەردەی گوڵ غونچەی سۆسەنان
شەو، خاوکەش نە پای بارگەی چل تەنان
قودرەت بکەرۆ تای بێهەمتا، [وێت؟]
بە حەرف ئەووەڵ ئەلفلام و هێت
ئەو، وەلەدەی وەحش، نە پای هەردان گێڵ
چوققەی ناف پڕموشك، حەمایل نە پێڵ
پەی ساکنی دڵ، گیرش دەی نەدام
تا چەندێو بنیۆ مەرهەم وەڕووی زام

١٦٥) ئەم شیعرە لە کەشکۆڵی شێخ دا، بە ناوی " میرزا ابراهیم"ەوە هاتووە، لەکاتێکدا دیوانی بێسارنی (س، ژمارە ١٥٢٠). بە ناوی بێسارانـی یەوە تۆماری کردووە. شێخ عەبدولموئمین بێ هیچ پێچ و پەنایەك بە شیعری میرزا ئیبراهیمی زانیوە و ئینجا لە شیعری دواتردا، چووەتەوە سەر درێژەدان بە شیعری " مەحزوونی" (بێسارانی): ولە محزوونی. شیعرەکەش دیارە لە (ڕەدیف)ی شیعری پێشدا وتراوە کە هیی مەحزوونـیـیە.

(١٦٦)

F.٢٦b

وله محزونی

زڵێخام، تەیار
عەزم جەولان کەرد خاڵان کەرد تەیار
سا، کە ڕووی جام کەرد نەدیدەی خومار
داش بە سەنگدا مینای جام بە قار
واتش چ بڵاتەن لێڵاو بامەنی؟
جەی لێلاو تەریای چ خاص جامەنی!
جام، لاڵا بەزار بە زگارەوە
بە مینای شکست پارە پارەوە
واتش: چیەشەن؟ چۆن بەی تەورەنی؟
پێسە نا ئینصاف چما گەورەنی
٦ جامان نەجەمین تۆ لێلاو با مەن
نائینصاف تۆنی، چێش گونای جامەن!

(١٦٧)

F.٢٧a

وله

زڵێخام! دارۆ
شەست تۆ، مایەی زندەگی دارۆ
با بیۆ فێشتەر جە هێزی ئارۆ
نەبا دڵ جە داخ گیان بسپارۆ
پێچی بە پەیکان تۆ نە، ژیانم
وەرنە نەمەندەن نە تەن گیانم
با بیۆ بیۆ خەدەنگان خاص خاص
پەیا پەی، پۆل پۆل، ژاراودەی ئەڵماس
هەم بشۆ، بشۆ، نەڕێشەی جەرگم
تا بەرشۆ بەرشۆ خەوف ڕۆی مەرگم
نشتە بیم نە دڵ جەی وەر پەیکانێ
جەوپەی، پێم مەندەن نیمە گیانێ
٧ فدات بام! جە شەست مدارات مەبۆ
زندەگی بەخش نیم جە وی تیر تۆ

١٦٦) س، ل١٥١، ٦ فەرد. ن–
١٦٧) س، ل١٥٣، ٧ فەرد. ن–

(١٦٨)

F.٢٧a

وله

زلێخا خاودا

به چ نازکی کاراستی خاودا!
دەستە دەستەی زولْف، ژەند بە گولاردا
ئاوەرد بە ڕوخسار بۆم ئافتاودا
بەچ خاص خێزا، خەرامان مەست!
نیا ناز باڵش، چارگۆشەی ڕەنگ بەست
باڵا کەردەوە، شی بە ناودا
کێشا باڵاپۆش بە ئافتاودا
خاو خەیرش بۆ، ئەی گوڵەندامە
هیچ کەس نەدینش، بەندە پەی طامە
٦ عەجایبێم دی بەی فرشتەوە
با فتابی* ماه نەو، زیا و نیشتەوە

(١٦٩)

F.٢٧a

وله در ابیات متفرقه که به حسب
حروف جمع شده:

حرف الف

ئارۆ! دیم بەدەست شیرین ئەندامێ
ساوای تەن تەڕاو toولە نەمامێ
گا، بە دیدەی ناز مەدیا پێشدا
گا، مە گرت بە بەژن بالی وێشدا
ئەو سە، لێش مەدیا بە ناز چەمان
چەفت مەبی جە تاو موژەش چون کەمان
وەختێ مەکەردش ڕاست چەنی باڵا
مەلەرزاو مەکەفت، نە پاش مەناڵا
یانی جە هەر کۆ نەمام باخ بۆ
یا ئەو بە باڵای وێش بە دەماخ بۆ
٦ هەنیچ بە باڵای وێشان نە نازان
ئاوات وەسایەی باڵاش بوازان

١٦٨) س، ل١٥٤، ٦ فەرد. ن–

*** بە ئافتابی.**

١٦٩) س، ل٣، ٥ فەرد.

ن، ل٢٥، ٨ فەرد.

دەقی کەشکۆڵەکە جیاوازییەکی بەرچاوی لەگەڵ دەقی /ن/دا هەی. لە سێ لاپەڕەی □٢٧، □٢٧ و□٢٨دا، سەرجەم ٨ غەزەل تۆمار کراوە، کە بە پیتی (الف) دەست پێ دەکەن (شیعری "هەیلەی جێش..." لەم ژمارەکرد نەدا نەهاتووە تە حیساب بەڵام، شیعری "ئە جەل دەوام بۆ..." کە لە پەراوێزی لاپەڕە □٢٨دایە، حیساب کراوە).

(١٧٠)

F.٢٧a

وله

ئافتاب پێوار بی

وەختێ جە مەغریب ئافتاب پێوار بی

جەمینی جە بورج تەشاب دیار بی

پەیوەستکەر وەخت صوب و ئێوار بی

بە نوور جەمین، شەوق ئارای تەمام

یاوەنا بەیەك، وەقت صوبح و شام

پرشنگ نوورش پەی پەی مەشانا

من، دەر سات نە ڕووش ((لا فتی))م وانا

٥ سپەردەم بە نوور بارگەی ئیمامان

چەندێ نوور بەخش بۆ پەی سەحەر شامان

(١٧١)

F.٢٧a

وله

ئاماو شیانی

چەند ڕابە بە بیرا ئاماو شیانی

تا کەوتا نەوەند ئاواك نیانی

نیانش کەردان بەیەك دیانی

سەوگەند بە زامەت، سینە چاك چاكان

فرێم ئاوەردەن زام ناواكان

٤ بەی طەور، جەی نگای نیان کێشانم،

هیچ ناواك نەدان جەفای ئێشانم!

١٧٠) س، ل١١، ٥ فەرد. ن، ل٢٨، ٥ فەرد.

١٧١) لە نوسخەی (س) و (ن)دا، نابینرێت.

(١٧٢)

F.٢٧b

وله

ئاهووی خوتەن خێز، دیده پڕ خەتا!
تاریای ڕەوێڵ نافەی موشك مەتا
وەختێو نیمەشەو خاو مەبۆ نەزداو
تمەز دیدەی وێش مەوینۆ نە خاو
موژانش هەر یەك چون خەدەنگ وەی
نیان نە چللەی کەمان پڕ پەی
جە سام موژەی وێش بێدار مەبۆ
دەر سات بیٚ پەروا، جە ڕەم تارمەبۆ
مەگرێزۆ، جە ملْك زامن خوتەن
مەبۆ، کۆ بە کۆ، وەطەن بە وەطەن
٦ پای تێزدەوانیی نمەکەرۆ کەم
تا زێد هەبلیٚ مەوینۆ بە چەم

(١٧٣)

F.٢٧b

وله

هەبلەی جێش تاقٚ و خاطر مەبۆ شاد
جە وەشی دەوران صاف سەر ئازاد
ئەخیاوان پڕ گولٚ، چوقەی بلْبلاٚن
دائیرەی زنجیر زولْف سونبلاٚن
مەبۆ بە پابەند ئەی خوتەن خێزە
ئەی ئاهووی ڕەوێڵ موشك ناف بێزە
بۆی خوتەن نیان بە ئەی طافەوە
طاف پیێچان جە گەرد موشك نافەوە
ئیسە کەردەنش بەزێد و ماوا
ئاوا بۆ شەللا پیێش بیەن ئاوا
٦ یاشا! بەشق خێز خاطر ئازادان
نەوەزنیش نەدام ناشی صەییادان!

١٧٢) ئەم شیعرە لە دیوانی بێسارانیدا (س، ن) بەر چاو ناکەویٚ.
١٧٣) ئەم پارچە شیعرە بە پیتی (هـ) دەست پیٚ دەکات، بەڵام لەگەڵ ئەو شیعرانەدا هاتووە کە بە پیتی (الف) دەست پیٚدەکەن، لە دیوانی بێسارانی (س، ن)دا نییە.

(١٧٤)
F.٢٧b
وله

ئاڕۆ ڕایم کەوت من بە چەمەندا
دیم بلبل جە سەحن باغچەی گوڵشەندا
مەدۆ بە سەردان ئەو بە ئەندۆی دڵ
ماچۆ: کۆن ڕەونەق بازاڕ بڵبڵ؟
جە جەستەی پەشێو، ئەو پەشێو جەستە
منیچ جە هیجران خەستە بیم خەستە
دەرد دووری یار، وەنەم دێویا
شادیم جە شیوەن بڵبڵ شێویا
٥ ئەسرینان سەردان جە دەروونەوە
مەردم دام بەدەم دەریای هوونەوە

(١٧٥)
F.٢٧b
وله

ئەوسا، کە طڵف بیم
چ خاص وەشیم بی ئەوسا، کە طـڵف بیم!
٢ مەحرەم حەڵقەی کلافەی کڵف بیم
گوستاخ خەرگەی لەرزان و زڵف بیم

١٧٤) ئەم پارچە شیعرە لە دیوانی بێسارانی (س، ن)دا تۆمار نەکراوە.
١٧٥) ئەم پارچە شیعرە، ناتەواوە و پا شماوەی لاپەڕەکە، بە بەتاڵی ماوەتەوە وەك ئەوەی شێخ عەبدولمونمین شوێنی بۆ تەواوکردنی شیعرەکە هێشتبێتەوە، بەڵام لە بەر هۆیەکی نادیار نەیتوانیبێ کارەکە، بگەیێنێتە ئەنجام.
لە دیوانی بێسارانی (س، ن)دا نابینرێ.

(١٧٦)

F.٢٧b

[وله؟]

ئەرێ بینابیم!
ئەرێ خاطر تەڕ، مایەی بینابیم!
هامڕاز شەوان بێدی تەنیاییم
رەفیق نالەی صوب سەحەرگاییم
گوشایی خاطر پەشێویی جەستەم
رۆشنی نوور بەخش ئاواتەی وەستەم
٤ ئومێدم ئێدەن، خاطر پەڕەی گوڵ!
حەڕف بەدۆزان نەگێری نە دڵ

(١٧٧)

F.٢٨a

وله حرف الباء

بۆرچین سەر سەوز،
فەڕڕ سەرئاوان بۆرچین سەر سەوز
شیرین شێوەیی قامەت توول جەوز
سایەی زوڵف وێش سەیر مەکەرد نەحەوض
زوڵفش کەردەیی بە ڕەزانە واز
تەماشاش مەکەرد، وێنەی سپی باز
٤ جە تانەیی بەد، نمە کەرد ئەندێش
چون باز، مەشاناش ئەو وەسایەی وێش

١٧٦)س-، ن-

١٧٧) لە دیوانی بێسارانی (س، ن)دا تۆمار نەکراوە.

ئەم شیعرەو ١٠ پارچە شیعری دواتری ئەم بەشە، بە پیتی (ب) دەستیان پێ دەکرێ، بەڵام غەزەلێکی مەولانا قاسم (مەولام جە سەحەر، F.٢٨b)، لەم حیسابە جیاواز دانراوە.

(١٧٨)

F.٢٨a

وله

به باد بۆ بەخش

به باد دەوان، شەریف بۆ بەخش
تاتا کەڵافەی زوڵف دێز، کەرد پەخش
داراوە جه مای دارای موشکین بەخش
گایێ چون پەڕگار، ڕەگ ماوەرد پەرواز
گا مەکەرد نه پاش چین چین سەر ئەنداز
من، دیده به ئەسر زووخ سیا، تەڕ
دڵ، جه ئارەزووی دین بالاش، پەڕ
مەدار نەپەی پێم، شکات زوان
نه پام بی جه سام تەختش ئەولوان
٦ بیات به صوڕەت فەرهاد کەندەی سەنگ
ئەندام، ئادەم طەور، دوور جه داو دەنگ

١٧٨) ئەم شیعره له دیوانی بێسارانی (س، ن) دا، نابینرێت.

(١٧٩)

F.٢٨a

وله

بێ‌دەرد چێش بە وێش؟

بێ‌دەرد چێش واچۆ، چێش کەرۆ بە وێش
جارێ بە ناواک ئەبرۆی کەمان کێش
نەبەین جەستەی جگەر پارەش، ڕێش
نە دین بەوێوە، شەوێ ج خاوێ
دیدەی پڕ جە زووخ، ناڵەی سەر ئاوێ
چون یانە وێران، فرێ بێ‌دڵەن
گوڵ جە لاش خارەن، خار جەلاش گوڵەن
وێنەی سەرسامان، سەخت سەر گەردان
بەری بۆ جە گرۆی صاحێب دەردان
وەلێ ها بەی سۆز، بەی شێوە و دەردەن،
ڕازش چون هەوای زمستان سەردەن
٧ هەر کەسێ یەك سات چەنیش هامدەمەن
ئەو ساعەت عومرش نە ئاڵەم کەمەن

١٧٩) دیوانی بێسارانی (س، ن) ئەم پارچە شیعرەی تۆمار نەکردووە.

(۱۸۰)

F.۲۸a

وله

به جەستەم، یاران!
شاڵڵا کەس نەبۆ بە جەستەم، یاران!
مەگریۆ بە تاو، وێنەی وەنداران
جە ئەزرەت بالای سپی چناران
دەروون کوورەی گڕ، دەهەن پڕ جە دوود
تەن سۆراخسۆراخ چون مەجمەرەی عوود
دڵ تێش مەسووچۆ، باد بۆش ماوە ڕۆ
پەخش نەپای چنار باخان مەکەرۆ
سپی چناران بە ئاهەنگ ساز
چەنی بای شەماڵ ئێد مەکەران ڕاز
شەماڵ، شەو واچە بەو ئایرناکە
بەو دڵ سفتەی داخ، دەروون چاك چاکە
۷ صەد ساڵ بسووچۆ وەندار داخان،
چ پەروا دارا چنار باخان!

(۱۸۱)

F.۲۸a

وله

ئەجەل داوام بۆ
تاکەی چەنی خەم دەوران داوام بۆ؟
تاکەی بەبێ یار، شیرین خاوم بۆ؟
سا بۆ پات وەبان هەردوو چاوم بۆ
نەوا بواچێ من پێم نەزانا
ئیسە باواتم* ئەجەل ه...(؟) هانا
٤ گیان، کە بەرشی بە یەك دیانێ
جە کۆ باوەروون پەی تویچ گیانێ

۱۸۰) ئەم پارچە شیعرە لە دیوانی بێسارانی (س، ن)دا تۆمار نەکراوە.
۱۸۱) س، ل۱۲، ۹ فەرد. ن، ل۲۹، ۹ فەرد.
*** بە ئاواتم.**

(١٨٢)

F.٢٨b

وله

باد هەر جایی!
باد بیٚ مەکان، هەرزەی هەرجایی!
تۆ خۆت دەربەدەر، وێنەی گەدایی
کەی نیشتی وەتەخت مەرتەبەی شایی؟
کەی بیت وەهامڕاز زوڵف موشك ئەندام
تاتاش مەکەری جە صوب تا بە شام
نە حەیفەن هامڕاز زوڵف موشك پەروەر
چون تۆ پەروەردەی ساراو دەشت و دەر
ئەو، زوڵف دەستەی خودای خاص کەردە
تۆ، کەم فام چۆن کورد* سارا پەروەدە؟
کەسیٚ وێنەی کورد*، پەروەدەی ساران
چ زانۆ بە قەدر مایەی عەطاران؟!
نەبا جەی دوما، کورد* بینە کەم فام
بشانی دەستەی زوڵف عەنبەری فام
٨ بە غەیر جە شانای وەڵگ دار کۆ
کیٚ پێت سپەردەن زوڵف ئەشەد بۆ؟

(١٨٣)

F.٢٨b

مولانا قاسم

مەولام! جە سەحەر
باد نمناکیٚ مەیۆ جە سەحەر
جەو پەی مەشانۆ زوڵف موشك پەروەر
تا کەیل موشك بۆ ساراو دەشت و دەر
نەجەو پەی زوڵفش مەکەرۆ لەرزان
یانی موشك خام جێش مەبۆ ئەرزان
ناگا هەر وەختیٚ مەیۆ بە نەمین
زوڵفان مەو یارۆ جە قورس جەمین
٥ بادت ڕەنجنان تۆ بەبی گونا
کەردەنت بە کورد بیٚ پەردە و پەنا

(١٨٢) لە د یوانی بێ سارانیدا (س، ن) نابینر یٚت. بەڵام نو سخەی (ع) تۆ ماری کردووە و لەجیاتیی چەند فەرد، ژمارە یەك فەردی پار چە شیعرێکی دیکەی لەگەڵ خستووە: ل٩٤، ٩ فەرد.

*** گەرد، گورد (؟) کوردی هەژار، خۆ هێرش دەکا تە سەر خۆی! محەمەد عەلی سوڵتانی دەڵیٚ نیاز لە (کورد) هۆزی ڕەوەند وکۆچەرە لە بەرانبەر (گۆران)دا کە بە خەڵکانی نیشتەجیٚ دەگوترا.**

١٨٣) باوەکوو شیعرەکە، لێرەدا بە ناوی "مەولانا قاسم"ەوە، دیوانی بێسارانی بە ناوی شیعری بێسارانی تۆماری کردووە. بڕوانە: س، ل٢٠٩، ٦ فەرد.

ئەگەر زەین بدرێتە پارچە شیعری پێشوو (باد هەر جایی...) لەوێدا، مەحزوونی (بێسارانی) تاوانی ئەوە دەداتە پاڵ "با"ەوە ، کە وەك کورد، پەروەردەی سارایە و ماڤ ئەوەی نییە زوڵفی ئەشەدبۆی پێ بسپێرێ. مەولانا قاسم لەم شیعرەدا، گلەیی لێ دەکات و دەپرسێ بۆچی بات ڕەنجاند و کردت بە کوردی بێ پەردە و پەنا؟ یار، خۆی دەیەوێ زوڵفی پەرێشان بکات. ئەم مەسەلەیە، دەتوانێ وەك بەڵگەیەکی ڕوون سەیر بکرێ بۆ ئەوەی شیعرەکە، هیی "مەولانا قاسم"ە نە هیی کەسێکی دیکە.

(١٨٤)

F.٢٨a

محزونی

بەی گشت دەردەوە،
بەی گشت زامەوە، بەی گشت دەردەوە
بەی جەستەی خەمین، ڕەنگ زەردەوە
ها جە نۆ قەبرم ئاوا کەردەوە
بامانەت ئەوسا وە قەبرم بەران
نشانەی جەستەی خەستەم بکەران
بە وەڵگ خەزان بپۆشان سەنگم
تا نشانە بۆ جە زەردیی ڕەنگم
کۆنە کەمانان باوەران وە بەر
هەر یۆ خەمتەرەن بنیانیم وە سەر
بنیان وە سەرم، کۆنە کەمانێ
ئەو، جە قامەتم دارۆ نشانێ
٧ تا وینان خەزان چەفتی کەمانم
بزانان کوشتەی دەست خەمانم

(١٨٥)

F.٢٨a

وله

بینایی دیده
ڕۆشنی نوور بەخش، بینایی دیده
باڵا سپی سەڵو، شا پەسەندیده
فرشتەی شەریف، حەق ئافەریده
دیده ئاهووی وەحش، بیابان وەطەن
سونبوڵ چەریدەی ڕەوێڵەی خوطەن
دەلیلەی سەرکێش دیدەوان دەیر
پەڕندەی پەرواز باڵدار وێنەی طەیر
لەب، جام یاقووت پڕ جە مرواری
دەنگ، ڕێزەی شەربەت، شفای بیماری
هەر وەطەن لادێ مەگێڵێ تێدا
بۆی موشك نافش پەخش مەبۆ پێدا.
٧ چمان، چ صارای خوطەن چەردەنی
ئەو زێد ئاوابۆ تۆش پەروەردەنی!

١٨٤) س، ل١٤، ٧ فەرد.
ن، ل٤٢، ٧ فەرد.
دوای شیعرەکەی مەولانا قاسم، لێرەدا سەرلەنوێ شیعری مەحزوونی دەست پێ دەکەنەوە.
١٨٥) س، ل١٥، ٧ فەرد.
ن، ل٤٣، ٧ فەرد.

(١٨٦)

F.٢٨b

وله

به ڕەزانەوە

شا شێوەی کەسێن بە ڕەزانەوە

ئەو، بە ڕێزەی ڕاز لەب گەزانەوە

من، بە ڕەنگ زەرد چون خەزانەوە

ئەو، پەڕەوازەی پەرییان شێوە

من، دڵ هەزار زام ئەو پەری پێوە

ئەو، سولەیمان تەخت، دەماخ چون دارا

من، تەن مات نە خاک، چون سەنگ سارا

تا کە ئەو یەکجار پەرواز ناز بی

من صەدبار جە تەن گیان پەرواز بی

یانی چێش؟ یانی جەوساوە گیانم

نە شین بە تەندا، نیەن ژیانم

٧ دەلیل! شۆ واچۆ بەو هاڵ نەزانە

گونامان چێشەن، ئەی لەب گەزانە؟

(١٨٧)

F.٢٩a

وله

به دامانت بۆ!

شا سوەیل! دەستم بە دامانت بۆ

ئەوسە، جە یەمەن بەر ئامانت بۆ

ئەووەڵ ڕەشتەی سەلۆ خەرامانت بۆ

شا سوەیل! نەڕات، سەرم طوفەیل بۆ

ئانگ مەڕەژی، با باڵای لەیل بۆ

٤ خەزان مەڕژێ زوو مەڕێزیۆ

لەیل، نە مەڕێزیۆ نە ە بێزیۆ!

١٨٦) س، ل١٧ (بە بەرزانەوە)، ٨ فەرد. ن−

١٨٧) س، ل١٨، ٤ فەرد.

ن، ل٤١، ٤ فەرد.

(١٨٨)

F.٢٩a

وله

به کەم کەم کەردم
کۆ کۆ، کۆی خەمان بە کەم کەم کەردم
مەن مەن مەنامەن هوون دڵ وەردەم
پەی پەی، پەیاپەی داخ وەگڵ بەردەم
صەد مردەم مەردەن، صەد کۆستم کەفتەن
هیچکەس ئاخ داخ جەمن نەشەنەفتەن
ئاخ ئۆخ، داخ داخ، وەی وەی و ڕۆڕۆ
هەر هەشت بە غەضەب لێم بیەن بەکۆ
٥ قیبلەم! جە دووریت یندە داخم بەرد
خەیاڵ بە داخمای خەمان شادم کەرد

١٨٨) س، ل١٩، ٥ فەرد.
ن، ل٤٥، ٥ فەرد.
گۆڤاری سروە (ژمارە ١٠٦-١٠٥، خاکەلێوە- بانەمەڕی ١٣٧٤ (= ١٩٩٥، ل٣٨) دەقی (ن)ی بەبێ جیاوازی چاپ کردووە.

(١٨٩)

F.٢٩a

وله

بای شەماڵ! تای زوڵف
دڵ، پێ ضەروورەن تایێ ج تای زوڵف
قەطرانی شەو ڕەنگ، کڵێوەی سەر کوڵف
ستەم زەدەی دەست، ناخونکەندەی طوڵف
ئەوسە مە گێرۆ کلافەی کوڵفش
لازم مەدەرۆ بە دەست طوڵفش
چۆکە حاضر بە، بستانش جە دەست
ساکە مەگێژۆ، مەکێشۆش بە قەست
باوەژش پەرێم چون یەیك تیژ باڵ
هێمای دڵ نەبیەن یەکسان بە زووخاڵ

١٨٩) س، ل٢٠، ٦ فەرد.
ن، ل٤٦، ٦ فەرد.

(١٩٠)

F.٢٩a

وله

پڕ خومارشەن

ئەو شیرین شێوە پڕ خومارشەن

جەوپەی دیدەو دڵ ئینتیظارشەن

فێشتەر مێرشەن* کەمێو قارشەن

ئەر گایێ بە سێخ دڵ مەدۆ بە تێخ

مێرشەن مەرهەم، جێم نەدارۆ درێخ

یانی دڵ ضایف بار دەرد بیەن

نیمەشەو کوشتەی ئاه سەرد بیەن

٥ ئەرنە زەڕڕێ مێر ئەو سۆسەن خاڵە

وەسەن پەی مەرهەم زام چەند ساڵە

(١٩١)

F.٢٩a

"پەشێو" در سؤال

مەولام! پێم هاڵێ

دوور جە تۆ، مەولام پێم یاوان هاڵێ

سامایەی عومرم یاوان وەساڵێ

دڵ بین پێکیای سۆسەنین خاڵێ

مودام، هەر دایم، ئەر ڕۆن ئەر شەوەن

چون قیبلەنما، ڕووم نە ڕای ئەوەن

خەیاڵ خاڵش فام سەندەن جە دڵ

دڵ بەردەن خەیاڵ، وەستەن وەڕووی گڵ*

دڵ پەروانەی بەخت، ئێد مەکەرۆ مەشق

بسۆچنۆمان بە ئایر عەشق

٦ مەولام! تۆ مەولام گشتین مەولانی

هەمیم هەر وەتۆن، مەولای ئەولانی

١٩٠) س، ل٢١، ٥ فەرد. ن، ل٥٢، ٥ فەدر.

*** مێر= میهر.**

١٩١) س، ٢١٠، ٥ فەرد. دیوانی بێسارنی ئەم پارچە شیعرەی لە ژێر سەردێڕی (مولا نا درد ین در سؤال)دا تۆمار کردووە. واتە شیعرەکەی بەهی مەولانا دەرد ین داناوە... لەکاتێکدا وەلا می مەحزوونی لە پار چە شیعری دوا تردا، ڕووی لە "پە شێو"ە (١٩١) و ئەوەش ڕا ستی و ساغیەتیی کەشکۆڵەکە دەگەیێنێ. هەر چۆنێك بێت، ئەم شیعرە، هی "بێسارانی" نییە، چون لە لاپەڕە ٢٨a و لاپەڕەکانی پێش یا دوای ئەودا، تەنیا ئەو شیعرانە نووسراون کە بە پیتی (ب) دەست پێ دەکەن، لەکاتێکدا ئەم شیعرە، سەرەتاکەی پیتی (م)یە و دەبێ هی پەشێو بێت.

ن–، ع، ل١١٨، ٧ فەرد.

*** گوڵ (؟)**

(١٩٢)

F.٢٩a

محزونی در جواب

پەشێو! جە پێکیای ناوەك ئەندازان
چ جای تۆ نە من دەروونم ئازان!
ئەر صەد بار ئێمە خاڵی خەیاڵیم
جە سۆز سەودای وەرین بەطاڵیم
بەڵێ چون زامدار کۆنە ساڵانیم
پێکیای پەری پای ئەو داڵانیم،
هەروەختێ ناگا، دیدە تەتارێ
نگاییێ کەرۆ لێمان بەقارێ
زام کۆنەمان دیسان جەنوۆە
چەنی دەرد مەرگ تازە مەبۆوە
سا، تۆ چون بەی طەور هاڵێ پێت یاوان؟
زام نۆ کەردن دەروونت ئاوان
شەرط نیەن جۆیای داڕووی زامان بی
خاص ئێدەن جەی زام زووخێن دامان بی
٨ چ وەشەن نەفەس چەنی ئێش زام
بەرشۆ بیاوۆ صاحێب زام بەکام

(١٩٣)

F.٢٩b

وله

پەنەش سەودای شەم
پەروانە کەمەن پەنەش سەودای شەم
تا نمەوینۆ شەوق شەم بەچەم
نمەنیۆ نەڕای سۆزانی قەدەم
وەی سۆزان، ئەوەند بێ پەروا، ج دوور
بسوچۆ، نەبۆش مایەی شەوق نوور
هێما ج دوور بۆ، نەژنەوۆ نامش
غەیر ج سۆزانی هیچ نەبۆ کامش
وێنەی کی؟ وێنەی من دەردە دار
صەد بار زووخاڵ کۆ پەی دین ڕووی یار
٦ پەروانە نەشەوق شەم مەبۆ واصڵ
ئەودی سۆزانش باطـڵەن باطـڵ

١٩٢) ئەم شیعرە، لە وەڵامی شیعری پێشوودا گوتراوە و ناوی "مەحزوونی" بە سەرەوەیە.
سەرجەم سێ پارچە شیعر لە بەشی پیتی (پ)دا تۆمار کراوە. دەبێ نووسەری کەشکۆڵ،
لەگەڵ پیتی (ب)ی حیساب کردبێتن.
س، ل٢١٠، ٨ فەرد. ن–
١٩٣) س، ل٢٢، ٥ فەرد.
ن، ل٥٣، ٦ فەرد.

(١٩٤)

F.٢٩b

وله حرف التاء*

تا بەکەی نۆشوو؟
یاڕەب! جام خەم، تا بەکەی نۆشوو؟
تاکەی نەجەمین؟ لونگ خەم پۆشوو؟
تاکەی چون کوورەی ئایر بجۆشوو؟
تاکەی هەناسەم بەسیا تەم بۆ؟
تاکەی گەنج دڵ خەزێنەی خەم بۆ؟
تاکەی کورد* دڵ بە ستێزە بۆ؟
تاکەی ڕێزەی جەرگ ڕێزە ڕێزە بۆ؟
٥ ئیصافەن، حەددەن، نیازمەند دڵ
مازە حەسرەتمەند داخ بەرۆ وە گڵ

(١٩٥)

F.٢٩

وله

تاسەی ضـەرووری
دەرد بێ هام دەرد، تاسەی ضـەرووری
نێش گیان کێش، ژاراودای دووری
پێم بەخشان ئاداب دیدە بێ نووری
کەس پێم نەواچۆ نوورش نەدیدەن
من نوور دیدەم ئەو بەرگوزیدەن
٤ سا، کە دین ئەو جە دیدەم دوورن
لێڵاو بۆ دیدەم، دیدەم بێ نوورەن

١٩٤) * سەرجەم، ٥ هەڵبەست بە پیتی (ت) دەست پێ دەکەن.
س، ل٢٦، ٦ فەرد.
ن، ل٥٧، ٧ فەرد.
**** کورد(؟)**
١٩٥) س، ل٢٧، ٤ فەرد.
ن، ل٥٥، ٤ فەرد.

(١٩٦)

F.٢٩b

ولە

تەشریف ناوەردی!
بای شەماڵ! چێشەن تەشریف ناوەردی؟
مەخصەڵ ماڵ خەم جە دڵ نە کەردی
مەر شەربەت دەست بێ شەرطان وەردی؟
یەقین هەرزە گەرد، بێ مەقامەنی
چون صارائیان، خەیاڵ خامەنی
سەرسام سادار، صەحرا گێڵەنی
چون کورد* کەم فام، تەمام وێڵەنی
مەر هەرکەس دەلیل هیجرانان دارەین
قاصید نامەی دووری یارانەن،
چون تۆ، بێ بەینەت ئەحواڵ ناوەرەن!
چون هەرجائیان، سەودا نە سەرەن!
ئومێد هەن سەربەست سەر زەمینان بای!
ئاوارەی وەطەن جەم جەمنیان بای!
٨ تا بەجەستەی من هەنیچ [هەژاران؟]
نەکەری خەریك چەمەڕای یاران

(١٩٧)

F.٣٠a

ولە

تماکۆ، جەستەم
دۆدی تماکۆ، مەزانۆ جەستەم
کەردەن ئامشۆی دەروون خەستەم
چۆنەن، چ طەورەن، پەی ئاوات وەستەم؟
مەدیا ئەرجایش نمەبی سیا
ئەڵبەت بە نشتەن مەبی جابەجا
٤ دلێ کە جای دۆد نەمانۆ تێدا
پەی چی نە کەروو وەبەخت وێدا؟

١٩٦) س، ل٢٨، ٨ فەرد.
ن، ل٦١، ٧ فەرد.
*** گورد؟**
١٩٦) لە دیوانی بێسارانیدا (س، ن) تۆمار نەکراوە.

(١٩٨)

F.٣٠a

وله

تا بەسەر یار بۆ

یاوەر، ئەو وەشەن، تا بەسەر یار بۆ

مەیلش بە وێنەی سەیل وەهر بۆ

دووریی یار، پەرێش زامەت خار بۆ

ئاه سەرد کێشۆ، شەوان جە جێدا

بێزار بۆ جەو جیٚ یار نەبۆ تێدا

٤ چون کوورەی ئایر، بجۆشۆ بە تاو

بەبیٚ یار نەشۆ شەو نەدین خاو

(١٩٩)

F.٣٠a

وله حرف الجيم*

جام خاطرم گەردئالوود بیەن

بازاڕ سەودام بەبیٚ سوود شیەن

سۆز هەناسەم نمانان سەردی

گێڵان ڕەنگ باخ شادیم بە زەردی

خەم دونیای دوون جە نەزانی وێم

هەر شەو سەد نێشتەر مەشانۆ نەجێم

چەندیۆ دڵ پەشێو ناڵەی شەوان بیم

جەلابەخش دەرد گشت بیٚ خەوان بیم

سەرمایەی دیدەم، غەیر جە هوون نەبی

هیچ کارێم چەنی دنیای دوون نەبی

٦ ئیسە بە وێنەی دونیا پەرەستان

دونیا پەرەستم بە هەزار دەستان!

١٩٨) س، ل٢٩، ٤ فەرد.

ن، ل٥٦، ٤ فەرد.

١٩٩)* نووسەری کەشکۆڵەکە، پیتی (چ)ی لەگەڵ پیتی (ج) حیساب کردووە. سەرجەم ٣ پارچە هەڵبەست بە پیتی (ج) و دوو پارچەش بە پیتی (چ) دەست پیٚکراون.

س–

ن، ل٦٤، ٦ فەرد.

(٢٠٠)

F.٣٠a

وله

جەمینش صافەن
شەخسیٚ، چون ئافتاب جەمینش صافەن
سەرتاپای بالاٚش موشکین کلاٚفەن
جەنا ئیصاف، نامش ئیصافەن
ئەر مەبیش ذەڕڕیٚ ئیصاف نە دلٚدا
نمەداش دەستەی سونبول بە گولٚدا
مەودای موژانش میٚلٚ ساو نمە کەرد
پیٚشان ئالٚەمیٚ بیٚخاو نمەکەرد
هیٚلای بە شەراب، خەمزەی نازفرۆش
پەی چیٚش مەبردش دیدەی ویٚش جە هۆش؟
ئەو شۆ، ئەو زەریف صاف سیم ئەندام
نە دارۆ ئینصاف*، پەنەش نییەن ڕام
٧ ژەڕڕیٚ ایصافش وەزی نە دەروون
تا دەردینانیش سەر نەنیان وە توون

٢٠٠) س، ل٣٢، ٨ فەرد.
ن، ل٦٦، ٨ فەرد.
*** وشەی (انصاف)ی عەرەبی لە دوو بیچمی (ایصاف) و (انصاف)دا نووسراوە.**

(٢٠١)

F.٣٠a

وله

جه کۆشان بی دەرد؟
فەرهاد و مەجنوون جەکۆشان بی، دەرد؟
فەرهاد، نە تاوش بێستوون ساکەرد
مەجنوون، بە ئاهش سەنگ مەبی بە گەرد
فەرهاد، هەر سەنگش تاشا بە تیشە
مەجنوون، کۆگەردیش کەردەبی پیشە
فەرهاد، نەتیشە سەنگ مەکەرد تاش
مەجنوون، جە ئاهش سەنگ نەبی خاشخاش
مەگەر دەردەدار چون ئەوان مەبۆ
دایم ڕەنگ زەبوون، ناتەوان مەبۆ
دەردەدار کەسێن دەردێش بۆ نە سەر
دۆش کۆی بێستوون بگیرۆ نەوەر
٦ من، ذەڕڕێ دەردم هانە دەرووندا
وەختەن، نەجد بدۆ بە بێستووندا!

٢٠١) ش، ل٣٣، ٧ فەرد.
ن، ل٣٦، ٦ فەرد.

(٢٠٢)

F.٣٠a

چڵێ نە پەنا

چڵێ، چون ڕەقیب، بیەن بە پەنا
هۆرئامان مدران نە ڕووی تەمەننا
مەر دەست قودرەت بدۆش بە فەنا
مەر بە یاد بەد لەتار لەتار بۆ
نمازۆ باڵای قیبلەم دیار بۆ
بسوچۆ بایر باد زەدەی سەحەر
ڕیشەش جە زەمین باوەرۆ وە بەر
[تا] باڵای قیبلەم چون شەم خانان
بوینۆش بە چەم، جە بەرزە بانان

(٢٠٣)

F.٣٠b

ولە

چون جەماڵشەن

کەعبەی موعەززەم چون جەماڵشەن
(حجر الأسود) **خەت و خاڵشەن**
سەرچەشمەی (زەمزەم) سپی لاڵشەن
چین چین چەممەرەی خەیاطا**ن خام**
(حصار الأسود)، **(مشعر الحرام)**
نەمەردام، طە**واف (مسجد الحرام)**
(عەرەفە) و (مینا) و (بازاڕ زەمزام)*
بکەردام جاریێ، ئیحرام بپۆشام
جامێو جە شەربەت (زەمزەم) بنۆشام

٢٠٢) س، ل٣١، ٥ فەرد.
ن، ل١٥٢، ٥ فەرد.
٢٠٣) س، ل٣٤، ٥ فەرد. ن–
*** زەمزەم (؟)**
شێخ عەبدولموئمین، تا ئەم شوێنەی کەشکۆڵەکە، تەنها شیعری لیریکی تۆمار کرد بوو. لێرە بەدواوە، شیعری ئاینی و عیرفانیش تێکەڵاوی شیعرە غەرامیەکان تۆمار کراون.

(٢٠٤)

F.٣٠b

ولە حرف الحاء*

حاڵداران! حاڵەن
حالیٚ پێم یاوان، نمەز چ حاڵەن
سەرم داخ کەردەن، یە کام خەیاڵەن؟
سپی سەنگیٚ دیم، واتم یە لاڵەن
لاڵ خوسرەوان نە کەمەر مەبۆ
سەنگ، هەر گەدایێ پاش وەسەر مەبۆ
فریٚ کەس چون من خام خەیاڵ مەبۆ
کەی سەنگ بە دانەی دوڕڕ لاڵ مەبۆ؟
خەیالش بەد بی ئەصڵش نەبی صاف
نشانەی لاڵیش بەرشی بە خیلاف
٦ سپی سەنگیٚ دیم، بە لاڵم وانا
لاڵ بان ئەر هەنیچ بە لاڵم وانا

(٢٠٥)

F.٣٠b

میرزا ابراهیم

سپی سەنگ شناس!
هەی پیر خەرەف، لاڵ بە سەنگ شناس!
لالیٚ جە دەریا ئاوەردەن خەوواص
جە زوان لاڵ بای چون ماچی ناخاص؟!
کارەی وێت نییەن، پیریی زۆردارەن
وەرنە لاڵ بە سەنگ فەرقش هەزارەن
٤ لاڵیٚ کە خەراج صەد شاران دارۆ
پێش مواچی سەنگ؟ سەنگ وە ڕووت
وارۆ؟

٢٠٤) * تەنیا یەك پارچە شیعر لە بەشی پیتی (ح)دا تۆمار کراوە. ئەم شیعرە، عاریفانەیە و لە شیعری دواتردا (ژمارە ٢٠٥)، "میرزا ئیبراهیم" وەڵامی مەحزوونی (بێسارانی) دەداتەوە. دەبیٚ مەحزوونی ئەم شیعرەی لەسەردەمی پیریدا گوتبێت، چون میرزا ابراهیم بە "پیری خەرەف" و کەسێکی ناو دەبات کە پیریی زۆری بۆ هێناوە.
س، ل١٠٢، ٦ فەرد.
ن، ل١٥٤، ٦ فەرد.
٢٠٥) ئەم شیعرە، لە وەڵامی شیعری پێشووی مەحزوونی (بێسارانی)دا هاتووە (حاڵداران حاڵەن...) دەبیٚ میرزا ئیبراهیم هاو چەرخ و تەنانەت هاوتەمەنی بێسارانی بووبێت کە توانیبێتی بەم شێوەیە لەگەڵیدا بدوێت. هیچ کام لە نوسخەکانی بەردەستی من (دیوانی بێسارانی، س، ن) تۆماریان نەکردووە.

(٢٠٦)

F.٣٠b

وله محزونی حرف الخاء*

خوداوەند! جەستەم
مالووم بوو جە لات پەشێویی جەستەم
ئی ڕەنگ زەردم، زوان بەستەم
ئی دوور کەوتەی خاڵ بە ئاوات وەستەم
ئی دیدەی بێ نوور، تەم تێدا بڕیا
ئی دڵەی پارەی بە ئایران گڕیا
ئی تەن سفتەم، سەد داخان پێوە
ئی جەرگ بریان هاجە دڵێوە
ئی جەستەی مەجنوون، زامن ئاوارە
ئی پەلاس بەرگ، مەنزڵ مخارە
٦ بە دۆعای شەریف شەو صوب بێداران
یا طاقەت، یا مەرگ، یا وەصڵ یاران

(٢٠٧)

F.٣٠b

وله

خار خەم خەیاڵ نەپەردەی جەرگم
سەر هوردان، مەدۆ نیشانەی مەرگم
تا نەپەردەش خار، خەمان پێوار بی
نشانەی مەردەی من نادیار بی
ئیسە، پەردەی جەرگ، مەشکاوەناوە
کۆی صەبرم بە تاو دەرد، تاوە ناوە
٤ وەخت مەرگمەن، شادم بە مەردەن
مەردەن پێم خاصە، سەخت جەفام بەردەن

٢٠٦) س، ل١٠٣، ٦ فەرد.
ن، ل١٥٥، ٦ فەرد.
*** سەرجەم، ٥ پارچە شیعر لە بەحری (خ)دا تۆمار کراوە.**
٢٠٧) س، ل١٠٤، ٤ فەرد. ن–

(٢٠٨)

F.٣٠b

وله

خاو، جه دیدەم دوور
خەیاڵت، کەردەن خاو جه دیدەم دوور
هەر ئەسر هوونش مەیۆ بە زەروور
تێشدا نەمەندەن زەڕڕیٚ مایەی نوور
وێنەی تازە زام تێخ مەودا
هووناون لاوبەستەن، مەشۆ بە ئەودا
هەر موژێم قەطرەی هوونش کەردەن چاك
بە وێنەی ئەڵماس، لاڵ سم حەکاك
٥ دیدیٚ کە قەطرەی هوون جیش نەوارۆ
شەرطەن پێش واچا مایەی نوور دارۆ؟

(٢٠٩)

F.٣١a

وله

خەیاڵم خاڵی نیەن جه خاڵت
فدای خاڵت بام تۆ هەم خەیاڵت!
زوڵفت بە ئامان ئامان و دامان
جه دامان چیشەن، پێش نیەن ئامان
٣ ئەرچی دەهانت، نامشەن دەهان
هیچ دیار نییەن، من گیانم دان!

٢٠٨) س، ل١٠٥، ٦ فەرد.
ن، ل١٥٧، ٦ فەرد.
٢٠٩) س، ل٢٥٧، ٣ فەرد. ن−

(٢١٠)

F.٣١a

وله

خەمناکم، خەمناك
جە جەور فەلەك، خەمناکم، خەمناك
هەر بەند مەکەروو جامەی جان چاك چاك
پەی دورویی یاران، خاك وە سەرم، خاك!
مەنیشووم نە عەرش دوود ئاه سەرد
وەختەن هەناسەم گەردوون بۆ بە گەرد
مەگەر خوداوەند کەرەم کەرۆوە
تەفرەقەی یاران گشت جەم دەرۆوە
[وەرنە] جە دەروون پڕ دەرد زامەت
[ئایر وا] ڕەنان ڕۆی قیامەت

(٢١١)

F.٣١a

وله حرف الدال*

دیدە بێخەوان
هامدەنگ ناڵەی دیدە بێخەوان
کەس نییەن بێدار، جە نیمە شەوان
مەر، باد شەوخێز، یا طاف ڕەوان
یەکیٚ جەوانە، منەنان هاڵا
پەیوەستەن تا صوب ناڵەم وەباڵا
غەیرە جە باد صوبح طاف صاف نەفەس
نمەگنۆم وە گۆش تا صوب، دەنگ کەس
ئومێد هەر بە تۆن یا شای صاحێب نەرد
یا هامڕاز، یا مەرگ، یاهو دەوای دەرد!

٢١٠) س، ل١٠٦، ٥ فەرد.
ن، ل١٥٨، ٥ فەرد.
٢١١) س، ل١٠٨، ٥ فەرد. ن–
*** پیتی (د)، سەرجەم ٨ غەزەلە.**

(٢١٢)

F.٣١a

وله

دیدەم نەمین بی
بەسر* خەم دیسان، دیدەم نەمین بی
قامەت چون کەمان، چەفت چەمین بی
موحتاج ماوای ژێر زەمین بی
دڵ، بە تێخ خەمن پارە پارە بی
هەرکۆ شادیم بی، گشت ئاوارە بی
خەیاڵ شادیم دوور کەوتەن چەنە
هەر خەیل خەمەن سوارۆم وەنە
٥ مەر ذەڕڕیێ خەمم ئەوسە بشۆوە
سەر بنیۆ وەقەبر تازە گڵکۆوە

(٢١٣)

F.٣١a

وله

دووریی مەجنوون پێم
فەلەك داد ڕەد دووریی مەجنوون پێم
هیجران دا دەستەی گڕ ئایر نە چێم
دیم بە عەڕشەوە دوور دۆدی وێم
دەروونم بایر* تاو ئەنگێز، تاوا
ئاهم صەدای چەرخ گەردوون، شکاوا
ناڵەم نە ئاڵەم ئایر خێزنا
ئەسرینم طــۆفان نۆح ئەنگیزنا
من، وێنەی غەوواص غەرق خەمیدە
گوم بیم نە گێجاو طــۆفان دیدە**
٦ چەنی ئاه دەرد، مەجنوون جە خاودا
هەر گێج مەوەردم شەو نە گێجاودا

٢١٢) س، ل١٠٨، ٥ فەرد. ن–
*** بە ئەسر.**
٢١٣) * بە ئایر.
س، ل١١٠، ٥ فەرد. ن–
**** لەژێر وشەی تۆفاندا، بە دەستخەتێکی جیاواز نووسراوە (بەحر).**

(٢١٤)
F.٣١a
وله

دونیای پڕ *خەطەر،
پەرسام جە دونیای دایم پڕخەطەر
واتم: سفڵەی شوومن بەد جە بەد بەتەر!
چێشەن چەنی کەس وەفات نی تاسەر؟
جە چێشەن، ئەرشان وەرکەمتەر گەدان
جە بێوەفاییت، سەر وە سەنگ مەدان؟
هەر کەس مەوینی چەنەت نیەن شاد
گشت جە دەست داخ جەفای تۆشەن داد
بێوەفا، وەش ڕەنگ، جەفا کارەنی
دائیم پەی یاران دڵ ئازارەنی
هەردەم نەرد دەور هیجران مەشانی
بە یاران جەفای دوروی مەنمانی
٧ چێش مەبۆ سوودت، شای بێقەراران!
دوور مەوزی جە یەك دیدار یاران؟

(٢١٥)
F.٣١a
[وله؟]

[دوڕڕە]ن، مەرجانەن
[لاڵە]ن، یاقووتەن، دوڕڕەن، مەرجانەن
چ، مەرجان؟ چ دوڕڕ، تەمام مەر، جانەن
گەنج پڕ مایەی نابوود خەرجانەن
دیدەش بە دیدەی ئاهوان بەڕ
مەر نەزان هالآن بوازۆش بە کەڕ
قوللاپ ئەڵماس موژەش یەند گیران
مەگیرۆ ئیمان جە دەست پیران
چۆن واچوو زوڵفش موشکەن یا عەنبەر؟
موشك عەنبەرش وەستەن بە چەنبەر
بەڵێ! شەرط ئێدەن یەکێش مەجنوون بۆ،
یەکێ پەی دینش دەروون پڕ هوون بۆ!
٧ پێسەن ڕای ڕەوشت پەی لەیلی وێنان
تابان مەجنوونی بە چەم مەوێنان

٢١٤) * پوڕ (؟)
س، ل١١١، ٧ فەرد.
ن–
٢١٥) س، ل١١٢، ٧ فەرد.
ن–
* پوڕ (؟)

(٢١٦)
F.٣١b
وله

دلّ، زەمینەوە
مەفڕیۆ، مەدۆ، ویّش زەمینەوە
چون طفـــلاّن ماچۆ بەگرینەوە:
ئەو خالّەی مەبۆ بە جەمینەوە!
خاك ڕووی زەمین مەکەرۆ بەکۆ
مەپەیمۆ بە سەر، هەرتا مەتاوۆ
بە زار مەنالّۆ، مەنالّۆ بە زار
بە زار ویّنەی مورغ زەدەی مەجرووح بار
من واتم: دلّە، قنجە بای!
بە نیّش ئەلّماس، زار ڕەنجە بای!
خالّیّ نە ڕوخسار زلّیّخا چارە
نەقش ڕووی زەمین، شەوق ستارە
کەی مەیۆ بە دەست چون تۆ گەداییّ
گەدای کەمتەر تەرز، بیّ ڕوو ڕیاییّ
هەبلە، مەکەرە خەیالاّن خام
نمە یۆت بە دەست خالّ دلاّرام
٩ویّت مەدە بەدەست خوردەی خەطوخالّ
خەیالّ مەکەرۆت بە کۆگای زووخالّ!

(٢١٧)
F.٣١b
وله

دەوای ضـەعف دلّ
حەکیم نمانا، دەوای ضـەعف دلّ
ڕیّزەی قەند بۆس غونچەی دەهەن گولّ
سایە پەروەردی زولّفان سونبولّ
قەطرەی جە عەرەق گولّفام ڕوخسار
جورعەی جە شەربەت سیای مەست یار
عونناب لەبان، شەربەت لیمۆش
بە شەمع دیدار باوەرۆ وە جۆش
بە گەرمی ئەو شەمع بیان نە قەوام
هەم دەفع ضـەعفەن، هەم ڕەفع سەرسام
ماهی سەقەنقور، سیم ساق صاف
مثقالّیّ جە موشك ئاهووی خوتەن ناف
پەی دەردە داران، هەر ئیّدەن عیلاج
چۆب چینیەن پەی سەردیی میزاج
٨ نوسخەی ئەی دەوا، پەڕیّ ڕوزگار
نگا بداران، هەم دلّ، هەم دلّدار!

٢١٦) س، ل١١٣، ٩ فەرد. ن–
٢١٧) س، ل٢١٤، ٨ فەرد. ن–

(٢١٨)

F.٣١b

"دەردین" در سئوال

ئەریٚ مەحزوونی!
هام ستارەی قەیس، ویٚڵ مەحزوونی!
پەی دەردە دارن، تۆ ڕانموونی
ماچان تۆ نۆشان جام مەجنوونی
ئوجاغ قەدیم، موڕشید زادەنی
جە سەرمەشق عەشق، تەعلیم دادەنی
دڵ، سەودای کەسیٚش یاکەوتەن نە سەر
نوورش زیادەن ج شەمس خاوەر
هانە جائیدا، یاگەی دەنگ نیەن
دڵەن سۆزانە، ئەو بە تەنگ نیەن
٦ پیرە دەردە دار، ڕاهنمای عەشق!
یەی، کام خەیاڵەن دڵ مەکەرۆ مەشق؟
٧ جە هەردوو لاوە، مەیل مەبۆ حاصڵ
ئەوسا مەوینی تۆ، ویٚت بە واصڵ

(٢١٩)

F.٣١b

"محزونی" در جواب

دەردین! دڵ، بەکام
مەر ئەوسا وینی دڵەی ویٚت بەکام
مەجنوون جەستە بای بودلار کەم فام
بیٚزار بی جە نەنگ، ڕسوابی نە عام
بە ناخون، کە نای بیٚستوون بە چەنگ
بدەی بە سەردا، هەردەم پارە سەنگ
شەوان و ڕوان ئاه و ناڵەت بۆ
وە دەرگای فەڵەك، ئەوە لاڵەت بۆ
بسۆزۆ ئاهت بەردوکۆ تاویٚ
بە ناخون هەردەم سینە بشکاویٚ
سا مەدیەی کەریم کارساز بیٚچوون
ذەڕڕیۆ مەیل تۆ وەستش نە دەروون

٢١٨) ئەم غەزەلە، هی مەحزوونی (بیٚسارانی) نییە، هەم عینوانەکەی ئەو ڕاستییە نیشان دەدات، هەم غەزەلە کە لە د یوانی بیٚ سارانیدا (س، ن) نابینر یٚت. شیعرەکە، لەڕا ستیدا پرسیارە شیعریٚکە و ئاڕاستەی "مەحزوونی" کراوە، ئەویش لە پارچە شیعری دوایيدا، وەڵا می داوە تەوە. نیشانەیەکی دیکە بۆ ئەوەی شیعرەکە هی مەحزوونی نەبیٚت، ئەوە یە کەوتووەتە نیٚوان تاقمیٚ لەو شیعرانەی مەحزوونییەوە کە بە پیتی (د) دەست پیٚدەکریٚن، لەکاتیٚکدا ئەم شیعرە سەرەتاکەی، پتی (ئ)ە.

٢١٩) س، ل١١٥، ٦ فەرد. ن-
بڕوانە: پەراویٚزی شیعری پیٚشتر.

(٢٢٠)
F.٣١b
[؟]

دەلیل! نەزانان
عەرضم بەرۆ لای شای هالٚ نەزانان
... ...
... ...
... ...ن
بواچە پەریٚش هەر موددەعاتەن
... ...
فەرما تۆ جە تەخت ویٚش ئاوارە کەرد
٥ عەرضەی ناڕەوا، ڕەنج بە هەبەث بیم
هەزاران بیٚکەس، ئیمەیچ بیٚکەس بیم!

(٢٢١)
F.٣١b
وله حرف الراء*

ڕەنگ زەردمەن
زافەران ویٚنەی ڕەنگ زەردمەن
جویائی مەجنوون مەینەت گەردمەن
بیٚستوون، سەنگیٚ جە کۆی دەردمەن
چەنی بار خەم، خەم قامەتمەن
قیامەت، قامەت پڕ زامەتمەن
٤ زامەتیٚ جەستەی من کەردەن بە کۆ
پیٚش مەبۆ بە گەرد، ئەر بگنۆ وە کۆ!

٢٢٠) ئەم شیعرە، گەلیٚك ناتەواوە.
نەمتوانی لە دیوانی بیٚسارانیدا (س، ن) شویٚنی هەلٚبگرم.
٢٢١) س، ل١٣٨، ٤ فەرد. ن–
* سەرجەم، ٦ پارچە شیعری "مەحزوونی" لە بەحری (ر)دا، تۆمار کراوە و سیٚ پارچە شیعریش لە ڕەدیفی ئەواندا گوتراوە (٢٢٢، ٢٢٤ و ٢٢٧). ئەم پارچە شیعرە، یەکەمیانە.

(٢٢٢)

F.٣٢a

یوسف یاسکه

ئاڕۆ کفرێ دیم، ئیمان مەپۆشا
دڵ، ئیمان بە بوت کوففار فرۆشا
دین تەرسا گرت هۆرگێڵا جە گشت
پشت بەست بەزوننار کلیسەو کەنیشت
واتم هەی دڵە! فامت شۆ جە سەر
کێ بەستەن بەبت کوففاران کەمەر؟
گرتەنت مەذهەب شێخ صەنعانی
ئیمان مەوەرشی، زوننار مەستانی!
[دڵ، وا]ت بە خودای کارسازو کەریم
[من؟] جە دین تۆ بێزار و بەریم
حەلقێوە جە زوڵف زوننار دڵبەر
نمە دوو بە مڵك داراو سکەندەر
صوب صەدای ناقووس سەیر بوتخانە
دین تەرسایان کلیسا و یانە
٨ خاستەرەن جە دین ڕیا کەردەی تۆ
سوجدەی ڕیائی صوبح و شام تۆ!

٢٢٢) ئەم شیعرە لە دیوانی بێسارانیدا بە ناوی بێسارانی یەوە هاتووە، لە ڕاستیدا دەبێ شیعری ئەو نەبێ، چون بە شوێنیدا، شیعرێکی مەحزوونی دەبینرێت کە نەظیرەی ئەم پارچە شیعرەیە و وەڵامی ئەوە:
ڕوێ سپای کفر دیم نەدەور دین.
دڵ دەرلاد بەکفر پشت بەست بە یەقین .... (ژمارە ٢٢٣)

هەروەها، لە هەمان لاپەڕەدا، "شێخ لوتفوڵلا" لە ڕەدیفی شیعرەکەی یا سکە و مەحزوونیدا شیعرێکی گوتوەن کە ئەویش هەر بە ناوی بێسارانی‌یەوە لە دیوانەکەیدا تۆمار کراوە:

ڕویٚ دیم کفری ڕووی ئیمان مەگرت

دلٚ جە دین بەرشی دین تەرسا گرت ... (ژمارە ٢٢٤)

من بڕوا ناکەم مەحزوونی دوو (نەظیرە)ی بۆ شیعرێکی خۆی گوتبیٚ!

س، ل١٢٩، ٨ فەرد.

(٢٢٣)

F.٣٢a

"محزونی" در ردیف

ڕویٚ سپای کفر، دیم نەدەور دین
دڵ، دەرلاد بە کفر، پشت بەست بە یەقین
زوننار وەست وەدۆش، ناقووس گرت بەدەست
شی نە خاکپای پیر بوت پەرەست
جامیٚ جە شەراب عەشق بوت، نۆش کەرد
حەرف دین جە لەوح یاد فەرامۆش کەرد
ڕووم کەرد نە ڕووی دڵ، خەیلێم کەرد مەنا:
کیٚ بەردەن وەسای بوت پەرەست پەنا؟
پێسە، بیٚ پەروا، وێنەی پەروانە
وێت وەستەن نەشەوق سەیر بوتخانە!
دڵ، وات: بەو کفرە، [نە] دین بەستەن دەور
من، بێزارەنان جە دینت بەی طەور
صوب جە بوتخانە دەروون پڕ جۆش
شێوەی شیرینی بادەی نۆشا نۆش
٨ خاستەرەن جە دین نا تەمام تۆ!
ڕەنج ئاخر هیچ، بەر نەوەردەی تۆ

٢٢٣) ئەم شیعرە، هی مەحزوونی (بێسارانی) یە و "نەظیرە" یەکە بۆ شیعری پێشووی "یۆسف یاسکە".
پارچە شیعری دواتریش، هی شێخ لوتفوڵڵایە و هەر لە ڕەدیفی ئەم دوو شیعرەدا گوتراوە.
س، ل١٤٠، ٨ فەرد. ن–

(٢٢٤)

F.٣٢a

"شيخ لطف الله" در رديف

ڕویٚ دیم کفریٚ، ڕووی ئیمان مەگرت
دلٚ جەدین بەرشی، دین تەرسا گرت
پشت کەرد بە مەذهەب عالمان دین
ڕوو نە بوتخانە، زوننار بەست یەقین
ناقووس گرت بە دەست، ساز کوبڕا ژەند
ئیمان دا بە کوفر، دین تەرسا سەند
واتم هەی دلٚەی بیٚ پەروا چ گشت!
کیٚ نەدین بەرشی، ڕوو کەرد نە کەنیشت؟
گرتەنت بە دەست ساز نەصرانی
هەر صوب سەجدەی بوت بە ناقووس وانی!
دلٚ وات بە کەسیٚ دانا بە گشتەن
بەرشیم جە دینت، ڕووم نە کەنیشتەن
هەر سەحەر نۆشای بادەی صاف مەست
حەلقەی زولٚف دۆست زوننار بەستەی قەصت
٨ خاستەر جە سوجدەی ڕیا بەردەتەن
ڕەنج صەد سالٚەی جیٚ نەوەردەتەن

٢٢٤) سەرەڕای ئەوەی ئەم پارچە شیعرە، بە ناوی بێسارانییەوە لە دیوانی دەستنووسدا هاتووە (س، ل١٤١، ٨ فەرد)، ئاشکرایە هی ئەو نییە و "شێخ لطف الله" دەبیٚ شیعرەکەی لە ڕەدیفی شیعری پێشووی مەحزوونی وپێشووتری یۆسف یاسکەدا هۆندبێتەوە.
شێخ هەر سیٚ شیعرەکانی لەگەلٚ یەك و لە لاپەڕەیەکدا هێناوە و هەر ئەوەی لە شیعری دوا تردا، گەڕاوە تەوە سەر شێوازی خۆی و در یژەی داوە بە شیعرەکانی مەحزوونی، نیشاندەری ئەو ڕاستییەیە کە هەلٚبەستەکە، هی مەحزوونی نییە وهی "شێخ لطف الله"یە.

(٢٢٥)

F.٣٢a

محزونی

ڕێزنا جەرگم
ڕێزە ڕێزە بای! ڕێز نان جەرگم*
دوور دینی دینت، دێونا دەردم
زیا جە گەردوون، هەناسەی سەردم
پارە پارە جەرگ، چون کۆتەرەی نار
چەنی زووخ جە چەم ڕێزیا وەوار
هەر موژەم وێنەی کەلاخ کۆهسار
پاریێ جە جەرگم گرتەن نە منقار
ڕێزەی جەرگ وێم چنیم نە دامان
هەر دەم* بە سەردا، تا مەرگە سامان

٢٢٥)* لە پەراوێزدا نوسراوە: بە زووخاو تەڕبی سەزا جەرگم
س، ل١٤٢، ٥ فەرد. ن–
*** دام (؟)**

(٢٢٦)

F.٣٢b

وله

ڕەیحان بیٚ گەرد!
ڕەیحان پەل دیٚز، قەطران بیٚ گەرد!
مزدانی بۆ لیٚت واد شەبەق زەرد
مەیۆت بە میهمان زلیٚخای بیٚ گەرد
هۆر گیرۆت نە خاك، نە ڕووی سەر زەمین
مە پیٚچۆت نەچین کلاْفەی موشکین
ویٚنەی زولْف ویٚش، مەجنوون بەدەستە
بۆ مەنیۆ نەبۆت چون ئاوات وەستە
دریٚخات بریان نە ڕووی سەر زەمین
پیٚچیای نەچین کلاْفەی موشکین
رەیحان،! بەشق حەق چیٚو مەپەرسوو جیٚت:
بۆی ئەو وەشتەرەن یا بۆی وەلْگ ویٚت؟
ڕەیحان وات: چمەن چون پەرسای هەوالْ،
بە دانای داوەر، بینای بیٚ زەوالْ
٨ بە شاییٚ کەرۆ نە زاو نە مەردەن
منشان جە ئەزرەت زولْف ئەو کەردەن!

٢٢٦) س، ل١٤٥، ٨ فەرد.
ن–

(٢٢٧)

F.٣٢b

ملا طاهر اورامی در ردیف

تەلێو جە ڕەیحان پەرێشان شێوە
لاف مەدا بە بۆی زوڵف کەسێوە
مەواتش قەطرەی قەطران بێزەنان
هامڕەنگ هامبۆی زوڵف دێزەنان
من واتم ڕەیحان! زێد صارائی!
بە تۆ چ لایق لاف بینائی؟
ڕەیحان وات شەرطەن ئێمەو تۆو یار
بنیشمی وە هەم، جای بێ ئەغیار
ڕوو بە ڕووم کەرە چەنێو زوڵف دەستەت
چەنێو قیبلەگای خاص ئاوات وەستەت
ئەر خیلاف بەرشوم لاف بینائی
بماڵە نەڕووم ڕەنگ سیائی
ئێمەو گوڵ ڕەیحان هەردوو بۆ وانە
شیمێ کەردمان سوجدەی ئاستانە
بە ناڵەی دڵسۆز لالۆم لاڵ وێنە
پەی چەندێ تای زوڵف، طوغرای موشکینە
واتم: مروەتەنن شای پەری پایە!
با پەخش بۆ نە ڕووت زوڵف موشك مایە
دا، ئیمەو ڕەیحان داد وە جەستەمان
بەرشۆ بە ڕاستی بەین بەستەمان
نەکەرد درێغا،حاجەت کەرد قەبووڵ
وەردا بە وەردا دەستەی زوڵف لوول
سا، ڕەیحان نەشئەی زوڵفش خاص زانا

پەی ڕووو سیاییش ((اي والله))ش وانا
زامن بەرد وە زێد سایەی درەختان
تا بەزانو خاك، چون سیابەختان
١٤ پەرێ پێکیای لاف، وەردەش نەدامەت
ڕووسیائیش مەند تا ڕۆی قیامەت

٢٢٧) ئەم شیعرە، بە پیتی (ت) دە ست پێ دە کات و کەوتۆ تە ذ یو ئەو شیعرانەی مەحزوونییەوە کە سەرەتایان پیتی (ر)یە.
ئەوە و ئەو ڕاستییەش کە لە دیوانی بێسارانی (س، ن) دا تۆمار نەکراوە، دڵنیا مان دەکات شیعری مەلا تاهیری هەورامی‌یە نەك هی مەحزوونی (بێسارانی).
"سۆن" (ژ، ٤) و مەکەنزی (ژ، ١١) سەرجەمی شیعرەکەیان وەرگێڕاوەتە سەر ئینگلیزی و ب ناوی مەلا طاهر ئەورامییەوە چاپیان کردووە (پاشکۆی ١ و٣).

(٢٢٨)

F.٣٢b

محزونی

ڕەقیب! سیا بۆ

ڕووت بە وێنەی زوڵف قیبلەم سیا بۆ!
غەضەب جاسمان پەرێت ئەوڕابۆ
بەند بەندت بەتێخ جە هەم جیا بۆ
بە قاڵب مەردە، بەسەر زندە بای
خەریك وە خەرگاو ئەرامەندە بای!
خودا، تۆ نەکوشۆ، پەرێ خەلاصی
با خاص خودای وێت بە حەق بشناسی
بەی گهور بەیۆ پێت، تۆ جە ناسازی
هەردەم مەرگ وێت باوات بوازی
٦ سا، کە تۆ هیجران یاران صەلا بای،
کافر موطـــلەق، گیر مەلا بای!

(٢٢٩)

F.٣٢b

وله حرف الزاء*

زامنان، خاڵی

دوور زامنان دیم، جە یاران خاڵی
دەروونم جۆش دا، دڵ بە دەرد ناڵی
گەرد ڕووی زەردم بە زووخاو ماڵی
بەو تەور من گریەم جە ناو دەروونەن
عەجەب مەمانوو هەر ئەسرم، هوونەن
٤ موازوو ئەر دڵ وە گریان بیا
بیا بە کۆگای زوخاڵ سیا

٢٢٨) دوای شیعرەکەی مەلا طـــا هری ئەورامی، شێخ عە بدولموئمین گەڕاوە تەوە سەر شیعرەکانی مەحزوونی (پیتی "ر"). مێ جەر سۆن (ژ مارە ٥) هەر، ٦ فەردە کەی لێ وەرگێڕاوەتە سەر ئینگلیزی بە ناوی مەحزوونییەوە لەگەڵ دەقی کوردیدا، چاپی کردووە (پاشکۆی ١)
س، ل١٤٦، ٦ فەرد. ن–
٢٢٩) س، ل٢٥٨، ٤ فەرد. ن–
نوسخەی (ع)، ٢ فەردی یەکەمی ئەم غەزەلەی لەگەڵ دوو فەردی دیکەی تۆمار کردووە. دوو فەردەکەی دوایی، دەبێ هی پارچە شیعرێکی تر بن (ل٨٨، ٤ فەرد).
*** سەرجەم ٣ غەزەلی مەحزوونی لە دوو لاپەڕەی کەشکۆڵەکەدا هاتوون، کە سەرەتایان پیتی (ن)یە.**

(٢٣٠)

F.٣٣a

وله

زامدار دەردان

من، کۆنە کوشتەی زامدار دەردان

مەگێڵام چون چەرخ، وێڵ سەرگەردان

بەتەر سەرگەردان خەزانان کەردان

بەتەر جە خەزان دەردم خێزیان

وەڕووشان چون سەیل، ئەسرم ڕێزیان

خەزانان دێز، ڕەنگ ئاڵ گوڵ گوڵ

ئێشناشان زام، ناسۆر کەوتەی دڵ

٥ ئینبار* وێڵیی من، وەجایێ یاوان

ئەجەل پەی کوشتەم نەدارۆ تاوان

٦ ڕەفیق ناهاڵ، دۆست بێبەینەت

مەگنە شان نەوەند، مەینەتەن، مەینەت

(٢٣١)

F.٣٣a

وله

زنهار! سەد زنهار!

دڵە! پێم واتی زنهار، سەد زنهار!

بێوەفا هەرگیز مەگیرە بەیار!

بەبێ وەفایان مەبینە ئیقرار!

کەسێ بگیرە تۆ بەیار وێت

ئەو جە تۆ فێشتەر بسووچۆ پەرێت

زنهار کە سەودای کەسێت نەسەر بۆ

[ئە]و جۆیای عەشق بۆ، جە تۆ بەتەر بۆ

بێبەینەت شێوەی شێوەیان دارۆ

کەسێ سەر نەڕای بێ بەین نەسپارۆ!

٢٣٠) س، ل١٤٧.، ٥ فەرد. ن–

ع، ١٧٨، ٢ فەرد.

*** ئینبار، این بار = ئەمجارە؟**

٢٣١) س، ل١٤٨، ٦ فەرد. ن–

(٢٣٢)

F.٣٣a

وله حرف السين*

سۆز جە سۆز من، سفتەی زار بیەن
دەرد جە پەی دەردم بیٚقەرار بیەن
زامەت زویرەن جە پەی زامەتم
خەم، خەجڵ مەندەن جە خەم قامەتم
ویٚڵی جە ویٚڵیم شیٚت و ویٚڵ بیەن
جە من کۆبەکۆ، ئەڕا گیٚڵ بیەن
سا، کەسیٚ چون من بەبطەور بی پەیدا
زامەت دەردش، گشت دا بە ویٚدا
٥ تا وەختی گەردوون، گەردم دۆ بە یاد
شەرطـەن نەگنۆش کەس جەفای ئەو یاد
یە، خەیلیٚ وەختەن شاڵدا نەمانوو
زەدەی هیجرانم، هیچ نمەزانوو
٧ خۆزگە پیٚت، شەریف ڕۆشن ستارە!
چون من هیجرانت نیەن نە چارە

(٢٣٣)

F.٣٣a

وله

ستارەی سەحەر!
ستارەی شەریف، واد صوب سەحەر!
خۆزگە پیٚت هەریەند جە بورج مەی وەبەر
شۆڵەت ناستانەی کەسیٚو مەنیۆ سەر
هەر ڕۆ تەماتەن وەخت صوبحدەم
ئەو زیٚدو ماوان بوینی بە چەم
نەك بە جەستەی من ستارە سیا
دوورکەوتەی زامن، جە یاران جیا
نەپەی دین ئەو، پیٚم هەن تەمایێ
نەو زیٚدو ماوا، مەوینوو گایێ

٣٢) س، ل١٦٦، ٥ فەرد. ن–

* لەم بەشەدا، سەرجەم ٧ غەزەلی مەحزوونی (بێسارانی) و ٢ غەزەلی دیکە هاتوون کە هەموویان بە پیتی (س) دەست پیٚ دەکەن.

٢٣٣) * نە ئەو. س، ل١٥٨، ٦ فەرد. ن–

(٢٣٤)

F.٣٣a

وله

سیای بۆ عەنبەر

دوو دەستە جە زوڵف سیای بۆ عەنبەر
چەفت چەمیدەی پوڕ چین چەمەنبەر؟*
بەر ئامان جە بێخ شەوبەند دڵبەر
وەختێ بای شەماڵ مەگنۆشان نەوەند
دەور مەدا نەدەور دائرەی شەوبەند
جە تاو هجوم باد بێ ئاهەنگ
دامان شەوبەند مەگیران بە جەنگ
هەر وەخت جە جۆرشان باد ببۆ بە تاڵ
ئەودی پەخش مەبان، نە دەوران خاڵ
٦ نەشیم نە گەردن جەو زوڵفە تایێ
هەرتایی بیەن لێم بە سەودایێ

(٢٣٥)

F.٣٣a

وله

سای سەهەند سەنگ

صوبحدەم وەشەن سای سەهەند سەنگ
بلا بە شەرطـێ ڕەقیب بەدڕەنگ
نەگنۆ نەوەندت صەد هەزار فەرسەنگ
چەنی دۆست وێت بنیشی بە شاد
ویەردەی سالان، باوەری وە یاد
گا، نیاز جە تۆ، گا ناز جە دڵبەر
تۆ پەی ئەو سۆزان، ئەو جە تۆ بەتەر
هەر تا کە عومرت یاوۆ بە ئەنجام
نەسای ئەو سەنگ دا، ئەو یاری ئەییام
٦ ئێدەن سەرمایەی ئەی دونیای فانی
((ما بقی)) پووچەن ئەر چێو مەزانی

٢٣٤) س، ل١٦٢، ٦ فەرد. ن–

*** چمنیر(؟)**

٢٣٥) س، ل١٦٣، ٦ فەرد. ن–

مێجەر سۆن هەر ٦ فەردەکەی بە تەرجەمەی ئینگلیزییەوە چاپ کردووە، نموونەی ژمارە ٦ (پا شکۆی ١). مە کەنزی لە ژێر سەردێڕی (و لە [حرف السین])دا سەرجەمی شیعرەکەی بەتەرجەمەی ئینگلیزییەوە چاپ کردووە (پاشکۆی ٣).

(٢٣٦)

F.٣٢b

[وله]

ساقی! مەی داریم
ئارەزووی نۆشای جام مەی داریم
هەرشۆ تا سەحەر ناڵەی نەی داریم
پەی نۆشای جامێ ڕەنگ چون بەی داریم
سەحەر سوراحی و سوجدەی جام بەر
جەو قەی عارفان جە عەقڵ و فام، بەر
مەتەرسە جە طەعن حەسوودان بەد
جامێ مەی مەکەر جە عاشقان ڕەد
مەی، عەقیق ئاسا، نە جام تەلاّ
پەی ئاینەی دڵ، مەبۆ بە جەلاّ
ئەوسە دەور مەدەی ساقی جام نە جەم
با، جە زوڵفدا زەڕڕێو نەبۆ خەم
پەی چی ئەی مەجلیس شادی نام دارۆ
هەر کەس خەمینەن، هەبەث* مەویارۆ
بامانت ساقی! پێمان دە جامێ
تا مەر جە تۆوە بوینمی کامێ
٩ بەشق دیدەی وێت، هەریەند سەحەر بۆ
بە جۆشش نۆش مەیمان نەسەر بۆ

٢٣٦) لە لاپەڕە ٣٢دا، سێ پارچە شیعر تۆمار کراون (ژمارە ٢٣٦، ٢٣٧، ٢٣٨). ناوەرۆکی هەر سێ شیعرەکان نزیك بە یەکن. یەکەمیان لە درێژەی شیعرەکانی لا پەڕەی پێشووی مەحزوونی دا نووسراوە و سەرەڕای ئەوەی عینوانێکی بەسەرەوە نەماوە، بەلاّم بە شێوەی

ئاسایی، دەبێ (ولە) بێت. پارچە شیعری دووهەم و سێهەم هی "ئەلیاس بەگ" و "مەلا فضـل الله"ن، بەڵام لە دیوانی بێسارانیدا بە ناوی بێسارانـی یەوە تۆمار کراون (بڕوانە پەراوێزی شیعری ژمارە ٢٣٧ و ٢٣٨).

س، ل١٥٩، ٩ فەرد. ن–

* عبث.

(٢٣٧)

F.٣٣b

"الياس بيگ" در رديف

ساقی! سا، کەی؟ کەی؟
بەشق دیدەی وێت، ساکەی مەبۆ، کەی؟
جەرگم بی کەباب، ڕەنگم بی بە بەی
ئینتیزارەنان مەی باوەری، مەی!
بامانت هەریەند مەکەروو لاڵە
با مینا بنێو دەم نەپیاڵە
مەی یاقووتی ڕەنگ، دورد جەی* ستادە
ساقی سەرپەتی، کڵاو ئوفتادە
دەور بدە بە جەم، پێمەدە جامێ
تا مەر جە دەروون بەربەروو فامێ
ڕەها بوو جە دام دونیا پەرستی
مەر پێم نەمانۆ یەکژەڕڕێو مەستی
داخڵ بوو نەجەم مەجلیس مەستان
بویەروو جەدین، دنیا پەرستان
٨ با منیچ چەندێ، دەور بەکامم بۆ
سوڕاحی لەب ڕێز، مەی نەجامم بۆ

٢٣٧) ئەم غەزە لە، (نەظیـرە) یەکی شیعری پێشووە. سەرەڕای ئەوەی شیعرەکە، ناوی ئەلیاس بەگی بە سەرەوەیە دەبینین بە ناوی بێسارانـیەوە لە دیوانە دەستنووسەکەدا (س، ١٦٠، ٨ فەرد) تۆمار کراوە. ن-

* خڵتەی شەرابێکی نایابە لە گەڕەکی (جەی)ی شاری ئەسفەهان دروست کراوە.

(٢٣٨)

F.٣٣b

"ملا فضل الله" در رديف

ساقى! نالەى نەى
نالەم زگارەن وێنەى نالەى نەى
جەرگم کەبابەن، ڕەنگ ضايف چون بەى
پەى چێش پەى نۆشاى جورعەى جام مەى
تاوەس بنالۆو دڵ جە جەفاى زام
با سەرنگوون بۆ سوراحى نە جام
مەى، گوڵخونچە ڕەنگ، حەمرا چون شەفەق
ساقى بى مەى مەست، جەمين پڕ عەرەق
پێمەدە جامێ وێنەى جام جەم!
تا مەر ساکن بۆ دڵ جە بار خەم
جام مەى بەدەست، نۆشانۆشم بۆ
قەهقەهەى مينا با نەگۆشم بۆ
بنۆشوو جامى، پيم ياوۆ مەستى
بێزاربوو جە دين دنيا پەرەستى
٨ با پڕيۆ جەمەى سوڕاحى و جامم
چەندێو بگێڵۆ دەولەت بە کامم

٢٣٨) س، ل١٦١، ٧ فەرد.

ئەم شيعرەى "ملا فضل الله"، لە ڕەديفى پارچە شيعرێکى ئەلياس بەگ و ئەويش لە ڕەديفى پار چە شيعرێکى مەحزوونىدا گوتراوە کە هەردوکيان لە عەينى لا پەڕە ٣٣دا هاتوون. شيعرى ملا فضل الله بە ژمارە ١٦١ و شيعرى ئەلياس بەگ بە ژمارە ١٦٠ لە د يوانى بێسارانى (نوسخەى س)دا دەبينرێت ئەوەش هەڵەيەکى زەقە. ن–

(٢٣٩)

F.٣٣b

محزونی

سیمین بەرانەن

قیبلەم، سەر ڕوەیل سیمین بەرانەن

نازەنین شێوەی لەب شەکەرانەن

بۆی موشکین کەڵاف زوڵف عەنبەرانەن

ئەبرۆت قیبلەگای حەق پەرستانەن

قامەت قیامەت ئیمان ئەستانەن

پادشای سەرتەخت دیدە مەستانەن

بێ ڕەحمتر جە قەوم کافرستانەن

زوڵف وێنەی سونبول، جە گولستانەن

گۆنا، گوڵ تەبەق هەزار دەستانەن

گەردەن سوراحی باغ ڕچوانهن

ڕِاضیم بە ڕەضا، صونع یەزدانەن

٧ سەرتاپا بێ عەیب، لەب خەندەرانەن

سپەردەی تۆم کەرد، یاحەق! ئامانەن!

٢٣٩) لە دیوانی بێسارانی (س و ن) نابینرێ.

(٢٤٠)

F.٣٣b

وله حرف الشين*

شه‌راب گولڕه‌نگ

شه‌ڕابێم ده‌رخوان، یاقووتی و گوڵڕه‌نگ
ئه‌گه‌ر قه‌طرێوه جێش بتکیۆ وه‌سه‌نگ
سه‌نگ ده‌رده‌دار بۆ، پێش بیۆ وه‌ده‌نگ
نه‌ك ئه‌و شه‌رابێ فام جه سه‌ر به‌ریۆ**
شه‌رابێ، دڵ پێش مووشکافکه‌ر بۆ
ساقییێم ده‌رخوان ئه‌ر نه‌دۆ شه‌راب
غه‌یر جه پاره‌ی جه‌رگ هیچ نه‌بۆ که‌باب
که‌ی بۆ دۆڵی*** بۆ، جه‌ی شه‌راب، جامێ
بده‌روو به کام بونیۆ کامێ

٢٤٠) س، ل١٦٩، ٥ فه‌رد. ن−

* سه‌رجه‌م، ٦ پارچه شیعر به ناوی مه‌حزوونییه‌وه له‌م به‌شه‌دا تۆمار کراون که به پیتی (ش) ده‌ست پێ ده‌که‌ن.

** کێشی شیعره‌که ناته‌واوه.

*** دۆڵی= پڕ (تورکی)؟

(٢٤١)

F.٣٣b

[وله؟]

ستاريۆ مەبۆ واد صوب سەحەر
بەرمەيۆ نە بورج بەرز كليدەر
نوورش پەخش مەبۆ نەڕووى سەرزەمين
[ستا]رەى شەريف،جەمين مايەى خوەر
چون شرەم داران، سەر مەوزۆ نەوەر
پێچشگە (؟) شۆڵەى ڕوخسار لەيلێ
مەزانۆ پايەش بڵندەن خەيلێ
جەبێ نووريى وێش يەكسان مەبۆ، مات
بەو طەور مەمانۆ، تا بە خۆرهەڵات
٦ كەسێو ستارەى سەحەر نوور سەندەن،
فداش بام عەجەب پايە بڵندەن!

٢٤١) س، ل١٦٤، ٥ فەرد. ن–
ئەم غەزە لە لە پەراوێزى دوو هەمى لاپەڕە كەدا نوو سراوە و د يارە دواى نوو سران و تەواوبوونى لاپەڕەكە، لىٰ ى زياد كراوە ئەويش بە هۆى ئەو ڕا ستييەوە، كە لە كۆتايى لاپەڕەكەدا پيتى (س) دەست پىٰ كراوە و دەبوايە ئەميان پێش غەزەلى "شەراب گوڵڕەنگ" بنووسرايە. بەڵام هەرچۆنێك بێت، دەستخەتى شێخ عەبدولموئمين، خۆيەتى.

(٢٤٢)

F.٣٤a

"حاجی علی محمد بیگ تیلەکۆ"

در ردیف

موطریب! نەوای چەنگ
سەخت بێنەوانان، پەرێو نەوای چەنگ
ڕەهنومان پەرێ دینداران دین
[ساقی! مروە]تەن شەرابێو گوڵڕەنگ
دەوران دوو ڕەنگەن نەکەرۆ درەنگ
موطریب بکێشە ئاه نالەی نەی!
کەیکاوس کۆشی، دارا کەی بیو، کەی؟
کەمانچەی شادی بگێرە بەدەست،
دەست کەرە هوشیار، هوشیار کەرە مەست!
بابە قانوون بۆ، نەغمەی سازانت
چون ئیمشەو چەنی ساقی سازانت
٦ تا ئەی مەجلیسە، بوویارمی بەشاد
ناشادی و شادی، مەوەیەرۆ چون باد

٢٤٢) ئەم شیعرە حاجی علی محەمەد بەگ "نەظیرە"یەکە بۆ شیعری پێشووی مەحزوونی: " شەراب گوڵڕەنگ..." بەڵام لە دیوانی دەستنووسی بێسارانیدا بە ناوی ئەوەوە تۆمار کراوە:
س، ل٢١٨، ٦ فەرد. ن–

(٢٤٣)
F.٣٤a
محزونی

شای سۆسەن خاڵان
مایەی ڕێحانان، شای سۆسەن خاڵان
بەردەنش بەزێد بورج کۆسالان
دینش سەرمایەی دڵ کەردەن تالان
زوڵفش دەستەیێ بەڕەزا وەستەن
جە دیدەش دیدەی نەرگسان مەستەن
سوڵـطان سۆسەن تەخت سوڵـطانی
شیەن نە مەزهەب خاڵ موڵـطانی
گوڵان ڕەنگ ڕەنگ نازا[ر] و دڵگیر
وەفراوان نیان وە پاشان زەنجیر
نەبا، جە ناکام دوورگنا، جەلاش
نەبا وەخت سەیر، فەڕش قەدەمگاش
گایێ سەیرش بۆ، وەسەیران گوڵ
پا نەنیۆ وە بووم، بنۆ وەڕووی گوڵ
٨ شیرین، لەیلێوەن سپەردەی وەیس بۆ
چون لەیلێ ڕەنگەن، با یەکێش قەیس بۆ!

(٢٤٤)
F.٣٤a
وله

شیم نە خەیاڵان، سەیر دونیام کەرد
واتم مەر وینوو یەکێو صاحێب دەرد
ببوو بەڕێزەی خاك وەریانەش
باورۆ پەی مەرهەم، شفا جاستانەش
شار بە شار شیام، گێڵام دەربەردەر
پەرسام: کەس جە دەرد نەدارۆ خەبەر؟
٤ هەر دام بەسەردا، پەرێ جەستەی وێم
پەرێ داڕووی دەرد، جێ نەڕەستەی وێم

٢٤٣) س، ل١٦٧، ٨ فەرد. ن-
ع، ل١٦١، ٨ فەرد.
دوای شیعرەکەی حاجی عەلی محەمەد بەگی تیلەکۆ، زەنجیرەی شیعرەکانی مەحزوونی (پیتی "ش") سەر لە نوێ دەست پێ دەکاتەوە.
٢٤٤) س، ل١٦٨، ٣ فەرد. ن-

(٢٤٥)
F.٣٤a
وله

شەوان بێداریی
دەرد بیٚ هامدەرد، شەوان بێداریی
سەیل ئەسر هوون، دیدەم بەزاریی
مەنمانۆ نەڕووم ڕەنگ وەهاریی
خەیاڵ گوڵغونچان ماوەرۆ بەهەم
هەناسەم چون باد وەخت صوبحدەم
مەشکاوۆنەوە نەدیدەمەدا*
مەیان بە موژگان نەمیدەمەدا*
بە ڕوخسارەمدا مەپێکان طەبەق
جە وپەی وەدامان مەشانان وەرەق
٦ پڕ وەرەق دامان گوڵەن دەروونم
گوڵچین باغچەی دەرد مەجنوونم

(٢٤٦)
F.٣٤a
وله

شەوق شەم بەوێش پەروانەیۆزەن
جەوپەی پەروانە پەڕ نەبەسۆزەن
تاپەی پەروانە نمە سۆزۆ، شەم
پەروای پەروانە، هیچ نمەبۆ کەم
سۆزای شەم پەریٚ پەروانە، بێشۆن
وەرنە پەروانەی بیٚ شەم، سۆز جە کۆن؟
٤ وێش بە پەروانەی ئەو سۆزانە شـ[ـەن]
بیٚپەروا، پەروای ئەو یوەزانەشـ[ـەن]

٢٤٥) س، ل١٧٠، ٦ فەرد. ن–
*** مدا(؟)**
٢٤٦) س، ل١٧١، ٤ فەرد. ن–

(٢٤٧)

F.٣٤a

وله

شينم كەرۆ نەرم

واچدی بە قیبلەم، شینم کەرۆ نەرم

بەڕشتەی چاوان، بەسرینان گەرم

بانگ هوردۆم جەسەر بێپەرواو بێشەرم

زنهار! چۆی تەرمم با نەو نەمام بۆ

وێنەی بالآی ئەو نازك ئەندام بۆ

یە، بەلآی بالآی ئەو پیێ کەردەنان

عەشق دین ئەو، وە خاك بەردەنان

ئەوسە، دوو چوەی تەرمم سوراکەن

جەو درەنگەدا، لەیل خەبەردار کەن

٦ نیم نگای نازش چەنێم بکیانۆ

خەمزەش نەباڵین گۆڕم بشانۆ

(٢٤٨)

F.٣٤a

وله

شەماڵ! موداران

شەماڵ بێمروەت، چۆنت موداران؟

٢ بشۆ وەزامن وێنەی گشت یاران

واچە پەرێمان هیممەت بداران

٢٤٧) س، ل١٧٢، ٦ فەرد. ن–

٢٤٨) ئەم پارچە شیعرە، ناتەواوە. درێژەی شیعرەکە، لە دەستنووسی دیوانی بێسارانیدا (س، ١٧٣) بەشێوەی خوارەوەیە:

[هەردەم بکەران دۆعای خێرمان

کۆتا نەکەران، دڵ جە مێرمان

جە دەست ڕەقیب، بەدان بەدوەست

جەی زێدو زامن دەستوور هێمان وەست

جە جەورو جەفای چەرخ بێ بونیاد

ڕوومان کەردە چۆڵ، هەرچی باد!، باد!

چونکە بگێڵا چەرخمان بەکام

شەرطەن بنێمی سەر وەمولك شام!] (٦ فەرد). ن–

(٢٤٩)

F.٣٤b

وله حرف الطاء*

طـاف دێوانه،
طـاف شەیدای عەشق، وێڵ دێوانه
بەسۆز سەدای ڕازان تەڕانه
مەشانۆ کۆکۆ مرواری دانه
جۆشش چون ظـەریف مەحبووب دڵبەر
بەخەندە مەوزۆ مرواری وەبەر
شەو ورۆ نەغمەی سۆز و ساز پێشەن
داخۆ یەند سەودا، چە عەشق کێشەن!
٥ هەر کەس عاشقەن، پێسە جەستەش بۆ
پێسە جۆیای وەصڵ ئاوات وەستەش بۆ

٢٤٩) س، ل١٨٨، ٥ (فەردی یەکەمی، هەندێ جیاوازیی هەیە). ن–ع، ل٩٨، ٣ فەرد.

شایانی باسە فەردی سێهەمی نوسخەی (ع)، هی غەزەلێکی دیکەیە و تێکەڵاوی ئەم غەزەلە بووە.

* لە بەحری (ط)دا، سەرجەم ٢ پار چە شیعری مەحزوونی و یەك پار چە شیعری شێخ جەمالەددین (باوکی شێخ عەبدولموئمین) تۆمار کراون. دوو پار چە شیعرەکەی مەولانا فرخ پلنگانی و ملا حافظ فەرهاد، بە پیتی (م) دەست پێ دەکەن.

هەر چوار پار چە شیعری لا پەڕە ٣٤، لە باری ناوەرۆکەوە، هاوبەشن و باسی یەك دیاردە دەکەن کە ئاوهەڵدێری ((دێوزەناو)) بێت (لە پاڵنگان نزیکی بێساران)، بەڵام هەر کام شێوە بۆچوونی تایبەت بە خۆیان هەیە.

(٢٥٠)

F.٣٤b

"مولانا فروخ پلنگانی" در ردیف

مەولام بێقەرار!
سپی طاق دیم بێحەد بێقەرار
جەو ماه بەرزە، وێش مەوزۆ وەوار
تەن پارە مەبۆ هەزاران هەزار
دیسان جە گۆڵدان مەخرۆشێیەوە
چەنی داخ عەشق مەجۆشێیەوە
پەرسام: سپی طاف، مودام خەرامان!
شێت و شەیدای عەشق! بێسەرو سامان!
یە، جە عەشق کێ دەرهەم ڕەوانی؟
بێخورد بێخاو نیمە شەوانی
جە گییان یەندە گەوهەر مەسازی
پەی نیسارکێ باوات مەوازی؟
طاف نالاّ بەزار، وێش دا نەکەمەر
تەن سەد پارە بی دۆش بەرشی جەسەر
واتش یە خەیلێن جەیار بڕیانان
جەو پەی پەی وەسڵش بی سەروپانان
یەندە مەسازۆ جەتەن مرواری
مەر نەپای دۆستم بکەرۆ ساری
حەرفێش ڕێزنا، تەعجیل بەدەوان
سەر دا بە سەنگدا، ڕاهی بی ڕەوان
١١ مەولام! هەر کەسێ طالب یار بۆ
شەرطەن وێنەی طاف بێ ئیختیار بۆ

٢٥٠) ئەم شیعرە، (نەظیـرە)ی مەولانا فەڕڕوخ پاڵنگانـی یە بۆ شیعرەکەی پێشووی مەحزوونی (بێسارانی): ((طاف دێوانە...))، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، بە ناوی بێسارانـی یەوە ناسراوە. بڕوانە: س، ل٢١٢، ١١ فەرد.
مێجەر سۆن، سێ فەردی ئەم شیعرەی بە تەرجەمەی ئینگلیزییەوە چاپ کردووە. بڕوانە: نموونەی ژمارە ٧ (پاشکۆی ١).

(٢٥١)

F.٣٤b

"محزونی" وقیل "الملا حافظ فرهاد"

مەولام، دەردەشەن!
طاف دێوزەنا عەجەب دەردەشەن!
پرشنگ مەشانۆ، ڕۆی نەبەردشەن
پەرێ وەصلێ دۆست، ئاە سەردشەن
بێ دەست و پاو سەر، صاف بێ جەستە
تەن پارە پارە، دەروون شکستە
جە طاف قەڵوەزن، وێش مەوزۆ وەوار
مەگنۆ وەڕووی سەنگ، قەطرەی خۆشگەوار
زار زار مەناڵۆ چون زامەتداران
جەوپەی ڕەوانیش بەبێ موداران
مەژەنۆ نەغمەی ساز زەرباری
مەوزۆ وەکەنار سپی مرواری
جێش مەێو سەدای دەنگ نیهانی
مەواچۆ فیراق ڕاز پنهانی
دایم نسێرەن وەخت صوبح و شام
ذەوق کەسێش پێیەن، نە دارۆ ئارام
سا مەگەر وەختێ بگیرۆ قەرار
واصلێ بۆ فانی* خەڵـطان نەپای یار
بەحر بێ پایان مەدران بە خدمەت
مەوانۆ تەسبیح قادر قودرەت
عاشقێ چون طاف، ذەوق شادیشەن
مەعشووق پەرێ ئەو یا عیبادیشەن
١٢ مەولام! هەر کەسێ هاڵ طاف زانۆ
دانابۆ، عارف، هەستیش نەمانۆ

٢٥١) ئەم شیعرە لە ڕەدیفی شیعری پێشووی مولانا فەڕڕوخ پڵذگانی "مەولام بێ قەرار" و شیعری مەحزوونی (طاف دێوانە) و هەروەها شیعری باوکی شێخ عەبدولموئمین (طاف دێوەزناو)دا گوتراوە. شیعرەکە لە دیوانی بێسارانی (س، ٢١٣)دا، بە ناوی بێسارانییەوە هاتووە. بە داخەوە ناونیشانی شیعرەکە لێرەدا، ڕوون نییە و نازانرێ شێخ، شیعرەکەی بە هی چ شاعیرێك زانیوە. من بە شیعری مەلا حافظ فەرهادی دادەنێم.

* بەوەفای (؟). ن–

(٢٥٢)

F.٣٤b

جناب افاضت مآب خطابت آداب-
ابویم دام ظله

طاف دێو زەناو
بولعەجەب طافێن، طاف دێو زەناو
پەرێشان عاشق، دەوەندەن بە تاو
بێ صەبر و ئارام، بێخورد و بێخاو
نە لادێو قەرار، جە ئاماو لوان
نەدەمێو ساکن، جە دەنگ و دوان
مودام بە صەد ڕەنگ نەغمە پەردازەن
مرواری غەڵـطان پەی نیسار سازەن
نیەنەش لەحظـێو موداراو درەنگ
موغنی [؟] نەوازەن بە صەد هەزار ڕەنگ
من مەندەم حەیران ج پەشێوهاڵیش
جە بێخودی و شەوق جەلائوبالیش
پەرسام ئەرێ طاف ! دێوەزناو مەکان
جە شێوەی دێوان گرتەنت مەکان
دایمەن سەرسام عاشق شێوەنی
یە جە عەشق کێ تۆ کالێوەنی؟
واتش هەی ئەبلەی کەم فام سەرشێت
گۆش بدارەپێم تا بواچووپێت
ئەی سۆز و صەدا و ئەوی بێمەداری
ئەی چەرخ و ڕەقصە ئەی بێقەراری
ئەی گەوهەر پاشی و ئەی دوڕفشانی
مرواری سازی و نفیم نیشانی
جە شەوق و کەسێن منش کەرد پەیدا
هەم جە عەشق وێش، شێتم کەرد شەیدا
بەی گشت شێوەوە، بێقەرارەنان
پەی نیسار ئەو میننەت بارەنان
١٤ هەر کەس جەی دونیا صادق عاشق بۆ
سەرباز وێنەی طاف، دڵ موافق بۆ

٢٥٢) ئەم شیعرە باوکی شێخ عەبدولموئمین (شێخ جەماڵەددینی یەکەمی مەردۆخی)، لە ڕەدیفی سێ شیعری دیکەی مەحزوونی، مەولانا فەڕڕوخ پڵنگانی و مەلا حافـظ فەرهاددا گوتوو یەتی و هەر چواریان لە هەمان لا پەڕەی ٣٤دا هاتوون. بەڵام شیعرەکە لە دیوانی بێسارانی دا (س، ١٨٩) و بە ناوی بێسارانی یەوەیە. ن-

* ڕەقصوە(؟)

(٢٥٣)

F.٣٥a

محزونی

طەرز بێد بەتار
بێد، ئاما جواب بە زوان لاڵ،
طەرز بید چون زوڵف مەلەرزۆ بەتار
بە هەوای پڕشنگ طاف بێقەرار
نەپای (باڵووڵ كۆ)، تەخت (دەرنەشار)
وەڵگ بێد ضایف، طەرز تووڵ زەبوون
زەبوونتەر جە طەرز تای گوڵابتوون
مەلەرزۆ بەباد سەرد سەبایی
نەرووی گوڵ سوور*، صاف مینایی
پەرسام: ئەرێ بێد! دەست نشان دەست
تورك تەڕ ئەندام، سای سەهەند پەیوەست!
چێشەن درەختان ڕوشان نەباڵان؟
تۆ، سەر سەرئاوێز، ڕووی زەمین ماڵان
چون پەرسات هاڵم، پێت واچوو هەواڵ:
منیچ نەو نەمام نازك نۆ بیم
سەر طەرز لەرزان طاف لەب ڕۆییم
ناگا جە تەقدیر دیدەسیایێ
خاوئاڵوو، صوب خێز، جە ڕەم جیایێ
ئاما نەسایەم، مەخصەڵ دا، خاڵان
كۆكۆ كۆی خەرمەن خەمان دا تاڵان
١١ جەوساوە جۆیای ئەو تەتارەنان
جەوپەی سەر ئاوێز بێقەرارەنان

٢٥٣) س، ل١٩٠، ١١ فەرد. ن–
* سەوز(؟)
لێرە بەدواوە، سەرلەنوێ شیعری مەحزوونی (بێسارانی) دەست پێ دەكەن.

(٢٥٤)

F.٣٥a

وله حرف القاف*

قيبلەم! کیٚ نازوو؟
هەنیچ بەتەمای وەصلٚ کیٚ نازوو؟
داڕوو جە شەربەت ڕاز کیٚ وازوو؟
هەنیچ کی بە میٚر* بدیۆ بە جەستەم؟
کیٚ کەرۆ گوشاد زوان بەستەم؟
کیٚ بۆ بزانۆ دەروونم ڕیٚشەن
کیٚ مەرهەم زام ئیٚش من پیٚشەن؟
غەیر جەتۆ فیٚشتەر دوورەوەطەن کەسم
نیەن، نەداروو کەس فریادڕەسم

(٢٥٥)

F.٣٥a

وله

قیبلەم دیم نەدیم
خاڵت خاویٚ بی ئەمن دیم نەدیم
بە ئیخلاص نەڕای عیشقت شیم نەشیم
پەشتان باڵات جاریٚ بیم نەبیم
شوکرانەی وەصڵت وانام نەوانام
تۆ بە دۆست ویٚم زانام نەزانام
قیبلەم چون وەفات بیٚوەفایی بی
ڕەواییم جەلات ناڕەوایی بی
یاشا! هەر کەسیٚ بیٚ وەفاو بەین بۆ
گیرۆدەی غەضەب ئیمام حسەین بۆ

٢٥٤) * میٚر = میهر. ئەم پارچە شیعرە لە دیوانی بیٚسارنیدا (س، ن) نابینریٚ.

* سەرجەم، ١١ غەزەلی مەحزوونی (بیٚسارانی) کە بە پیتی (ق) دەست پیٚ دەکەن، لەم بەشەی کەشکۆڵەکەدا تۆمار کراوە.

٢٥٥) س، ل١٩٩، ٥ فەرد. ن–

کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی، ب ٢، ل٢٢٨.

ئەم شیعرە ٥ فەردییەی بە ناوی " مەلا میکایل"ەوە تۆمار کردووە. سەرچاوەی مامۆستا محەمەد عەلی قەرەداغی بۆ ئەم شیعرە، (کەشکۆڵی مەلا عەزیزی ڕیٚشاوی) بووە بەڵام گوتوویەتی لە تەنیشت ئەم شیعرە شیعریٚکی دیکەوە، ناوی "بیٚسارانی" نووسراوە (ل٢٢٥). لیٚرەدا وەك دەبینریٚ، بەشیٚکە لە شیعرەکانی مەحزوونی (بیٚسارانی).

(٢٥٦)

F.٣٥a

وله

قیبلەم جەفای تۆ
داد بێداد جە دەست جەورو جەفای تۆ
ئامان جە پرشنگ ئاماو لوای تۆ
فریاد جە خەدەنگ مۆژەی سیای تۆ
هاوار جە ئامای شەققەی شەست تۆ
داخ داخ جە قەطران دیدەی مەست تۆ
واوەیلا پەی بەژن سەڵو ئەندام تۆ
سەر تا پا بێ عەیب گوڵ ئەندام تۆ
قیبلەم ئەر مەیلت مەندەن نە دڵ دا
ساوەس پەردەی دڵ [بدە]* بە چڵ دا
٦ بتەرسە جە ئاه وەخت بێ وەختم
بکیانە مەرهەم پەی زام سەختم

(٢٥٧)

F.٣٥a

وله

قبلەم! صەفای تۆ
چێش بی نەیاوا دڵ بە صەفای تۆ؟
من چون لەیلی دیم، میهرو وەفای تۆ
جەو پەی نەپێچام دڵ جە جەفای تۆ
[وێ]نەی مەجنوون دام سەر بەجەفاوە
قانع بیم بە قەید بەستەی وەفاوە
چەند تۆنمانای جەورو جەفا پێم
من هەر جەفای تۆ واوەنا بەوێم
زوڵف تۆم سەوگەند شای صاحێب وەفا
ئەر صەد جەی بەدتەر مەنمانی جەفا
٦ من خۆ هەرمەجنوون جۆیای جەفانان*
جەنفدای لەیلی، صاحێب وەفانان

٢٥٦) س، ل٢٠١، ٦ فەرد. ن–
کە شکۆڵی کە لەپووری ئەدەبی کوردی، ئەم شیعرە ٥ فەردییە شی لە هەمان سەر چاوە وەرگرتووە و بە ناوی "مەلا میکایل"ەوە تۆماری کردووە، ب ٢، ل٢٢٩.
* ئەم و شەیە لە دە قی شیعرەکەدا نەنوو سراوە و من بە یار مەتی دە قی (کە شکۆڵی کەلەپووری...) ساغم کردووەتەوە. ٢٥٧) س، ٢٠١/١، ٦ فەرد. ن–
* لە دەقی کەشکۆڵەکە و دەستنووسی (س)دا، جەفا هاتووە بەڵام وێدە چێ ((وەفا)) بێت.

(٢٥٨)

F.٣٥a

[؟]

... ...

... دڵم (؟) ساكن وەبۆی شەوبۆت بو(؟)

نەماچان شەوبۆ جە سەر نساران

شەو، بۆش مەپەخشۆ پەی دەردەداران

٣ قیبلەم تۆ بەو ڕەنگ شەو[بۆ بنمانە]

تۆ ... ...

٢٥٨) نوسخەی (س)، شیعرەكەی لە شێوەی خوارەوەدا، تۆمار كردووە:

[قیبلەم وەشەوبۆ!

مەیل كەرجەستەم، شەویٚ وەشەوبۆ

بدەم نە دەماغ شەوبۆت چون شەوبۆ

تا دڵم ساكن بەبۆنەی شەوبۆت بۆ

مەوا چان شەوبۆ جەسەر مغاران

شەو، بۆش مەكیانۆ پەی دەردە داران

قیبلەم! تۆیچ بەڕەنگ شەوبۆ بنمانە

شەویٚ بە شەماڵ شەوبۆت بكیانە

٥ شەماڵ، بۆی شەوبۆ بە دەوان دەو

باوەرۆ پەریٚ دەردە دار شەو]

س، ل١٩٣. ن-

دوای ئەوەی غەزەلی "قبلەم سەفای تۆ..." كۆتاییی پیٚ دیٚت و شیٚخ لە كۆتاییەكەی دا بە فارسی دەنووسیٚ: ((در وقت غروب ترقیم شد))، شیعریٚكی نا تەواو لە دیٚری دوو هەمی پەراویٚزدا، دەست پیٚ دەكات. چارەنووسی ئەم شیعرەم بۆ دیاری نەكرا. نە سەرەتاو نە كۆتاییەكەی، دیار نین و ساغكردنەوەی كاریٚكی هاسان نییە.

(٢٥٩)

F.٣٥b

وله

قیبلەم! ویەردەن
حەرفێوەم جە شەست زوان ویەردەن
گۆیا جاش نەدڵ نازکت کەردەن
زوانم لاڵ بۆ! غەڵەت ویەردەن
من حەرفم پەڕێو نەصیحەت وانا
تۆ نەصیحەتت پڕ بێجا زانا
خەجیل مەندەنان جەواتەی بێجام
جەی بێجای بێحەد هیجران سەر ئەنجام
ئیسە، من پەرێو عوذر تەقصیرات
شمشیروە گەردن، ئامام وە دەرگات
چونکە من بێجای بێحەدەم کەردەن
بفەرما جەللاب بدۆم وەگەردن
وەگەرنە، حەیفەن هەی بەرگوزیدە!
بدیەی و بێجای گەدای گەردیدە
٨ تۆبە بۆ بە دەست پادشای شاهان
هەنیچ نەواچوون بێجای جە حەرفان

(٢٦٠)

F.٣٥b

وله

قیبلەم! نەخاوم
قیبلەم! چ خەیرتەن، نمەن نەخاوم؟
یاشوومی منەن، ڕەنج بەردەی لاوم
یا، تۆ ڕەنجیدەی؟ سۆی هەردوو چاوم!
مەگەر خاطرت چیمە ڕەنجیدەن
نەشەو مەی نەخاو، نەڕۆ نەدیدەن
بەشق دیدەی وێت، شەوێ جەشەوان
بورێ نەخاوم چون پەیك دەوان
٥ تا سێر تەماشای باڵات بکەروون
نەبا، داخ وەقەبر قیامەت بەروون!

٢٥٩) س-، ن-
٢٦٠) س، ل١٩٤، ٦ فەرد. ن-

(٢٦١)

F.٣٥b

وله

قیبلەم نمانا

تایێ جە گێسووش پەنەم نمانا
دین جە دەستم سەند ئیمان ستانا
وەشی ئەی دونیا هیچ پێم نەمانا
هەی داد هەی بیداد، هەی های هەی هانا!
تایێ بی بەی طـەور ستەم نمانا!
ئەر وەر دوو زوڵفان دوو دەستەی کلاف
شێخان کەبیر، صۆفیان صاف،
نە شان نە مەذهەب تەمام بێ دینان
ئیمان مەوەرشان زوننار مەبینان!

(٢٦٢)

F.٣٥b

وله

قیبلەم! سەردەنی

دیارەن بەڕاست، مۆیەت سەردەنی
یام خەیاڵ بە جای هەنیچ بەردەنی
یان دەست جە بەینەت کۆتا کەردەنی
یا، بەدیی بەدان، بەد نەڕات بەردەن
یاهو بێ مەیلی، دەست کۆتات کەردەن
وەرنە، یانی چێش، بینایی چاوان
وەستەنت وەبێز، بەندەی بێ تاوان
گونای تۆ نییەنن دەوڵەتم چەفتەن
ستارەم جە ناو ستاران کەفتەن!

٢٦١) س-، ن-

کە شکۆڵی کە لەپووری ئەدەبی کوردی، بە ناوی (مەلا میکائیل) ەوە هێناو یەتی (ب ٢، ل٢٣١). سەرچاوەی نووسەر کەشکۆڵی ناوبراویش هەمان کەشکۆڵی مەلا عەزیزی ڕێشاوی بووە.

٢٦٢) س-، ن-

(٢٦٣)

F.٣٥b

وله

قیبلەم! چێو ما چۆ کەرەهەن صەڵات؟
باڵات بنمانە واد صوب صەڵات
٢ تا صۆڤ وینۆ ئەو قەد و قامەت
((قد قامە)) وا چۆ تاڕۆی قیامەت!

(٢٦٤)

F.٣٥b

وله

قیبلەم! دووریت بام
قیبلەم! بەفدای وەطەن دووریت بام
تاسەی ئینتیظار سەخت زەروریت بام
لوای ناڕەضای بێ دەستووریت بام
یەند واتت مەلۆ، ئاخر کەردت ڕاست
جەکەم لوطفی وێت هیممەتت نەواست
قیبلەم! بەلوان، دڵم نمەواست
قیسمەت و نەصیب یاکەردش بەڕاست
دەروونم بایر* گڕان مەگڕیۆ
عەذاب سەختەن یار جە یار بڕیۆ
قیامەت ئەوسان بەڕووی دنیاوە
یاران جە یاران جیا مەیاوە
٧ جە ((لوح المحفوظ)) نویسیان پەرێم
یە، گشت دووریی تۆ، سزا مەدۆ پێم

٢٦٣) ئەم شیعرە، ناتەواوە (؟)
س–، ن–
٢٦٤) س–، ن–
* بە ئایر.

(٢٦٥)

F.٣٥b

ولە

قیبلەم! دڵ، تاسە
دڵ، ئەمشۆ خەیاڵ تۆش کەردەن تاسە
تاسەی پوڕ ئەندێش، ویر وەسواسە
وەسواسەت بڕی جەمن هەناسە
شادیم دا بە طاف دەریای ستەمدا
دڵ، مەند نەگێجاو قەڵوەزەی خەمدا
خەم، نیشت وێنەی نێش عەقرەب بەجەرگم
جەرگم بی کەباب تکیا وەبەرگم
بەرگم چون سفتەی مەندەی هەواران
شەماڵ داش نەبورج بەرزە دیاران
بەو دوو پارەوە، دۆد ئەنگێزنا
ڕۆشنی نەرووی سەما بێزنا
٧ بێزنا شادی و ذەوقم جەنۆ وە
دڵ، بەندەن نەفەوق کۆی (داڵەهۆ)وە

٢٦٥) س-، ن-
س، ل١٩٥، ٦ فەرد. ن-

(٢٦٦)

F.٣٥b

وله

قیبلەم! گرفتار

دڵ، بە جەفای تۆ بیەن گرفتار

هیجرانت بەو تەور وەنەم کەردەن کار

مات بێدەنگم چون نەخش دیوار

نە، زوان یارەن چەنیت کەرۆ ڕاز

نەهەن دەلیلێو عەرضکەرۆ نیاز

نەگۆش نەزداوەن بژنەوۆ دەنگت

نە چەم نوورش هەن بوینۆ ڕەنگت

نە، کۆتا مەبۆ هەناسەی سەردم

نە، تۆ مەزانی بە هاڵ دەردم

٦ خەریکم بەی طەور جەفای سەختەوە

بەی طاڵەی بەدبەخت، مەجنوون نەخشەوە

(٢٦٧)
F.٣٥b
[وله؟]

کەم خدمەتیم چیش؟
دریٚغ بزانام کەم خدمەتیم چیٚش
جە چیٚش خاطــرت جەمن کەردەن رِیٚش
ئەگەر دیدەم بۆ، کۆرکەروو بە پیٚش
دریٚغ بزانام عوزرو تەقصیری (؟)
حەقەن یا ناحەق [خەشم و زویری]
پرسە (؟) ئەر گونا وەنەم کەری بار
یەن سەر یە شم شیر، بە طـــە ناف، یەدار!
٥ [قیبلەم! یە حەیفەن میٚڵ تۆ شایی؟]
بگیرۆ نە دلْ، خەشم گەدایی

(٢٦٨)
F.٣٦a
وله حرف الکاف*

کەسم! کەسان بە
کەسم! کەسیٚ بە، دوور جە کەسان بە!
بیٚزار جە هامسای خار خەسان بە!
تیر ناو دیدەی بەد نەفەسان بە!
کەس کەسانیم تۆش پەی کەسەنی
چیٚش کەروو بەکەس؟ کەس تۆش وەسەنی
٤ سپەردەی پاشای بیٚکەس بۆ کەسیت
با هەر ** کەسیٚو بۆ، تۆ فریادرِەسیت

٢٦٧) س، ل٢٠٤، ٥ فەرد. ن–
٢٦٨) س، ل٢٠٢، ٤ فەرد. ن–
* تاقە یەك پارچە شیعر لە بەحری (ك)دا تۆمار کراوە.
** گەلیٚك بەووردی لەنیٚوان (هەر) و ((کەسیٚو))دا نووسراوە (پەی).

(٢٦٩)

F.٣٦a

وله حرف اللام*

لێت دیار مەبی

قیبلەم! ئەر دەروون لێت دیار مەبی

...ـە ئەر دڵت سەنگ خار مەبی

مەواتت، شاباش جەی سیابەختە!

چۆن دارۆ طاقەت ئەی زام سەختە؟

بلا سفتەی دڵ نمەوینی وێت

باوەڕ نەداری دڵ واچۆ پەرێت

تۆ خودا نەترس، پەنەت نیەن ڕام

من سفتە دەروون نەداروو ئارام

جە دوور مەوینە سفیدمان بەرگم

سەر نەدەرووندا، لەت لەتەن جەرگم

٧ مەر، هەر خوداوەند کەرەم بێشمار

یا، ڕام بەتۆ دۆ، یا بە من قەرار

(٢٧٠)

F.٣٦a

وله حرف المیم*

مەخێزنۆ وەی

نیم نگای نازش مەخێزنۆ وەی

موژەش مەکەرۆ ڕیشەی گیان پەی

[سـ]ـفتەی دڵ مەدیت بێقەرار مەبی

دیدەش مەواچۆ بەمەستانن مەی! مەی!

زوڵفش سونبوڵات جە یەك تۆرەنان

ڕەنگش ڕووی گوڵان، تەمام شۆرەنان

مەزانۆ بەرەنگ لاڵ بە دەخشان

لە بانش جارێ ڕەنگش پێ بەخشان

ئەر پەرسۆ خەمزەش یەچ گارێوەن؟

سا، ما چا یە طار گاز مارێوەن!

٦ خەمزە ئێد بە گاز مار کەی مەمانۆ؟

ئێد گیان مەبەخشۆ، ئەو گیان مەستانۆ

٢٦٩) س-، ن-

* تەنیا ئەم غەزەلەی مەحزوونی بە پیتی (ل) دەستی پێ کردووە.

٢٧٠) س، ل٢١٤، ٦ فەرد. ن-

* پیتی (م): سەرجەم ٦ پارچە شیعر.

(٢٧١)

F.٣٦a

وله

من، دڵیٚ سفته
من، دڵیٚ داروو، زوخاڵ سفته
به سه‌نگ سزا، هاریاو که‌فته
گشت نه کۆڵ زووخ ده‌روونم ڕه‌فته
ئه‌وه‌ند سۆزیان چه‌نی ئاخ ئووخ
تێدا نه‌مه‌نده‌ن ژه‌ڕڕیٚ نه‌م جه زووخ
٤ که‌مته‌ر زووخاویٚ ده‌روونم دارۆ
ئه‌ویچ جه دیده‌م چون سه‌یل مه‌وارۆ

(٢٧٢)

F.٣٦a

وله

من، ده‌ردێم پێوه‌ن جه دووری خێزان
صه‌دبار جه‌فای ده‌رد ڕووی مه‌رگش بێزان
ده‌رد مه‌رگ، ساتیٚ جه‌فاش مه‌مانۆ
ئێد هه‌ر سات* مه‌رگێم په‌نه مه‌نمانۆ
فدای که‌سیٚ بام دووریش ده‌د مه‌رگ
بێزنان که‌رده‌ن، ڕێزه ڕێزه، جه‌رگ
٤ فدای که‌سیٚ بام دووریش، ناو دڵ
که‌رده‌ن به زوخاڵ، شه‌نده‌ن وه‌رووی گڵ**

٢٧١) س، ل٢١٥، ٧ فه‌رد. ن–
نوسخه‌ی (س) ئه‌م چوار فه‌رده و ٣ فه‌رد له پارچه شیعری دوای ئه‌وی، به سه‌ریه‌که‌وه هێناوه و وه‌ك یه‌ك پارچه تۆماری کردوون. ناوه‌رۆکی ئه‌م دوو پارچه شیعره له یه‌ك نزیکن و بۆ ئه‌وه ده‌بیٚ یه‌ك غه‌زه‌ل بن، به‌ڵام له هه‌مان کاتدا هه‌ندیٚ جیاوازیشیان هه‌یه. یه‌که‌میان باسی دڵ ده‌کات و دووهه‌م باسی ده‌رد. من وام به‌باش زانی شێوه‌ی که‌شکۆڵه‌که تێك نه‌ده‌م و تۆژینه‌وه‌ی زیاتر بۆ ئه‌و که‌سانه دانیم که خه‌ریکی ساغ کردنه‌وه‌ی دیوانی بێسارانین.
٢٧٢) س، ل٢١٥، ٧ فه‌رد. ن–
*** له که‌شکۆڵه‌که‌دا، ((ساتیٚ)) نووسراوه.**
**** بڕوانه په‌راوێزی پارچه شیعری پێشوو.**

(٢٧٣)
F.٣٦a
ولە

مەبۆ نەبۆش ژەنگ
ئاینەی عاشق مەبۆ نەبۆش ژەنگ
هەم نەبۆ مایەی یەکڕەنگیش دوو ڕەنگ
هەم نەبۆ جە جەور جەفای نەنگ بە تەنگ
بەوێنەی مەجنوون یەکتا بەندە بۆ
نەقشێونیش نەڕووی دڵ نەکەندە بۆ
تا بۆ، شەو وڕۆ هەر ئێد بۆ کارش
شەو بە زوڵف زانۆ ڕووبەڕووی یاش (؟)
٥ هەرکەس دەرد عەشق بەطەور مەویارۆ
شەرطەن پێش ماچا: مایەی نوور دارۆ

(٢٧٤)
F.٣٦a
ولە

ماڵووم بوو جەلای دووروەطەنانم
((باللە)) جە گرۆی گڕ وە تەنانم
یەکسان زوخاڵ نیم، ساکن بو جە ئێش
هەزار مەن بەئێش زووخ مەتکیۆ جێش
بڵێسەی گڕم بەرزەن وەباڵا
ڕۆشن چون گڕ کۆی شەو هەور ئاڵا
٤ جە تاو گڕ زووخ مەزیۆم جە زامان
جە زام سۆڵ بەستەن وە دەور دامان

٢٧٣) س، ل٢١٦، ٩ فەرد. ن–
لێرەشدا، نوسخەی (س)، ئەم پێنج فەردە و چوار فەردی غەزەلی دوای ئەی پێکەوە هێناوە و کردوونیەتە یەك پارچە شیعر. لام وایە ئەم دوو پارچە شیعرە باشتر بێت لە یەکتر جیا بکرێنەوە و شێوەی کەشکۆڵەکە بپارێزرێ.
٢٧٤) س، ل٢١٦، ٩ فەرد. ن–
بڕوانە: پەراوێزی پارچە شیعری پێشوو.

(٢٧٥)

F.٣٦a

[وله؟]

میرزام! خێزائیی
بەکەمانەوە سەحەر خێزائیی
ئوستاد "سەعدی، وەقاص" بێزائیی
[پەڕوباڵ بەتیر] شەستش ڕێزائیی
هەزار کەس چون من بەو زامە مەردە
٤ ئەر صەدگیان تەسلیم خاك پاش کەردیم
خاص بی یادگار، پەیکانێ بەردیم!

(٢٧٦)

F.٣٦a

[؟]

گەردوون بەردەنم
ڕاستەن سوجەدی دەیر تەرسا بەردەنم
مەی نەپای [مەنبەر مەسجید وەردەنم]
[تەجد]ید مەذهەب عیسا کەردەنم
هەر تیرێ یەکجار سەد زامم کەردە
[فەتوای بەرەهمەن گرتەنم نەدۆش]
[دینم] دان بە مەی جەلای مەیفرۆش
گرتەنم نە دۆش خەرقەی ڕەهبانان
کێشانم جاڕووی دەور بوتخانان
ئێنە گشت جەوەخت نادانیم بینەن
فەصڵ مەستی و عەشق جەوانیم بیەن
ئیسە، ها جە گشت پەشیمانیم بەرد
فەسڵ مەستی بۆ جەوانیم ویەرد
وادەی پیریمەن، یاوانم نۆبە
نۆبەی تۆ بە مەن، کەرەمدار! تۆبە!
٨ ئومێدم بە تۆن، وەنەم نەگیری
بووەیری نەجورم وەخت کەم ویری

٢٧٥) س، ل٢١٧، ٨ فەرد. ن–

٢٧٦) س، ل٢٠٣، ٨ فەرد. ن–

ئەم شیعرە بە پیتی (گ) دەست پیٚ دەکات و لە شویٚنی خویدا نییە. من دووری نازانم هی کەسیٚکی دیکەی غەیری "مەحزوونی" بیٚت. ناتەواویەکانم بە یارمەتی نوسخەی (س) ساغ کردووەتەوە.

(٢٧٧)

F.٣٦b

[وله حرف النون؟] *

ناواك نیانان، ئەوەند پەیکانان {؟]
خەریك مەندەنان پەی جای پەیکانان
هلا (؟) زەبوون دلٚ مەدیۆ پیٚشدا
پەیکان بە پەیکان مەدران تیٚشدا
جگەر هوو؟ جەستەش تەمام هووناوەن
هووناوش نەچەم جاگیر خاوەن
داد گەرنیان چون نەزان هالاٚن
جە زام ناواك دلٚبەر مەنالاٚن
٥ ئەر صەد جەی بەتەر وەگیانم زامەن
شیرین تەر جە گیان شیرین جەلامەن

(٢٧٨)

F.٣٦b

وله

نالٚەی دەردەدار بیٚ ئاخ نمەبۆ
دەروون عاشق بیٚ داخ نمەبۆ
عاشق، تا دەمیٚ جەفاش نمەبۆ
بیٚ جەفا، هەرگیز سەفاش نمەبۆ
گولٚ جە گولٚستان بیٚ خار نمەبۆ
بلٚبلٚ جە عەشقش بیٚزار نمەبۆ
هەر کەسیٚ عەشقش ڕەفیق نمەبۆ
واصلٚ طەریق حەقیق نمەبۆ
تا مەجاز، نیەن، حەقیق نمەبۆ
بیٚ مەجاز، حەقیق تەحقیق نمەبۆ
لیٚوەیی مەجنوون، بیٚ لەیل نمەبۆ
کۆکەنی فەرهاد بیٚ مەیل نمەبۆ
هەر کەسیٚ بە عەشق دلٚشاد نمەبۆ
دەر خەیر پەریٚش گوشاد نمەبۆ
٨ مەحزوونی عاشق بیٚ یار نمەبۆ
عاشقان بیٚ یار، مەدار نمەبۆ

٢٧٧) * سەرتای ئەم شیعرە نادیارە واتە ناونیشانەکەی بە باشی ناخوێنرێتەوە. بە بڕوای من ناونیشانی شیعرەکە، دەبێ (ولە حرف النون) بێت واتە لە کۆتاییی پیتی (م)دا، پیتی (ن) دەستی پێ کردبێت.

بەم شیعرەوە، سەرجەم سێ پارچە شیعری ئەم بەشە، بە پیتی (ن) دەست پێ کراون.

(س) و (ن)؟

٢٧٨) س، ل٢٢٤، ٨ فەرد. ن–

ع، ل٨٠، تەنیا فەردی پێنجەمی ئەم غەزەلەی تۆمار کردووە.

ئەم شیعرە، یەکێکە لەو (مستند)انەی من پشتم پێ بەستوون بۆ ئەوەی "مەحزوونی" و "بێسارانی" بە یەك کەس بزانم (بڕوانە سەرەتا). فەردی کۆتایی غەزەلەکە (مەحزوونی عاشق...) لە پەراوێزی لاپەڕەکەدا نووسراوە واتە دوای ئەوەی فەردی چوارەم لە ستوونی یەکەمدا تەواو دەبێت، ئەم فەردە دەچێتە پەراوێزەوە. بەم پێ یە، دەتوانین لەنێوان فەردی چوارەم و پێنجەمدا جێگەی بکەینەوە. هەمان شێوەکار، لە نوسخەی (س)دا دەبیندرێ بەڵام من بە هۆی نازناوی "مەحزوونی"یەوە، باشترم زانی ئەم فەردە بە (مقطع)ی غەزەلەکە دابنێم و بیخەمە کۆتاییەوە گەرچی وا هەیە ئەم کارەم زۆریش بە ڕێ و جێ نەبێت.

(٢٧٩)

F.٣٦b

وله

نەداروو طانە

نەداروو تاقەت توانای طانە

بەوێنەی مەجنوون وێڵ دێوانە

مەشوون وەچۆڵێ، مەسازوو یانە

پەی وێم مەورازوو مەگێروو نەکۆڵ

یەك سیاسەنگێ مەنیوو نەباڵین

تەك مەدوو پێوە، پەرێو شەو ناڵین

پەی ویم مەگێڵوو سەروەش نەکاوان

مەرمەلان مەردەن بەیدیش ماوان

٦ خاوەم بەڕاحەت گەشتم بەدڵواز

نە زانان* ڕەفیق، نە ڕەقیب هامڕاز

(٢٨٠)

F.٣٦b

وله حرف الواو*

وەڵگ گوڵ ڕێزەن

جەمین جە خاصی وەڵگ گوڵ ڕێزەن

زوڵف، وەنەوشەی دێز، بۆ، عەنبەر بێزەن

موژان وەی ئالوود، دەرد دڵ خێزەن

بەرگ تەن جە وەڵگ درەختان چۆڵ

لەب لاڵ وەی ڕەنگ ساحیب ڕاز تەڕ

دەهەن سەدەفین، جە صاف شەربەت پەڕ

باڵا، وێنەی سەڵو مەجنوون خەریدە

تێخ باخەوان نەزان نەدیدە

٥ سپەردەی وەیس بۆ، خاص مایە دارۆ!

مەجنوونێ چون من نەسایە دارۆ

٢٧٩) س، ل٢٢٣، ٦ فەرد. ن–

*** لەژێر ئەم وشەیەدا، (ڕاضی)ش نووسراوە، واتە: (نەڕاضی ڕەفیق، نە ڕەقیب هەمڕاز)**

٢٨٠) س، ل٢٣٠، تەنیا فەردی یەکەمی شیعرەکەی تێدایە. ن–

ع، ل١٦٩، ٦ فەرد. بەڵام دوای فەردی پێنجەم، نووسراوە ((تمت)) و وا دەردەکەوێ فەردی شەشەم، هی غەزەلێکی دیکە بێت.

* سەرەتا پیتی واوە و سەرجەم ٥ شیعر لەم بەشەدا تۆمار کراون.

(٢٨١)

F.٣٦b

وله

وەیس سایە فەڕ!
وەیس قەرەنی، سایە دار فەڕ!
صاحێب موعجیزات، شاه نێلووفەڕ!
داڕۆی گشت دەردان، ئەشیای بەحرو بەڕ!
نوورت نە ئالەم حەق کەردەن سابق
ئاشکرا بیەن چون صوبح سادق
خەییات خاوان فرشتە ڕەنگان
ئەشەد پەروەران، خاطر بەتەنگان
وەنەوشە بوان، عەنبەرین خالان
تەمام ئاستانەت، گشت سەرەوالان
پەی وایە و مراد هەر تۆشانەن لاف
جەوبۆ نە مەیان یەك یەك وە طەواف
وایە شان تۆنی، تۆ شان هیممەتەن
دایم زوڵفە شان جاڕووی کەممەتەن
شەو، بە مناجات، بە مێر دوعاکە
مراد گشتێن بە خەیر ڕەواکە
٩ فدای میشکۆی بەرز سایەت بام
خاك ئاستانەی گرانمایەت بام!

(٢٨٢)

F.٣٦b

وله

وەشی ویەردم
ئاخ، کۆن وەشی وەخت سا(؟) ویەردم!
کۆن ئەو دڵ باسیر* ناوەکان کەردم
کۆن هووناو جەرگ چون شەربەت وەردم
کۆن بێداریی شەو، تا صوب مەنمانا
دڵ زووخاو مەدا، موژگان مەستانا
کۆن ئەو سەرداو سەبر بە ساڵ و ماهێ
قنیاتم مەکەرد بەنیم نگاهێ
٥ بیەنان بە سەنگ کۆنە هەواران
پەی تەمای سایەی چەتر چناران

٢٨١) س–، ن–
٢٨٢) س، ل٢٣١، ٥ فەرد. ن–
* بە ئەسیر.

(٢٨٣)
F.٣٦b
ولە

[وەبان دیدەم!]
وەبان دیدەم علیك السلام!
وەش ئامای وەخەیر، هەی بەر گوزیدەم!
جاڕووی جای پاتەن موژەی نەمیدەم
((سەلام)) یانی های ئەیمەن بە جە من
سا، چۆن بوو ئەیمەن؟ موژات مەتاش ون؟
زوڵفت بە ناواك كوشەندەی دیدە
[پابەستش كەردەن]، هەی بەرگوزیدە!
[یا بە شەست تیر كەمان ئەبرووت]
((باللە)) بیەنان ضایف تەرج[ـە مووت]

(٢٨٤)
F.٣٧a
ولە

ویاران [جەبەی]
ڕوخسارم زەردیش ویاران جە بەی
پیاڵەی دیدەم پڕ كەردەن جە مەی
[ناڵەی] ئینتیظار مەكێشوون چون نەی
ڕێزەی جەرگ وێم كەردەن بە كەباب
یەكە باب، یەمەی، یەنەی، یە شەراب!
گەرمەن مەجلیسم، سەڵو خەرامان
قەدەم ڕەنجە كەر، مروەتەن، ئامان!
ئەر ناری تە شریف، سزام سەختەن سەخت
ئەویچ دوور نیەن جە بەدبەختی بەخت

٢٨٣) س، ل٢٣٢، ٨ فەرد. ن–
٢٨٤) س، ل٢٣٣، ٦ فەرد. ن–

(٢٨٥)

F.٣٧a

ولە حرف الهاء*

هەبلێ جام جەم
ڕەونەق نمانا وێنەی جام جەم
ئاینەی صافش وەختێ دیم بەچەم
شادیم بێحەد بی، خەمان جەلام کەم
دوو وا دوورش بالاّ نمانان
بە ڕەقصان مەبۆ خەزان وەدامان
... ...ن جەلا دانەوە
... ...بی بەهەشت مەڕەقصانەوە
خەزان چەنی توولێ تەرك نەونەمام
دیارەن نە گولێ (؟) چون دڵبەر نەجام
جە جوور وەطەنیش گولاّو مەنمانۆ
طافش مرواری کۆکۆ مەشانۆ
قەطرە مەپێکۆ نەپای "پاوەشار"
داخ مەنیۆ نە طاف سەرچەشمەی کەنار
مەیدان وەراوەر، گوڵبەغچەی ڕەزان
طاف لەب ڕوان، تەماشای خەزان
یەند ئاهووی تەتار موشکنافشەن
سەحەر عەزم سەیر لێو طافشەن
مەشان، مەکەران پەرێ مەخصەڵ مەیل
هەر گوڵەن مەبو جە مووشکناف کەیل
١١ هەبلە کەسێوەن ئەر چەند خەم دارۆ
گشت بە دین طاف هەبلێ نەوبارۆ

٢٨٥) س–، ن–

*** سەرجەمی پیتی (ه)، ٦ پارچە شیعرن.**

(٢٨٦)

F.٣٧a

وله

هیجران زام کەردەن
هیجران وەگیانم هەزار زام کەردەن
رەنگم چون خەزان ضـایف و زەردەن
[هەر؟] دەم جەنۆوە ڕوم ڕۆی نەبەردەن
جە دوود ئاهم، ئاڵەم خەمینەن
بەسر* خەم دایم دیدەم نەمینەن
چون هیجرانییان، خەمیدەن بەژنم
شادیم هەر شینەن سیاوەن ڕەژنم (؟)
چونکە بەی تەورەن جەفاکێشانم
با مەرگ بۆ مەرهەم پەرێ ئێشانم

٢٨٦) س، ل٢٣٥، ٤ فەرد. ن–

*** بە ئەسر.**

(٢٨٧)

F.٣٧a

وله

هیجران نێشش دا
هیجران وەگیانم هەزار نێشش دا
نێش زامەتش ئەوەند ئێشش دا
ئێش وەخت مەرگ گیان کێشش دا
هیجرانش بەو تەور جاگرتەن نەتەن
مەکۆش؟ گیان کەرۆ جەتەن دوورەتەن
٤ من هەم پەی ڕازیم گیانم شۆ بەباد
گ‌یان هیجران کێش، کێش پیێ مەبۆ شاد؟

(٢٨٨)

F.٣٧a

وله

هیجران دار، وێم
دایم تەن زوخاڵ، هیجران دار، وێم
ڕەنگ زەرد زەبوون، دڵ ئازار، وێم
چون زامەت داران، زەدەی مار، وێم
بەنێش نێشتەر، دەروون ڕێش، وێم
تا بە ڕۆی مەردەن، هیجران کێش، وێم
بە زووخ زامان دەروون کەیل، وێم
سۆزان پەی مەجنوون، پەریێ لەیل، وێم
٥ دەیری ئەر بەد گێڵ، مەنزڵ بەڕ، وێم
بەسر* غەم دایم، دیدە تەڕ، وێم

٢٨٧) س، ل٢٣٢، ٤ فەرد. ن–
٢٨٨) س–، ن–
*** بەسر= بە ئەسر.**

(٢٨٩)
F.٣٧a
وله

هووناو وەشتانەن
بێ تۆ، جە دیدەم هووناو وەشتانەن
وە بالاّم کالاّی هیجران پەشتانەن
نە یە واد وەخت سەر گوزەشتانەن
ئەوەند نەمەردام حەسرەتا! جارێ
بکەرداش گەردشت گەردوون وەکارێ
ئێمەو تۆ هامڕاز، شەوێ تا بەڕۆ
جەشەو دا بینام خاوێ خەیر جەتۆ
گائیۆ سەرگوزەشت، گایێ شیرین ڕاز
گا گا جەتۆ ناز، گا جە من نیاز
٦ ئەوسە، ئەر ماما مەرگێ جەودەمدا
[بـ]ـۆڵەم مەشانا وەیانەی خەمدا
٧ سایەی لوطـف حەقش، بۆ بە سەر سایە
ئێمەیش بوینمی جە سایەش، وایە!

(٢٩٠)
F.٣٧a
وله

هەمسا یەمانەن
تووله نەمامێ هەمسایەمانەن
ڕێزەی ڕازش گەنج، پورمایەمانەن
سای گوبای بالاّش سەر سایەمانەن
هێمای، نەوتوولەن، نەو خێز نەمام
هیچ کەس جەسایەش نەیاوان بە کام
[گو] شایەندەی ڕاز دەست قودڕەتەن
جە نوور سرشتەن، حۆری جەننەتەن
دیهقان صەنعەتەن جەسەر چەشمەی ناز
ساختەی سەر ئەو، دوور بۆ جە بەدواز
یاشا! ئەی نەمام دوور جەئافەت بۆ
بالاّش سپەردەی ئایەی ڕەحمەت بۆ

٢٨٩) س، ل٢٣٩، ٦ فەرد. ن−
٢٩٠) س−، ن−

(٢٩١)
F.٣٧b
وله حرف الیاء*

یەك ڕەنگ زەنگی
موژگان هەزار نێش، یەك ڕەنگ زەنگی
هەر یەك ڕیشەی دڵ، بە چەنگ جەنگی
مەكێشان، ماوران، نەڕووم دوو ڕەنگی
میحراب ئەبرۆی دووتاش تاق بەستەن
پشت چەند میحراب مەجلیس شكەستەن
هەركۆ میحرابێ نەسەرزەمینەن
[گ]شت پشت نە قیبلە، ڕوو نە جەمینەن
[دەهان پی؟] بێمار شفا پێمانە
[طـاق] ئەبرۆش كەردەن بە بێمارخانە
زوڵفانش هەریەند بەباد مەلەخشان (؟)
عومرێ مەستانان، عومرێ مەبەخشان؛
٧ كەسێن كەسێوە، شیرین گیان وێش
نە پاش وێنەی زوڵف ویش بسپارۆ پێش

(٢٩٢)
F.٣٧b
وله

یاشا! سەبووری!
مەر تۆ بدەری سەبر سەبووری
تۆ بەری عیلاج دەرد ڕەنجووری
وەرنە نە دارەن تاقەت دووری
ئاداب كێش دەرد، زامن دووریم
پەشێوحاڵ پەی دین ئەو جەمین نووریم
٤ دووركەوتەی وەتەن، دوور وولاَتەنان
خەم كێش خەم بار، خەم خەلاتەنان

٢٩١) س–، ن–
* بەحری یاء: ٤ پارچە شیعرن.
٢٩٢) س–، ن–

(۲۹۳)

F.۳۷b

وله در سئوال

یۆسف! دارائی
جە خەزێنەی خەم، تەمام دارائی
پەردەی دڵ بەگاز ستەم خارائی
پەی چێش؟ پەی نەدین دیدەی صارایی٘
صارائی، بیٚهۆش سارییت کەردەن
داخ دەوای مەرگ وەپێوار بەردەن
نەکەوتەن بەکەس، بە هیچ زمانیٚ
هاڵ زان مەزانۆ، نە گشت هال زانیٚ
هاڵ زانیٚ بدیۆ بە جەستەو هاڵت
زوخاو بە کۆ بۆ، چون کۆی زوخاڵت
بیٚدەرد چێش زانۆ، چێش بە تۆ ئامان
چێش بەردەن جەلات، صارایی سامان
ئومێد هەن بەو کەس بانی کارانەن
سەرمایەی سەودای دەردە دارانەن
صارایی بیٚ تۆ صاراگەرد نەبۆ
جە گەرمی مەیلت، مەیلش سەرد نەبۆ
ئەر صاحێب وەفان چەنێت تا بەسەر
زامت، ڕۆبەڕۆ نمەبۆ بەتەر
هەردەرد دووریش مەدۆ ئازاریٚ
هەم خاصەن ئازار پەی بەینەتداریٚ

۲۹۳) س–، ن–

ع، ل۹۹، ۱۲ فەرد.

لەم شیعرەدا، مەحزوونی (بێسارانی) ڕووی پرسیار دەکاتە "یۆسف" ناوێك. پارچە شیعری دوا یی لە هەمان لا پەڕەدا، وەڵا می "یۆ سف یا سکە"یەو بەم پێ یە، دە بیٚ پر سیاری مەحزوونیش ئاراستەی "یۆسف یاسکە" کرابێت. بەدا خەوە، ئەم لاپەڕە یە زیانی زۆری پیٚ

گەیشتوە و ساغ کردنەوەی شیعرەکان هاسان نییە. وا هەیە لە نووسینەوەیاندا تووشی هەڵە هاتبێتم. خوێنەر دەبێ زۆرتری لێ ورد بێتەوە.

(٢٩٤)

F.٣٧b

یوسف یاسکە در جواب

مەولام! پڕ جەدەرد
نەوازش نامێو پڕ جەداخ دەرد
باد ئاوەرد چەنی هەناسان سەرد
پەی من بی بە کۆی گەنج باد ئاوەرد
تێدابی دەرمان بێدەرما[نێو من]
تاوەنا ئەسرین بێسامانیو من
بۆ سام و ماڵام نەدەوران زام
زام کەچگەردیی چەرخ مینا فام
بەڵێ تۆ سوڵـطـان تەخت هیجرانی
قەدیم دەردەدار، دوور جەدەرمانی
پەی ئازمایش سارائی بەینەت
چ عەجەب جە کۆی کان کۆی مەینەت
ئەو جەمن بەتەر پڕ مەوج هوونەن
سوودش، سەرمایەی لەیلیٚو مەجنوونەن
مەر نەشنەفتەنت ئەودالاٚن وێڵ
پەی دۆست مەگێلاٚن یەکتا پۆستو پێڵ؟
ئەر نەبۆ کەشش جە کۆی دۆستەوە
کەی مەبۆ کۆشش وە کەڵپۆستەوە؟
یە، دوو کوورەی گەرم بەرز سۆزانەن
جەوپەی، دڵ مەخشەل گڕفرۆزانەن
١١ وەرنە، یەك ئایر بڵێسەش چێشەن
[ئایـ]ـر دەستەلاٚت سفتەی وێش پێشەن

٢٩٤) گۆ مان نی یە، ئەم شیعرە هی یۆ سف یا سکە بێ و لە وەڵا می شیعری پێ شووی مەحزوونی (بێ سارانی)دا گوترابێت. یۆ سف یا سکە لێرەدا، مەحزوونی بە " مەولا"، "سوڵتانی تەختی هیجران" و "قەدیم دەردەدار" ناو دەبات.
س–، ن–

ع، ل١٠١، ١٧ فەرد.
وا وێ دەچیچ نوسخەکە، هەندێ فەردی غەزەلێکی دیکەی ئامێتەی ئەم غەزەلە کردبێت.

(٢٩٥)
F.٣٧b
وله

جه بێساران مال
یا پیر بابا شێخ جه بێسارانماڵ
ئاما واستانەت لەیلی بە مەلال
نەزانت قیمەت گەوهەردانەی لاڵ
لاڵ بام جاستانەت نەگرتش وایه
سورمەو سەندەڵش گشت دا بە زایه
لەیلی بەناخۆن [مەکەندەش خاڵان]
[سەیل ئەسرینش لای سەمەند باڵان]
[ئەسرینان مەیان] وە جای تێخدا
[مەتکیان] وەقەبر بابا شێخدا
٦ [یاهوزەمانەی ئاخروئە]ندەن
یاهوو جه بارگەت ڕەحمەت نەمەندەن

(٢٩٦)
F.٣٨a
وله حرف [؟]

[یۆسـ]ـف کەم نییەن!
[بیلل]ا جه بارگەم [هیممەت] کەم نییەن
[نە دەست دێوەن] نەسای پەرییەن
لەیلیێ جه جامدا، زوڵف وێش دییەن!
زوڵف وێش بیەن شنیان وەڕووی خاڵ
جه سای زوڵف وێش پێش یاوان ئەو هاڵ
[جاڕ] دام بە دێوان تەمام سەرزەمین
یە، سای کێتانەن یاوان بەو جەمین؟
[دێوان] حاشا کەرد، ئێمە بێ تاوان
چی مە، زەرەرێ بەو خاڵ نەیاوان
[٦ لەیلیێ، سادار] یش جه زوڵف وێشەن
[گونای بابا]شێخ بێساران چێشەن!

٢٩٥) س–، ن–
ئەم پارچە شیعرە لە هیچکام لەو دوو نوسخەیەی دێوانی بێسارانیدا نین کە لە بەردەستی مندان. بەڵام دەقی شیعرەکەم لە بەرگی دووهەمی کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی مامۆستا محەمەد عەلی قەرەداغیدا چاوپێکەوت و بە یارمەتی ئەو دەقە، توانیم ساغی بکەمەوە. قەرەداغی (٢، ١٥٦) دەنووسێ ((شیعرەکە لە دەستەتی ١٢٦٧ وەرگیراوە و بە پارچە شیعری دوای خۆیدا، دەبێ هی یۆسف ناوێك بێت)). من بۆ چوونی مامۆستا

قەرەداغی بەڕاست دەزانم و ئەم شیعرەش، کە بە دوای پرسیار و وەڵا می یۆسف یا سکە و مەحزوونیدا هاتووە، بە هی یۆسف یاسکە دادەنێم.
دوو پەڕەی ٣٨ و ٣٩ی کە شکۆڵەکە، بەراوەژووکراون وا تە لا پەڕەی (٣٨ ئ) چۆتە جێگەی (٣٨ب) و هەروەها (٣٩ئ) لەجیاتی (٣٩ب) دانراوە.
لەبەر ئەو ڕاستییەی کە پاشماوەی هە ندێ شیعر، چۆتە لا پەڕەی دوا تر، بە پێویستم زا نی نەزمی ئێ ستای دەستنوو سەکە، بـ شێوێنم و شیعرەکان لە تەرتیبی سەرەکی خۆیا ندا بنووسمەوە. لەم چاپەدا، لاپەڕەکان گەڕاونەتەوە سەر نەزمی سروشتی خۆیان.
٢٩٦) هیچکام لە دوو نوسخەی د یوانی بێسارانی (س، ن) ئەم شیعرەیان تۆمار نەکردووە بەڵام لە کە شکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کورد یدا (ب ٢، ل١٥٩) چاوم پـێی کەوت. مامۆ ستا قەرەداغی سەبارەت بە شیعرکە نووسیویە: ((لە هەمان دە سخەتی ١٢٦٧ وەرگیراوە. د یارە شیعری با با شێخی بێ سارانە، لە سەری نوو سراوە (در جواب او) وا تە لە جوابی شیعری پێشوودایە کە، وا دیارە شیعری یۆسف ناوێکە.)) (قەرەداغی، هەمان).
من لەسەر ئەو بڕوایەم، شیعرەکە، هی مەحزوونی (بێسارانی) یە نەك بابا شێخی بێساران کە قەرەداغی لە ز مان مامۆ ستا مەلا کەریمی مودەڕڕیـ سەوە دەنوو سێ لە ئەولادی کاکۆ زەکەریایە، لە نەسەبدا، لە ئەولادی "شیخ ابو الحسن شاذلـي"یە و لە دەوروبەری ١٠٠٠ی کۆ چیدا ژ یاوە. بە بۆ چوونی من، یۆ سف یا سکە ڕووی شیعرەکەی کردووە تە " پیر با با شێخ"ی (جە بێ ساران ماڵ) وا تە لە گەڵ بار گەی با بە شێخدا قسەی کردووە. ناگونجێ مردووە وەڵامی یۆسف یاسکەی دابێتەوە و بەم پێ یە، مەحزوونییە کە لە زمان بارگەی با بە شێخەوە وەڵامی شیعرەکەی یۆسف یاسکەی داوەتەوە.
س- ، ن-

(٢٩٧)
F.٣٨a
[؟]

به هاڵم، یاران
شەرطـەن بزانان به هاڵم، یاران
چونکه لوامان بەبیٚ مەداران
شەرطـەن پەریٚمان هیممەت بداران
به هیٚممەت یار بان دەستووووریمانەن(؟)
لوای ناڕەزای ضـەرووریمانەن
شەویٚ، نەگۆشم ئاماسەدایی:
به جا (؟) مەنیشه ساکن نەجاییٚ!
هیچ مەبه به قەید قەصد قەزاوه
ڕاهی به، بەڕای ڕەمز ڕەزاوه
کەمەر بەسته به، به ئیخلاص پاك
چون خاکساران ڕوو ماڵه نه خاك
ئیمەیچ یا کەردیم ڕوو ئەڕای خاسان
قەیس ئاسا جه زیٚد زامن هەراسان
قیسمەت و نصیب ڕوومان کەردنەتوون
به لەیلی لەیلی، به جەستەی مەجنوون
پۆشامان تەمام بەرگ ئەو دالان
[بیٚپەر]وا جه نەنگ پارسه و ڕەمالان
بەستمان ئەو قۆڵ کەشـ[ـکۆڵ گەدایی؟]
بەڕو بەیدی گیٚڵ یا دۆست یـ[ـا جیایی؟]
عەصان چۆ بدەست، کەدوو نەباهوو
قەدەم به قەدەم، یاهوو به یاهوو
مەنزڵ به مەنزڵ، سەرنیام وه کەف
پیٚشانی پەی تیر قەزای حەق هەدەف

لێرەبەدواوە، ئێمە ڕوو بە ڕووی ژمارەیەکی زۆری شیعر دەبینەوە کە ناوی خاوەنەکەیان بە سەرەوە نییە و تەنیا بەهۆی عیبارەتی (ولە)ەوە دیاری کراون. ئەگەر لە بەشی پێشووی کەشکۆڵەکەدا، دەمانتوانی (ولە)و شیعرەکان بەرینەوە سەر مەحزوونی "بێسارانی"، لێرەدا ئەم کارەمان بە هاسانی بۆ ناکرێ چونکە:

١) دیوانی بێسارانی ئەو شیعرانەی تێدا نییە،

٢) شێخ عەبدولموئمین، زۆربەی شیعرەکانی مەحزوونی (بێسارانی) لە بەشی پێشتردا هێناوە و تەنانەت بە گوێرەی پیتی ئەلف و بێ، هەندێکیانی ڕێك خستوون. ئێستان کاتێ کە شیعرەکانی بێسارانی لە پیتی (ی)دا کۆتاییان هاتووە، ئیتر ناتوانین هەڵبەستەکانی دواتریش هەر بدەینە پاڵ ئەو. بەم پێیەن بۆی هەیە بەشێکی بەرچاو لە شیعرەکان هی شێخ عەبدولموئمین خۆی، یا هی یۆسف یاسکە بن (گەرچی بەڵگەیەکی قایمیش بۆ ئەم بۆچوونە نییە). بەڵام هەر ئەوەندەی دەبینین شیعرەکان بە گوێرەی پیتی ئەلف و بێ، چەشنە نەزمێکیان پێ دراوە، دەتوانین بێینە سەر ئەو باوەڕەی زۆربەیان هی یەك شاعیرن.

نووسنەوەی شیعرەکان هەڵەی زۆریان تێدایە و جێگەی بڕوای تەواو نین. من تەنیا ویستوومەیارمەتییەکی خوێنەر بدەم بۆ خوێندنەوەی دەقی ئەسڵی. ساغ کردنەوەی تەواوی شیعرەکان تەنیا کاتێك دێتە گونجان کە دەقێکی دیکەیان لە بەردەستدا بێت. دەوری گرنگی چاپکردنی ئەم کەشکۆڵەش، گەڕاندنەوەیەتی بۆ ناوخۆی وڵات. بەو هیوایەوە کە پسپۆڕان و شارەزایانی شیعری هەورامی بایەخی پێویستی پێ بدەن و ناتەواوییەکانی تەواو کەن. سەرەڕای دڕدۆنگی و گومانکاریم، دەست ڕاگەیشتنم بە نوسخەی "ع"، هەندێ ڕای گۆڕیوم. ئێستا دووری نازانم بەشی زۆری ئەو شیعرانەی لەوە بەدواوە دێن، هە هی مەحزونی (بێسارانی) بن.

(٢٩٨)

F.٣٨a

وله

زامەت دارانیم

تەن زەدەی مەینەت، زامەتدارانیم

سۆزیا بە ئایر دووری یارانیم

خاطر باردەرد ڕفوکارانیم

سیاچارەی وێڵ پەڕکەندە بەختیم

... ...

٤ زەدەی مەینەتان زەمانە ی دوونیم

تەن شکستەی دەرد هیجران زەبوونیم

(٢٩٩)

F.٣٨a

وله

بەیتول ئەحزانم ...

یەعقوبم، ساکن بەیتول ئەحزانم

چون یۆسف بیٚ تۆ،بەند زیندانم

زلێخای عەزیز دیدەو گیانم

دڵ، پارەن بەدەست تێخ تەئەسسوف

چون دەست یاران زلێخاو یۆسف

تا کەی نە قاپی وەصڵ تۆ مەحرووم؟

دڵ، فرۆزانەن وێنەی شەمع مووم

٥ هەر دەست حەسرەت مەدۆ بەسەردا

چێش کەروو؟ تاڵیم شیرینش بەردا!

٢٩٨) س-، ن-

یۆسف یاسکە؟ کەسێکی دیکە؟ شاعیرەکەی کیٚ یە؟ مەحزوونی (بێسارانی)؟

٢٩٩) س-، ن-

شاعیرەکەی کیٚ یە؟ مەحزوونی (بێسارانی)؟ دڵنیام نیم.

دوای ئەم شیعرە، وا تە لە ژمارەی ٣٠٠ تا ٣١٩ تاقمێك شیعر هاتوون کە ناوەرۆکی هاوچەشنیان هەیە و دیارە شێخ عەبدولمومین هەموویانی لێرەو لەویٚ کۆکردوونەتەوە و لای یەکی داناوەن.

(٣٠٠)
F.٣٨a
وله

شەماڵ! عەرضـەی دەرد، هاڵ زەبوونیمان
ئاوارەی زامن تەنجە و توونیمان
ماڵووم کە جەلای یاران بەزاری
واچە: ڕۆ، لێمان چون شەوەن تاری
بە دەست هیجران گرفتارانیم
دوور جە خاك پای زێد یارانیم
... ...لنان نمەزانامان (؟)
هیجران، ڕۆی تاڵی پێ نمانامان
شوکرانەی ئەنعام وەخت صوبح و شام*
نمەوا نامان پەی وەصڵ دەوام
تا ك ئاخر هیجران، شووم نا شنەخت**
نمانا پێمان جەفای زام سەخت
٧ ... ... چون ... ...
دیدە و دڵ بەدین دیدەتان نوورین

٣٠٠)× لێرە بەدواوە ڕوون نییە شیعرێکی تازە دەستی پێ کردووە یان درێژەی شیعری سەرەوەیە. بە بڕوای من فەردی یەکەمی:
((... چون ... دیدە و دڵ بەدین دیدەتان نوورین))
درێژەی پارچە شیعرەکەی سەرەوەیە. شیعری بێسارانییە؟ نازانم.
**** تاکە ئاخر.**
س-، ن-

نوسخەی (ع)، غەزەلێکی تۆمار کردووە کە سەرەتاکەی لە شیعری بێسارانی نا چێت و بە هۆی بوونی وشەی (سەیید)ەوە: (سەیید کۆچش کەرد...) دەڵێم شیعری بێسارانی نییە. بەڵام لە درێژەدا، ئەم ٧ فەرد شیعرەی بێسارانی هێناوە.

(٣٠١)
F.٢٨b
[ولە؟]

شەماڵ! دوور کەوتەی سیا چارەیم
پەڕگەندەی زامن دڵ ئاوارەئیم
[خێز گە؟] صوب سەحەر عەرضەی دەردمان
جەفای زام سەخت ڕۆی نەبەردمان
... بدارە (؟)* کەمتەرین جە خاك
عەرز کە، وەیاران بە دیدەی نەمناك
هەرچەند دوورەنمی جاستانەی یاران
هێمان بەو بەندەی بەندیمان داران
٥ [دڵ؟] جەلای یاران ئێد دارۆ ئومید
بەندەگیش نەبۆ، بی بەر وێنەی بید

٣٠١) س-، ن-
ع، ل١٢٦، ٧ فەرد.
وێ دەچێ دوو فەردی کۆتایی، لە غەزەلێکی دیکە وەرگیرابێت.
ڕوون نییە شیعری کێ یە؟ هەروەها ئاشکرا نییە شیعرێکی سەربەخۆ دەستی پێ کردووە یا خود درێژەی شیعری پێشووە (شەماڵ عەرضەی دەرد هاڵ زەبوونیمان).
من لە شیعرەکەی پێشووم جیا کردووە تەوە گەرچی هۆیەکی تایبەتیشم بۆی نییە جگە لەوەی بە پیتی (ش) دەست پێ کراوە و لە ڕەدیفی شیعرەکانی پێش و دوای خۆیدا یە. هەروەها بە شیعری مەحزوونی یا یۆسف یاسکەی دەزانم.

* نوسخەی (ع): بەندەگیی بەندەی.

(٣٠٢)

F.٣٨b

ولە

[شە]ماڵ! شکایات دەرد مەهجووری
حکایات شەوق زەمانەی دووری
[ئاوارەی وەتەن]، جەلای نازداران
پەڕاگەندە بەختێ جەماوای یاران
[عەرضەی تاڵی یا]ن، جە دووریی شیرین
[عەرضکەر وە] یاران، زامنان دوورین
واچە هەرچەند تەن دوور جەلاتانەن
هێمای دڵ موقیم خاک قاتانەن
٥ یادتان پەی دڵ مایەی زندەگین
هێمان دڵ نەسای پایەی بەندەگین

٣٠٢) س-، ن-
نوسخەی (ع)، ل١٢٨، ٥ فەرد.
ناتەواوییەکانم لەبەر ئەم نوسخەیە ساغ کردەوە.
شیعری کێیە؟ نازانم بەڵام بە حیسابی نوسخەی (ع)، دەبێ هی مەحزوونی (بێسارانی) بێت.

(٣٠٣)

F.٣٨b

وله

شەماڵ! وە یاران زێد زامن دوور
عەرضەی هاڵ دەرد، من بەر بە ضەروور
زەروور تەر جە ئێد ئاستانەی یاران
ڕوخسار ماڵ* نەخاك چون سفتەی زاران
زاریی فراوان بەدیدەی نیاز
بکەرە جەوپەی عەرزەی عەرز ڕاز
شکایات شەوق، بە زوان لاڵ
ماڵووم کە جەلای یاران بە مەلاڵ
واچە: شکستەی هیجرانی بێ ڕام
سەرگەشتەی جەفای چەرخ بێ ئارام
زەدەی زامەتان دەور دوون نەواز
مەنزڵ جە [ئەربەد]، چۆڵ بێ هامڕاز
بە نێش هیجران، دڵ شکاویان
[بە؟] کوورەی دووری، دەروون تاویان
جە دەرد هیجران، هیجرانی یاران
سەرگەشتیم چون چەرخ بە بێ مەداران
تەن جەتاو دەرد هیجران چون ئایر
مەسۆزا بە سۆز، چون نەی بە ئایر
شەو، مەنزڵ نەسای وەرمخارانەن
زندەگیش بە یاد وەسڵ یارانەن
١١ ئێدەن ئیلتیماس دڵ جەلای یاران
نە گۆشەی خاطر، یادمان داران

٣٠٣) شیعری کێیە؟ مەحزوونی (بێسارانی)؟ کەسێکی تر؟
س–، ن–

ع، ل١٢٩، ٩ فەرد، چوار فەردی کۆتایی، لەگەڵ نوسخەی (ع)دا، جیاوازیی هەیە. نوسخەی (ع) لە لاپەڕە ١٢٩ دا پێنج فەردی غەزەلێکی دیکەی تێکەڵ ئەم غەزەلە کردووە: "وەهار یاواوە" غەزەلی ژمارە ١٠ی ئەم کتێبە.
* لە دەقەکەدا، (ماڵە) نووسراوە.

(٣٠٤)
F.٣٨b
ولە

شەماڵ! دوورکەوتەی زێد یارانیم
وێڵ دەربەردەر وەر مخارانیم
هاڵ زان جەستەی پەرێشان هالان
موو بە موو، دانای هیجرانی خالان
هەرتۆنی شەماڵ دەوەندەی دەوان
پەی زەبوون هالان فێشتەر بەدەوان
عەرضەی شەوق دڵ، بەرۆ لای یاران
بناڵە، بەزار، چون سفتە زاران
٥ تا مەر جە زارت (؟) پەریَ زاری دڵ
ڕەحمێشان بیاوان بە زاریی دڵ (؟)

(٣٠٥)
F.٣٨b
ولە

شەماڵ! سفتەی دەرد دووری یارانیم
زەدەی خار یاد ڕۆز گارانیم
خەیاڵان وەصڵ ویەردەی ساڵان
ئامان نە دەروون، دڵ پێشان ناڵان
نە دڵیَ دارۆ پەی وەصڵ یاران
نە ساکن لادیَ جە ناڵەو زاران
٤ دڵ، خاك دەرگای یاران مەوازۆ
مەردیدەی بێنوور، نوورینش سازۆ

٣٠٤) لە درێژەی شیعرەکای پێشوودا هاتووە و ناوی شاعیرەکەی نازانریَ.
من زیاتر، شکم بۆ یۆسف یاسکە دەچێت، گەرچی وا هەیە هی مەحزوونی (بێسارانی) بێت.
س–، ن–
٣٠٥) س–، ن–
ناوی شاعیرەکەی ڕوون نییە. مەحزوونی (بێسارانی)؟

(٣٠٦)

F.٣٨b

ملا طاهر اورامانی

جەو مەکانەوە
ناما هەواڵێ جەو مەکانەوە
جەو نوور نووربەخش سۆی چەمانەوە
جەو زێد زامن ئەورامانەوە
شەماڵ بێمروەت! چۆنت مەداران!
زیزم، ذەلیلم، بڕۆ لای یاران
ذەڕڕێ جە سفتەی تەن کۆی زوخاڵم
ماڵە ناستانەی شای بڵندماڵم
ئەڵبەت مەپرسۆ جە زوخاڵیوەن (؟)
... هیجران سفتەی ویرا...کۆن (؟)
چون من گوستاخ خەرگەی نازداران
ئامانەت پێم دا، بڕۆ لای یاران
منیچ بەرووی حەق ئامانەت فەردەن
ئاوەردیم سفتێو دووری تۆ کەردەن
٨ جەفای هیجران جەور ملك شارەزوور
تەن بی بە زوخاڵ، بینائیش بێ نوور

(٣٠٧)

F.٣٩a

[؟]

[شەماڵ] عەرضەی (؟) ... بوڕنابیم [؟]
...ەی زامن جە ... ... بڕنابیم [؟]
... ... نەی زیندەگانیمان
مایەی ذەوق شەوق شادمانیمان
بواچە پەرێم جەدوور، دوودی؟ و ئایرناك
دیام دیم بەندێو خەڵتان نەڕووی خاك
...ندە دەردین، دوور جە فریادڕەس
گڕگڕ مەگڕیا، بەوێنەی قەقنەس
[واتـ]م هەی دەردین! دەرماندەی بێدەر
یەچ دەردێوەن، خەطەرناك خەطەر؟
ماچۆ پێم هەی پەیك بەرەندەی ڕازان
گوستاخ خەرگەی شای زوڵف درازان
چەند(؟) وێنەی قەقنەس ئاهێ کێشانم
تابێ بە ئایر، کەوت وەگیانم
... جە سفتەم، مروەتەن شەماڵ!
...ای ... و من وەستەن بێ هاڵ
٩ ئەرزانت ... ...
وەرنە سفتە ڕوش هەن بەرۆ وەتوون

٣٠٦) س–، ن–

شیعرەکە، هەواڵی غەریبی و دوورەوە تەنی شاعیرمان دەدا تێ. تۆ بلێ ی مەلا تاهیریش لە گەڵ شێخ عە بدولموئمین نە چووبێتە سەفەری شارەزوور بۆ هێنا نەوەی کوڕو برای

خوسرەوخان و لەویٚ لەگەلٚ ئەواندا نەمابیٚتەوە؟ (بڕوانە سەرەتا) یاخود هەر شارەزوور بۆ خەلٚکی هەورامان شویٚنیٚکی خۆش نەبوە!

٣٠٧) س–، ن–

گەرچی وشەی (دەردین) لە فەردی چوارەمدا، واتای دەردەداریشی هەیە، بەلاٚم تۆ بلٚیٚ ی نازناوی شاعیری شیعرەکە (دەردین) نەبووبیٚت؟

ئەم غەزە لە، گەلیٚك نا تەواوە. ڕوون نی یە هی کیٚ یە: مەلا طـــاهر **ئەورامانی؟ دەرد ین؟ مەحزوونی؟ کەسیٚکی تر؟**

(٣٠٨)
F.٣٩a
وله

باد صوبحانی!
یا باد زوو خێز، صوبح صوبحانی!
عەرزەی هاڵ دەرد دەردین* مەزانی
بڕۆ واستای زلێخای ثانی
واچە دیم بەندێو جە زێد بریابی
بە ئایر هیجران گڕگڕ، گڕیابی
سەرتاپا تەنش بیەن بە زوخاڵ
چون لاڵ لاڵیا مروەتەن شەماڵ!
بە وێنەی سفتەی یەکسان زوخاڵم
جە دووری یاران، گرانی هاڵم
مەشی وەزامن زێد ئەورامان
سەر بەرنە سوجدەی سەڵو خەرامان!
ئەسیر حەڵقەی زوڵف زەنجیرش بە!
جیواتی ئەمن، دامان گیرش بە!
واچە: دیم بەندێو بۆش ئامان جایر
[سوو]چیای بە ئایر هیجران ئایر (؟)
ئێدش وات پەیمن (؟) مەوینی یاران
واچە بەرووی حەق یادمان داران
١٠ ئەرزانت؟ بەهاڵ سفتەی مەهجووریش
وەرنە نەکەرۆی پەی گڵکۆی دووریش

(٣٠٩)
F.٣٩a
وله

باد ڕەزایی!
یا باد ڕەهبەر، ڕاز ڕەزایی!
دانای دەرد دڵ هیجران جەفایی!
بێ پەروا جە پێچ پەردەی مینایی!
هەمیم هەن بە تۆ، صوب زوو سەحەرخێز
گوستاخ خەرگەی شیرین پەروێز
وەرتەر جە وارەی شەبەق مەبۆ شەق
شۆ وەئاستانەی جەمین گوڵ طەبەق
بە ئەدەب ماڵە ڕوو نە خاك پاش
زیزیم، ذەلیلیم، ماڵووم کەر جەلاش
واچە: دیم بەندیو یەك کەڵپۆست نەپێل
عەصای خەم بە دەست چۆڵ ئەریەد گێڵ
... نەی بێ قیمەت، وێڵ هەرجایی
... ... نەمەندەن، تێدا بینایی
ڕوخسار زافەران بینایی بێ نوور
خەم کێش خەمبار موڵك شارەزوور
٩ ئەر یادگار بۆ ئاوەردت کەرد
وەرنە، وەسش؟ بی ئەو جە داخت مەرد

٣٠٨) س-، ن-

لێرەدا، وشەی (دەردین) دووپات بووەتەوە. تۆ بڵێی ی شیعرەکە هی "دەردین" نەبێت؟ با وەڵامی کەسێکی دیکە بۆ شیعری دەردین؟

٣٠٩) هەمان مەسەلە. شاعیرەکەی کێیە؟ باسی غەریبایەتی و خەم کێشیی موڵکی شارەزوور دەکات. ئایا هەمان شاعیرە یا کەسێکی دیکە "نەظیرە"ی بۆ شیعرەکەی ئەو داناوە؟

(٣١٠)
F.٣٩a
وله

شەماڵ! بە ضـەروور
مروەتەن شەماڵ! ئین بار* بە ضـەروور
شۆ وەئاستانەی گوڵەندام دەستوور
واچە: پەی دینش دیدەمن بێ نوور
بە جەستەی صەنعان، جە دین بەرشیا
پەی چین چەنبەر زوڵفان سیا
زوننار حەمایل، کلیسا پەرست
بەری جە مەزهەب دوور جەخاص و گشت
بوانە عەرضـەی جەفا و جەستەمان
جە دین بەرشیەی هیجران خەستەمان
سەراسەر جەلای نوور دیدەمان
جە دیدەن دیدەی بەر گوزیدەمان
... نە حەیفەن، جەمین شەوق نوور!
... جە دین سیب** جەتۆ دوور
٨ ... شو جەور هیجرانیستان
بوانش نەدین واحید پەرستان

(٣١١)
F.٣٩b
[وله؟]

[بزانی هاڵم؟]
شەماڵ بێمروەت! بزانی هاڵم
... ... ستانەی شای بڵند ماڵم
ماڵووم کەر جەلاش ذەلیلی ی هاڵم
...یم یندێو (؟) جەوەتەن بڕیا
بە ئایر هیجران، سووچیاو گریا
... ... لێت پەرسێو چ تەور هاڵشەن
واچە: دوور جەتۆ، وێران ماڵشەن
٥ ..ارۆ... ... هەواڵێ ئاوەدرت وەیاد
وەرنە، تۆ وەش بی، عومرش شی بە باد

٣١٠) هەمان دەردی دووری و پەژارەی تێدا بەیان کراوە. شاعیرەکەی کێیە؟
* ئەمجار (؟).
** سەبەب (؟)
٣١١) ناوی شاعیر؟ مەحزوونی (بێسارانی)؟
ئەم شیعرەو پارچە شیعری دوایی، گەلێك ناتەواون.

(٣١٢)
F.٣٩b
[وله؟]

سیروان* ئاواوه!
سیروان هەواڵێ جە هەسناواوە**
... ... بڵند بەرزی ... ئاواوە
... ... شکۆفان لەب شکاوەوە
... ... ڕدیی سەهەندان
... ... نە چەندان
ئەرچۆ کە نەرگس کەردەن بە بۆو[ە]
... ... بگنو وەڕا لازم ببۆوە
تا جە گەرمسیر مەیۆ وە ئێلاخ
غونچەی شکۆفان مەگیران دەماخ
٦ ئەر شەماڵ، گەردم مەیا وەتۆوە
گەرمیم یەخبەندان مەتاوەنۆوە

(٣١٣)
F.٣٩b
ملاّ حافظ فرهاد

شەماڵ! جەو جێوە،
شەماڵ! هەواڵێ جەو ماواو جێوە؟
جەو بارگەی بڵند سەر بەند پەشێوە
نمەز نەمامان زەردی هەن پێوە
ئەوسا، من ئامام جە زامن لەیل
نەدیم خەزانێ ڕشتە بۆش سوەیل
بەڵێ ئەو جەمین چون مای زولاڵێ
جە صوب سەحەردا، پێش دان هەواڵێ
... خەزان گەر نەبۆش بەدەست
... بۆ وەزێد، لەیلی ئاوات وەست
٦ ئەگەر بای شەماڵ مەیاونۆ گەردم
زەرد مەبۆ خەزان هەناسەی سەردم

٣١٢) * شیروان (؟)
**** هەسناوا، جەسناوا = حەسەن (؟) تۆ بڵێ ی شێوەی کۆنی خونجەکردنی (حەسەن ئاوا) –پێتەختی پێشووی ئەردەڵانیەکان نەبێت؟ تەنا نەت ئەمڕۆش خەڵکی شاری سنە، ناوی حەسەن ئاوا وەك هەسناوا حونجە دەکەن. ناوی شاعیر؟**
٣١٣) ناوی مەلا حافز فەرهاد بە ڕاشکاوی دەخوێنرێتەوە.

(٣١٤)

F.٣٩b

دەردین

باد ڕاز ئاوەر!

باد بێ مەدار ڕێزەی ڕاز ئاوە!

گوستاخ خەرگەی سولو سا پەروەر!

تای زوڵف جە کەڵاف موشکین جیا کەر!

دەستم دامانت، پەڕەندەی بێ پەڕ

شۆ وەئاستانەی جەمین قورص زەڕ

جەو وەخت وادە جە خاو مەخێزو

سورمە نەدەوران دیدەش مەڕێزۆ

بگیرەش دامان بناڵە چون لاَ

بنمانەش پەنە سفتەی کۆی زوخاڵ

ئەوسە مەوینۆ سفتەی زوخاڵم

نەلێت مەپرسۆ چ طـەورەن هاڵم؟

٧ واچە بێتۆ مەیل ماوای مەرگشەن

خەیاڵت خەدەنگ خار جەرگشەن!

(٣١٥)

F.٣٩b

رضـا بگ

شەماڵ عەرضـەی دڵ سەد پارە پارەم

پەرکەندەگی بەخت، شوومی ستارەم

پەشێوی ئەحواڵ هیجران یاران

دوورکەوتەی وەتەن، غەریب شاران

ساداری و سەرسام جەفای مەینەتان

نەدین دیدەی نەوتووڵ قامەتان

برۆ لای یاران جە هاڵ بێخەبەر

واچە: شەخسێ دیم جە مەجنوون بەتەر

سەرتا پاش گوڵگەز، هووناوین دیدەن

قامەتش چون چەم چۆگان چەمیدەن

نە چون زامەت داران گلاراوشەن

بەڕۆ قەرار، نە شەو خاوشەن

٧ ئێدەن ئومێدش جەلای نازداران

ڕوێ جەڕوان وەیادش داران

٣١٤) ناوی شاعیر، بەسەر شیعرەکەوە دەخوێنرێتەوە.

(٣١٦)

F.٣٩b

محمد امین بەگ اورامی

شەماڵ صوب خێز!
شەماڵ شەو گەڕ، شەیدای صوب خێز!
مەششاطەی نەشاط کۆی کلاف دێز
بۆی عەطر عەططار ناف ئاهووبێز
کلیلدار قفڵ قاپی دڵداران
مەحرەم ئەسرار ڕەوضەی نازداران
دەستم دامانت تیژباڵ تیژ پەڕ!
طەیکون* ڕاهان بەحرو بێدی و بەڕ
پەریٚ عەرضەی دڵ ڕەهنومای ڕەهبەر
شۆ وە ئاستانەی دڵڕوبای دڵبەر
جەو درەنگەدا، شەبەق مەبۆ شەق
خاڵین جە ئەغیار ڕەقیبان ڕەق
نەسیم گەرنەسای حەڵقەی بان لەب
پەشێو کەر نیوم (؟) کەلاف نەخشەب
جە سەردی حەڵقەی نەسیم مەبۆ سەرد
لەعل لەبانش پیٚ مەیۆ بەدەرد
ئەو سە جەو درەنگ جە خاو مەخێزۆ
خومارنە ئەڵماس موژەش مەڕێزۆ

عەرزەی دڵ بە دەست بگیرەش دامان
بوازە جەلاش عوزر غولامان
واچە: جە واتەی ڕەقیبان چەفت
غولام بیٚ گونا جاستانەت دوور کەفت
وا چە غولامت بوانانەوە
با نەشۆ بە مڵك بێگانانەوە
بیۆ شاد نیشۆ غولام ئاستانەت
... جەودما، فرەن وەیانەت
١٤ پێچەش نە زنجیر زوڵف کەمەندت
با تا زندە بۆ بەندبۆ نەبەندت

٣١٦) * ئەو کەسەی وا دەیپێویٚ، طەیکەر.

(٣١٧)

F.٤٠a

آغه كور[؟]

دەلیلیٚ بەدەو

وەیمن، سا بیا دەلیلیٚ بەدەو

چون بیٚقەراران شەو نەکەردا، خەو

صوب عەرچم بەردا، بشیای وەلای ئەو

بەڵیٚ، دەلیلیٚ شوجاع دانا

کاملٚ کار خاس، ڕای ئەدەب زانا

بیەوان نەریز ناڕاز بیٚ ئەدەب

نە کەردا کاریٚ لەیل گیرۆ غەزەب

دوور جە قەرینەی ڕەقیب ڕای چەفت

عەرزم بوانا نەرمیٚ جە خدمەت

٦ واتا شەخسیٚ دیم جە دووری هیلاك

دەنگ واوەیلاش هۆریٚزا جە خاك

٣١٧) ناوی شاعیری ئەم شیعرە بە باشی ناخوێنرێتەوە. من بە "ئا غە کۆر"م خوێندۆتەوە. شیعرەکە، هەندیٚ لاوازە و (نەظیرە)یەکە بۆ چەند شیعری پێشوو.

(٣١٨)

F.٤٠a

میرزا ابراهیم

شەماڵ! جەی ڕێدا،
خەڵـطـان خاکم جەی سەرەڕێدا
زام وێم گرتەن مەکەروو پێدا
واتم تۆ مەشی بەی ڕێ و جێدا
مەوینی جەستەی ذەلیلی زارم
گۆنە چون بیمار پەی دین یارم
مەگیری بە دەست نامەی نەوەستەم
میاونیش وەلای وەئاوات وەستەم
ئامانەن ڕێزەی خاك پاتەنان
سەرئەفکەندەی صدق نەڕووی ڕاتەنان
ئەی نامەم بە سەیل هوون دڵ، سیان
جە ڕەفتەی خانەی هیجران نویسیان
بە بێمە دارا بستانم چەنە
بەرە پەرێ دۆست بدەرەش پەنە
واچە: یە غولام ڕەنج بەردەت کیاست
جە داخت پەی مەرگ، دەستووری مەواست
٩ ئەر بێ زو(؟) زوڵفت موزێش(؟) نەکەردەن
وەرنە هاك یاوا بە گڵکۆی مەردەن

٣١٨) ئەم شیعرەش (نەظیرە)یەکە بۆ شیعرەکانی پێشوو.

(٣١٩)

F.٤٠a

وله

شەماڵ! قامەتم
بدیە وەجەستەی خەمیای قامەتم
ئێش بێ ئەندێش جەفای زامەتم
چ تەورەن ئاداب ڕۆی قیامەتم
صەدای ناڵینم مەویەرۆ جە چەرخ
هەناسەم ڕووی ئەرض کەردەن بە دۆزەخ
ئەسرینم چون سەیل، شێوەی شەتاوان
خێزان جە دیدەم، وەدامان یاوان
ئامانەت شۆ خێز بەراهان ڕاهێ
شۆ واستانەی سای سەڵو شاهێ
مالووم کە وەنەش، ئەی مایەی خەمەم*
ذەلیلی زگار سفتەی ستەمەم**
٧ دەوایێ پەی دەرد زامم بکیانۆ
با ئەجەل بێ زوو، ڕۆحم نستانۆ

(٣٢٠)

F.٤٠a

شیخ یعقوب جان

چراخ! شکاوان
فدای دووریت بام، دەروون شکاوان!
بڵێسەی ئاهم وەپای عەرش یاوان
گەرمیش ستاران تاوەنان تاوان
[خەریـ]ك مەندەنان، من چەنی زامەت
دووریت نمانان [پەنەم] قیامەت
٤ فدای دووریت بام! پێسەش کەردەن پێم
بێزار بییەنان جە زندەگی وێم!

٣١٩) شیعری پێشتر، هی "میرزا ئیبراهیم" بووە. ئایا (وله) دەگەڕێتەوە بۆ میرزا ئیبراهیم یا مەحزوونی؟ ڕوون نییە.

* خەمم (؟)

** ستەمم(؟)

(٣٢١)

F.٤٠a

ولە

چراخ! لوامەن،
بە هیممەت یار، عەزم لوامەن
[صوبح و ظوهر؟] وشام مەیلت جەلامەن
خەیاڵت ڕەهبەر، ڕەهنومای ڕامەن
... دیدەم جەتۆ مەبۆ دوور
بە دڵ نەزداوم تەن سرشتەی نوور
بامانت! نەبا جە یادم بازی
هەردەم دوای* خەیر پەرێم بوازی
عومرم! زندەگیم! دیدەم! گیانم!
شادم بە مەردەن نەك بە لوانم
... و جە تانەی ڕەقیب بێ ڕام
تەرسوو مەیل تۆ سەردکەران جەلام
... وەتانەی ڕەقیب بێ نوور
جەی زێد زامن یا واستم دەستوور
٨ دوورکەوتەی وەطەن غەریب وە شاران
خاستەرەن جە دین دیدەی بەدکاران

(٣٢٢)

F.٤٠b

[مەولانا] قاسم

قیبلەم! جەلاتەن
[قیـ]بلەم بە کەلام، ڕۆحم جەلاتەن!
[ئەرچە قاڵبم] جە دوور لە لاتەن
[شیرین] گیانم نە خاك پاتەن
مەواچە قاڵب جە تۆ کەوتەن دوور
ڕۆح نە پەروازەن، پەروانە دەستوور
مەگێڵۆ مەدۆ دەور وەیانەت
هەر صوب مەماڵۆ ڕوونە ئاستانەت
قاڵب بێ ئەڕواح ئامان بەی ڕاوە
بێ ڕای نارەضای دڵ وەدماوە
هەی نیاز بەو کەس بینای کارانەن
باعیث مۆبەت مەیل یارانەن
٧ هەنیچ نەوزووم دوور جەوزوڵف و خاڵ*
وەرنە، وای پەیمن، وێرانمەن ماڵ!

٣٢١) (ولە) کێیە؟ شاعیری شیعری پێشوو (شێخ یەعقوب جان)؟ مەحزوونی؟ یا کەسێکی تر؟
* دۆعای
٣٢٢) س، ل١٩٨، فەرد.
نازناوی شاعیر بە تەواوەتی ناخوێنرێتەوە بەڵام من لام وا یە دە بێ "مەولانا" بێت وا تە مەولانا قاسم. ئەوەش سەرەڕای ئەو ڕاستیەی کە شیعرەکە، لە دیوانی بێسارانیدا هاتووە و ناوی بێسارانی لەسەرە.
* زخاڵ نووسراوە.

(٣٢٣)

F.٤٠b

اویس بگ

چراخم! جه عەڕش

بەو کەلامانە نازڵ بی جه عەڕش

بەو ئاسمانە، بەرزەن مونەققەش

بەو ئیبراهیمە نەسۆزا باتەش*

هەم بە موعجیزات یەد بەیضایی

بە ئاه عاشقان، سفتەی ڕەضایی

[بە] ڕەسووڵ الله، سید ئەمین

... ئوممەت تەمام سەرزەمین

شیرینتەر جه گیان شیرنتەرەنی

جه دیده و گیان ئازیز تەرەنی

٦ قیبلەم تۆمەنی وەجای گشت خاصان

هەر کەس کەسێشەن، من تۆم شناسان

(٣٢٤)

F.٤٠b

محمد امین بگ اورامی

چراخم! بێمانەند

بە تای بێ هەمتای بێمیثل مانەند

بە هەفت ئاسمان بێبەند پەیوەند

بە عەرش عەزیم بارگەی خوداوەند

بە بەطحا و یەثروب بە کەعبە و زەمزەم

بە نالەی دلسۆز ((ظلمنا))ی ئادەم

بە ئایەت شەریف نازڵ کەردەی حەق

بە تاریکیی شام، ڕۆشنیی شەبەق

بە ڕەوضەی پڕ نوور پاك پێغەمبەر

بە موعجیزەی دەست دراز حەیدەر

بە کەردەی فەرهاد، کەندەن بێستوون

هەناسان سەرد سەحەر ..ی مەجنوون

... ... بە قامەت ....ت

... ... ئەوسە، ... ..ـامەت

٨ صەد بار دەست وێم نیابۆ ئەوسەر

غەیر جەتۆ فێشتەر بە کەس نیم ڕابەر

٣٢٣) * بە ئاتەش.

نەظیرەیەکە بۆ پارچە شیعری پێشتر.

٣٢٤) نەظیرەی شیعرەکانی پێشترە.

(٣٢٥)

F.٤٠b

الیاس بگ

زولێخا جامت
سەوگەند بە زوڵفان جەمین جامت
بە دەستەی کلاف خەیاتەی خامت
بە بەژن باریك باڵای نەمامت
بە طاق میحراب ئەبرۆی کەشیدەت
بە موژەی خوونڕێز نەدەور دیدەت
بە نیم نگای ناز واد سەحەرت
بە بۆی پێچ زوڵف چەفت چەنبەرت
بە گۆنای گوڵڕەنگ صاف بێخەوشت
بە خوردەی خاڵان نە جەمین پەخشت
بە ڕێزەی ڕازان، دەهان تەنگت
بە لەبان لاڵ عەننایی ڕەنگت
بە چای زەنەخدان زندەگانی بەخش
بە تیر شەستت، نە دڵ کەردەن نەخش
٨ ... زامەتدار، زەدەی نەخش تۆم
گیرۆدەی شـ.. ... ... تۆم

(٣٢٦)

F.٤٠b

[ولە؟]

زولێخا! دیدەت
بە صافیی سەواد سیایی دیدەت
بە موژەی قەطران بە میل ساویدەت
بە ... ...
... ... سات نەخش گۆنای صاف
بە نا.. ... ... چین ... نافەی ناف
بە ڕێزەی ڕازان شیرین لەبانت
بە قەطرەی گولاو چای زەنەخدانت
بەو بڵند گەردەن زەردبام زەردت
بە دوو موهرەی سیم ڕووی لەوح نەردت
بە باڵات چون سەڵو سای سەهەندپەروەر
بە شۆڵەی شەوبەند زەڕنگاری زەر
٧ یە*، گشت سەوگەند بۆ، دڵ خەیاڵ تۆ
نمازۆ جە دەست لادێو شەو و ڕۆ!

٣٢٥) ئەم شیعرە، نەظیرەیەکە بۆ چەند شیعری پێشتر.

٣٢٦) ئەم شیعرەن بە دوای شیعرێکی "ئەلیاس بەگ"دا هاتووە. "نەظیرە"یەکە بۆ چەند شیعری پێشتر. بەڵام ناوی شاعیرەکەی نازانرێ.

* بە (؟)

(۳۲۷)

F.٤١a

یاسکه در سئوال

یاشا! ڕەهابۆ
میرزام جەی بەندە بەزۆر ڕەهابۆ!
سپەردەی دەوای قەدەیم نمابۆ
دەستش بەدامان ئیمام ڕەزابۆ
ئەخی حاجەت واز بکەرۆ حاجەت
بەسەر سایەش بۆ، سای دەست قودرەت
با جەتی! یە چۆن مروەتەن، ئامان؟
میرزام وەس کێشۆ بەند بێ سامان!
خەلاص بۆ جە بەند بەو قودڕەت وێت
کەڕەمت فرەن، باکەم نەبۆ جێت!
ئەو دی بشۆوە، وە چاخ سالان
ببۆ بە هامڕاز شای سۆسەن خالان
۷ بنیشمێ بەهەم، گشت بماوەروو
بواچوو جەلاش ماجەڕای پێشوو(؟)

۳۲۷) ناونیشانی شیعرەکە، کەمێك ئالۆزە و دەتوانرێ بە دوو شێوە بخوێنرێتەوە: یاسکە پرسیار لە یاسکەی کوڕی یۆسف دەکات؟ یاخود یاسکە (هەمان یاسکەی کوڕی یۆسف) پرسیار دەکات. لە شێوەی یەکەمدا، دەبێ یاسکە دوو کەس بن و پرسیاریان لە یەکتر کردبێت کە هیچ وێنا چێ ڕاست بێت بە تایبەت کە پار چە شیعری دوا تر، وەلامی "یۆسف"ە. کەوابوو ناونیشانەکە دەبێ ئاوا بخوێنرێتەوە: یاسکە –ئەو یاسکەیەی کوڕی یۆسفە، پرسیاری لە "یۆسف"ی باوکی خۆی کردووە. ناوەرۆکی شیعرەکەش هەر ئەوە دەسەلمێنێ. یۆسف لە زیندانی خان ئەحمەد خانی ئەردەلاندا یە و ئێستا کوڕەکەی بە

شیعر، نامەی بۆ دەنووسیّ و ئاواتی ڕزگاربوونی بۆ دەخوازیّ. لە پارچە شیعری دواتریشدا، یۆسف یاسکەی باوکی وەڵامی دەداتەوە و دەڵیّ ئەگەر خودا بخوازیّ، (خانی نامومەر) منیش وەك یۆسفی کەنعان لە زیندان دیّنیّتە دەریّ.

تا ئیّرە، مەسەلەکە چارەسەر کراوە بەڵام خاڵیّکی جیّگەی باس ماوەتەوە: یاسکەی کوڕی یۆسف پرسیار لە یۆسف یاسکە دەکات. ئەم دوو یاسکەیە کیّن؟ ئا یا یاسکە دایکی یۆسف بووە (محەمەد عەلی سلطانی پیّشوو)؟ ئەی چۆن کوڕەکەشی هەر ناوی یاسکە دەبیّت؟ ئا یا یاسکە باوکی یۆسف بووە و یۆسفیش، کوڕی خۆی بە ناوی باوکییەوە کردووە؟ ئەوە گونجاوترە. بەڵام من بۆچوونیّکی دیکەش دەخەمە پاڵ ئەو دوو بۆچوونە: یاسکە تەنیا یەك کەس و ئەویش کوڕی یۆسف بووە، یۆسفیش بە ناوی کوڕەکەیەوە بە یۆسف یاسکە، واتە یۆسفی باوکی یاسکە ناسراوە.

ئەم بۆچوونە لەگەڵ ئەفسانەی "یۆسۆ یاسکا" کە گوایە حەزی لە ژنی خان ئەحمەد خان کردووە و ئەویش کوشتوویەتی، یەك ناگریّتەوە چون بە گویّرەی ئەفسانەکە، "یۆسۆ" دەبیّ کوڕە لاویّکی جوانچاك بوو بیّت کە توانیبیّتی دڵی کلاوزیّڕ خانمی ژنی خان (و خوشکی شاعەبباس) بڕفیّنیّ! لەکاتیّکدا، ئەگەر بۆچوونی من ڕاست بیّت، دەبیّ یۆسف پیاویّکی بەتەمەن بوو بیّت کە بە ناوی کوڕەکەیەوە ناوی دەرکرد بیّت و ئیّستا کەوتبیّتە زیندانی خانەوە.

من خۆم لە بۆچوونەکەی خۆم تەواو دڵنیا نیم، بەڵام هیوادارم دەراویّکم بۆ مەسەلەکە، ڕوون کردبیّتەوە.

(٣٢٨)

F.٤١a

یوسف یاسکه در جواب

یاسکە! یاوا
بای شەماڵ نامەت یاوناو یاوا
عەرضەی هاڵانت توەن (؟) پیێ تاوا
پەردەی دەروون پێی شەق بی، شکاوا
وەنەت ماڵووم بوونوور دیدەی من!
مایەی زندەگی بەر گوزیدەی من!
یە، گشت کردەی دەور چەرخ گەردوونەن
فریێ خاطرات پەی مەرج هوونەن
ئەرمۆوەت دەوران بەکام تۆ بۆ
صەبر صابریت با خەدیو خۆ بۆ
صابر، صەبرش بەرد یاوا بەوایە
سەیوان دەوڵەت بیش وەسەر سایە
ئەر خودا مازۆ،خان نامەوەر
چون یۆسف جەچا، ماوەرۆم وەبەر
٨ ئەوسە، بە کۆری ڕەقیبان ڕەد
من ئەو یۆسفم، خان، ئەو خان ئەحمەد

(٣٢٩)

F.٤١a

وله

مینا پەرستان
یا شیان نە دین مینا پەرستان
بە یاد دیدەی شای دیدە مەستان
مەویاروو منیچ چەندێو بەی دەستان
دیدەت دنیاش کەرد لێم بە سەراپات
هیچ جائێم نەدی غەیر جە خەرابات
شیم گرتم دامان پیر مەیفرۆش
حەڵقەی بەندەگیش، من کەردم نەگۆش
میناش دا بە دەستن کۆزە بە دۆشم
بە یاد دیدەت پیاڵەنۆشم
پەی پەی من وشام جام وهەم بادە
خەیاڵ نیگای دیدەش تۆ دادە
پۆکە یانەی وێم، من کەردەن خەراب
شادەنان بەدین پیاڵەی شەراب
٨ نەشئەت دیدەی تۆ جێش ئیظهار مەبۆ
گا گا سیامەست، گا خومار مەبۆ

٣٢٨) لە وەڵامی شیعری پێشتردا گوتراوە. بڕوانە پەراوێزی هەمان شیعر.
گەلێك لە وشەكان پێویستییان بە ساغكردنەوە هەیە و دڵنیام نووسینەوەكانی من هەڵەی زۆریان تێدایە.
٣٢٩) دوو پارچە شیعری پێشوو، هی یاسكە و یۆسف یاسكە بوون. ئایا ناونیشانی (وله) لەسەر ئەم شیعرە دەبێ بگەڕێتەوە سەر یەكێك لەو دوو كەسە (بە تایبەت یۆسف؟ یا خود دەبێ یاسكە بە هی مەحزوونی دابنێن؟ یا هی كەسێكی تر؟ نازانم.

(٣٣٠)

F.٤١a

وله

شیرین زوڵف دێز

داش نەکەرد خاڵ، وەستن زوڵف دێز

چ ـــین چین چەنبەر بە ست، حەڵ قەی

سەراوێز

پورچین کەرد ئەطراف قورص ئافتاب بێز

زولماتی دەیجوور، سەودایی بێزەن

قەطرە قەطران بەخش، قیامەت خێزەن

نە دایرەی دەور ڕوخسار بەستەن صەف

بەی تەور صاحێب سڕ موعجیز نمانا

کێ دی لەوح نوور نە ظوڵماتەدا

تاریکی نە دەور خۆرهەڵاتەدا

یەقین، من کەردەن ساراگەرد چۆڵ

دێوانەی سەرسام، یەکتا پوست نەکۆڵ

٨ ئەربوت پەرەستەن زلێخای ظەریف

من بۆ دیننان، بە کەعبەی شەریف

(٣٣١)

F.٤١a

وله

چەمیدەی چەفتەن

بەخت کەج گێڵام چەمیدەی چەفتەن

سەر تا پای تەنم پەشتان نەفتەن

ئایر دڵسۆز دووریت لێم کەفتەن

گا، خەیاڵ مەدۆ بە تاف ڕۆ دا

گا، تاف بە یەگێجاو ئەو ئامشۆدا

گا، زڕەی زنجیر زالوانەوە زار

گاگا، چەم یەکێن، ئەسرینان هەزار

سەودای؟ صارایی چون هەور پڕجۆش

نمازۆ لادێو خوفتان بۆ خامۆش

گا، چەنیم شەریك سەوداو ستەمەن

گا، سوڵـطان تەخت خێڵخانەی خەمەن

٨ بەی گشت دەردەوە، میننەت بارەنان

بلا بە دووری، گرفتارەنان

٣٣٠) ئەم شیعرەش ڕوون نییە هی کێیە. من زیاتر شکم بۆ شیعری یاسکە دەچێت بەڵام دڵنیا نیم و وا هەیە هی مەحزوونیش بێت.

٣٣١) هەمان مەسەلە! هی کام شاعیرە؟ یا مەحزوونی؟ نازانم.

ئەگەر "سارایی" لەو شوێنەی ناوەڕاستی شیعرەکەدا بە "نازناو"ی شاعیر وەربگرین کە مامۆستا محەمەد عەلی سوڵتانی دەڵێ نازناوی شێخ عەبدولموئمینی مەردۆخی بووە، ئەم شیعرەش وەك دوو پارچە شیعری لاپەڕە ٣٣٤ و ٣٣٩ دەبێ شیعری ئەو بێت.

(٣٣٢)
F.٤١b
ولە

چەرخ مینایی!
با صاحێب چەرخ بەرز مینایی!
جە تۆن ڕێزەی ڕەمز ڕاز ڕەوایی
هەم جەتۆ مەبۆ موشکیل گوشایی
نە کەس جای ئومید، نە کەس فریادڕەس
غەیر جە تۆ فێشتەر، نمەشناسوو کەس
بەهەر جا بەندەن زایەڵەو زەنجیر
پەرێم مەژەنۆ مەقامات گیر (؟)
شیر خەم ڕێزەی ئوستخوانم وەرد
زاڵەم، زایەڵەی زاڵەوانان بەرد
کوندەو کۆتەلان پابەستم کەردەن
دوو شاخەی دەستم وەستەن نەگەردەن
سێ جار سێ زەنجیر، سێ بەند، سێ طەوق
هەر بەندێ پشتان؟ چەند سیلسیلەو ڕەوق؟
سەراسەر پشتان بە ژن باڵامەن
نە صەبر، نە ئارام، نە جای ئاڵامەن
گیرم دان بە دام سیای سەهمناك
چون مەجنوون ئاسا، خەڵطان بیم نە خاك
من بەی جەفاوە، هەر شوکر تۆمەن
تاریکی ظوڵمات شەو بێ ڕۆمەن
١١ من هو خەریکم چەنی داخ دەرد
صارایی یەکسان خاك صارام کەرد

(٣٣٣)
F.٤١b
ولە

خەمان بەردەوە
نۆ خوناوەی وەشت، خەمان بەردەوە
نەسیم نماناش ڕوو جە پەردەوە
صارایی دیدەم ڕۆشن کەردەوە
چەندێو وێنەی بورج ستارەی سوەیل
بەردش نەپێوار گەردوون بێ مەیل
ئامادیش جەستەی بەد بەتەرینم
زەنجیران سەخت، خاص خەطەرینم
من گریام بە ئەو، ئەو بە مندا
تا ئەسریمان شی بە دامەنەدا
٦ ئەو جە من بەتەر نماناش نەبەرد
هەردوك بەیەکدا کلیلامان کەرد

٣٣٢) هەمان مە سەلە. هی یا سکەیە؟ یا مەحزوونی؟ من بە هی یا سکەی دەزانم و وەك ئەوەش دەچێت لە زیندانا گوترابێت.

٣٣٣) درێژەی شیعرەکانی یۆسف؟ مەحزوونی‌یە؟ یا شاعیرێکی تر؟

(٣٣٤)

F.٤١

وله قیل ملا یوسف برادر ملا حبیب کلان*

نەوپایز ویەرد

فەصلْ ڕەنگاورەنگ نەو پایز، ویەرد
بڕووز کەرد بڕووت هەوای سەخت سەرد
خارەت دا خەیمەی خەزانان زەرد
بەتالْ کەرد بازاڕ بینای نەققاشان
کەساس کەرد قیمەت کالاْی قوماشان
بەرگ بیْقیمەت مسکین بەردەوە
موفلیسان موحتاج لیباس کەردەوە
خەیمەی سپیی تەم، داش نە سەرکۆان
... ... نیشت نە لەب ڕوان**
ڕێزە ڕێزەی دوڕ، چەنی قەطرەی طاف
نەڕووی گولْ سەوز مینای مەوج صاف
سیامالْ جە ترس طەوف تەم ئەنگێز
جە لێلاْخ بە عەزم زەهاو کرد ئاخێز
جە ئاهووی سەرکێش طایفەی جەلْەب
ڕای زێد زامن زەهاو کەرد طەلْەب
قازان جە لێلاْخ قۆشەن نمانا
پەی جای موناسیب، جاسووس کیانا
شاهۆ نەجای بەرگ ئەخضەری ئالاْش
کالاْی سپی تەم بڕیا وە بالاش
دین نازداران وەنەش بی بە خاو
ماچی هاکەردش سەرفیدای زەهاو

ئاینەی یەخبەند نەدەوران حەوز
سازدا پەی زینەت تەماشای سەرسەوز
کەو، وێنەی موتریب، صوب جە سەر مخار
کێشاش کەمانچەی سەر شاخ وەندار
کەردش هەوای سەرد سەحەر کەم جەشەگ
شاخ دەنگ شاخ، شەققەی باڵ بەگ
سپای گێج باد، سان دا پەی ستەم
تەعیین کەرد تەیار چەنی صوبحدەم
شاخەی بەرگ شاخ، درەختان هەرد
خێزا چون ئاواز طەبڵ ڕۆی نەبەرد
چەنی وەقت صوبح، داش بە چەمەندا
بە کارخانەی نەقش ئوستای یەمەندا
باڵای ئەطڵەس پۆش، بلەرمان بەرز
لەرزناش بێ بەرگ خەزان سەرتەرز
بڵبڵان جەتاو طۆف زمهەریر
پەشێوکەرد نەغمەی مەقامات گیر
ڕێزا جە دیدەی گوڵان مەهەم
چون ڕێزەی ئەسرین کاورسەی شەبنەم(؟)
نەزانان بێ نان، ڕێزا نەسارا
درەختان بە بەرگ عوریان وەنارا
مۆر، جە گۆشەی حوکم سوەیل کەندەوە
قەصاص جەوزای مەجرووح سەندەوە
ئاخر زمستان حوکمش باطڵەن
دەور زاڵمان کۆتا مەنزڵەن
لازم هەر تەئسیر دوعایێ مەبۆ
گوشادیی شەشدەر جەلایێ مەبۆ
لەشکر مەکێشۆ هەوای پرستەم

جه صه‌حرای وجود وه عه‌رصه‌ی عه‌ده‌م
دیسان گولْ نه‌وروْز، موژده‌ی نه‌ووه‌هار
مه‌دوْ به‌یاران، زه‌ده‌ی ڕوْژگار
هه‌ر که‌سێو ته‌مای زنده‌گانیشه‌ن
وه‌خت سه‌رمه‌ستیو کامه‌رانیشه‌ن
ئاخر شاد به فه‌صلْ نه‌و وه‌هار مه‌بوْ
صارا و سه‌رزه‌مین زه‌ڕنیگار مه‌بوْ
٢٩ نه‌ك به جه‌سته‌ی من، نا ئومێدوێم
ته‌مای شادی و ذه‌وق ذه‌ڕڕیْ نییه‌ن پێم

٣٣٤) * ڕ سته‌که‌، زوْر ڕوون نی یه‌. ئه‌ گه‌ر بگوترا یه‌ (لملا) ده‌ مانتوانی به‌م شێوه‌یه‌ی بخوێنینه‌وه‌: "ئه‌وه‌ش هه‌ر هی ئه‌وه‌ به‌لاّم گوتراوه‌ هی مه‌لا یوْسف برای مه‌لا حه‌بیبه‌". به‌لاّم له‌ بیچمی ئێستادا ده‌توانریْ بگوتریْ شیعره‌که‌، هی هه‌مان شاعیری شیعری پێشووه‌ (که‌ به‌ بڕوای من ئه‌ویش ڕه‌ذگه‌ یوْسف یا سکه‌ بێت)، ئه‌وه‌ش مه‌لا یوْسف برای مه‌لا حه‌بیب گوتوو یه‌تی (؟). و شه‌ی (گلان) له‌لا یه‌ك و ناوی یوْسف یا سکه‌ و مه‌لا یوْسف له‌ لا یه‌کی دیکه‌وه‌ جێی وردبوونه‌وه‌ن. ئا یا (که‌لان) یا (کلان) یاخود (گولاّن)ه‌؟ ئا یا ئه‌م مه‌لا یوْسف برای مه‌لا حه‌بیبه‌، هه‌مان یوْسف یاسکه‌یه‌ یا که‌سێکی تر؟
من ته‌نانه‌ت به‌ دووری نازانم یوْسف یا سکه‌ مه‌لا بوودێت و برا یه‌کی به‌ ناوی مه‌لا حه‌بیب هه‌بوو بێت. د یاره‌ ئه‌و بوْ چوونه‌، له‌ گه‌لْ ئه‌فسانه‌ی یوْسف یا سکه‌ی گوْرانی د ێژدا یه‌ك ناگرێته‌وه‌.
** نه‌له‌ب ڕوان= له‌ لێواری چوْمان.

(٣٣٥)

F.٤٢a

وله

جەو زامنەوە

دریَغ پەی بادیٚ جەو زامنەوە

جەو نەرگس جەمین گولٚ دامنەوە

باوەرداش بۆییٚ وەلای منەوە

جە دیٚر دیدەنیش دلٚ بیٚ موداران

رای دەلیل بەستەن دوورەن ئەو وەتەن

ئاموشۆ نییەن، شەمالٚ! مروەتەن

ئەگەر ئاوەردت بۆیی جەو قامەت

وەرنە هۆریٚزا جە دلٚ مەلامەت

بەشق شای شەمالٚ طاقەت جیٚم برِیا

باوەر هەوالٚی! دلٚ جە تاو گرِیا

٧ شەمالٚ ئەر بیٚنە، هەوالٚیٚ پیٚت بۆ

دلٚ پیٚی ساکن بۆ، سەرفیدای رِیٚت بۆ!

(٣٣٦)

F.٤٢a

[؟]

هاڕەی هەراسان!

هاڕەی هیچ نەهاڕ، هەبلەی هەراسان!

بهاڕە ڕۆژی خاصان بە ئاسان

ویٚت مەدە بە تیٚغ مەودای هەناسان

سەنگین دلٚ مەبە، ویٚنەی سەنگ سەخت

جە شادی موفلیس، جە خەمان، داران

پەی ڕەزای ڕندان ڕاهی بە بەخت

تا بەجات نازان هەر صوب تا ئیٚوارە

زینهار جە دەستت نەوینان ئازار

٥ هەرچەند مەعلوومەن دەردەدارەنی

یەکجار هار مەبە ئەر صەد هاڕەنی!

٣٣٥) هەمان مەسەلە: شیعری کیٚیە؟ یۆسف یاسکە؟ مەحزوونی؟

٣٣٦) شیعری یۆسف یاسکە؟ یا مەحزوونی؟ کەسیٚکی ترە؟

مامۆستا محەمەد عەلی سولٚتانی دەنووسیٚت ئەم شیعرەن ئیلهامی داوە بە صەیدی هەوامی، کە تەرحی شیعری نا سراوی خۆی (هاڕە سەرختەنی) لە شاعیرانی ئەنجومەنی بیٚسارانی وەرگرتووە:

هاڕەی هەراسان هاڕەی هیچ نەهاڕ، هەبلەی هەراسان...

(٣٣٧)
F.٤٢a
[؟]

مەچەر خەناش سەنگ

ئاڕۆ شەخصێ دیم مەچەر خەناش سەنگ
سەنگ صەدمەنی بێ دەواو بێ دەنگ
چەنی خەمزەو ناز سەنگ ماوەرد وەدەنگ
شیرین بە وێنەی لەیل زەمانە
مەداش بە خۆراك سیاسەنگ، دانە
کاشکی من بیام جیۆتی دانە
ببیام بە گەردێ نەڕای زەمانە*
٥ تاکە بای شەماڵ گەردش ببەردام
ئامێتەی خاڵان شیرین بکەردام!

(٣٣٨)
F.٤٢a
[؟]

مەولام! نەزانان

چێش کەروو جە دەست هەواڵ نەزانان
بدیە وە چەند طەور جەفا مەڕمانان
گوڵێ وە صەحرا پەی گڵ مەکیانان!
گوڵێ پەروەردەی ڕیضوان ماوابۆ
لایق نە پەری یانە ئاوابۆ
یا نە و ماواتان بە کلارە بۆ!
جەرگتان وە تیغ ئەڵماس پارە بۆ!
ساکەی بی، کێ دی جەی ولتەر ڕۆیێ
گڵ باوران بە کۆڵ*؟ گوڵ ئەشەد بۆیێ
٦ یاشا! هەر کەسێ گوڵ بە گڵ ئارۆ،
شەڵڵا وە باڵاش سیاسەنگ وا ڕۆ!

٣٣٧) شاعیرەکەی، کێیە؟ یۆسف یاسکە؟ مەحزوونی؟ یا...؟
شیعرەکە، نەظیرەیەکە بۆ پارچە شیعری پێشوو.
* تۆ بڵێی "زەما نە" ناوی کچێك نەبووبێت؟ کاك "مدیدینی حەقشناس" لە شریتی (شارەکەم، سنە)دا باسی هونەری "تەون"کردنی "زەمانە" ناوێکی خەڵکی سنە دەکا و دەڵێ لە هەڵپەڕکێ شدا گەلێك لێ هاتوو بووە. ئەگەر وابێت دە بێ ناو بانگی زەما نەش هی سەردەمێکی کۆن بێت بەڵام ناوەکە، وێ دەچێ ناوێکی تازەی سەدەی بیستەمی بێت نەك هی ئەودەم.
٣٣٨) * گڵ.

ماموٚستا محەمەد عەلی سولّتانی دەنووسێت: ((ئەم غەزەلە، لەگەڵ غەزەلی پێشووتردا (هاڕەی هەراسان) هەر یەکە و بە دوو بەش نووسراون)). بەڵام ڕوالّەتی شیعرەکان ئەوە نیشان نادەن.

(٣٣٩)

F.٤٢b

لراقمه

در عزل عالیجاه معلی ج[یگاه] معدلت
پ[ناه]خوسر[و خان] ابن [احمد خان]
واقع [شد].

[واتە هی شێخ عەبدولموئمینی مەردۆخی،
نووسەری کەشکۆڵەکەیە و سەبارەت بە
عەزڵی پایەبڵیندی، بەرزەنشین، پەناگەی
دادپەروەری، خوسرەوخانی کوڕی ئەحمەد
خان گوتراوە.]

میرزام! نەمەندەن
سەیران چار باخ چاخش نەمەندەن
نەمامان زوێر، خاطر پەڕکەندەن
ریشەی شادیشان جە بێخدا کەندەن
گەرد ماوی تەم زەرگوون نی دیار
بەرگ گوڵ ضایف، تەرز تووڵ زگار
عەرعەر قامەتان عوریان وە ماتەم
گوڵان، گوڵ چینان گشت ماتەن نەخەم
چەمەنان بیٚ نوور، گوڵاڵان بە داخ
نەرگس جەمینان نەداران دەماخ

تەتاران بێخەوف نەسای چناران
مەکەران سم کۆ، هەر صوب ئێواران
مەگێڵان بێ باك صوب نەسەر شاخان
شەو، جاو مەکۆ شان نەپای یاتاخان
پەی چی؟ پەی نەدین خان خوسرەو خۆ
کەیانی، کەی طەبع، کەیخوسرەو شکۆ
بێ نازو نیاز، نە مڵك عەجەم
جەم غوڵامش شێویان وەهەم
هەر ڕۆ پەرێ عەیش، شادی و بەشارەت
نمەیۆ نەپای عالی عیمارەت
هاهای کەڕڕەنا و صەدای طەبڵ و کۆس
ئاموشۆی دیوانن میران وە پا بۆس
ئوتاخ بێ دەماخ، خانلەران دڵتەنگ
نە مەی، نە مەینۆش نە ساز چل چەنگ
نە تەخت و نە تاج، نە سپا و سانش
نە مەندەن نە ئەمر، حوکم فەرمانش
ئیسە وێنەی فیکر هەیئەتی پەروەر
موجەڕڕەد مەندەن خان لاڵ کەمەر
دوشمەنان پەردەی شادی دەردەوە
خانان خەوفشان جەدڵ بەردەوە
مەهتاب نشینان ماوڕووی فەنامەن
بە سەیل ئەسرین تەڕ کەردەن دامەن
بێ سورمە، سپین دیدەی تەتاران
نوور دیدە شان بە چەم مەداران
جەیرانان بێ خەوف شین بە باخاندا
بە سەهەند و حەوز، جای خوسرەوخاندا
واتەن بەیەکدی، هەر کەس جە نەدوێ (؟)

دەستگای خوسرەوی شەوق نەمەندەن پیٚ
۲۰ "صارایی" کۆ گەرد پۆکە نە سای سەنگ
چون خان مازور*، مات مەندەن بیٚ دەنگ

٣٣٩) وا د ياره ئەم شيعره، له سەفەری شارەزوور و له كاتی عەزڵ كرا نی خو سرەوخاندا گوترابێ، كاتێ كوڕ و برای خو سرەوخان به تۆراوی چووبوونه شارەزوور و شێخ عەبدولموئمین نێردرا، بیانهێنێتەوه بەڵام نەك هەر ئەوانی نەهێنایەوە بەڵكوو، خۆشی لەوێ مایەوە! خوسرەوخان له ١١٧٦ ك دا عەزڵ كراوە. ئەم شیعرەش نموونەیەكی دیكەیە بۆ بن لەهجەی "ئەردەڵانی كۆن".

* معزور، معزول (؟)

"صارایی" نازناوی شیعری شێخ عەبدولموئمین بووه. (محەمەد عەلی سوڵتانی)

(٣٤٠)

F.٤٢b

ولە

میرزام! وەگەردان
بدیە وە گەردش گەردوون گەردان
ئەی زەردەی مەینەت ئاوارەی هەردان!
بێ تۆ چۆنش کەرد وێڵ سەرگەردان؟
کەفتیم وە مەسکەن عارەبانی بەر
یۆرد چۆڵ گەردیی قەیس ئەربەد گەڕ
شەو سەرد، ڕۆگەرم، ئاب تەڵخ و شۆر
جای ئەفعا و عەقرەب، ماهی و مارو مۆر
ماوای یاو لەرز، سەرێشەو سپڵ
یاگەی ئیستیسقا و سەفراو دەرد دڵ
مەقام ئازار، چەم ئێشەو سەفرا
مەکان ناخۆش بەد ئاب و هەوا

چەنی کۆهیان مەسکەن نەتوونیم
چۆڵ ئەربەد گێڵ کۆهی و زەبوونیم
ئاوارەی زامن دوورکەوتەی وڵات
کەس نی عەرضوحاڵ باوەڕۆ وەڵات
بەی گشت دەردەوە منەتبارەنان
بڵا بەی مەینەت گرفتارەنان
١٤ هەرگیز نە پرسان هامسەران من
جە کۆن؟ جە کۆ بوو کۆ کەرد بە زامن؟

محزونی*
((شەو ورۆ دایم طاقەت لێم سەندەن
هەر نیمە نامێم بە زۆر پێ مەندەن))
ئەویچ هەم جەتاو دەرد فیراقەت
ذەڕڕەیێ، نیم لەحظە، نییەن فیراقەت**
هەی نەپەژارەن، شەوان وروان
بێ خوردو بێ خاو، بێ تاب و تەوان
وێڵ وێڵ مەگێڵوو، بەیدی بە بەیدی
بێزار جاوایی، هەی نائومێدی!

٣٤٠) هی "راقم" واته شێخ عەبدولموئمین یا هی مەحزوونی؟ به بڕوای من هی شێخەو له کۆتایی شیعرەکەدا نووسراوه: ((در کنار آب رود شهر... وی رقم انشاد پـــذیرفت ١١٩٦)) [؟]. وشەی (انشاد)ی عەرەبی دەتوانێ واتای ((باسی وذبوو کردن))ی هەبێت، یا واتای ((خوێندنەوەی شیعری کەسێکی دیکه)). لەواتای یەکەمدا، دەتوانین بڵێین شیعری خۆیەتی و لەسەردەمی ژیانیدا له شارەزوور واته له غەریبی و دوورەوولاتی گوتوویەتی بەڵام بۆی هەیه واتای دووهەم ڕاست بێت و شیعری کەسێکی دیکه (بۆ نموونه، مەحزوونی) بێت. من ئیحتماڵی یەکەم بەهێزتر دەزانم. "شهر ..وی" دوور نییه شاری "کۆی" (کۆیسنجەق) بێت. زمانی شیعرەکه، به تەواوەتی هەورامی نییه. من وەك نموونەی ئەردەڵانی کۆن سەیری دەکەم.

* لەم شوێنەدا، ووشەی مەحزوونی نووسراوه و زۆر وا هەیه فەردی دوایی له شیعرێکی مەحزوونی وەرگرتبێت. بەیان و زمانی شیعرەکەش جیاوازه لەوانی پێشوو.

** فەراغەت؟

(٣٤١)
F.٤٣a
لاعلم

بەڕە نگمەوەن
نەقش مەینەتان بەڕەنگمەوەن
گڕان ئایر بە دەنگمەوەن
بە جەرگ سیای سێوەنگمەوەن
زووخ زامەتان بە بەرگمەوەن
قصەی ناکەسان بە مەرگمەوەن
جەفای جەور ئەند، بە چارمەوەن
وە بەخت پەشێو سیا ستارمەوەن
٥ جە (جف القلم) جەفا پێم یاوان
پەی چی جەکەسێ بگیروون تاوان؟

(٣٤٢)
F.٤٣a
ناظر **بستی**

ڕۆی کەلبەلامەن
یاران ڕەستاخێز ڕۆی کەلبەلامەن
خارای بەرگ تەم، کالآی بالآمەن
صەدای نەعرەی ڕەعد نالآی نالآمەن
قوطب **ئاسان بەندەن سەیر سەییارەم**
چەندین دڵ جە خاك زامن ئاوارەم
"گورگین" ئیقبالێ دەوڵەت لێم بی کەم
سەرمایەی مەردیم بریا بە مەردەم
جەوساوە دل جام، وەصڵ دۆست وەردەن
مەحبووس "شای تورك" تەنفەرسای دەردەن
مورغ دڵ نە قەعر (چای بێژەن) مەندەن
تەدبیر ڕووی دڵ وە بەختم بەندەن
یاشا! من جەی دەرد، هەروەتۆم هانان
دڵ سەنگان تاکەی جەفا مەڕمانان
٨ یا طـ**اقەت یا مەرگ یا ئازادیی بەند**
یا صەبرێو پەی دەرد تا دڵ بۆم خورسەند

٣٤١) شێخ نەیزانیوە شیعری کێیە. بڵێی لە شوێنێکی دیکەوە نەزانرێ؟
٣٤٢) ناظـر بستی، دەبێ هەمان شێخ زەینەلعا بدینی بستی بێت کە نازناوی شیعریی " ناظـر" بووە و ناوەرۆکی شیعرەکەش نیشان دەدات شیعری زانا یەکی وەك ئەو بێت (گورگین و شای تورك و بیژەن، لە "شاهنامەی فیردەوسی" وەرگیراون). میرزا عەبدوڵڵای موذشی باشی (ڕەونەق) لە "حەدیقەی امان اللهی"، لەژێر ناوی " ناظـر"دا دەنووسێ:

((ناوی "شێخ زین العابدین"ەو لە "بست" کە گوندێکی "دەوڵەت قەلعە"یە، لە دایک بووە.
دەڵێن پیاوێکی زاهید و زانا و کەسێکی عارف و کامڵ بووە ... زۆرتر، غەزەلی گوتووە و
دەڵێن زیاد لە سێ هەزار فەرد شیعری فارسی؟ هەیە.))
بڕوانە: دەستنووسی ژمارە or.۲۹٤۳ی کتێبخانەی بریتانیا، باسی میرزا عەبدوڵلای موذشی
باشی (ڕەونەق)، حدیقه ئەمانوڵلایی، FF.۲۰۸b-۲۱۳a.

(٣٤٣)

F.٤٣a

وله

پەیك دوور مەنزڵ!

نەسیم صوب خێز، باد دوور مەنزڵ!
توند تێز پەرواز، کار ساز کامڵ
حەکیم حاژق داڕۆی دەرد دڵ
ڕەسانەندەی بەرگ سونبوڵ بە نەسرین
قاصید پەی پەرویز، شاپوور پەی شیرین
چێش مەبۆ جارێو واد صوب سەحەر
جەتای زوڵف دێز مەعشووق دڵبەر،
باوەری بۆی ناف موشك تاتاری
وێنەی طەبڵەی عەطر عەططار شاری؟
بدەیم نە دەماخ بۆی عەطر صارا
من سازوو ؟ جەو عەطر موشك ناف دارا
٧ چمان وێنەی قەیس و بەردەی ماضی
طەواف ڕەوضەی ڕەسووڵ مەسازی!

(٣٤٤)

F.٤٣a

وله

ڕەوان بی ڕاهی

قیبلەم! جەڕای زێد ڕەوان بی ڕاهی
شی نەمافەی موشك پێشخانەی شاهی
هەی کەر ئەوسەمەند بەینەت کۆتاهی
بێ بەین بی بە بەین بەینەتداراندا
پا نیاوە بەین بەین یاراندا
هەوای زامن کەرد زێد ئاوەرد وەیاد
خاطر گرد بە وەصڵ مایەوە دڵشاد؟
ئەو، شاد بە دیان دیدەی نازداران
بێ پەروا جەرەنج باد بەردەی یاران
٦ من کەردەن بە قەیس بودلای بن لەیس؟
هامدەرد بێ یار بە لەیل نەپای وەیس

٣٤٣) ئەم پارچە شیعرەن بە شوێن شیعرێکی " ناظر بستی"دا هاتووە و گەرچی بە ڕواڵەت ناوەرۆکێکی ئاییینی هەیە، بەڵام کاتێ بە ووردی سەیر بکرێ لە جیاتی زیارەت کردنی کەعبە لەلا یەن مەجنوو نەوەن شاعیر ئاواتی هاتنی بۆی زوڵفی دڵبەر بۆ چارەی سەرسامی و سالێوەیی خۆی دەخوازێ. ئایا (وله) دەگەڕێتەوە بۆ ناظر بستی؟ ئەگەر وا نەبێت، دەبێ شیعرەکە بە هی کێ بزانین؟

٣٤٤) هەمان مەسەلە: شیعری کێیە؟ ناظر بستی؟ مەحزوونی؟ نازانم.

(پای وەیس) ناوچەیەکی دەوروبەری کرماشانە. (محەمەد عەلی سوڵتانی)

(٣٤٥)

F.٤٣b

ولە

در بیان عدالت معدلت دەستگاە عالیجاە معلی

جایگاە خسروخان واقع شدە.

واتە: ((لە باسی عەدالەتی دامودەزگای

دادپەروەری پایەبەرزی بەشان‌وشەوکەت

خوسرەوخان‌دا، گوتراوە.))

میرزام! نەمەندەن

ڕوکن ضەلالەت پایەش نەمەندەن

... ... نە جام، خاتر پەڕ کەندەن

ڕیشەی شاخ زوڵم جە بێخدا کەندەن

پەی چێش؟ کە پەروێز بەهزادیی ئەوڕەنگ

جانشین تەخت خانان ئەرژەنگ

بازبی بە صاحێب تاج خوسرەوی

هامراز هامبەزم جیهان پەهلەوی

عەهد خوسرەوی تازە کەرد ئایین(؟)

بڵندبی ئاواز کۆس عەدڵ ئایین

هەرچەند جە ظوڵمات سپای ظوڵم و جەور

تەمام بی سیا، عەرضەی دوون دەور

جە مەطـڵەع ئیحسان نوور عەداڵەت

سا چون طـڵووع کەرد، کەم بی ضەلالەت

دڵ پەی نەقد عەدڵ سا کە بیٚ مەحەك

عەین عافیەت جێش نەبی مونفەك

چون خاطر بە عەدڵ تەمام بیٚ کامڵ

کەسر ئیقباڵش بە فەتح بی واصڵ

داد مەولوومان، فوقەراو مسکین
سەند جە زالمان ئەهل ئی زەمین
عەدڵ و داد عیلم، وە چەرخ سەرساوا
زالم بەرد وە قەعر چای بێژەن ماوا
دوشمنان ئەبواب خەمان گوشاد کەرد
نە دڵ خەوف و بیم بێپەروا جا بەرد
خانان سەر حەد*، تەمام جە سامش
داخڵ بین وە نەجم جەرگەی غولامش
پەروین ئەعداش، هەراسەندەبی
چون (بنات النعش) پەڕاکەندەبی
سپای شادیو عەیش مەظـلوومان بەعام
تاراج کەرد ئەحشام ظالمان یاد
جە عەدڵش ئەیمەن، ملك و مەملەکەت
حامی مەظـلوومان، ماحی زولمەت
بنای ملك نیا جە عەدڵش ئەساس
حوکم کەرد بە عەدڵ تەمام ((بین الناس))
جە سایەش یاوا خەلق بە ئاسایش
چون سایە، ساوان گشت سەر نەپایەش
سەریرش بە عەدڵ قایم کەرد پایە
پایەبڵند بۆ پەرێ سەرسایە!
٢٠ تاکە "صارایی" دوور کەوتەی زامن
بێو نە زامن بگیرۆ زامن

٣٤٥) هۆنەرەکەی، کێیە؟ شاعیری شیعری پێشوو واتە ناڤر بستی؟ لام وایە دروست بێت. شیعرەکە بۆ گەڕا نەوەی خوسرەوخان بۆ سەر حوکم گوتراوە (١١٧٨ك). بە بڕوای من، دەتوانرێ بە شیعری ناظـر بستی بناسرێ. ئەگەر ئەو لە دامودەزگای خوسرەوخان نزیك نەبووبێت، ئەی کێ بووە؟ مەحزوونی (بێسارانی)؟ ئێمە هێشتا بە هات و چۆی بێسارانی بۆ

دیوەخانی ئەردەڵانەکانمان نەزانیوە. گومانی دیکەمان دەتوانێ یۆسف یاسکە بێت. بەڵام هیچ بەڵگەیەکمان بۆ هیچکام بە دەستەوە نییە. شیعرەکە بۆ گەڕانەوەی خوسرەوخانی دوەم بۆ سەر حوکمی ئەردەڵان دا، گوتراوە (١١٧٩ك).

* سوڵتانەکانی هەورامان . بۆ و شەی سارایی بڕوا نە لا پەڕە ١٠٢ لە با سی ژیانی شێخ عە بدولمومن دا. کاک محە مەد عەلی سوڵتانی دەنوو سێت: ناز ناوی شیعریی شێخ عەبدولموئمین بووە، کەوابوو شیعرەکە هی ئەوە. منیش لام وا یە ماموستا سوڵتانی ڕاستی بۆ چووە.

(٣٤٦)

F.٤٣b

[؟]

حەكيم كامل

حەكيم حاذق، مورشيد كامل،

گوشايەندەی بەند بەستيای موشكل

پەنەش نمانا، دەوای دەرد دڵ:

گەردێ جە عەنبەر زوڵف سيای يار

تەباشير قورص جەمين دڵدار

سيادانەی خاڵ كونج لەبانش

شەربەت گوڵ قەند، غونچەی دەهانش

عوصارەی سونبوڵ گێسووی تاتارش

جورعەی جە ديدەی مەست خومارش

عونناب لەبان، سێب زەنەخدان

((رب الانارين)) ... ...؟ پستان

حەببول ميسك ناف نەپای بەيانش

سايە پەروەردەی جامەی كاتەنش

تەئسيری پێ ياوای مەهتاب ديدار

((برد الساعتين)) پەی دڵەی بێمار

قورس سيم خام سينەی بێ گەردش

تەڵای دەست ئەفشار بەيان زەردش

مرواری دەندان صاف صەدەف ڕێزش

نەبات خەندەی تەبەرزەد بێزش

١١ نوسخەی شەفا بەخش زندەگانييەن

مفرح مەعجوون جاويدانييەن

٣٤٦) ئايا درێژەی شيعرەكانی " ناظر بستی"يە؟ يا هی مەحزوونی؟ يا...؟

(٣٤٧)

F.٤٤a

[؟]

شیرین! جەفتاب

سیمای تۆ سەندەن سوو جە ئافتاب

ئافتاب جەرووی، تۆ شی جە حیجاب

سایەی حیجابش هەن جە ئافتاب

ئەو ساك جەی وەرتر مەنمات ڕوخسار

ئافتاب خەجل مەبی جەو دیدار

... ... **بەخت سیای مەن**

کەردەن جە ماوای ئەرمەن

دەیسە (؟) بنمانە، جەمین نوورین

بادا جە شۆڵەی ئافتاب بێزار یین

هەرکۆ مەحبووبێ بێ زێد ماوان

شێوەی حوسن تۆ، پەنەشان یاوان

بنمانە ڕوخسار، قودڕەت ڕەژیدەت

دیدەی بێمەی مەست، ئەبرۆی کەشیدەت

... ... **چون ئەنجوم جە میهر ڕەخشان(؟)**

مایەی ئیحتیڕاق بیاوۆ پێشان

نە پەردەی پێوار، تاکەی مەمانی؟

عاشقان جەزەرەت*، تۆ مەبان فانی**

قامەت بنمانە، وەقت دیدارەن

ما چان قیامەت نەزدیك دیارەن

١١ بادا قیامەت ناڵەم بەرپا بۆ**

سیافەڕ(؟)* فدای ئەو سەر تا پا بۆ**

٣٤٧) ناوی شاعیر وەك ئەوانی دیکەی پێش خۆی ئا شکرا نی یە. شیعرەکە، ناوەرۆکی ئایینی هەیە و زیاتر لە شیعری شیعەیەکی "انتظار"کێش دەچێت کە بۆ "ئیمامی زەمان"ی گوتبیٚ؟ لێرە بەدواوە شیعرەکان ناوەرۆکی ئاینییان هەیە.

* جە عەزرەت

** ناڵەم= نەعاڵەم.

*** تۆ بڵێی نازناوی شاعیر، نەبووبێت؟

(٣٤٨)
F.٤٤a
[؟]

((لا حول ولا))!
سزا بەی سەختی ((لا حول ولا))!
پشت بەستم بە، ئایەت کەلامولْلا (؟)
منبعد، جە بەدایەت ئەستەغفیرولْلا(؟)
ڕووم کەرد نە دەرگای بەرز بلْندباڵ
واقف ئەسراڕ، سیڕڕ عەضـوحاڵ
دەهەندەی ڕۆزی جە هەزار وێنە
بەخشندەی ئەمواڵ گەنج و خەزێنە
پادشای بێباك، عەیب پۆش بێعەیب
خەبەردار بە سڕڕ پشت پەردەی غەیب
قادر قودرەت، قەییووم دانا
بینای لا مەکان، حەیی تەوانا
کو.. ... گۆیای کەلام ئایات
خەبەردار جە سڕڕ کولل کاینات

کەس نمەتاوۆ، واچۆ، یە چێشەن؟
ذاتش بێ ڕەحمەن، هەرچێ هەن، وێشەن
مەر بە لەقای شەوق، نوور پەیغەمبەر
یا دەست دراز موعجیزەی حەیدەر
یا ئاه و ناڵەی صوبح سەحەر کێش
یا سۆز سینەی دەروون دلْڕێش
یا بە لوطف خضر، ڕای ظوڵمات شناس
یا فەڕاق بەرز شەو و ڕۆی ئەلیاس
١٢ یەك ئەمجار بەلوطف نەجات بدەی پێم
بشوو وە پابۆس شای شاڵ پۆش وێم

٣٤٨) هی کێیە؟ ناظر بستی؟ لێرەدا وا وێ دەچێ شێوە خەتی شیعرەکان گۆڕابێت، بەلاّم بەلای منەوە تەنیا قەڵەمەکە و ڕەنگی (مەرەکەب)ی نووسین گۆڕا بێتن، دەنا خەت هەر خەتی شێخ عەبدولموئمینە.

(٣٤٩)

F.٤٤a

[؟]

دڵە! پەی وەشی

بۆ، وەس بنیشە نەجەم (؟) پەی وەشی

[ئەر] چون خضر **ئاو حەیات مە بەخشی**

جەی دنیای فانی ئاخر بەرمەشی

وەشی وەرینم واد منداڵی

جە ویەردی ساڵ گێڵان بەتاڵی

صورەت بێ نەقش نەققاش ئەزەڵ

نەخشش کەردەبی قەڵەم جەدوەڵ

...ـا ن نە ئیمان (؟) سپای فەرەنگی

کەنگێجە گێڵان بین دوورەنگی (؟)

کفرم دان (؟) نەدین ڕووسیایی مەن

تـ ... شانای وەکفر، ڕای دیایی مەن

هامسەران وێم هەر کەسێ دیدەن

وێنەی ڕۆی ڕۆشەن، ڕووشان سفیدەن

... جە دەست دەور پر جەور و زامەت

بێ وادە بورزان (؟) نەرووم، قیامەت

[شیا] دی (؟) وەرینم، وەنەم بیەن خاو

مەنزڵگەی دوورم کەردەن وە نەزداو

مەلوول! وەس کەرە دڵ بەی دنیا، وەش

ها، کە سپای ڕۆم وەزنات جە حەبەش!

٣٤٩) ساغکردنەوەی هەندیك ئەستەمە، تۆ بڵێی "مەلوول"، ناوی شاعیرەکەی نەبووبێت وا لە دوافەردی شیعرەکەدا هاتووە؟ دەستخەتی نووسەری ئەم شیعرە، هەندێك لە دەستخەتی شێخ جیاوازە.

(٣٥٠)

F.٤٥a

ملا حافظ فرهاد

یاشا سپەردم
ئەمن ئیمانم بە تۆ سپەردم
ئامام و ئاستانەت بە ڕەنگ زەردم
تەوبەی "نصووحی" جە دەرگات کەردم
ئەووەڵ گیانکێشان وەنەم ئاسان کەی
دوەم دەرەجەم چەنێو خاصان کەی
سێیەم کە مەنیان من نە قەبر تەنگ
مازە بوشارۆم قەبر سیاسەنگ
چارەم کەرەم کەی گۆڕم نەوشارۆ
قەطرێو ڕەحمەتت وە قەبرم بارۆ
پێنجەم تەڵقینم زوو وەزی بەویر
پێی بدوو جواب مونکیر و نەکیر
شەشەم؟ ئەو ڕووە مەحشەر مەخێزۆ
با بۆ جە فەرزەند عەزیز مەگرێزۆ
[لەسەر ((مەگرێزۆ)) نووسراوە
((نەدارۆ خەبەر))]
هەفتم مەنیانیم تەرازووی ڕاستان
تا تا بوینمی داستان بە داستان
هەشتەم حەشرم کەی ((حسابا یسیر))
((لا صبر لە)) بە بەندەی فەقیر
[لە سەر ئەم میـ سراعە نوو سراوە:
ببەخشی گونام یاشای بیٚ زەنجیر]

نۆهەم بسپاری من بە جبرەئیل
جە پرد سیڕاط ببۆم بە دەلیل
ببۆ بە دەلیل، بگیرۆ دەستم
مەبادا ئایر بکەرۆ قەستم
دەهەم عەطام کەی جەنناتول فیردەوس
کەڕەم دارتۆنی میثلت نییەن کەس
وەزیم نە دەرجەی اعلی علیین
چەنێو حوریان کەریم هام نشین
١٤ بە لەقای شەریف وێت شادم کەری
جە تەمام خەمان ئازادم کەری

٣٥٠) ئەم شیعرە لێرەدا بە ناوی ملا حافڤ فەرهادەوە نوو سراوە، بەڵام کە شکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی بۆ چوونێکی دیکەی هە یە. مامۆستا محەمەد علی قەرەداغی لە بەرگی دوو هەمی کتێبە کەدا، دەقێ کی شەش فەردیی ئەم شیعرەی بە ناوی " شێخ حەسەن"ەوە هێناوە (٢، ١٠١)، لە کاتێکدا دەقێکی تەواوی شیعرەکەی لە بەرگی سێهەمدا تۆ مار کردووە و بە ڕ شت بە ستن بە "دە ستخەتەکەی کاکەحە مە[ی مەلا کەریم؟] و "دەستخەتی پێنجوێنی"، بردوویەتەوە سەر "مەلا ئەبووبەکری موسەننیفی چۆڕی".

ئێ ستا، لەم سێ کە سە، کام یان خاوەنی ئە سڵی ی شیعرەکەن؟ نازانم. با شتر وا یە تاریخی نوو سرانەوەی دوو دە قی بەردە ستی قەرەداغی بزا نرێ و کاری نوو سەرەکانیان هەڵسەنگێندرێ تا بزانین بۆچوونیان چەندە لە ڕاستی نزیکە بەڵام تا ئەو کا تە، خاوەنی شیعرەکە لە کەشکۆڵی شێخ عەبدولمۆئمیندا، ملا حافظ فەرهاد دەمێنێ.

(٣٥١)

F.٤٥a

یوسف یاسکه

چراخم قایل
به جەور جەفات ئەوڕۆ بیم قایل
هەم بە مێر تۆ ئەوڕۆ بیم مایل
((ئەلەست))ت فەرما صاحب فضائل
بەندییان بە قەید ((قالوا بلی))وە
بەڵێ بلا بێ من پیام پیوە(؟)
عاد و پەیمانەن ئەو ڕۆمان بەستەن
بەو مۆبەت مەندەن هێمای نەشکستەن
جە ((جف القلم)) جەفام یاوان بەش
بەو جەفا، خاطر چۆن نەدارۆ وەش؟
٦ جەفای تۆم بەمیننەت زانا
((الست))ت فەرما، من "بەلی"م وانا

(٣٥٢)

F.٤٥a

ولە

خوداوەند ساوەس!
واد مەیلانەن، بی مەیلیت ساوەس!
من بەندەی ذەلیل، بێ نەواو بێ کەس
تۆنی پەی کەسان فەرد فەریادڕەس
گونام بێ پایان جە حەد ویەردەن
ئیلتیجام وەلای هیچ کەس نەبەردەن
غەیر جەتۆ فێشتەر، قادر قودرەت
نییەن هەنیچ جای مولتەجای حاجەت
مەدیە وە کردەی بەندەی زەبوون بەخت
من صاحێب تەقسیر، تۆ پادشای تەخت
٦ فرە ذەلیلم، ئوفتادە و دڵگیر
وەسەن بەند و طەوق زایەڵە و زەنجیر!

٣٥١) لە باری ناوەرۆکەوە، لە شیعری ژمارە ٣٤١ (بەڕەنگەمەوەن) نزیکە.
٣٥٢) ئەم شیعرە بە دوای شیعرێکی یۆسف یاسکەدا هاتووە. دوور نییە هی ئەویش بێت.

(٣٥٣)
F.٤٥a
[؟]

فانی فەنایی

جاە هەناسیم دنیا فەنایی

ڕۆی مەحشەر خێزا، تۆبەو مەنا بی

من هەر قیبلەی ویٚم پشت و پەنایی

ئۆممەتان عوریان، خەرگا (؟) وە خەجڵ

هەریۆ چەند؟ ویٚش سەر هوردان جە گڵ

ئەصڵ کەرەمت بە کەس نەیاوان

سەیل ڕەحمەتت بە گردکەس یاوان

بە ((لا تقنطوا**)) بکەروو شادی**

یا نە، کەرەمیٚ بەندەی ... ...

٦ بە فریام یاوی ڕۆی دەشت مەحشەر

ببەخشیم باجتی فەڕڕ پیٚغەمبەر

٣٥٣) لە سەرەتای ئەم غەزەلەدا، ڕەنگێکی سوور دیارە و لەوە دەچێ (ولە) بێت، بەڵام هی کێیە؟ یۆسف یا سکە؟ شێوەخەتی بە شێك لە شیعرەکە جیاوازە. نیوەی دوو هەمی ئەم شیعرە، لە پەراوێزی لای سەرەوەی لاپەڕەکەدا یە و ساغکردنەوە و تەنا نەت دۆزینەوەی هاسان نییە!

(٣٥٤)
F.٤٥a
[؟]

چەنی ئاه سەرد سۆز مەلامەت
لەب خوشك، ڕەنگ زەرد، تەشنەی قیامەت
چۆ، كە قیبلەی ویٚم زوڵف كەرد بە سەیوان
تەندەوە چون طەل سەر طەرز هەیوان(؟)
واتش بۆ نەسای زوڵفان وەنەوش
نە بابسووچی بەتاو ئاتەش
شیم نەسای زوڵفش سەدبار فداش بام
سەرگەرد سەیوان زوڵف سیاش بام
ئاڵەم گشت بەڕووی ڕەستاخیٚزەدا
من ساكن نە سای زوڵف دیٚزەدا؟
٦ فداش بام چۆكە هەم یاوەرم بی
زوڵفش بە سەیوان سایەی سەرم بی

٣٥٤) ئەم شیعرە، سەرەتای دیار نییە. وا هەیە دریٚژەی شیعری پیٚشتر بیٚت كە بە شیٚوەیەكی ئاڵۆز لە پەراویٚزی لا پەڕەی پیٚشوودا نوو سراوە، وا هە یە شیعریٚكی سەربەخۆش بێت. گەرچی دووری نازانم شیعری یۆسف یاسكە بیٚت، بەڵام وەك شیعریٚكی جیاواز سەیرم كرد و باشترم زانی بەجیا بنووسریٚتەوە تا چارەنووسیٚكی بۆ دیاری بكریٚ، هۆیەكەشی ئەوەیە ناوەرۆكی لە ناوەرۆكی شیعری پیٚشوو جیاوازە.

(٣٥٥)

F.٤٥b

شیخ حسن درهردی

مەر، جان فدات بۆ!
مەر، جان شیرین، مەرجان فدات بۆ
دڵ، بەند حەڵقەی زوڵف سیات بۆ
دیدە هەر حەیران دیدەو دیات بۆ
پەشتان باڵا بەژن باڵات بۆ
خەیاڵ بە خەیاڵ خاڵ ئاڵات بۆ
شنەوایی گۆش دەنگ و صەدات بۆ
ڕەوایی ڕۆحم، ئاماولوات بۆ
دڵ جە عیشق تۆ دایم دەوان بۆ
زوان بەڕازت ڕایی و ڕەوان بۆ
هەر جانێ داروو فدات بۆ، مەرجان
مەرجانەن ئەو جان فدات بۆ مەرجان
٧ جان کەروو فدات چونی جان من
جان فدای جانم، تۆنی جان من!

(٣٥٦)

F.٤٥b

حاجی علی محمد بگ تیلکو

چراخم! ئەربەی
ئەربەی بوینی ئەی ڕوخسار بەی
جەرگ مەبۆت کەباب مەی ماوەری مەی
ئەرنەی، مەویارۆ زایەڵەم جە نەی
هەر مواچی مو (؟) بەنام ئامانەن
یە، چەندێ وەختەن ئامان ئامانەن
سەرگوزەشت جە سەر، سەرویەردەنەن
سەرپەی نپارت بار گەردەنەن
پەرسام جە گێسووت ڕەنگ ڕۆزگار
وات ئەی سیابەخت! تارتارەن، تارتار
پەی پەیجۆی بۆی زوڵف بۆوەیانەمان
با ببۆ بۆی زوڵف بۆ[وە] یا نەمان
٧ چـین‌چین چەم وەردەی طـ-ـۆمار طـ-ـۆمار
بۆ
پەی پای دڵ، ڕاضیم زوڵف تۆ، مار بۆ

٣٥٥) ئەم شیعرە و پار چە شیعری دوا تر (٣٥٦)، نموو نەی فۆرمالیسمێکی بێ خەو شن، بەڵام لە عەینی کا تدا گەلێك ڕازاوە و جوان هۆنراوەنە تەوە. لام وا یە هۆی هاتنی دوو شیعرەکە بە شوێن یەکدا، هەر شێوازەکەیان بێت. شێخ عەبدولموئمین گەلێك لە شیعرەکانی ورد بووەتەوە و هەوڵی داوە بە شێوەیەکی بابەتیانە لەگەڵ یەکیان دابنێت.

(٣٥٧)

F.٤٥b

شیخ احمدی تختی

در فوت فرزند خود مسمی باسم ابیه طاب ثراهما

دیدەم! لواوە دیدەی من دیا
دیدەم دیدەش کەرد جەدیدەم جیا
دڵ شی وە دومای دیدە و گیانم
مەر پەرسۆ هەواڵ دیدەی دیدانم
بەڵێ، هەواڵ دا، دڵ وەلای گیان
واکە بێ دیدە چۆنشەن ژیان
بەیۆ بە ضەروور، قاعیدە ئێدەن
چون دیدەم دیان دید، وا دیدەن
گیان کە ئەژنیش واتەش دیدەو دڵ
بەرشی جەلای من، شی وە دمای دڵ
بە هێممەت یاربان، خوێش و بێگانان
پاکیان لوا، وە لای گیانان
٧ من مام، چەنی جەور سەخت تەنیایی
ڕووبەڕوو بڕیای ڕۆی ئەڵوەدایی

٣٥٧) شێخ ئەحمەدی تەخیت، وەك لە بەشی "شاعیرەکان"، ژیان و بەرهەمیان"دا باسی کراوە، کوڕی شێخ مستەفای تەختەیی‌یە و دەبێ کوڕەکەشی ناوی مستەفا بووبێت، گەرچی من لەسەرچاوەکانی بەردەستمدا نەمتوانی ناوی ئەو کوڕەی شێخ ئەحمەد بدۆزمەوە و تەنیا بە هەواڵی دوو کوڕیم زانی: شێخ محەمەدوەسیم و شێخ محموود.

(٣٥٨)

F.٤٦a

عبدی

خوداوەند، تۆنی
وەشڵی پانانه نازدار تۆنی
سەرپایرانه (؟)، کۆگەرد کۆنی
جه نافەی تاتار وەشتەر وەشبۆنی
به یاهوو یاهوو مەشان به چۆڵدا
لونگ پۆش هووکێش، کەڵپۆست نەکۆڵدا
خەرابات نشین، دایم وێڵەنی
چۆڵ وار، بەدماڵ، صەحرا گێڵەنی
حەسرەت چەشیدەی بارەی (؟) بەڵانی
به ئایر عیشق سەخت موبتەلانی
مەناڵان بەزام، مێر تۆ شانەن
به سەیل دیدەی پڕ ئەسرینەوە
هەر تازندەنی، مێر تۆ شانەن
فیکر و زیکر تۆ خده و خۆشانەن
[هە]وای تۆشانەن هەر صوب ئێواران
دین لەقای تۆ، به چەم مەداران
[خو]ردو خاوشان ویرد و زیکر تۆن
... ... ستشان فام فیکر تۆن
بەڕاو ڕەوشت پدەرپێشەنی
وەپەی جەستەشان جەفاکێشەنی
ئێمەیچ کەمتەرین کەمتەرینانیم
زام زەدەی مەینەت [... ... ...]
بەندەی حەڵقەی گوش دەروون جۆشانیم

کەمەربەستەی مەیل دڵ خرۆشانیم
١٣ یە، "عەبدی" واتەن غولام دڵڕێش
وە پەی جەستەشان جەور و جەفاکێش

٣٥٨) بە هۆی بوونی ناو (یا نازناو)ی "عەبدی" بە دوا فەردی شیعرەکەوە، گومان نامێنێ شیعرەکە، هی ئەوە. وا وێ دەچێ شیعرەکە بۆ یەکێك لە ئیمامانی شیعە یان پیاوچاکێکی ناوچەکە گوترابێت.

شاعیر لە لایەکەوە بە (خوداوەند)ی بانگ دەکات و لە شوێنێکی دیکەدا، دەڵێ ((... بەڕاو ڕەو شت پدەر پێ شەنێ))، وا تە دەبێ باوکی کە سەکەش ئیمام بووبێت. ئەم باسە، بۆ بیرکردنەوەی زیاتر دەبێت.

(٣٥٩)

F.٤٦a

مولانا فرّخ پلنگانی

پەردەی ئیلاهی!
ئەریٚ سپڕ بورج پەردەی ئیلاهی!
عاصیی ئۆمەتان تۆشان پەنایی
ساکەی جە (یەثرُوب) جەمین نمایی؟
ئۆممەتان تەمام پەروانە ویٚنە
سفتەی شەوق تۆن، شەمع مەدینە!
ساوەس جە "یەثرُوب" پەردەنشین بە!
بۆ، نوور دیدەی ئەهل زەمین بە!
با وەسی ئەسرین عاشقان ڕیٚزۆ
نەبا جاهشان تۆفان بخیٚرۆ
سا وەخت ئیٚدەن سەیید ئەمین!
بە (کۆی توور) کەری تەواو سەرزەمین
تاکە عاشقان گیان طوفەیل بۆ
سەراسەر زەمین جە ڕەحمەت کەیل بۆ
بشۆرە نامەی بەدکرداریمان
مەوزە وە مەحشەر گونا باریمان
٩ ئومیٚدمان بە تۆن سەیید سەروەر!
پەنامان بیٚنە ڕۆی دەشت مەحشەر

(٣٦٠)

F.٤٦a

عومر نجاری

هەی نوور ئەزەل!
نوور ڕەببانی، تەجلالی ئەزەل
صاف ئیلاهی، بیٚ خەوش و خەلەل
نەکەون نە ئەکوان نەکەوتەن ئەووەل
فدای خاك و سەنگ زیٚد و ماوات بام
زامن "یەثرُوب" بە تۆ ئاوات بام
خاکیٚو ناستانەی تۆ بەر گوزیدەن
ذەڕڕیٚش بینایی سەد هەزار دیدەن
خۆزگە بەوانە تۆ شانەن نەوەند
نەصیب نەزامن تۆ کەردەن* بەند
تاکە شەو بۆ صوب، سەحەر سەودا
تا ئیٚوار مەدیان وە ماوای تۆدا
حەسرەت جەی دما چێش مانۆ پیمان
زیٚد و ماوای تۆ بەدیدە دیمان
٨ ئەرمن وەستە بیم جە دەرگای باری
فدای خاکت بۆ "عومەر نەجاڕی"!

٣٥٩) مە کەنزی ناوی شاعیری بە " نەجاڕی" یا "بو خاری" خویٚندووە تەوە. ئا شکرایە بیچمی فارسی وشەکە، ئیجازەی ئەو گومان کردنەمان پیٚ دەدات بلیٚین بوخاری یا نەجارییە.

هەروەها مینۆر سکی (و لەڕا ستیدا، تۆ پاڵ یان) بە " نەززارەیی" (نزارەای) یان دا ناوە. وردبوونەوە لە وشەکە، دەمانگەیێنێتە ئەو ئەنجامەی کە شێوەی نەززاری و نەززارەیی بەبێ گوتوبێژ بدەینە دواوە، چونکە نووسینی شێخ عەبدولموئمین بە لای ئەوەدا نەچووە. شێوەی گومانکردنی مەکەنزیش بە هۆی نیشانەی تەشدید لە سەر و شەکەوە یەکلایی دەبێتەوە. شێخ عەبدولموئمین لە سەرەتای عینوانەکەو ئینجا لە دوا فەردی شیعرەکەدا ئەم وشەیەی بە شێوەی نجاری (بە تەشدیدەوە) نووسیوە، کە ئیجازەمان نادات بە بوخاری بخوێنینەوە، بەتایبەت کە دەبینین، لە دواین فەردی شیعرەکەدا، شاعیر خۆی بە نەجاڕی ناوبردووە و ئەوش مەسەلەکەمان بۆ، یەکلایی دەکاتەوە.

*کێشی ئەم میسراعە، تەواو نییە.

(٣٦١)

F.٤٦b

یوسف یاسکە

ڕەسووڵ ڕەهبەر!
یا ڕەسووڵ الله، ڕەهنومای ڕەهبەر!
حەبیب (؟) یەزدان خەتم پەیغەمبەر
سەردار سپای ڕۆی دەشت مەحشەر!
شای (قاب قوسین) شەریف کەردەی حەق
ستوون سەیوان چەرخ موعەللەق!
[ب]ـۆن سەرمایەی عەطر بۆی عەنبەر
بۆی عەنبەر جە عەطر زوڵفت موعەططەر!
موشك ناف، ڕێزەی خاڵ ئاڵاتەن
طوبا شەرمەسار بە ژن باڵاتەن!
نەرگس جە دیدەت هۆ گرتەن وێنە
جە بوم ڕەونەق لاڵ خەزێنە!
گوڵ، عەطر عەرەق ڕوخسار پاکت
ڕەیحان ڕایحەی زوڵف نەمناکت!
سینەی بێ کینەت جای صیدیق صافانەن
ئەبرۆت قیبلەگای جە قاف طاقانەن!
مەقصەد مەقصوود گشت سەرزەمینی
هەم تۆ ((رحمة للعالمین))ی!
خازن یەزدان خەزێنەی پاکی
فاخر بە خەڵات تاج ((لولاك))ی !
طایر طەیران کۆنگرەی عەرشی
فەراش فرقەی فەرش بەند فەڕشی!

فەڕش ستاران، نوور ماه و خوەر
جە نوورتوەن سەیید سەروەر!
هەم خەڵات تۆن سەیید سەرمەد:
((يأتي من بعدي إسمه أحمد))
پایەی میعراجت جە گشت ویەردەن
مەحرەم ڕمووز ڕاز دەرپەردەن
نام تۆ نەخشەن نەدەوران عەڕش
پەی ویردو ئەوراد فریشتان فەڕش
ئیسمت محەمەد، گوزیدەی ئەفضەل
ئەحمەد و مەحموود موصطەفای موڕسەل
خادم دەرگای کەعبەی موبارەك
باعیس نزوول (طاها) و (تبارك)
ئەمین ئەسڕار سیڕڕ صوبحانی
نایب نیدای وەحی ڕەببانی
شەهسەوار صەف عەرصەی "عەرەصات"
شەفاخوای ئۆممەت، دەهەندەی نەجات
یەقین، جای ئومێد گوناکارانی
شەربەت شەفای دەردەدارانی
پەنای عاصییان شەرمسار شووم
من عاصیی عوصیان، هەروە تۆم ڕجووم
بەو وەخت وادە کە، مەحشەر مەخێزۆ
دۆزەخ شەڕارەی ئایر مەنگێزۆ
مەبڕێو بونیاد بەند ئارەزۆ
من ((واحسرتا))؛ تۆ ((أُممتي)) گۆ
سەرزەمین جۆ شا، گەرمی تاو خۆر
ئوممەتان عوریان، چەم وە بان سەر

جه ی درەنگەدا بەبیٚ مودارا
هۆرگیریم جه فەڕش ڕووی خاك صارا
٢٦ باوەریم نەسای سەیوان ئەخضەر
ببەخشیم بە نوور خاکپای حەیدەر

(٣٦٢)

F.٤٧a

یاسكە

یەك سەری مووتەن!
دوو جیهان بەهای یەك تایی مووتەن
كەعبەی مورادات، مەقسوودات، ڕووتەن
قیبلەی مۆمینان طاق ئەبرووتەن
جەو دەهر، مەوجوود جە نوور تووەن
هەرچی نور تۆش نییەن، دوڕەن[دووڕووەن]
كەوثەر جە قەطرەی بەحر سەخاتەن
بەهەشت جە صەدیەك نوور صەفاتەن
تووبا، جە هیممەت بڵند پایەی تۆن
ئاڵەم نەسای ئەو، ئەو نەسایەی تۆن
فریشتە و مەلەك، قەصرو قصوورات
جە نوور تۆەن حوور مەقصوورات
ئەبر و مەه و باد، خورشید و ئەفلاك
مڵك و مەملەكەت، ئافاق و ئەملاك
جیهان سەراسەر جە زەل تا ئەبەد
جە نوور تووەن ((قدرة الصمد))**!**
دۆزەخگڕانەن، پڕشنگ ئایرناك
مەر هەر نوور تۆش بكەرۆ هیلاك
ئاسمان تا عەڕش، زەمین تا ماهی
جە نوور تووەن مەدران كەماهی
ماه و خوەر جەنوور جە نوور تۆمەنەووەرەن
تۆ نوورت جە نوور دانای داوەرەن
ئەر تۆ نمەیی، جە كۆ مەبی عەڕش؟

جەکۆ بێ کورسیی هەفت سەماو هەفت فەڕش؟
جیبریل* کێش مەبەرد وە تەخت ئالاّ؟
ڕەفرەف کێش مەنیا وە عەڕش بالاّ؟
کیٚ مەبی ئەحمەد، محەمەد، مەحموود؟
کیٚ مەبی باعیث جەو دەهر مەوجوود؟
ئەگەر نامای تۆ وەڕووی بیساط
((لولاك لولاك)) بە کێشان مەوات؟
بافت (؟) کیٚ مەبی قەصر (فردوسین)
بە کێشان مەوات ((شای قاب قوسین))
وەڕووی"لەوح" ثەنای کێمەنویشت[قەڵەم؟]
غەیر جەتۆ وە عەڕش کیٚ مەنیا قدەم؟
خودای قورئانش وەکیٚ مەکیانا؟
نوورر لەقای وێش بەکیٚ مەنمانا؟
ئاخر نام کێش بە (حەبیب) مەبرد؟
گشت دینان مەنسووخ دین کیٚ مەکرد؟
کیٚ مەبی واقف سیڕڕ ئیلاهی؟
نەسای کیٚ مەبی جە مەه تا ماهی؟
کیٚ مەبی بە شیا کولل کاینات؟
پینج فەرچ پەریٚ کیٚ ماما بە خەلاّت؟
ئەگەر نمەبیت ((خاتم النّبي))؟
خەتم ئەنبیای موڕسەل، کیٚ مەبی؟
جە زەل تا ئەبەد، سەروەر، [هەر] تۆ نی
حەبیب دانای داوەر، [هەر] تۆ نی
دەر شەفاعەت تۆ مکەرێوە
گوناکاران دڵ، تۆ مدەرێوە
ئەمیر عەرصەی عەڕەصان تۆ نی
خۆلاصەی خالیص مەوجوودات تۆ نی

تۆنی شاف خوای گونای عاصییان
به تۆ مه به خشان دین دڵ سییان
یا ڕەسوولەڵلا! فرەن گونامان
پەنامان به تۆن، بدەی پەنامان
٢٨ بەشق نوور وێت به ((رب العباد))
ڕۆی مەحشەر جەشام نازیمان جەیاد(؟)

٣٦٢) شیعری پێشوون هی "یۆسف یاسکە" بوو، ئەم شیعرەش هەر بە ناوی "یاسکە"ەوە نووسراوە. من لام وایە یۆسف یاسکە، کەسێکە و یاسکە شاعیرێکی دیکەیە. لە شیعرەکانی پێشوو شدا (ژ مارە ٣٢٧ و ٣٢٨) هەر دەردە کەوت ئەو دوو کە سە، بە شیعر پر سیار و وەلامیان بووبێت. محەمەد عەلی سلطانی دەڵێ یاسکە لە ئەسڵدا "یاسەکە" یە و دایکی یۆسف بووە، بەلام من بە ناوەرۆکی شیعرەکەی پێشوودا، لام وایە دەبێ یاسکە و یۆسف یاسکە کوڕ و باوك بن. گەرچی جگە لە شێوەی ناوهێنان و بانگکردنی یەکتر لەو شیعرە تایبەتەدا، هیچ بەڵگەیەکی دیکەم بۆی نییە. ئەوەشمان لەبیر نەچێت ناوەرۆکی ئەم شیعرە و شیعری پێش خۆی گەلێك لەیەك نزیکن و وا هەیە هەردووکیان هی یەك شاعیریش بن.
* جبرئیل، کێشی شیعرەکە تووشی لەنگی دەکات.

(٣٦٣)

F.٤٧b

شاکە

قیبلەم! مایەی گشت

قیبلەم! هەر تۆنی ئەصڵ مایەی گشت

کەریم جە قەطرەی نوور، تۆش سریشت:

عەڕش و سەماواتن ڕیضوان و بەهیشت

تا کە نوور تۆ نییەبی ظاهیر

نە عەڕش بی نە فەڕش، نە چەرخ و ئایر

نە کەوکەب نە شەم نە ماه نە سەییار

نە مەلەك نە حۆرن نە جەننەت نە نار

نە ڕۆح، نە ڕاحەت، نە دەنگ، نە نەفەس

نە دین نە دنیا، نە دیار، نە کەس

نە کۆ، نە کەمەر، نە شەتاو نە شێو

نە طەیر نە ئینسان، نە شەیتان ، نە دێو

نە سەنگ، نە صارا، نە زەمین نە سەخت

نە گاو نە ماهی، نە ثەرا و نە تەخت

نە گوڵ، نە گوڵزار، نە باغ نە بڵبڵ

نە ناز، نە نیاز، نە دڵبەر، نە دڵ

نە مەذهەبن نە عیلمن نە ڕای شەریعەت

غەیر جە نوور پاك حەیی حەقیقەت

قادر قودڕەت، دانەندەی بێگەرد

تۆش * جە نوور وێش ئافەریدە کەرد

کەردش نە قوببەی پڕ ئاتەش ژەرف

ئیسم شەریفش وەند بە چەهار حەرف

جه حەرف ئەووەڵ، دایرەی گەردوون
عەڕش و کورسی و لەوح، سەرای بێستوون
جه کەڕڕووبیان، ڕۆحانی مەلەك
تەمام ساکنان عەڕش و نوهـ فەلەك
تەمام کەواکب نوور ماهـ و خوەر
ئافەریدەش کەرد خەللاق داوەر
جه حەڕف دووەم، ئەڕواحان تەمام
مەخلووقات وار جوملەی خاص و عام
((أولیا الله))**ی تەمام سەرزەمین**
پەردەی دڵ پاکان، حاکمان دین
عالمان جه عیلم شیەنی نەویر
ئافەریدەش کەرد دانەندەی قەدیر
جه حەرف سیمن ذەڕسەرای ڕیضوان
چەند قەصرو قصوور، مەندەرەو ئەیوان
جۆی حەوض **کەو**ثـ**ەرن چەشمەی سەلسەبیل**
ئافەریدەش کەرد، خەللاق جەلیل
جه حەڕف چارەم، ئاب و بادوخاك
جوملەی نەباتات تا خارو خاشاك
هەفت طـ**ەبەق زەمین تا گاو ماهی**
ئافەریدەش کەرد، دانای ئیلاهی
هەرچی هەن تەمام جه بوود و نابوود
پەری تۆ پەیدانن وەرنە، چ مەقصوود؟
جای ((**قاب قوسین**)) **به تۆ بی شەریف**
هەم جه نوور تۆن ((**لامەکان**)) ظـ**ەریف**
به تۆش دان نگین خەتم خاتەمی
حوکم سولەیمان سەخای حاتەمی

جه زەل بە تۆش وات ((حی)) تەنیا و تاك
دەلیل مایەی ((لولاك و لولاك))
شای سپەهسالار گشت پەیغەمبەران
((شافِع العُصات)) ڕۆی ئاخر زەمان
عاصییان دین، جه نەعرەتەی نار
مەر بە شفای تۆ ببان ڕەستگار
غەیر جه تۆ فیشتەر، خودای ئاسمان
نام کێش (شفیع مذنبین) نیان؟
گونای عاصییان، شەرمەندەی بێدەر
بە تۆ مە بەخشان جه ((یوم المحشر))
ئیمە گوناکار عاصی و کار هەبەس،
غەیر ج تۆ نییەن ڕەجوومان بە کەس
بەو وەخت وادەی ڕۆی مەحشەر مەبۆ
دۆزەخ شەڕارەی پڕ شەڕەڕ مەبۆ
باجەتی! گێسووی سیای لەتیفت
بەریمان نە سای لوای شەریفت
٣٣ جه نەعرەتەی نار ئازادمان کەی
بە لەقای شەریف حەق شادمان کەی

٣٦٣) ئەم شیعرە، ئاوێنەی بالاّ نوێنی بیر وباوەڕی "شاکە"یە و نیشان دەدات شاعیر لەسەر بڕوای "حرووفی یە" بووە. شاکە، دە بێ یە کەم شاعیری کورد- دوای مەلا پەرێ شانی دینەوەری بێت کە شیعری خۆی تەرخانی پەرەپێدانی ئەو باوەڕە فەلسەفییە کردووە. دوور نییە شاکە، دەروێشێکی "بەکتاشی" بووبێت.

* لە دەقەکەدا هاتووە: ((نوروێش جه نوور وێش ئافەریدەکەرد.))

(٣٦٤)

F.٤٨a

لااعلم

چراخم! ئیحڕام
بەستم پەی کەعبەی جەمینت ئیحڕام
بێپەروا جە فیکر خەیاڵان خام
غەیر جە تۆ کەردم تەرك خاص و عام
چاك چاك دامان، بە ئەسر دیدەتەڕ
یەکتا پۆست و پێڵ، باهوو کەردەبەڕ
تەن بی جە تاسەی تاو خوەر زەبوون
واریا وەدەشتن تاویا سەبوون
لەب بارگرتەن بیابانەوە
پێچیان بە خار موغەیلانەوە
یاوام وەنەزدار، بەرگ تەن چاك چاك
سەر ناستانە، خەڵتان بیم نە خاك
بێدار بیم چەنی، زام نەسرەوتەی وێم
سەرسام سادارسای، پەری کەوتەی وێم
دیم کەعبەی جەمین پەری ڕۆخساریٚ
سوجدەگای ڕوخسار زەرد زگاریٚ
بە یومن بێچوون بەرز بیٚ طەناف
کەردم ئاستانەی کەعبەی دڵ طەواف
سەرچەشمەی زەمزەم زندەگانی بەخش
جەواهیر نەدەور دیدە کەردەن پەخش
(حجر الاسود) سوجدەگای ئوممەت
بەندەن وە جەمین صاحیٚب خاڵ وخەت!
موددەعای مەسجید، کەعبە و کلیسا
هەم "کلیم الله"، مەذهەب عیسا
ناقووس و زوننار سەیر بوتخانە
هیچ تیٚ بەستەنی غەیر جەویانە
مەقصوود لەقای شەوق دلداران
یاریٚ کە جویاش دوور جە ئەغیاران
١٦ هەر کەسیٚ جۆیای دین دڵبەرەن
بیٚپەروا[ی]طەواف حەج ئەکبەرەن

٣٦٤) ناوەرۆکی ئەم شیعرە و "مەشرەب" ی شاعیرەکەی، لە پارچە شیعرەی ژمارە ٣٤١ جیاوازە کە، شێخ عەبدولموئمین ئەویشی بە "لا اعلم" ناوبردبوو. هۆی ئەوەی من "لا اعلم"ە کانم بە دوو کەس داناون هەر ئەوەیە. شاعیر، بێگومان بڕوای "وحدت وجودی" هەیە.

(٣٦٦)
F.٤٨b
شيخ مصطفى تختى
طاب ثراه

دڵە! هاك ویەرد
فام ئاوا كەرە دنیا هاك ویەرد
هاك باد فەنا كوان كەرد بە گەرد
هاك مەیل‌و مۆیەت، دۆستان بی، سەرد
هاك ئەجەل یاوا، شی وەسەرینت
هاك دە دەستت شی، وەشییی وەرینت
هاك ((یوم البعث)) **وەنەت بی** ظاهیر
هاكە دنیای دوون گشت مەند بە باهیر
((وجهتُ وجهي)) **ڕووو نە خوداكەر**
هەنیچ وەسی مەیل نەدونیای دوون دەر
٦ وێت مەدە بە مەیل دونیای دوونەوە
مەویارە بە فیكر چەند و چوونەوە

(٣٦٧)
F.٤٨b
محمد قلی سلیمان

دڵە! خەیاڵان
دەیسە وەس كەرە هەبلە خەیاڵان
شۆ وەسەر تاریخ ڕۆژنامەی ساڵان
كۆن ئەو خوسرەوانن ئەو كەمەر لاڵان؟
كۆن دەنگ تێشەی فەرهاد دێرین؟
كۆن شەوق تەشاب ئەیوان شیرین؟
كۆن ذ**ەوق شكار سەیرانگەی بارام؟**
ساكۆن سۆز ساز عیشق دلارام؟
كۆن لێوەی مەجنوون شێت لەیل خەیاڵ؟
جاوایی بێزار، بەڕو بەیدی ماڵ
وەكۆشی یۆسف! وەیمن، درێخا
كۆن نازو نیاز سەودای زلێخا؟
خوسرەو زادەگان، ئوجاخ قەدیم
بەگلەران تەخت دەور تەلا سیم
٨ هەر جەمین جای[ـێ] خەجەڵات مەندەن
صاراو سەنگ و گڵ دەورشان تەندەن!

٣٦٦) نەظیرەیەكە بۆ شیعری پێشتر.
٣٦٧) ئەم شیعرە و دوو شیعری پێشووتر (ژمارە ٣٦٥ و ٣٦٦)، ناوەرۆكێكی هاوبەشیان هەیە و وا دیارە شێخ عەبدولموئمین لە نووسینەوەی شیعرەكاندا، مەسەلەی ناوەرۆكی زیاتر لە فۆرم گرتۆتە پێش چاو.

(٣٦٨)

F.٤٩a

صفی علی کیونانی

در مدح شیخ مصطفی تختی

ڕەهنمای ڕەهبەر!
یا شێخ کوببار، ڕەهنمانی ڕەهبەر!
"ابن شمس الدین" پڕ ژات و جەوهەر!
خولاصەی بیٚ خەوش دانای موعتەبەر!
ئوجاخ قەدیمن قایم مەقامات!
صاحێب ئیعجاز، کەشف [و] کەرامات!
نادرەی لەطیف ناصح نەصیحەت!
ناطق گۆیای شەرع طەریقەت!
واعظ گوفتار حەدیث و ئایەت
خەبەردار نەظم ڕاویی ڕوایەت!
شەریف پڕ شەوق ڕەهبەر ڕای دین!
ستوون سەیوان کوردستان زەمین!
چەند هەزار مەخلووق گومڕا و بیٚخەبەر
تۆ ئاوەرد بە دین پاك پێغەمبەر!
پەند و نەصیحەت بە تۆ لایقەن!
گوفتارت وێنەت شەهد فایقەن!
جانشین جای پێغەمبەرانی!
نەصیحەت نمای بیٚ خەبەرانی!

ئیسمت مصطەفا ئامورزیدەنی!
جە هەر دوو عالەم بەر گوزیدەنی!
بۆل پول و جەم [جەم]، سپای بیٚ سامان
بە عەزم تۆبە، مەگیرات دامان!
خودا! با جەتی ذولجەلالی وێت،
بە کان کەرەم لایەزالی وێت
نامت کەریمەن، تەوواب و ڕەحیم
غەففار و غەفوور، قادر و قەدیم
قەبوولێ کەی تۆبەی گشت تەوبەکاران
ببەخشی گونای مۆمین هەژاران
منیچ گوناکار کەمتەر بەندەنان
عصیان بیٚ شمار، سەرئەفکەندەنان
فەردا عەرەصات، عەهد و وەفابۆ
دەستم بەدامەن شێخ مصطەفا بۆ!
١٧ جەو درەنگدا بینای بیهتەرین!
بووەیری! جە جورم گونای کەمتەرین!

٣٦٨) لێرەشدا، بە هەمان شێوەن شێخ عەبدولموئمین پارچەیەك شیعری صوۆفی عەلی کێونانی و دوو پارچە شیعری مەولانا حافظ فەرهادی پێکەوە هێناوە (ژمارە ٣٦٨ و ٣٦٩)، کە هەردوو، باسی گەورەیی شێخ مستەفای تەختی دەکەن. وا هەیە هەردوو شاعیر، لە نیوەی دووهەمی سەدەی دەهەم یا لە نیوەی یەکەمی سەدەی یازدەهەمدا ژیابن. شێخ

م ستەفا لەو سەردەمەدا، ژ یاوە و دوور نیە یە لەو سەردەمانەدا هێ شتا خەڵکانی "ناموسولمان" لە ناو چەکەدا مابن، کە شێخ توانیبێتی " چەند هەزار"یان لێبێنێتە سەر ئیسلام. ئەوە بێگومان هەمان زەخت و زۆرە کە بە ناوی ئایینەوە لە خوشك و برا یانی گۆرانی ئەهلی حەق و ئیزەدی کراوە.

(٣٦٩)

F.٤٩a

مولانا حافظ فرهاد

[در فوت و مدح معظم الیه [**واته شێخ**

مصطفی **تەختی**]

گوڵێ جە گوڵان

ئاڕۆ گوڵێ دیم خاستەر جە گوڵان
جێش پەرسام ئەی گوڵ! دەرمان دڵان
دا، بواچە هاڵ جەستەی موشکڵان
واتش تەشنە بیم جە ژێر زەمینێ
جەلای یەك شەخصێ نەرگس جەمینێ
عەجەب شەخصێ بی، صاحێب فەراسات
جێش پەیدا مەبی کەشف و کەرامات
چەندێ کیتابات شەرعش وانایی
جە عیلم حەقیق تەمام دانایی
بەستەبیش کەمەر بە حەقشناسی
دووربی جە کەردەی فیعل وەسواسی
وەش تەبیعەت بی، یانەی دەروون صاف
بە ڕوێ سەد کەس مەکەردش طەواف
خەڵوەنشین بی، ڕوخصەت دادەی پیر
گرتە بیش بە دەست سیلسیلە و زنجیر
هەزار بێدڵان کەرد بە صاحێب دڵ
ناستیش جە کار حەق ببای غافڵ
پۆسە بی تەقدیر گەوهەر کانی
وادەی لواش بی جەی دنیای فانی
کیاستش وەنەش پادشای جەلیل
نام وێش نویشت، داش بە جبرەئیل
جبرەئیل ئاوەرد، نماناش بە ڕووح
بەرشی جە قاڵب، کان پڕ فتووح
بەردشان وەجای قەصر صوبحانی
ئەیمەن بی جەدام بەند زیندانی
نیاشان نەیاگەی، خاکین کەرد نیهان
هاتێدا بەندەن تا وەخت دیوان
ئەوسە، بەرئامام جە گڵێ و جە سەنگ
جە گڵکۆی ظەریف، جەبین گوڵڕەنگ
دیام دیم یاران دەروون بێخەوفان
جەوپەی پەی ئامان سەیر شکۆفان
یا چیکە(؟) بەندیم ضایف و زەبوون
هاکە بیان بە گەرد، گەردم شی وەتوون
چون کەردم پهنات من جە نەدیدە*
بکەرێم شەفا هەی بەرگوزیدە!**
١٩ بەشق شای شاهان یانەی طەوافش
بەخشیم بە خاصان جە قاف تا قافش

٣٦٩) ئەم شیعرە بەدوای شیعری صۆفی علی کێونانی و لە هەمان لاپەڕەدا هاتووە. صۆفی عەلیش شیعرەکەی لە "مدح"ی شێخ مستەفای تختیدا گوتراوە..* جە نەدیدە: وا هەیە حافظ فەرهاد دوای شێخ مستەفای تەختی ژیابێت. مەردۆخ دەڵێ شێخ مستەفا لە ٩٥١ لە دایک بووە و لە ١٠٤٧ک مردووە.
** شەفاعەت.

(٣٧٠)
F.٤٩b
وله
در مدح وسـ[ـتايش؟] ...
امجد معظم اليه شيخ احمـ[ـد تختى؟]...

بەرزە چناران!
زنهار، صەد زنهار، سپى چناران!
ئەر ببۆ وەگشت پادشاى نازداران
سوجدەش ببەردىٚ چون خاكساران
با، سەر سوجدەتان نە خاك پاش بۆ
با، زوانتان هەر نەدواش* بۆ
ساز و سنجتان بژەندى بە ساز
پەى ذەوق و زينەت شۆخ شيرين ڕاز
دار طووبا[ى] بەهەشت پەنەش مەنازۆ
وە خاك بۆسيش ئاوات مەوازۆ
تا مەگەر ليٚتان بمانۆ حەيران
هەر ڕۆ مەيل كەرۆ، بيۆ وەسەيران
بەژن و بالاّى ويش بنمانۆ پيٚتان
پرشنگ نوورش بشنيۆ ليٚتان
٨ تا مەر جەشيٚوەى ئەو بەژن و بالاّ
بالاّ و بەژنتان تەرك (؟) ببۆ ئالاّ

٣٧٠) ئەم شيعرە بە دواى دوو پارچە شيعرى ديكەدا هاتووە كە هەردووكيان مەدحى شيٚخ مستەفاى تەختى دەكەن. يەكەميان هى صوّفى عەلى كيٚونانى و دووهەم هى حافظ فەرهادن. ديارە (ولە) دەگەڕيٚتەوە بۆ دووهەم واتە حافظ فەرهاد. بەم پيٚيە، مەولانا حافظ فەرهاد شيعرى پيٚشووى لە مەدحى شيٚخ مستەفاى تەختى و ئەم شيعرەى لە مەدحى شيٚخ ئەحمەدى تەختىدا گوتووە. گەر چى و شەى ئەحمەد بە باشى ناخويٚنريٚتەوە، بەلاّم بە دلّنياييەوە دەتوانريٚ بگوتريٚ شيٚخ ئەحمەدە. لە مەڕ "تەختى" و "تەختەيى" بوونى شيٚخ ئەحمەديش دەبىٚ بگوتريٚ ئەگەر شيٚخ ئەحمەدى عەللامە بيٚت، ئەوا كوڕى شيٚخ مستەفاى تەختى بووە و لەنيٚوان سالاّنى ١٠١٦ و ١١١٤دا ژياوە (محمد مردوخ، ل٢٢، ب ١).
***دۆعاش؟**

(٣٧١)

F.٤٩b

شيخ احمد مومی [اليه؟] در سئوال

خوسرەو! نەزانام
یەك مەحبووبیٚ دیم وەسفش نەزانام
ئەرچی بە حیساب، لە لای ویٚم وانام
هەرچەند فیکریی بیم، شەرحش نەزانام
مەحبووب زەریفیش، بە زوڵف و خاڵەن
طاق ئەبرۆ، چەم، لەبان لاڵەن
ئێد سەرتا وە پاش چمان جە نوورەن
تەمام مونەققەش گردبەی دەستوورەن
موشکەن، عەنبەرەن، کاکۆڵەن، زوڵفەن
پەخش وەلاوەن چین چین کوڵفەن
طاق ئەبرۆ، چەم، جە یەك، هەزارەن
هەر یەك نە جایێ(؟) پرشنگ نیگارەن
چەند هەزار گۆنا، چەند سیاخاڵان
موشك خەتای چین وە گۆنا ماڵان
چەند قەطرەی گولاو [... ... ...]
خاستەر جە ضەڕاب [... ... ...]
چەند پەنجە ڕنگین بە هوون دڵان
بیٚپەروا جە سۆز ناڵەی بڵبڵان
چەند باهووی سیمین پڕڕەقص وەستان
وەققاص پەریٚو ذەوق مەجلیس مەستان
باڵا سپی صاف، شۆڵەی شەم دەستوور
چون ستوون سیم سەیوان فەغفوور

خەڵات صەد ڕەنگ، زەڕبەفت شایی
پا بە دامان کەش، توحفەی تەراویی(؟)
ئوستادان چین، فەڕەنگی و خەطا
جەوساوە نەدین ئەی مایە مەطا
جە پارچەی نەفیس، کارخانەی خەیاڵ
دوککان کەرد جە نەقش نەققاشی بەتاڵ
[گۆ]ش و هوش حەیران ڕێزەی ڕاز شەن
ساز موسیقار، کەم ئا واز شەن
هەم گۆیای ڕازەن، هەم ڕەققاص، هەم ساز
عاشق و مەعشووق، نازکیش نازباز
مەجلیسێو تەمام بەوەی ساز کەردەن
هەم ساقی هەم مەی هەم جام هەم پەردەن
ساقی چەنێو جام، دەست وە دەست یار
یار، باهووی سیمین، پەنجەی حەنا کار
ڕەقیب هەم جەلاش خاطر نەجەمەن
ئەو، جە ڕەقیبش چ پەروا و خەمەن!
ئەغیار جە لوطفش چەند خەڵات پۆشان
جە ئەغیار خاك، سەد جورعەش نۆشان
زەر خەڵات بە شای ماهیان پۆشەن
صەد ماهی پەرێش حەڵقە نەگۆشەن
بەڵێ ئەو فارغ جە یار [و] ئەغیار
فەڕش زەر وەستە نەڕووی دریابار
ئێوار تا بە صوب، صوب تا ئێواران
پەی ذەوق زینەت مەجلیس نیگاران
دەرلاد دیدەم دیش ئەی مەحبووب، ئەی کار
چەم ئایر شانا، دڵ گریا زارزار

گا[هـ]ـیٚ گریه و سۆز گا[هـ]ـیٚ بیٚ هۆشی
تا ڕۆ وەشەو بی، شەو تەمام سەرشی
حەیران صنعەت پەروەردگار بیم
مەست تەماشای شەوق ئەو یار بیم
مەدهۆش بۆی مشك ئاهووی تەطار بیم
چون خەزان وەڵگ (؟) سپی چنار بیم
چون ئامام وە هۆش، نەقش ئەو جەماڵ
کێشام بە وەرەق بە دەست خەیاڵ
دام بەبای شەماڵ، بەرد وەلای یاران
تا بوینان صونع صانعکاران
خوسرەو! تۆ دانای نوکتەی فەردانی
ڕەنگ ئاشناس نەقش هەردەی هەردانی
٣٢ مەحبووب خۆمیوەن؟، مەجلیس هەم وێشەن
شەرطەن بزانی مەحبووب چێشەن؟

٣٧١) من ئەم شیعرە بە هی شێخ ئەحمەدی تەختی دەزانم "مومی" یا "مویی الیە"ی عەرەبی، دەمانگەڕێنێتەوە بۆ ناوی شێخ ئەحمەدی تەختی لە شیعری پێشتردا. لەویٚ، حافڤ فەرهاد بە شێخ ئەحمەدی تەختییدا هەڵی دەگوت بەڵام لێرەدا، هەر ئەو شێخ ئەحمەی پێشتر ناوبردە کراوە، پرسیارە شیعرێك ئاڕاستەی "خوسرە"و ناوێك دەکات و پاشان خوسرەو (لالۆ خوسرەو) لە پارچە شیعری دواتردا وەڵامی دەداتەوە. کەوابوو، شێخ ئەحمەد دەبیٚ بە مومی بخوێنرێتەوە نەك بە شێوەی مینۆرسکی و سەجادی وەك شێخ ئەحمەدی مومی!

(٣٧٢)

F.٥٠a

"لالو خوسرو" در جواب

صەڕڕاف دانا!

عالم علووم، صەڕڕاف دانا!

عیلم لەدونی، حەقیقەت وانا!

جادەی موستەقیم طەریقەت زانا!

نەسل خاصەلخاص، خولاصەی بێعەیب

واقف ئەسراڕ سیڕڕ پەردەی غەیب!

ثەناگۆی ئەندام مەحبووب بێدەنگ

واصف مەوصووف مەجلیس وەشڕەنگ

تۆ وات دلآرام ساقی هەم ئەغیار

مەست جورعەی جام، بێهۆش و هوشیار

مەعشووق ڕەققاص مەی و موطریب هەم

فارغ جەو سۆسەن یەکجا بیەن جەم

منیچ بە تەوفیق حەیی صوبحانی

بە مەیل مەیلان وەحیی ڕەببانی

بشکاوو پەردەی دەروون بە نێشتەر

گوشادبۆ شادیم جە خەمان فێشتەر

بشوو نەگێجاو بەحریێ پایان

مەعنای موعەممات بکەروو عەیان

فەیض ئیلاهی بەیۆم بیاوەر

گەوهەر جە دەریا باوەروو وەبەر

فەرد پر مەعنان عەجایب چێوەن

مەحبووب بێدەنگ بەلەرم مێوەن

عاشق، توولْ طەرز، مەعشووق چنارەن
ڕەقیب باد سەرد، ئەغیار هەم خارەن
پلە و پێچ طەرزان چون زوڵف شیرین
زنجیرەی لەرزان عەطر عەبیرین
نیم نوختەی خاڵان، طاق ئەبرۆی لەیل
ئاڕاستەی ئوستاد ڕەژیدەی سوەیل
پەنجەی حەنایی*، بلەرم ئاڵا
وێنەی عەرووسان بەردەن وە پاڵا
وەستەن نەگەردەن نەوتوولْ چناران
ئێوار تا بە صوب، صوب تا ئێواران
تەمامەت شاهان صاحێب خەزێنە
هیچکەس نەسازان بەزمێ بەی وێنە
مەی و موطریبان، ساقی بەی دەستوور
گێسوو ئاڕاستەن جە شەڕارەی نوور
١٩ قەطرەی ڕەحمەتش هەرکۆ مەشانۆ
گرد ئاڵەم سەرسام حەیران مەمانۆ

٣٧٣) ئەم شیعرە، وەڵا می پرسیارە شیعری پێشوو (٣٧١) کە لە لا یەن شێخ ئە حمەدی تەختییەوە ئاڕاستەی "خوسرەو" کرابوو.
ئێستا لالۆ خوسرەو، وەڵامی پرسیارەکەی دەداتەوە.
* حەننایی.

(٣٧٣)

F.٥٠b

مولانا يوسف رويسه

در سئوال

شەمسەددین گڕیا
دل ئیمشەو چون شەم تا بە صوب گڕیا
جەستەم دیدەش دی یند هوونش خڕیا
ئەسرین تەمام بی، جە چەم هوون بڕیا
دڵ، سەفت، جە چەم شی لاو بە بائیردا
وێنەی توولْ تەڕ، سەر نە ئایردا
لایق شۆڵەی گڕ، لایولاو مەهات
تاکە قەدیم داش بانگ صوب سەڵات؟
جەستەی من ئێدیی، تاوەخت هەتاو
دڵ، ئایر واران، دیدە واران ئاو
٦ شەمسی! ئەرمەدیت ئیمشەو ماجەڕام،
پەروانەی دڵت مەسەفت بە چرام!

(٣٧٤)

F.٥٠b

شیخ شمس الدین درهردی

در جواب

یۆسف! سەنگ نییەن
دڵ، چۆن نەسووچۆ؟ بیللا سەنگ نیەن
ئەر صەد کە خارەن، دەردێ تێش شیەن
دەواش، عەطـطاران شاران نەدییەن
ئەو دەوا بە دەست طـەبیب خاصەن
ڕوونە ئەو کەرە، خالیص خولاصەن
بێ ئارام، ئارام چۆن جە دڵ بەردەن
دەردش دەرمانەن، دەرمانش دەردەن
بەڵێ دیدەی من هەر نەسێڵاتەن
ئاڵەم جە خرۆش بەحر دڵ ماتەن
خوناو (؟) وەشتانەن بەبارەشت نەم
جەوپەی پڕ بیەن ئاڵەم جە ئاڵەم
٧ کەسێو بەی جەستە، هاڵ دڵ دارۆ،
چ مەجال هاڵ کەسیۆ نەدارۆ!

٣٧٣) یۆ سف ڕۆیـ سە، هەمان یۆ سف یا سکە نی یە؟ من بە ج یاوازم دا ناوە. شیعرەکە پرسیارێك ئاراستەی شێخ شەمسەددین دەرەهەردی دەکات و بە "شەمسی" ناوی دەبات. لە مەڕ کەسایەتی یۆسف ڕۆیسە، بڕوانە بەشی "شاعیرەکان، ژیان و بەرهەمیان"، ژمارە ٣٨.
نو سخەی (ع) سەرجەمی غەزەلە کەی بە بێ ناوی کە سێك تۆ مار کردووە و ئەوەش وا دە گەێنێ بە شیعری بێ سارانی زانبیە یێت. ل٧٠، ٦ فەرد. محە مەد عەلی سوڵتانی

دەنووسێت: ((بیسەر یا خوێنەری ئەم شیعرە، چوارینە بە سۆزەکەی با بە تاهیری هە مەدانی وەبیر دێتەوە کە دەڵێ:

دلم از دست خوبان گیج و ویجه
موژە بەرهەم زەنەم خوونا بەریجە
دل عاشق میثال چووب تەڕ بی
سەری سووجو، سەری خونابەریجە))

(دیوان باباطاهر همدانی، الهی قومشەیی، ص٢٩)

٣٧٤) وەڵامی شیعری پێشووە کە "مولا نا یوسف ڕۆیسە" ئاڕاستەی شێخ شەمسەددینی کردبوو.

نوسخەی (ع) بەبێ عینوان و لە ڕاستیدا، بە ناوی بێسارانییەوە تۆماری کردووە. بەڵام دوای سێ فەردی یەکەم، پێنج فەردی غەزەلێکی تری بە شوێن سێ فەردەکەدا هێناوە. شیعرەکە، لە و ێدا لە ج یاتی "یۆ سف"، بە ناز ناوی " مەولام" دە ستی پێ کردووە و شیعرە زیادکراوە کان، بە گوێرەی کە شکۆڵی شێخ، شیعری "محە مەد قولی سولەیمان"ن: ((ئاڕۆشیان دیم ڕەنگ خەزانان))، ژمارە ٤٣ی کەشکۆڵ بەڵام گەلێك شێواون.
ع، ل١١٠، ٨ فەرد.

(٣٧٥)

F.٥١a

استاد میکائیل

به شیخ شمس الدین دکانشیر...

میرزام سەرزەمین!
بیٚ تۆ نەمەندەن فەڕڕ سەرزەمین
دەشتان پڕ جە خار، کوان مەهتەمین
شکۆفان نا چاخ، وەنەوشان خەمین
جام نەرگسان، ئەمساڵ پڕ هوونەن
چۆن واچوو گوڵان هاڵشان چوونەن؟
... ... وبیٚ تابەن سەیر سەردۆشان
چەمەنان چما، جام مەی نۆشان

... دیدەی تەطاران، نوور نەمەندەن تی
... نمترسی (؟) بانی بیٚ سورمە سپی
... ... خەمینەنی، توولە چناران
تەمای مولاقات مەحموود جان* داران
٧ ... ... یەك ئەمجار، بەشق ئیمانان
وەرەوە بەخیر **، مروەتەن ئامان!

٣٧٥) ((شێخ شەمسەددینی یەکەم لە ساڵی ٩١٢دا هاتووە تە دنیا و لە ٩٨٥ك دا کۆچی دوایی کردووە، لە گوندی دەرە هەردیش ذێژراوە. باوکی شێخ شەمسەددین وا تە شێخ عەبدولغەفاری یەکەم (٩٣٤ –٨٤٧ك) لە گوندی دەگاشێخان نێژراوە.)) (مەردۆخ، ٢، ٢٢).
بە بڕوای من ئەم شێخ شەمسەددینەی شیعرەکە، هەمان کوڕی شێخ عەبدولغەفاری یەکەمە و بە بۆنەی باوکیەوە کە لە دەگاشێخان نێژاروە، لێرەدا بە دەگا شێخانی ناوبراوە. پا شماوەی وشەکە، فەوتاوە. وا هەیە دەگاشێخان بێت نەك دکا شیر. شیعرەکەش هی ئوستاد میکائیلە کە پێشتر باسی لێوە کراوە.
*** مەحموود جان کێیە؟ شێخ مەحمووديێك هەیە کوڕی شێخ ئەحمەد عەللامە و نەوەی حاجی شێخ مستەفای تەختی و نەوەی شێخ شەمسەددینی یەکەمە و دەبێتە بـن ئامۆزای شێخ شەمسەددینی دووهەم، (مەردۆخ، هەمان). بەڵام ئا یا "مەحموود جان"ی شیعرەکە، هەر ئەوەیان نا؟ نازانم. پێویستە بڵێم گوندێك بە ناوی "کاشتەر" لە ناوچەی ژاوەرۆ هەیە و دوا ئیحتیمال ئەوەیە شێخ شەمسەددین خەڵکی کاشتەر بووبێت واتە: "استاد میکائیل بە شیخ شمس الدین کاشتری"(؟)**
**** بۆرەوە (؟)**

(٣٧٦)

F.٥١a

وله

به "مولانا يعقوب جان" درى كو[؟]

يەعقووبجان خۆشخوو!
کەیخوسرەو پور (؟) کەیانی خۆشخوو!
کەی صنعەت! کەی طەبع، کەی ئاسا کەی خوو!
نەسل خانەدان سورخاو* ماموو
شابازێن جه بورج نیکو ئەختەری
ها ئامان به عەزم که بکان دەری
ماڵوومکه ڵیشان بەزوان هاڵ
چەنبەر کران زوڵف، مەخصەل دران خاڵ
ڕەضا نەبینان نەپای ڕەزاندا
بێپەروا نەنیان پا به خەزاندا
مەشێونۆ شەوبەند بەناز بەستەشان
مەگیرۆ بەیان به نەوڕەستەشان
مەدۆ بەیەکدا زوڵف و خاڵشان
مەپێچۆ بەهەم پەڕو باڵشان
٨ تا سەربۆ دەوران، ئەی بڵند پایه
ئیمەیچ نەسایەش بوینمی وایه!

٣٧٦) (وله) دەگەڕێتەوه بۆ شاعیری شیعری پێشوو –وا ته ئوستاد میکائیل. شیعرەکە، پر سیارێکەو ڕووی له " مەولانا یەعقووب جان"ه. من و شەی دوای " یەعقووبجان"م بۆنەخوێنرایەوه: دری کە، دری کو...(؟)

*** سورخاو (؟) چ خانەدانێ کە؟ بڵێی ذیازی سورخاب بەگ کوڕی خان ئه حمەدخان و خانەدانی ئەردەڵان نەبێت؟ ئەگەر وابێ، یەعقووب جان له ئەردەڵانیەکانه.**

(٣٧٧)

F.٥١a

مولانا حافظ فرهاد

دونیا ڕوباطەن

دونیا بە وێنەی کۆنە ڕوباطەن
ئەر چون سکەندەر، سەراسەر جاتەن
صەد ساڵ نەشئەی نۆش تێدا یەکساتەن
میثالش ئێدەن جە سەرەڕایێ
گریابوو بۆ ماڵ پەی مەنزڵگایێ!
ئەگەر پادشای سەمەر قەندەنی
دووڕۆ بە میهمان تێدا بەندەنی
گەر* پادشای تەخت مورەصصەع طەڵی
عاقیبەت مەرگەن، سەرەنجام گڵی
سا، جە بەندەگیت با نەبۆت تەقصیر
نەك نە مەرگ ئەجەل تۆ بدۆوە گیر
ناگا مەبو جێت نیەت هومایی (؟)
ماوارات ئەوار جە تەخت شایی
فام مەستانۆ جێت مەشێونۆ وازت
مەبڕۆت جە یاران قەوم و هامڕازت
ئەوسا، مەبەرات بێ دەواو بێدەنگ
چەم بێ نوور مەبۆ، زوان لاڵ و لەنگ
ئەگەر بەردەنت تۆشیو چەنی وێت
مەبۆ بە چراغ پەی ڕەوشەنی وێت
وەرنە هوتاریك مەشی بەوڕاوە
ئەو جەدەست شیەن، بینە ئەودماوە
یاک ...ە تەنگە پەرێت مەسازان

مەسپارت بە خاك جە ياگەت مازان
[ئەو؟]سە مەزانی دنیا فانییەن
یانە تواوەن (؟) ئێد وێرانییەن
یا ئەڵڵا! باهـ سۆز دەروون باریکان**
نەنوویسیم جە پۆل مەنزڵ تاریکان!
١٥ یە، "حافظ" واتەن مسکینەن هەژار
جە جای تەنگدا، نەدەریم ئازار

٣٧٧) تایبەتمەندیی شیعرەکە ئەوەیە کە شاعیر ناوی خۆی لە دوا فەرددا هێناوە و گومان ناهێڵیتەوە کە شیعری ئەوە. بەم شێوەیە دەتوانین چەشنە متمانەیەکمان هەبێت کە شێخ عەبدولموئمین لە پاشماوەی شیعرەکانی کەشکۆڵەکەشدا هەڵەی ئەوتۆی نەکردووە و شیعری ئەم و ئەوی بێدەلیل بە ناوی مەحزوونییەوە نەنووسیوە. ئەم چەشنە هەڵەوپەڵەیە و دەبێ لەو کەسانە سەری هەڵدابێت کە نوسخەی تازەی دیوانی مەحزوونی (بێسارانی)یان نووسیوەتەوە و ئەم ووردەکارییا نەیان نەگرتوو تە بەر چاو، دە نا شێخ عەبدولموئمین لە سەردەمێکی نزیك بە سەردەمی مەحزوونی (بێسارانی)دا ژیاوە و ئاشکرایە هەڵەی وا زەقی نەکردووە.
"ئەگەر"، کێشی فەردەکە، لەنگ دەکات.
بەئاه.

(٣٧٨)

F.٥١b

خانای قوبادی

سەیید سالار!

یا ڕەسوولەڵڵا سەیید سالار!

سپەهدار تیپ ڕۆی ((یوم القرار))

پەنای عاصییان، بەندەی شەرمسار

پاسەبان جەیش پەیغەمبەران گشت

باعیث **ئیجاد کولل زیبا و زشت!**

حەیی بێهەمتا تۆ گرد جە خاصی

شفات خوای هەفتاد دوو گرۆی عاصی!

جە ئەوڕۆ صانع دیبای کۆن بافتەن

مەطایێ **چون تۆ هیچکەس نەیافتەن**

((لم یزل)) بە صنع وێش فەخر ئاوەردەن

((مختار))ێو چون تۆش ((منخلق)) کەردەن

پەی تەسهیل ئەمر تۆ، شای بێصفات

((سیجعل الله بعد عُسر))**ەش وات**

پایەی میعراجت عاری جە مەڕئە

((سبحان الذي أسری بعبده))

شەرح داوەریت نە ئاڵەم ڕەوان

مەضمو**ون ئایەی ((شدید القوی))ن**

((وحي **منیف**))**ت بەحر فتووحەن**

شەرح ((أوحینا الیك روح))**ەن**

ئەنبیاو ئادەم، گشت خاك پاتەن

((ومن دونه تحت اللوی))**تەن**

بەقیەی عەسکەرت ((رباط الخيل))ــەن
((أمن قانت و آناء اليل))ــەن
طور نەو[ا]زش تۆ کە ئەشهەرەن
((فأما اليتيم ولا تقهر))ەن
((كنت نبياً)) هەرجا کە واتەن
((سنقرئك فلا تنسى))تەن
پایەت ((فاصبر صبراً جميلاً))
وایەت ((قم اليل الا قليلاً))
تەوصیف نوطقت عاری جە ئیغوان
((وما ينطقهم عن الهوا))ن
بەندەی ئاستانەت گەردوون سرشتەن
((السّابقون الأوّلون)) گشتەن
شەمع مونیرە ((لي مع الله))نی
شای ((قاب قوسين وأو ادنى)) نی
((الم نشرح)) شەرح، سینەی سافتەن
((والليل)) وەصف زوڵف سیا بافتەن
سیڕاج کەونەین، شەمع مونیری
هەم ((نذير الخلق)) هەم ((مبشر))ی
نیەن وێنەی تۆ سەیید ((لولاك))
شای ((لعمرك)) تەخت، وە((ما ارسلناك))
ذەڕڕێ فەیض لوطف تۆ پەنەش یاوان
عەصای موسەویی دەریا شکاوان
یاوان بە خەلیل سەرگەشتەی مەحزوون
جە فەیضت صەدای ((قل يا نار كون))
[جە] لوتف تۆ بی سەیید خاتەم!
بە صاحێب ئیعجاز عیسای بن مەریەم

غەرەض شیث و نوح شوعەیب و ئیدریس
ئیسحاق، ئەییووب، یەعقووب و جەرجیس
[گا]شت فایض بە ((فیض لا تناهي))تەن
غوبار پای تەخت پادشاهیتەن
… … … … … تۆ، سەیید پاك دین
تۆی شەفاعەتخوای ژومرەی موذنبین
تۆ بەوێت واتەن شای عالیمەقام
((بُعِثتُ الی کافة الأنام))
نەدارۆ "خانا" ئومێدێ بە کەس
خەطاش ((لا یحصی))ن، بە فەریادش ڕەس!
۳۰ عەطای عامت کەر، شامل بە حاڵش
جە سەیل عصیان وێرانەن ماڵش!

۳۷۸) شیعرێکی ناسراوی "خانای قوبادی"یە. ناوی خا نا بە سەر شیعرەکە و هەروەها لە ناو شیعرەکەو هەروەها لە ناو شیعرەکاندا بەرچاو دەکەوێ.

(٣٧٩)

F.٥٢a

ولە

دڵ، بییەن سەرشار
دڵ، بییەن جە جام مەعصییەت سەرشار
کەس نییەن چون من خاطی خەطابار
عیبرەت لێم گرتەن طائیفەی کوففار
((یا دائم الفضل)) **ڕەحمت بێشومار**
((أحفظني بالفضل من عذاب النار))
من بەندەی موذنیب صاحێب تەقصیرم
بەردەن هەوا و نەفس نامەت جەویرم
[بەردەن هەوا ونەفس] نامت جەویرم
هەرچەند شایستەی حەبس تەعذیرم
بافت سزای سەخت نار سەعیرم
((یا عظیم العفو)) **تەوبە و ئیستیغفار**
((احفظني بالفضل من عذاب النّار))!
مەئیووسم کەردەن هەوای نەفس شووم
غەیر جە ذات حەق، کەس نییەن ڕجووم
فریێ ڕووزەردم جە فیعل مەذمووم
نەدارۆ طاقەت نائیرەی ذەقووم
((یا کثیر اللطف، قدیم الاخیار))
((أحفظني بالفضل من عذاب النار))

مەلەرزوون جە خەوف چون شاخ عەڕعەڕ
جە هەیهات هەیهات سەخت پڕ خەطەر
جە طەناف بازی صیراط مەحشەر
... ... **نایرەی سەقەر**
[یا غافر الذنب، ذالـ]جود [جبّار]
((احفظني بالفضل من عذاب النّار))!
[صەفا]بەخش بەزم صۆفیان صاف
نگارەندەی چەتر بەرز بێطەناف
((عمیم الاحسان، خفي الالطاف))
((**ساتر العیوب**)) **جە قاف تا بە قاف**
[با]جەتی ڕەسووڵ سەیید موختار
((احفظني بالفضل من عذاب النّار))!
"خانا" ها جە خەوف زەمزەمەی حیساب
جە شکوەی دیوان ((شَدید العِقاب))
چون مەل نەئایر، جەرگشەن کەباب
هەردەم مەواچۆ، بێپەردەو حیجاب
١٨ ((یا جُلّ الإحسان، **سرپۆش سەتتار**))
((احفظني بالفضل من عذاب النّار))!

٣٧٩) لە زۆر سەرچاوەدا بەناوی خاناوە ناسراوەن ناوی شاعیر، لە بەندی ئاخری شیعرکەدا دەبینرێ وبەم پێیە، (ولە) دەگەڕێتەوە بۆ خانا.

(٣٨٠)
F.٥٢b
وله

((**عزيز الغفار!**))
((يا عظيم العفو، عزيز الغفار!))
صاحب ((نفخ صور في يوم القرار))
((واحشرني مع النبي المختار))
((في يوم كالمهل طعام اثيم
يقلى في البطون كقلي الحميم))
شادم جه واتەی بینای بێنەظیر
((بمغفرة وأجر كبير))
ماوەرم نە سلك ذومرەی ((**مشركون**))
((وضل عنهم ما كان يدعون))
((ولا تكتبني كمن يا رحيم
يحل عليه عذاب عظيم))
عەفوم كەر بە لوطف جە كەردەی گونا
((يوم لا مرد له من الله))
((يا عميم اللطف كثير الاحسان
اعوذ بك من شرّ شيطان))
بە ویفق بورهان سەعادەت عەمیم
((ويل لكل أفّاك اثيم))
دە نائیرەی وەیل بدەریم نەجات
((وارزقني بالفضل من الطيبات))

((ولا يأسني انت يا غفار
في الحشر كما يئس الكفار))
ئەوڕۆ بە جەننەت ذومرەی مۆمنین
((**يتساءلون عن المجرمين**))
((**قالوا لم نك من المصلين**))
((**كنا نخوضوا مع الخائضين**))
((إدفع يا رحيم كل بلائي
واغفرني بالعفو كل خطائي))
جەو دەمدا وەظەن ((انه الفراق))
((**والتفت الساق**)) **جە هەیبەت** ((بالساق))
بە کەریمی وێت، کیبریای ئەقدەس!
من کە فەقیرم، بە فریادم ڕەس
جە ڕای موحەببەت دڵنەوازیم کەر
((**ماسلككم**)) **ماچان** ((في السقر))
((يا كثير اللطف شديد العقاب))
جەوڕۆ، کە بە حوکم ((**بلا ارتياب**))
ڕۆی ((يا ليتني كنت تراباً))
((لا يملكون منه خطاباً))
٢٠ ((يا مالك الملك يوم التنادي))
ببەخشی تەقصیر "خانای قوبادی"!

٣٨٠) (وله)، دەگەڕێتەوە بۆ خانای قوبادی و ئەو ڕاستییە، لەدوادێڕی شیعرەکە "مقطع"دا دەردەکەوێ.

(٣٨١)

F.٥٣a

وله

قەدیم موطـلّەق!
یا قائم بە ذات قەدیم موطـلّەق!
حەیی بێزەوال قەدیم بەرحەق
نگارەندەی نەقش نوه تاق ئەرزەق!
لا موت! بێشەریك! بینای بێماندند!
یەكتای بێنەظیر! بێ میثل و پەیوەند!
((واجب الوجود، لا احصی ثنا))
مونەززەه جە عەیب، عاری جە منا!
مونشی ڕەقەمسەنج ئینشای شادی و ذەوق
[بێپەر]وا جە طەعن ئەشیای تەخت وفەوق!
[بەخشندەی بزرگ، بێبا]ك جە طانە
[نازكێش ذومر]ەی خوێش و بێگانە!
بەو بەشق ذاتت، بێحەد صفاتەن
باعیث ئیجاد گشت مەوجووداتەن
باجتی سەیید ((ختم المرسلین))
شای ((قاب قوسین)) رب العالمین!
بە حەق ئەرباب شەو زیندەداران
بە ئیخلاص پاك طاعەت گوزاران
"خانای قوبادی" مەعصییەتبارەن
فەریفتەی شەیطان شووم بەدكارەن
تا ((یوم الممات)) نگاداریش كەر!
عیلاج دەرمان شەرمەساریش كەر!

پەی چی؟ نافەرمان، شێت و مەغروورەن
چون بێدەوڵەتان جە طاعەت دوورەن
مەگەر هەم بە عەفو چون تۆ ڕەحیمێ
((عمیم الاحسان))، عەطا عەظیمــێ
ببۆ بە ئیخلاص گوناکاریی ئەر
ئەی کەم خدمەتی و شەرمەساریی ئەر
وەرنە بە ذاتت جەلای زات تۆ
مەکەروون ڕۆی حەشر من شکات تۆ!
یا حەی! کەس چون تۆ، پەرێو کەسی نییەن
چون تۆ، کەس بەداد موومین ڕەس نییەن
چون تۆ کەس غەفوور هەم غەففار نییەن
چون تۆ کەس کەریم کەرەمدار نییەن
لوطفت بێشومار، عەفوت عەظیمەن
ڕەحمت نا پەیا و عەطات عەمیمەن
جە قاف تا بە قاف، مەعنی شکاوان
کەس عەقلش بە کونە زاتت نەیاوان
بێ شوبە و شەریك، تاك تەنیائی
نەقش بەن ئەوضاع دار دونیائی
بوزورگی [و] بەخشش خەتمەن بە نامت
سەرسامەن شاهان جیهان، جە سامت
[قا]هیران دەور، جە قەهرت ماتەن
ذات عەظیمت بێحەد صفاتەن
عەفوت جای ئومێد بێگانە و خوێشەن
لوطفت دڵنەواز گەدا و دەروێشەن
ئومێدم ئێدەن، لا شەریك پاك
بەشق شای ((ادریك وما ارسلناك))

[جه عەرصەی مەحشە]ر مەگر طەریقم
بە جەزبەی فەضـــڵت بدەر تەوفیقم
هەر تاکە، زندەم مەوجوود موطــڵەق!
قەییوم قایم، قەدیم بەرحەق!
زوانم جە ذکر وێت مەکەر خامۆش
نامت با جەلام نە بۆ فەرامۆش
جیهان ئافەرین بەخشندەی ئەکبەر!
"خانا" بێچارەن فریادڕەسیش کەر!
[وەر] نە بە ذاتت [جەلا]ی زات تۆ
مەکەروون ڕۆی حەشر، من شکات تۆ!
یا ڕەب! من بەندەی نافەرمان تۆم!
بێپەروا جە فیعل عصیان بێشۆم
پەی چی لاشەریك فەرد فەریادڕەس
کەریم کارساز پەی بێکەسان کەس
چون من گوناکار مەینەت بە کۆئێ
چون تۆ بەخشندەی کەرەم بێشۆئێ
چون من نافەرمان جە طاعەت دووریێ
چون تۆ پادشای فەرد غەفووریێ
چون من خەطابار خەطا عەظیمـــێ
چون تۆ صاحێب ڕەحم فرە ڕەحیمێ
سەوگەند بە ذاتت، یەکتای یەگانە!
نیەن نە عەرەصەی دەور زەمانە
مالوومەن جەلات حەیی تەوانا!
قەییوم قایم، قەدیم دانا!
جەوپەی عصیان و دلێریم کەردەن
تەقصیرم جە حەد حیساب ویەردەن

فیدای نامت بام، نامت غەففارەن
بەخشندەگی و لوطف تۆ بێشمارەن
((یا عظیم العفو، لا أحصي ثنا))
ئەر تۆ بە طاعەت ببەخشی گونا
ئەمرت موطاعەن، حوکم هەر حوکم تۆن
بەڵێ، فیدات بام! سا عەطات جە کۆن؟
من ئومیدم هەن جە طامەی کوبرا
بە ئەلطاف وێت بێ بەیع و شەڕا
خانای خام خەیاڵ خاطر شاد کەری
جە عەرصەی حەشرش سەر ئازاد کەری
وەرنە بە ذاتت جەلای زات تۆ
مەکەروون ڕۆی حەشر من شکات تۆ!
یا حەی! ئەر بەد خۆم، ئەر پاکیزە خۆم
گونای من چێشەن؟ ئافەریدەی تۆم
مەبیا ڕۆی ئەزەڵ ئەر ئەبێ بە جەور
نەکێشی تەصویر هەستی من بەی طەور
سا، کە کێشانت، بنای باڵا دەست!
من هەر صونع تۆم، ئەر خاصم ئەر کەست!
حاکمی هەم تۆ، وێت کەر بە قاضی
کەس بە صونع وێش چۆن نەبۆ ڕاضی؟
صونعی تۆ بە دەست وێت ئافەریدەن
ئەر نەبۆت پەسەند، کێ پەسەندیدەن؟
بەڵێ! هەی عەظیم، ئاگای سڕ غەیب!
موبەڕڕا جە شیرك، عاری جە هەر عەیب!
ئەو ڕۆ، کە هەستیی منت کەرد ڕەقەم
واللە، باللە بە ذاتت قەسەم!

ئەر مەبیی بە دەست من ئیختیارێ

جەو دەمدا دەرلاد مەکەردم کارێ
دنیای بێوەفای تۆ نەدیام بە چەم
نە کەفتام بەی طەور نەگێجاو خەم
ئیسا چونکە تۆ، عەلیم دانا،
بێ تەعلیم عیلم، دانای تەوانا،
نارەضا بەستی ئەجزای تەرکیبم
ئاداب دونیات کەرد بە نەصیبم،
بەو بەشق پاکی پیر طەریقەت
ناشر ئەحکام کل شەریعەت
بە قەییوومی وێت یا قەدیم بە زات
"خانا" جە دیوان عەرصەی عەرەصات
نەکەریش جە فەیض فەضـــڵ وێت مەحرووم
نە نویسیش جە ئەهل مەخذوولان شووم
وەرنە بە ذاتت جەلای زات تۆ،
مەکەروون ڕۆی حەشر، من شکات تۆ!
[پادشای] شاهان ئیقلیم هەستی
[نەققاش تە] صویر بڵندی و پەستی
[میعمار تەرکیب دە]وران دڵکەش
[دەفتەربەند نەوع هەفت و] چار و شەش
بەو بەشق قودرەت لا تەناهی وێت
بە شکۆی عەظیم پادشاهی وێت
جەی بەندەی عاجز، شێت دیوانە
بە هیچ بابەتێ مەگیرۆ یانە
پەی چی؟ لا یەزال، بێشوبه و مانەند
مونەززەه جە قەید چوون و چەرا و چەند

غەیر جە ذات تۆ، نە داروو ئەندێش

هیچ ئەمرێ نییەن کەس بە دەست وێش
سا، کێن ئیختیار بە دەست وێشەن؟
سا، خوردەگیری و بەهانەت، چێشەن؟
ئەر شێخ کوبڕا، ئەر صۆفی صافەن
ئەر دانا و نادان وەر مووشکافەن،
بێ جەزبەی تەوفیق چون تۆ فەریادڕەس
هەرگیز نەبەردەن پەی بە مەقصەد، کەس
کەسێ جە ئیبلیس ساعی تەر نەبی
چون جەذبەی تەوفیق تۆش یاوەر نەبی،
بە عەبەس بەرشی، جەفا بەردەنش
طەوقێ جە لەعنەت شی نە گەردەنش
بێ کەشش، کۆشش، ئەر نەمەیی شووم
بەرصیصای عابد کەی مەبی مەحرووم؟
"خانا"ی خاطر تەنگ جە عەرصەی مەحشەر
ئەگەر نەبەخشیش، دەهەندەی داوەر،
وەرنە بە ذاتت، جەلای ذات تۆ
مەکەروون ڕۆی حەشر، من شکات تۆ!
کەریم کارساز، بەخشندەی داوەر!
ڕەونەق بەخش سەطح نە ڕەواق، شەشدەر!
تۆ ئەو قادری بە دەست قودرەت
بێئیمداد غەیر، بێطەرز صوورەت
بێ گۆنیاوو خەیط، بێ سەپکە لە سیم
بێ خشت ستوون، ئوستاد تەعلیم
بێ فەعلەی ڕەنگ، بێ خامەی شەنگەرف
بە [مەحض] ئیظهار شایبەی دوو حەرف

سیماب گوون سەقف، نە سپیهر بەرز

سەطح سەر زەمین، بێ تەرکیب، بێ طەرز
جیهان ئافەرین جیهاندار فەرد
بە عەرض شەش ڕۆ ئافەڕیدەت کەرد!
بنازوون پەی صونع، پەی جیهان سازیت
پەی گشت بەخشندەی چیهرەپەردازیت
[تەعالا نییەن کەس بە صیفاتت]
[عارییەن] جە عەیب بوزورگی ذاتت
بەڵێ! هەی عەلیم، ئاگای سڕڕ غەیب
گۆیای کەلیمەی ((برهان لاریب))
"خانا" جە کریاس زات بێ زەواڵ
جە ڕووی گوستاخی مەپرسۆ هەواڵ
سا، جە بەندەگان کێ تەقصیرشەن
کێ صاحێب قەضا، کێ تەقدیرشەن
گا شەیطان، گا نەفش، شووم شەڕئەگێز
مەکەری پێشان تۆ بە دەست ئاوێز
مەنیەی نەگەردەن، چەندین گوناشان
بە ئایر دۆزەخ مەدیە سزاشان
هەرچی ڕەضاتەن مەکەری تەقدیر
گشت کەردەی وێتەن، کێن صاحێب تەقصیر
چونکە بەی طەورەن، ئومێدم هەن پێت
ببەخشیم بە عەشق بێ پەروایی وێت!
وەرنە بە ذاتت، جەلای زات تۆ
مەکەروون ڕۆی حەشر، من شکات تۆ!
یا قایم بە ذات قەدیم قەییووم!
هەرچەند کەچگوفتار، هەم بێ ئابڕووم
قەسەم بە ذاتت یاگەی ئومێدەن
ئەر مەکەیم بە سەنگ، ڕاستش هەر ئێدەن!

نە، ذەڕیو گونای نەفس ئەممارەن
نە فیتنەی شەیطان شووم بەدکارەن
هەرچێو بکەرێو، گشت ئیرادەی تۆن!
کەسیٚ چ کارەن؟ صاحێب وجوود، کۆن؟
هەرچەند ئەی حەرفە جە ئەدەب دوورەن
خارج ڕای شەرع ئەهل شعوورەن،
سەوگەند بە زاتت، گشت کەردەی وێتەن!
گونای کەس نییەن، بنیادەم شێتەن
چونکە بەی طەورە، صاحێب حیکمەتی،
((شدید العقاب))، والا شەوکەتی،
ڕەززاق، بیٚ شەریك فریاد ڕەسی کەر
ڕەحمیٚ یا ڕەحمان! وە بیٚکەسیم کەر
٩٧ وەرنە بە ذاتت، جەلای ذات تۆ
مەکەروون ڕۆی حەشر، من شکات تۆ!

٣٨١) ئەم "تەرجیعبەندە" گەلێك ناسراوە و لە زۆر سەرچاوەدا بە ناوی "خانا" وە تۆمار کراوە. ناوی ئەویش لە چەند شوێنی شیعرەکەدا هاتووە. بەم پێ یە گومانێك نامێنێ کە (و لە) دەگەڕێ تەوە بۆ خانای قوبادی. شیعرەکە، لەژێر تەئ سیری ڕا ستەوخۆی "تەرجیعبەند"ی فارسی "هاتف اصفهانی" و بە تایبەت (هەفت بەند)ی "عەبدولڕەحمانی جامی"دا گوتراوە.

دەقێکی چاپکراوی حەوتبەندی خانا (نامیلکەی "سە هفت بەند" کۆکراوەی سەید محەمەد فاتح سەید زادە هاشمی"، سەرجەم ١٠٢ فەردە شیعرە و دەقی کە شکۆڵەکەی شێخ عەبدولموئمین ٥ فەردی (١١، ٣٤، ٩٥، ٩٦، ١٠٠)ی لەو کەمترە. وا تە لێرەدا، هەموو ٧ بەندەکە،

ڕەززاق، بێ شەریك فریاد ڕەسی کەر

ڕەحمێ یا ڕەحمان! وەبێکەسیم کەر

٩٧ وەرنە بە ذاتت، جەلای زات تۆ

مەکەروون ڕۆی حەشر، من شکات تۆ!

فەردن. هەندێ جیاوازی لە وشەکاندا هەن کە هیوادارم ئەوانەی خۆیان بە کاری شیعری خاناوە خەریك کردووە سەرنجی بدەنێ. لە چەند شوێنیشدا، کەشکۆڵەکە، ناتەواویی هەیە، من بە یارمەتی دەقی چاپکراوی نامیلکەکە، ساغم کردووەتەوە. هەروەها کەڵکم لە نامیلکەی (مناجاتهای جاویدان ادب کردی) کاك محەمەد عەلی سلطانی وەرگرتووە کە لەوێشدا، حەوتبەندەکەی خانا، ١٠٢ فەردە.